

Α.Τ.Ε.Ι. ΠΑΤΡΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ & ΠΡΟΝΟΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:

«Τα παιδιά ως μάρτυρες ενδοοικογενειακής βίας»

«Children as witnesses of domestic violence»

Σπουδάστριες:

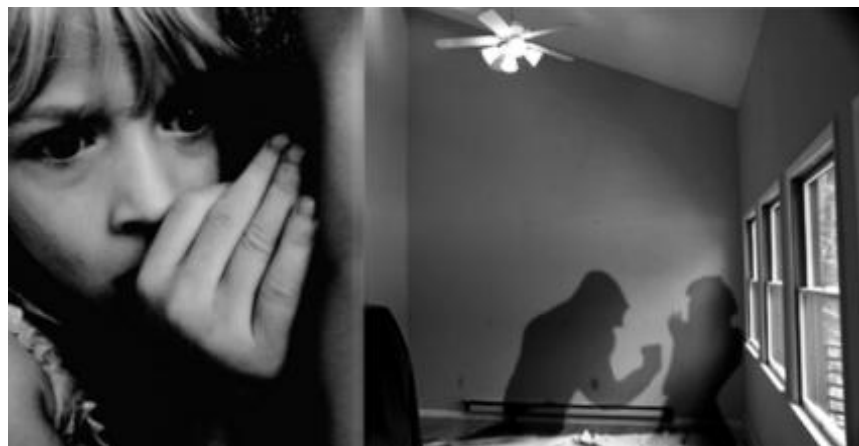
ΜΑΡΑΖΩΤΗ ΓΕΩΡΓΙΑ ΠΕΡΣΕΦΩΝΗ

ΣΑΡΙΔΑΚΗ ΘΕΟΧΑΡΗ

ΣΥΜΕΝΗ ΧΡΥΣΑΝΘΗ

Υπεύθυνη Καθηγήτρια:

ΒΑΛΣΑΜΗ ΟΥΡΑΝΙΑ

Πάτρα, Ιούνιος 2013

Α.Τ.Ε.Ι. ΠΑΤΡΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ & ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:

«Τα παιδιά ως μάρτυρες ενδοοικογενειακής βίας»
«Children as witnesses of domestic violence»

Σπουδάστριες:

ΜΑΡΑΖΩΤΗ ΓΕΩΡΓΙΑ ΠΕΡΣΕΦΩΝΗ

ΣΑΡΙΔΑΚΗ ΘΕΟΧΑΡΗ

ΣΥΜΕΝΗ ΧΡΥΣΑΝΘΗ

Υπεύθυνη Καθηγήτρια:

ΒΑΛΣΑΜΗ ΟΥΡΑΝΙΑ

Πτυχιακή Εργασία για τη λήψη πτυχίου στην Κοινωνική Εργασία από το τμήμα της Κοινωνικής Εργασίας της Σχολής Επαγγελματών Υγείας και Πρόνοιας του Ανώτατου Τεχνολογικού Ιδρύματος (Α.Τ.Ε.Ι) Πάτρας.

Πάτρα, Ιούνιος 2013

❖ **©2013- All rights reserved**

❖ **©2013, Copyright υπό Μαραζώτη Γεωργία Περσεφώνη-
Σαριδάκη Θεοχάρη- Συμενή Χρυσάνθη**

Η διπλωματική εργασία της Μαραζώτη Γεωργίας Περσεφώνης, της Σαριδάκη Θεοχάρης και της Συμενή Χρυσάνθης εγκρίνεται:

Υπογραφές

1. Βαλσάμη Ουρανία, Επιβλέπουσα καθηγήτρια

Μέλη εξεταστικής επιτροπής:

2.

3.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Ευχαριστίες.....	ix
Περίληψη πτυχιακής.....	x
Abstract.....	xi
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
Σκοπός μελέτης.....	3
Ορισμοί όρων	4

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1:

ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΒΙΑ

1.1. Έκταση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας- στατιστικά στοιχεία.....	7
1.2. Ιστορική αναδρομή.....	10
1.3. Μορφές βίας.....	12
1.4. Φάσεις βίας.....	16
1.5. Αίτια ενδοοικογενειακής βίας.....	19
1.5.1. Ερμηνευτικές θεωρητικές προσεγγίσεις.....	23
1.6. Χαρακτηριστικά θύτη- θύματος.....	33
1.6.1 Χαρακτηριστικά θύτη.....	33
1.6.2 Χαρακτηριστικά θύματος.....	35
1.7. Μύθοι και πραγματικότητα.....	36
1.8. Επιπτώσεις της ενδοοικογενειακής βίας στις γυναίκες.....	39

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2:

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙ

2.1 Οικογένεια.....	40
2.1.1 Μορφές οικογένειας.....	40
2.1.2 Λειτουργίες της οικογένειας.....	43
2.2 Ανάγκες του παιδιού.....	44
2.2.1 Βρεφική ηλικία.....	45
2.2.1.1 Βιολογικές ανάγκες.....	48
2.2.1.2 Ψυχολογικές και κοινωνικές ανάγκες.....	50
2.2.2 Νηπιακή ηλικία.....	53
2.2.2.1 Ψυχολογικές και κοινωνικές ανάγκες.....	55
2.2.3 Μέση παιδική ηλικία (σχολική ηλικία).....	58
2.2.3.1 Γνωστικός- νοητικός τομέας.....	60
2.2.3.2 Λανθάνουσα σεξουαλικότητα.....	61
2.2.3.3 Φιλοπονία ή ανεπάρκεια.....	61
2.2.3.4 Παιδική φιλία.....	63
2.2.4 Εφηβική ηλικία.....	64
2.2.4.1 Ανάπτυξη ταυτότητας.....	66

2.2.4.2 Γνωστικό- νοητικός τομέας.....	69
--	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3:

ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΩΣ ΜΑΡΤΥΡΑΣ ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΒΙΑΣ

3.1 Οριοθέτηση και φαινομενολογία.....	72
3.1.1 Πώς εκτίθενται τα παιδιά στην ενδοοικογενειακή βία...	73
3.1.2 Η έκταση του φαινομένου.....	74
3.1.3 Ερευνητικά δεδομένα.....	76
3.1.4 Μύθοι για τα παιδιά- μάρτυρες ενδοοικογενειακής βίας.	77
3.2 Συνέπειες της ενδοοικογενειακής βίας στα παιδιά- μάρτυρες.	77
3.2.1 Αντιγραφή γονικών προτύπων.....	77
3.2.2 Ψυχολογικές- μακροπρόθεσμες συνέπειες.....	78
3.2.3 Κοινωνικές συνέπειες.....	80
3.2.4 Συνέπειες στα αναπτυξιακά επίπεδα του παιδιού.....	80
3.2.5 Στρατηγικές επιβίωσης.....	83
3.2.6 Παράγοντες κινδύνου.....	83
3.2.7 Συνέπειες στη γονική ικανότητα.....	86

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4:

ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ

4.1 Πρόληψη ενδοοικογενειακής βίας.....	87
4.1.1 Προγράμματα πρόληψης για τα παιδιά μάρτυρες ενδοοικογενειακής βίας.....	90
4.2 Αρωγή θυμάτων.....	93
4.2.1 Υπηρεσίες του κράτους.....	94
4.2.1.1 Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης.....	95
4.2.1.2 Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων.....	99
4.2.1.3 Κέντρο Ερευνών σε Θέματα Ισότητας.....	102
4.2.1.4 Αστυνομική Παρέμβαση.....	103
4.2.2 Τοπική αυτοδιοίκηση.....	105
4.2.3 Μη Κυβερνητικές υπηρεσίες.....	105
4.2.4 Τηλεφωνικές Γραμμές για την Καταπολέμηση της Ενδοοικογενειακής Βίας.....	110
4.2.4.1 Τηλεφωνική Γραμμή SOS 15900.....	110
4.2.4.2 Τηλεφωνική Γραμμή 1440.....	110
4.3 Θεραπεία για τα παιδιά μάρτυρες ενδοοικογενειακής βίας..	112
4.3.1 Ομαδική θεραπεία.....	113
4.3.2 Ομαδικές παρεμβάσεις σε σχολεία.....	113
4.3.3 Βιβλιοθεραπεία.....	115
4.3.4 Παιγνιοθεραπεία.....	116
4.3.5 Σχεδιασμός ασφαλείας.....	116
4.3.6 Θεραπεία των γονέων.....	118

4.3.6.1	Θεραπευτικές παρεμβάσεις για τις μητέρες...	118
4.3.6.2	Θεραπευτικές παρεμβάσεις για τον πατέρα....	118
4.3.7	Θεραπευτικές παρεμβάσεις για μητέρες και παιδιά...	120
4.3.8	Καταφύγια.....	122
4.4	Προγράμματα για παιδιά μάρτυρες ενδοοικογενειακής βίας.....	123
4.4.1	Κλινική Bågen (Bågen Clinic).....	123
4.4.2	Ενάντια στη βία και στην κακοποίηση (Against Violence & Abuse).....	126
4.4.3	Παιδί μάρτυρας στη βία (Child Witness to Violence)...	126
4.4.4	Διαπολιτισμική πρωτοβουλία (Interkulturelle Initiative e.V).....	127
4.4.5	Και τώρα εγώ...! (En nu ik...!)	128
4.4.6	Μείνετε ομάδα (Blijf Groep).....	128
4.4.7	Καθολική οικογενειακή υπηρεσία (Catholic Family Service).....	129
4.4.8	Δυνατότερες οικογένειες (Stronger Families Programme).....	130
4.5	Ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού.....	131
4.6	Νομοθεσία.....	135

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5:

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

5.1	Συμπεράσματα.....	141
5.2	Προτάσεις.....	144

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....147

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Νομοθεσία για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η ανάθεση και η ολοκλήρωση της διπλωματικής μας εργασίας στηρίχθηκε σαφώς στην ιδιαίτερα σημαντική και πολύτιμη συνεργασία πολλών ατόμων.

Πρώτα από όλα, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τις οικογένειές μας που μας επέτρεψαν και μας παρότρυναν να ανέβουμε μία ακόμη εκπαιδευτική βαθμίδα στην ζωή μας ούτως ώστε να πραγματοποιήσουμε τα όνειρά μας και τις φιλοδοξίες μας. Μας στήριξαν ηθικά, οικονομικά και ψυχολογικά και για αυτό τους οφείλουμε ένα μεγάλο ευχαριστώ.

Έπειτα, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τα ιδιαίτερα συνεργάσιμα και γεμάτο όρεξη μέλη της ομάδας μας τα οποία συνέβαλλαν, το καθένα με το δικό του τρόπο και βοήθεια, τόσο για την επιλογή, όσο και για την επίτευξη αυτής της εργασίας.

Στην συνέχεια, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε την επόπτριά μας, κ. Κοντογεώργη Χρυσούλα, πολύτιμο στέλεχος του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας, για την ενημερωτική, υποστηρικτική και καθοδηγητική στάση που διατηρούσε με σκοπό την τελειοποίηση της πτυχιακής μας εργασίας.

Τέλος, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε την κ. Παπαμιχαήλ Στυλιανή, πρώην πολύτιμο στέλεχος του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας, για την χορήγηση αυτού του θέματος πτυχιακής εργασίας. Την ευχαριστούμε θερμά γιατί μας έδωσε την ευκαιρία να μελετήσουμε και να φέρουμε στην επιφάνεια ένα θέμα άκρως ευαίσθητο και ευάλωτο, ένα θέμα το οποίο βιώνει τον “κοινωνικό αποκλεισμό” στην χώρα μας.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ

Στο πρώτο κεφάλαιο, θα παρουσιαστεί το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας, η έκτασή του και η ιστορική αναδρομή. Ύστερα, αναφέρονται οι μορφές και οι φάσεις της βίας. Καταγράφονται τα αίτια και οι διάφορες ερμηνευτικές προσεγγίσεις, που ερμηνεύουν το θέμα. Στη συνέχεια, αναφέρονται τα χαρακτηριστικά του θύτη και του θύματος, η μυθολογία που υπάρχει γύρω από την ενδοοικογενειακή βία και τέλος οι επιπτώσεις της βίας στις γυναίκες-θύματα.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, καταγράφεται ο θεσμός της οικογένειας, οι μορφές και οι λειτουργίες της. Αναφέρονται οι ανάγκες του παιδιού, ξεχωριστά για κάθε αναπτυξιακό στάδιο, τη βρεφική, νηπιακή, σχολική και εφηβική ηλικία.

Στο τρίτο κεφάλαιο, καταγράφεται η έκταση του φαινομένου των παιδιών μαρτύρων της ενδοοικογενειακής βίας, οι συνέπειες της έκθεσης τους στην συντροφική βία, η μυθολογία που επικρατεί, οι στρατηγικές επιβίωσης που αναπτύσσουν τα παιδιά, οι παράγοντες κινδύνου και τέλος, οι επιπτώσεις της ενδοοικογενειακής βίας στη γονική ικανότητα.

Στο τέταρτο κεφάλαιο, αναφέρεται η πρόληψη της ενδοοικογενειακής βίας και η αντιμετώπισή της. Καταγράφονται οι υπηρεσίες που βρίσκονται στην Ελλάδα για την αντιμετώπιση της συντροφικής βίας. Επιπλέον, αναφέρονται τα διαφορετικά είδη θεραπείας που εφαρμόζονται για τα παιδιά που έχουν εκτεθεί σε ενδοοικογενειακή βία. Έπειτα, καταγράφονται προγράμματα σε Ευρώπη και Αμερική για παιδιά μάρτυρες οικογενειακής βίας. Στη συνέχεια αναφέρεται ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού σε περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας και τέλος παρουσιάζεται η ελληνική νομοθεσία σχετικά με την ενδοοικογενειακή βία.

Τέλος, καταγράφουμε τα συμπεράσματά μας από αυτή τη μελέτη και τις προτάσεις

ABSTRACT

At the first chapter, the phenomenon of domestic violence, its expanse and the historical background will be introduced. Afterwards, the forms and the phases are referred. We record the causes and the various interpretive approaches, which examine the issue. Continuing, we mention the characteristics of the perpetrator and the victim, the mythology that exists around the domestic violence and finally the impacts of violence on the women-victims.

In the second chapter, the family institution, its forms and its functions will be recorded. We describe the child's needs, separately for each developmental stage, infant, toddler, school age and adolescence.

In the third chapter, the phenomenon of children as witnesses of domestic violence, the effects of their exposure to intimate partner violence, the prevailing mythology, the survival strategies developed by children, risk factors and finally the impact of domestic violence in parental capacity will be discussed.

In the forth chapter, the discourse concerns the prevention and coping with domestic violence. The focus is on the services in Greece to address intimate partner violence. Furthermore, the different types of treatment applied to children exposed to domestic violence are observed. Then, American and European programs for children witnesses of domestic violence are recorded. The role of social worker in cases of domestic violence and finally the Greek legislation on domestic violence are also mentioned. In the fifth chapter, our conclusions and our suggestions are listed.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

“Δεν υπάρχει χώρα ή κοινότητα ανέπαφη από την βία” αναφέρεται στον πρόλογο της έκθεσης της Παγκόσμιας Οργάνωσης Υγείας. Η βία, είτε ορατή είναι με εμφανή τα συμπτώματά της, είτε μεταμφιεσμένη, δεν παύει να αποτελεί ένα συνεχές πολυδιάστατο και πολύπλοκο κοινωνικό πρόβλημα. Η βία είναι μία ενέργεια προερχόμενη από ένα σύνολο πραγμάτων, βιωμάτων και ερεθισμάτων. Η οικογένεια, οι εκπαιδευτικοί ή εργασιακοί χώροι, τα άτομα που συναναστρεφόμαστε μπορούν να συμβάλλουν στην απαλοιφή ή στην έξαρση της επιθετικής συμπεριφοράς.

Στις πολλαπλές μορφές βίας που υπάρχουν συγκαταλέγεται και η ενδοοικογενειακή βία, φαινόμενο που έχει απασχολήσει τους κοινωνικούς επιστήμονες αλλά και το ευρύ κοινό. Τα αληθή ποσοστά συζυγικής βίας στην Ελλάδα δεν διευκρινίζονται πλήρως είτε λόγω των ελάχιστων ερευνών που πραγματοποιούνται, είτε λόγω του φόβου και της καταπίεσης της κακοποιημένης γυναίκας που υφίσταται από τον σύντροφό της, να μην αποκαλύψει δημόσια τις πραγματικές συνθήκες που βιώνει πίσω από την πόρτα του σπιτιού της. Δυστυχώς, παρά την εκσυγχρονιστική πορεία που διανύουμε και τις κοινωνικές αλλαγές που δεχόμαστε, κάποιοι θεσμοί εξακολουθούν να λειτουργούν με περιορισμό όσο αφορά την θέση της γυναίκας στην οικογένεια, αφού είναι αναγκασμένη να συμμορφώνεται στα συζυγικά και μητρικά της καθήκοντα.

Η γυναίκα- θύμα συντροφικής βίας είναι ένα άτομο το οποίο υποτάσσεται και κατά κάποιο τρόπο επωμίζεται την επιθετική συμπεριφορά του συντρόφου της. Το παιδί από την δική του πλευρά γίνεται και αυτό θύμα είτε με έμμεσο, είτε με άμεσο τρόπο. Επηρεάζεται ψυχολογικά από την κακοποίηση που υφίσταται η μητέρα του, κάτι που γίνεται έκδηλο μέσα από την δική του συμπεριφορά και στάση. Παρουσιάζει συμπεριφορές ακραίες και δύσκολες στην αντιμετώπισή τους. Η παραβατική συμπεριφορά, η απομόνωση, η υποβάθμιση και κατωτερότητα του αντίθετου φύλου είναι μερικές συνέπειες που εμφανίζουν τα παιδιά- μάρτυρες ενδοοικογενειακής βίας.

Γενικότερα, οι γονείς είναι υποχρεωμένοι να αγωνίζονται για μία υγιή και ομαλή ανατροφή των παιδιών τους, αποφεύγοντας να μεταφέρουν σε εκείνα τα δικά τους αρνητικά βιώματα και τις ανησυχίες της ζωής. Η σωστή διαπαιδαγώγηση των παιδιών, η επικοινωνία μαζί τους και η

προσπάθεια επίλυσης των προβλημάτων με έναν φυσιολογικό τρόπο, μπορεί να δημιουργήσει ένα πρόσφορο περιβάλλον ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας. Έτσι, αναπτύσσονται συναισθήματα εκτίμησης, σεβασμού, κατανόησης και ηρεμίας τόσο από την πλευρά των παιδιών προς τους γονείς τους, όσο και το αντίστροφο. Με αυτόν τον τρόπο το παιδί αντιγράφει υγιή γονικά πρότυπα, κάτι που θα το βοηθήσει να αναπτυχθεί ομαλά στα μετέπειτα αναπτυξιακά του επίπεδα και στην ζωή του ως ενήλικας.

ΣΚΟΠΟΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Η επιλογή του θέματος έγινε διότι θεωρούμε την ενδοοικογενειακή βία ένα ιδιαιτέρως σημαντικό πρόβλημα στην κοινωνία μας, τα παιδιά δε που είναι μάρτυρες της συγκεκριμένης βίας, πιστεύουμε πως βρίσκονται σε κίνδυνο και είναι απαραίτητο να τους δοθεί η κατάλληλη προσοχή. Πιο συγκεκριμένα, τα παιδιά που γίνονται θεατές της βίας στο σπίτι, είναι πιο πιθανό να εμφανίσουν συμπτώματα ψυχικής και σωματικής νόσου. Η έκθεση της μητέρας τους στην συζυγική βία, σαφώς και τα κάνει πιο επιθετικά, αντικοινωνικά και απρόβλεπτα. Η ενδοοικογενειακή βία επηρεάζει αυτά τα παιδιά τόσο σε κοινωνικό, όσο και προσωπικό επίπεδο. Τα καθιστά πιο ευάλωτα στην απομόνωση, σε διαταραχές (διαγωγής, ύπνου, μαθησιακές), σε καταχρήσεις, σε παρεκκλίνουσες συμπεριφορές, στην αυτοκτονία και κυρίως τα προτρέπει να ακολουθήσουν λανθασμένα πρότυπα στην ιδιωτική τους ζωή.

Καθώς το θέμα δεν έχει ερευνηθεί στην Ελλάδα, σκοπός μας είναι μέσα από την βιβλιογραφική ανασκόπηση, να παρουσιάσουμε την έκθεση των παιδιών στην ενδοοικογενειακή βία τις συνέπειες αυτής.

Επιμέρους στόχοι είναι:

1. Να εξεταστεί το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας-κακοποίησης της γυναίκας από το σύντροφό της
2. Να παρουσιαστούν οι ανάγκες του παιδιού
3. Να μελετήσουμε έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί στο εξωτερικό για τα παιδιά που έχουν εκτεθεί στην ενδοοικογενειακή βία και να καταγράψουμε το φαινόμενο και τις συνέπειες
4. Να καταγραφούν οι υπάρχουσες υπηρεσίες στην Ελλάδα, για την ενδοοικογενειακή βία και η τρέχουσα νομοθεσία
5. Να παρουσιασθούν οι τρόποι αντιμετώπισης των παιδιών-μαρτύρων της ενδοοικογενειακής βίας, που εφαρμόζονται σε χώρες του εξωτερικού

Τέλος, σκοπός αυτής της εργασίας είναι η μελέτη να αποτελέσει οδηγό για μια εθνική ανασκόπηση εστιασμένη στα έμμεσα θύματα της ενδοοικογενειακής βίας, που στην προκειμένη περίπτωση είναι τα παιδιά. Ο οδηγός αυτός θα δώσει το έναυσμα σε κρατικές υπηρεσίες υγείας αλλά και σε θεραπευτικά προγράμματα να επικεντρωθούν, μέσα από δράσεις και στατιστικά δεδομένα, σε αυτή την ευάλωτη ομάδα.

ΟΡΙΣΜΟΙ ΟΡΩΝ

Σύνδρομο του αμέτοχου θεατή: Το "σύνδρομο του αμέτοχου θεατή" ορίζεται η έκθεση του παιδιού για μακρύ χρονικό διάστημα σε διάφορες μορφές ενδοοικογενειακής βίας χωρίς το ίδιο να υφίσταται σωματικές κακώσεις. Η βία μεταξύ των συζύγων(1:4 ζευγάρια στη Μ. Βρετανία) είναι η χαρακτηριστικότερη μορφή ενώ άλλες μορφές είναι η κακοποίηση –σωματική ,σεξουαλική- άλλου αδελφού μέσα στην οικογένεια ή η βία εναντίον του παππού ή της γιαγιάς. Η λεκτική βία (βρισιές, απειλές) είναι από τις πιο χαρακτηριστικές μορφές του συνδρόμου του αμέτοχου θεατή (Αγάθωνος- Γεωργοπούλου, 1998)

Οικογένεια: «Ως κοινωνικός θεσμός είναι ένα σταθερό πλέγμα σχέσεων μεταξύ (κοινωνικά προσδιορισμένων) ρόλων, ένα σύνολο τυποποιημένων τρόπων ατομικής και ομαδικής δράσης» (Μουσούρου, 2005).

«Ως κοινωνικός θεσμός, η οικογένεια έχει κοινωνικά σημαντικούς σκοπούς που συνοψίζονται στην εξασφάλιση της συνέχειας και που αναλύονται στη μεταβίβαση από τη μία γενιά στην άλλη του πολιτισμού ως τρόπου ζωής και τρόπου ύπαρξης, των (υλικών) πραγμάτων και των κοινωνικών θέσεων» (Μουσούρου, 2005)

Ενδοοικογενειακή βία: Σύμφωνα με τον ορισμό της Διακήρυξης του Πεκίνου είναι κάθε πράξη που καταλήγει ή θα μπορούσε να καταλήξει σε φυσική, σεξουαλική ή ψυχολογική βλάβη ή κάνει τη γυναίκα να υποφέρει και περιλαμβάνονται απειλές τέτοιων πράξεων, ο καταναγκασμός και η στέρηση της ελευθερίας, είτε αυτά συμβαίνουν στην ιδιωτική είτε στη δημόσια ζωή. (Σκλάβου, 2008)

Γάμος: 1. Ο θεσμός αυτός «συνίσταται από την κοινωνικά αναγνωρισμένη ένωση δύο ετερόφυλων προσώπων που χαρακτηρίζεται από α. την αμοιβαία πρόθεση της μακρόχρονης διατήρησης της, β. την κατά κανόνα συνοίκηση των δύο συζύγων, γ. τη ρύθμιση των γενετήσιων σχέσεων των δύο συζύγων και των άλλων προσώπων μέσα και έξω από την οικογένεια, δ. την αμοιβαία πρόθεση αναπαραγωγής, ε. την οικονομική συνεργασία των συζύγων και στ. την από κοινού ανάληψη υποχρεώσεων διατροφής, ανατροφής και αποκατάστασης των κοινών τέκνων, σύμφωνα με τους κοινωνικούς κανόνες που ισχύουν». (Μουσούρου, 2005).

2. Τελετουργία, «με την οποία συνίσταται και αναγνωρίζεται δημόσια μια νόμιμη, μόνιμη και τυπική γενετήσια ένωση που θα οδηγήσει στη δημιουργία οικογένειας»(Μουσούρου, 2005).

Κακοποίηση: 1. η μεταχείριση κάποιου με βλαπτικό για αυτόν τρόπο, η πρόκληση σωματικών βλαβών ή των απαχθέντων από τους απαγωγείς // το παιδί είχε εμφανή σημάδια κακοποίησης 2. ο βιασμός, η ασελγεία εις βάρος κάποιου, η διαστρέβλωση, η αλλοίωση της πραγματικής εικόνας ή του περιεχομένου της αλήθειας (Μπαμπινιώτης, 2005).

Κακοποιημένη γυναίκα: «Μία κακοποιημένη γυναίκα, είναι η γυναίκα που έχει επανειλημμένα υποστεί οποιαδήποτε βίαιη σωματική, σεξουαλική ή ψυχολογική συμπεριφορά από έναν άνδρα με σκοπό να εξαναγκαστεί να κάνει κάτι που αυτός θέλει, χωρίς να ενδιαφέρεται για τα δικαιώματά της. Για να χαρακτηριστεί μια γυναίκα κακοποιημένη το ζευγάρι θα πρέπει να περάσει από τον κύκλο της κακοποίησης τουλάχιστον δύο φορές. Οποιαδήποτε γυναίκα μπορεί να βρεθεί σε μία τέτοια σχέση με κάποιον άνδρα μία φορά. Αν όμως συμβεί και δεύτερη και η γυναίκα παραμένει στην ίδια κατάσταση, τότε χαρακτηρίζεται ως κακοποιημένη.» (Walker, 1989, σελ. 20).

Κοινωνικός αποκλεισμός: «Ο κοινωνικός αποκλεισμός δε σημαίνει μόνο ανεπαρκές εισόδημα. Υπερβαίνει ακόμη και τη συμμετοχή στην εργασιακή ζωή: εκδηλώνεται σε τομείς, όπως η στέγαση, η εκπαίδευση, η υγεία και η πρόσβαση σε υπηρεσίες. Θίγει όχι μόνο άτομα που έχουν υποστεί σοβαρή οπισθοδρόμηση, αλλά και κοινωνικές ομάδες, ιδιαίτερα σε αστικές και αγροτικές περιοχές, οι οποίες αποτελούν αντικείμενο διάκρισης, διαχωρισμού ή εξασθένησης των παραδοσιακών μορφών των κοινωνικών σχέσεων. Γενικότερα, η επισήμανση των ρωγμών στο κοινωνικό ιστό υποδηλώνει κάτι περισσότερο από κοινωνική ανισότητα και συνεπακόλουθα ενέχει τον κίνδυνο μιας διπλής ή κατακερματισμένης κοινωνίας.» (Κασιμάτη, 2007, σελ. 50).

Ανάπτυξη: Η πορεία προς την ωρίμανση: γνωστική, ψυχοκοινωνική, πρόωρη. Η περίοδος κατά την οποία συντελείται η ωρίμανση του ανθρώπου (Μπαμπινιώτης, 2008).

Ανάγκη: Ορίζεται η κατάσταση εκείνη κατά την οποία παρουσιάζεται έκπτωση ή αδυναμία των βιολογικών ή και ψυχο-κοινωνικών λειτουργιών του ανθρώπου, που ως αποτέλεσμα έχουν τη δημιουργία διαφοράς μεταξύ του «πως είναι και πως θα έπρεπε ή θα ήθελε το ίδιο το άτομο να είναι» (Κοτσαγιώργη & Λυμπέρη 2011).

Μετατραυματικό στρες: Μετά από ένα τραυματικό γεγονός απειλητικό για τη ζωή, τη σωματική ή/και συναισθηματική σου ασφάλεια όπως είναι π.χ. ένα ατύχημα, το να βιώσεις ή/και να είσαι μάρτυρας ενός βίαιου περιστατικού, μπορεί να οδηγήσει σε μια ποικιλία αντιδράσεων που ονομάζεται μετατραυματικό στρες (δηλαδή το στρες που ακολουθεί μετά από ένα τραυματικό γεγονός) (Αντωνίου, 2009).

Πρόληψη: Η αποτροπή, η λήψη μέτρων (ενέργειες, δραστηριότητες) για την παρεμπόδιση της εκδήλωσης δυσάρεστου φαινομένου (Μπαμπινιώτης, 2008).

Θεραπεία: Κάθε μέσο που αποσκοπεί στην ίαση νόσου (Μπαμπινιώτης, 2008)

Συνέπεια: Επακόλουθο ή αποτέλεσμα μιας πράξης αρνητικής ή θετικής (Μπαμπινιώτης, 2008).

Κοινωνικός Λειτουργός: Ο κοινωνικός λειτουργός ασκεί το επάγγελμα της κοινωνικής εργασίας με τη συστηματική αξιοποίηση των επιστημονικών γνώσεων και την τήρηση των αρχών και της δεοντολογίας του επαγγέλματός του»(Καλλινικάκη, 1998).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΒΙΑ

1.1 Εκταση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας- Στατιστικά στοιχεία

Η ενδοοικογενειακή βία δεν είναι ένα φαινόμενο το οποίο παρουσιάστηκε ξαφνικά και μας απασχολεί τα τελευταία χρόνια. Υπήρχε σαν κοινωνική κατάσταση για αιώνες σε παγκόσμιο επίπεδο. Η βία μέσα στην οικογένεια αποτελούσε μια φυσιολογική κατάσταση, ο άνδρας είχε κάθε δικαίωμα να χρησιμοποιεί όποια συμπεριφορά θεωρούσε εκείνος ως την πιο κατάλληλη (επιθετική, καταχρηστική, βίαια) προς στα μέλη της οικογένειας. (Παπαμιχαήλ, 2005)

Από τα τέλη της δεκαετίας του '60, τα κοινωνικά κινήματα, η χειραφέτηση των γυναικών και οι κοινωνικές αλλαγές που έλαβαν χώρα βοήθησαν στην αναγνώριση της ενδοοικογενειακής βίας ως κοινωνικό πρόβλημα, στην συνέχεια διατυπώθηκαν θεωρίες που επιχειρούσαν να το ερμηνεύσουν και αναπτύχθηκε μια γενική ευαισθητοποίηση γύρω από το συγκεκριμένο φαινόμενο. (Παπαμιχαήλ 2005, Ψωμά 2001)

Έχουν πραγματοποιηθεί έρευνες για την βία στην οικογένεια σε αρκετές χώρες, επιστήμονες υποστηρίζουν πως μεγαλύτερες είναι οι πιθανότητες ένα άτομο να σκοτωθεί, κακοποιηθεί ή να τραυματιστεί στο σπίτι του από κάποιο μέλος της οικογένειας παρά κάπου αλλού από κάποιον άγνωστο. (Παπαμιχαήλ, 2005)

Σύμφωνα με έρευνα (Αρτινοπούλου, 2005), από το Ευρωπαϊκό Λόμπυ Γυναικών (European Women's Lobby – EWL), τη μεγαλύτερη συνομοσπονδία γυναικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης που αποτελείται από περισσότερες από 2500 οργανώσεις, η ενδοοικογενειακή βία αποτελεί την συχνότερη βία κατά των γυναικών. Όπως αναφέρεται:

- Στο Βέλγιο (1998), ο πιο συχνός και επικίνδυνος δράστης ήταν ο σύντροφος(48%).
- Στη Φιλανδία (1998), το 22% των έγγαμων γυναικών, καθώς και αυτών που συζούσαν με τον σύντροφό τους, είχε δεχτεί βία ή απειλές από εκείνον, ενώ το 9% είχαν υπάρξει θύματα κατά τον τελευταίο χρόνο.

- Στην Πορτογαλία το 52,8% των γυναικών είχε υπάρξει θύμα βίας με δράστη τον σύζυγο ή τον σύντροφο, με κύρια μορφή βίας την ψυχολογική κακοποίηση.
- Στη Γαλλία (2001) 1.350.000 γυναίκες υπήρξαν θέματα ενδοοικογενειακής βίας.
- Στη Ρωσία 13.000 γυναίκες δολοφονούνται ετησίως με δράστη το σύζυγο ή σύντροφό τους.
- Στη Νορβηγία 10.000 γυναίκες αναζητούν παροχή ιατρικής βοήθειας, εξαιτίας τραυματισμών που υπέστησαν από το σύζυγο/σύντροφό τους.

Τα στοιχεία της ενδοοικογενειακής βίας στην Ελλάδα δεν είναι επαρκή καθώς υπάρχει έλλειψη στοιχείων από τις δομές που απευθύνονται οι κακοποιημένες γυναίκες. Επιπροσθέτως, ο αριθμός των γυναικών που καταγγέλλουν το περιστατικό βίας στην οικογένεια είναι μικρός, διότι στην ελληνική κοινωνία πολιτισμικά θεωρείται ακόμη αποδεκτή και η Ελληνίδα γυναίκα ως σύζυγος είναι υποτακτική και χειραφετημένη σε μικρό βαθμό (Αρτινοπούλου 2005).

Η πρώτη πανελλαδική έρευνα που διεξήχθη στην **Ελλάδα**, πραγματοποιήθηκε από το **Κ.Ε.Θ.Ι το 2003**, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας το

- 56% των ερωτώμενων βιώνει λεκτική ή/ και ψυχολογική βία, το
- 3,6% υφίσταται σωματική βία και το
- 3,5% εξαναγκάζεται σε σεξουαλική επαφή.

Επιπλέον, το 23,6% των γυναικών δηλώνει ότι γνωρίζει κάποια γυναίκα από το συγγενικό ή/ και φιλικό τους περιβάλλον που έχει υποστεί ή υφίσταται βία από το σύζυγο/σύντροφό της. Παρ' όλα αυτά, μόνο το 8,8% των ερωτώμενων χαρακτηρίζει το σύζυγο/σύντροφό του βίαιο.

Έρευνα που πραγματοποίησε η Γενική Γραμματεία Ισότητας το 2005, έδειξε πως το 68% των γυναικών που απευθύνθηκαν στα Συμβουλευτικά κέντρα Αθήνας και Πειραιά είναι έγγαμες, το 20,5% είναι διαζευγμένες ή σε διάσταση.

Μία στις 3 γυναίκες (34%) που είναι σήμερα θύματα ενδοοικογενειακής βίας, είχε δείγματα βίαιης συμπεριφοράς πριν τον γάμο, παρ' όλα αυτά παντρεύτηκε τον δράστη. Επιπλέον, οι 2 στις 3

γυναίκες θύματα ενδοοικογενειακής βίας βρίσκονται σε αυτή τη σχέση πάνω από 10 χρόνια.

Τα στοιχεία από τους 18 μήνες (11/3/2011-11/9/2012) της λειτουργίας της **τηλεφωνικής γραμμής SOS 15900** για την άμεση συμβουλευτική υποστήριξη των γυναικών θυμάτων βίας ήταν τα εξής: 7676 τηλεφωνικές κλήσεις και 53 ηλεκτρονικά μηνύματα

Το 78% των κλήσεων αφορούσαν σε καταγγελίες περιπτώσεων έμφυλης βίας. Από αυτές το 74% (4436 κλήσεις) αφορούσαν σε καταγγελίες των ίδιων των γυναικών. Από τις κλήσεις των ίδιων των κακοποιημένων γυναικών το 79% αφορούσαν ενδοοικογενειακή βία.

Το αίτημα των κλήσεων αυτών αφορούσαν :

- 1917 κλήσεις (43%) σε ψυχοκοινωνική στήριξη
- 1481 κλήσεις (33%) σε νομική συμβουλευτική
- 599 κλήσεις(13,5%) σε νομική βοήθεια
- 355 κλήσεις(8%) σε αναζήτηση φιλοξενίας και
- 149 κλήσεις (3%) σε αναζήτηση εργασίας.

Τέλος, από τις 4436 γυναίκες που κάλεσαν τη γραμμή, οι 2750 (62%) είναι μητέρες.

Από τις γυναίκες θύματα βίας που απάντησαν στην ερώτηση για την οικογενειακή τους κατάσταση φαίνεται ότι:

- 48% είναι έγγαμες
- 10% είναι άγαμες
- 8% σε διάσταση
- 5% διαζευγμένες
- 3% σε συμβίωση
- 1% χήρες

Από τις γυναίκες που απάντησαν στην ερώτηση για την ηλικία τους φαίνεται ότι:

- 3% είναι από 15 έως 24 ετών
- 25% είναι από 25 έως 39 ετών
- 27% είναι από 40 έως 54 ετών
- 9% είναι από 55 έως 64 και
- 5% είναι από 65 ετών και άνω.

Από τις γυναίκες που απάντησαν στην ερώτηση για το μορφωτικό τους επίπεδο φαίνεται ότι:

- 9% έχουν ολοκληρώσει την πρωτοβάθμια ή κατώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση
- 10% την ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση
- 5% τη μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση μη τριτοβάθμιου επιπέδου και
- 14 % την τριτοβάθμια εκπαίδευση (Γενική Γραμματεία Ισότητας των φύλλων, 2012).

1.2 Ιστορική αναδρομή

Η βία στην οικογένεια ως φαινόμενο είναι συνυφασμένη με την ανθρώπινη ύπαρξη, από τα πρώτα χρόνια της δημιουργίας των οργανωμένων κοινωνιών. Από τη γέννηση ως το θάνατο οι γυναίκες είναι αυτές που βιώνουν τις διακρίσεις και τη βία από την πολιτεία, την τοπική κοινωνία και την οικογένεια. Κάθε χρόνο γυναίκες πέφτουν θύματα βιασμού από το σύζυγο ή το σύντροφό τους, από συγγενείς, από φίλους, από εργοδότες, από συναδέλφους, από αγνώστους. Έκανε την εμφάνιση της περίπου στα 4000 π. Χ μαζί με την εμφάνιση του πατριαρχικού συστήματος και του θεσμού της ιδιοκτησίας. Όταν εμφανίζεται το πατριαρχικό σύστημα όπου πρόκειται για ένα σύστημα ιεραρχικό και εξουσιαστικό, το οποίο έχει ως βάση του τη δύναμη του ισχυρού, οι άνθρωποι χωρίζονται σε τάξεις (Παπαδοπούλου 2007, Μπακόγιωργος 2006).

Υπάρχει ο ανώτατος άρχοντας της πατριαρχικής οικογένειας ο άνδρας ο οποίος είναι και αρχηγός της. Τα υπόλοιπα μέλη είναι ιδιοκτησία του και οι νόμοι επιτρέπουν να τους φέρεται όπως εκείνος επιθυμεί. Τα αγόρια που από πολύ μικρή ηλικία βλέπουν τον πατέρα τους να χτυπά και να επιβάλλεται μαθαίνουν από νωρίς τη βία και μάλιστα τη θεωρούν ως ένα εξαιρετικά αποτελεσματικό τρόπο για την επιβολή της θέλησης του ισχυρότερου. Όταν θα μεγαλώσουν θα τη χρησιμοποιήσουν πάνω στις δικές τους γυναίκες δικαιωνίζοντας μ' αυτόν τον τρόπο τη βία από γενιά σε γενιά.

Κατά τη διάρκεια του Μεσαίωνα και των Νέων Χρόνων παρατηρήθηκε η δημιουργία νέων προτύπων της κοινωνίας. Την περίοδο αυτή υπήρχε εξασθένηση της ανδρικής – στρατιωτικής κοινωνίας η οποία αντικαταστάθηκε από τις αυλικές και αστικές κοινωνίες και μετέβαλε τη θέση της γυναίκας δίνοντας προτεραιότητα σε μία νέα ποιότητα σχέσεων. Η ιστορία του γάμου, από χρόνια πριν,

είναι η ιστορία της βιο-υπόταξης και καθυπόταξης της γυναίκας στους άνδρες. Το καιρό της πατριαρχίας άρπαζαν τις γυναίκες και τις εμπορεύονταν, σκότωναν μωρά γένους θηλυκού και έκαιγαν ζωντανές γυναίκες που είχαν χηρέψει, άλλες της ακρωτηρίαζαν, τις κλείδωναν και δεν τους επέτρεπαν να κυκλοφορούν δημόσια, με κάθε τρόπο περιόριζαν την ελεύθερη επικοινωνία των γυναικών και κυριαρχούσαν στην σεξουαλικότητά τους. Το δικαίωμα του συζύγου πάνω στη γυναίκα του, ήταν αναγνωρισμένο και από τη θρησκεία και από τα συστήματα πολιτιστικών προτύπων κάθε εποχής σε πολλούς κύκλους πολιτισμού (Παπαδοπούλου 2007, Μπακόγιωργος 2006).

Στο τέλος του 13^{ου} αιώνα, ο άνδρας είχε το δικαίωμα να χτυπήσει τη γυναίκα του, αν έκανε απιστίες ή του αντιμιλούσε ή αρνιόταν να υπακούσει. Η βία κατά των γυναικών δεν περιορίζεται είναι διαδεδομένη σε κάθε κοινωνία σε όλο τον κόσμο. Το 14^ο αιώνα στην Αγγλία δεν κατείχαν νόμιμα δικαιώματα για να προσφύγουν σε αγωγή 4 κατηγορίες προσώπων: οι προδότες, οι εθνικοί, οι σκλάβοι και οι γυναίκες. Ο Tienvelyan γράφει για την Αγγλία του 15^{ου} αιώνα: «Η δύναμη της κυριαρχίας βρισκόταν στα χέρια του άνδρα και σπάνια η κοινή γνώμη επέρριπτε την ενοχή σε όποιον τη διεκδικούσε με τη γροθιά ή τη βέργα».

Οι διάφορες διατάξεις και οι συνήθειες που ήταν επικρατέστερες την εποχή του Μεσαίωνα κάνουν φανερό το ότι οι σχέσεις των δύο φύλων δεν ήταν μόνο σχέσεις βίας, αλλά προπάντων σχέσεις εξουσίας. Με απειλές και με βία η οποία νομικά είχε κωδικοποιηθεί ανάγκαζαν τις γυναίκες σε υποταγή. (Παπαδοπούλου 2007, Μπακόγιωργος 2006)

Με το πέρασμα των ετών οι γυναίκες ξεκίνησαν να αντιστέκονται στην νοοτροπία αυτή και αυτό οδήγησε σε αλλαγές νόμων που τάχθηκαν υπέρ της ισότητας αντρών και γυναικών σε όλους τους τομείς. Στη δεκαετία του '70 το θέμα της βίας κατά των γυναικών τέθηκε από το Γυναικείο Κίνημα στην Ευρώπη, και Αμερική και μετά την περίοδο της Μεταπολίτευσης στην Ελλάδα, όπου υπήρξαν οργανωμένες γυναικείες ομάδες με φεμινιστικά αιτήματα.

Στην Ελλάδα, μόλις το 1986 η Γενική Γραμματεία Ισότητας έθιξε σε κυβερνητικό επίπεδο το θέμα αυτό και το 1988 δημιούργησε το Κέντρο Υποδοχής Κακοποιημένων Γυναικών. Σε παγκόσμιο επίπεδο έγινε διάσκεψη για τα ανθρώπινα δικαιώματα, όπου επιβεβαιώθηκαν τα δικαιώματα των γυναικών ως θεμελιώδη δικαιώματα. Το 1994 ιδρύθηκε το Κέντρο Ερευνών για θέματα ισότητας (ΚΕΘΙ) έχοντας ως βάση του την υποστήριξη των γυναικών που έχουν πέσει θύματα κακοποίησης, περιθωριοποίησης και κοινωνικού αποκλεισμού.

Η βία σε βάρος των γυναικών αποτελεί παλιά μάστιγα της κοινωνίας και παραβίαση των βασικών δικαιωμάτων του ανθρώπου. Πρόκειται για ένα φαινόμενο διαδεδομένο σε όλες τις χώρες του κόσμου και σε όλες τις κοινωνίες ανεξαρτήτων ετών (Παπαδοπούλου 2007, Μπακόγιωργος 2006).

1.3 Μορφές βίας

Η «ενδοοικογενειακή βία» είναι ένας όρος που περιλαμβάνει πολλές και διαφορετικές μορφές κακοποίησης, κακής μεταχείρισης ή παραμέλησης που οι ενήλικοι ή τα παιδιά μπορούν να δοκιμάσουν σε οικείο, συγγενικό ή περιβάλλον σχέσεων εξάρτησης. Η βία μέσα στην οικογένεια είναι ένα φαινόμενο διαπολιτισμικό, διαχρονικό και δεν διαλέγει κοινωνικές τάξεις. Στην Ελλάδα, το ποσοστό της βίας μέσα στην οικογένεια ανέρχεται στο 31%. Η πραγματική διάσταση του προβλήματος όμως δεν μπορεί να δοθεί, γιατί ένα μεγάλο ποσοστό γυναικών που κακοποιείται φοβάται να το καταγγείλει. Περίπου μόνο 1 στα 20 περιστατικά καταγγέλλεται στην Αστυνομία (Καραμολέγκου, 2010).

Σε καταστάσεις ενδοοικογενειακής βίας δεν υποφέρουν μόνο οι γυναίκες, αλλά και τα παιδιά, είτε ως μάρτυρες σε σκληρές βίας, είτε ως θύματα της βίας. Έρευνες δείχνουν ότι παιδιά, των οποίων η μητέρα κακοποιείται, είναι και τα ίδια θύματα λεκτικής, σωματικής, ψυχολογικής ή σεξουαλικής κακοποίησης.

Αναφορικά με τις μορφές ενδοοικογενειακής βίας στην πλειονότητα των περιπτώσεων, η βία έχει κλιμακούμενη πορεία. Συνήθως, η λεκτική βία και η συνεχής υποτίμηση των δυνατοτήτων και της προσωπικότητας της γυναίκας, η στέρηση ελευθερίας λόγου και επικοινωνίας με άλλα πρόσωπα, οι απειλές και οι εκβιασμοί (μορφές ψυχολογικής βίας) εξελίσσονται σε σεξουαλική βία (βιασμός στο γάμο ή στο ζευγάρι) και σε σωματική βία (σωματικές βλάβες, ανθρωποκτονία) (Συμβουλευτική επιτροπή, 2002).

Συχνά, επίσης, οι γυναίκες, που είναι οικονομικά εξαρτημένες από το σύντροφό τους, αντιμετωπίζουν παράλληλα και οικονομική βία: στέρηση πόρων διατροφής και συντήρησης, παρακράτηση των δικών τους χρημάτων από το σύντροφο κ.λπ. Ειδικότερα, κατά τη διάρκεια των προηγούμενων τριών περίπου δεκαετιών, ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στις ακόλουθες μορφές βίας: στην βία κατά των

γυναικών στις οικείες σχέσεις ή την κακοποίηση γυναικών συμπεριλαμβανομένης της συζυγικής κακοποίησης και της κακοποίησης γηραιότερων ενηλίκων. Στην ενδοοικογενειακή βία, πέραν της σωματικής βίας που είναι προφανής και αναγνωρίζεται πιο εύκολα από το θύμα, υπάρχει και η ψυχολογική, η συναισθηματική, η σεξουαλική βία καθώς και η παραμέληση.

Η ενδοοικογενειακή βία μπορεί να έχει μια από τις παρακάτω μορφές:

- σωματική βία
- σεξουαλική κακοποίηση
- λεκτική, συναισθηματική και ψυχολογική κακοποίηση
- οικονομική εκμετάλλευση
- κοινωνική «κακοποίηση»
- παραμέληση (Γάτσας, 2006).

Μια μορφή βίας η οποία μπορεί να θεωρηθεί ως μια από τις πιο διαδεδομένες είναι η *σωματική ή φυσική βία*. Η **σωματική βία** ορίζεται ως η συμπεριφορά κατά την οποία το άτομο πληγώνει και προκαλεί φυσικό πόνο σκοπίμως σε κάποιο άλλο (Steen and Hunskaar, 2004). Σωματική βία μπορεί να θεωρηθεί το σπρώξιμο, το χαστούκισμα ή ακόμα και η βαριά σωματική βλάβη, δηλαδή, συμπεριλαμβάνεται καθετί που προξενεί πόνο, τραυματισμό ή και ακρωτηριασμό. Η σωματική κακοποίηση μπορεί να αποτελέσει μεμονωμένο γεγονός ή μπορεί να συμβεί επανειλημμένα. Περιλαμβάνει τη χρησιμοποίηση της φυσικής δύναμης με τέτοιο τρόπο ώστε να τραυματίζει κάποιον, ή να τον θέτει σε κίνδυνο τραυματισμού. Συμπεριλαμβάνει τον ξυλοδαρμό, το χτύπημα, το τίναγμα, το σπρώξιμο, το στραγγαλισμό, το δάγκωμα, το κάψιμο, το λάκτισμα ή την επίθεση με όπλο, το περιορισμό εντός φυσικών πλαισίων, την επικίνδυνη ή επιβλαβή χρήση της δύναμης ή του περιορισμού (Newton, 2001). Ο ακρωτηριασμός των γεννητικών οργάνων των γυναικών (κλειτοριδεκτομή), που γίνεται ακόμη και σήμερα σε μερικές κοινωνίες της Αφρικής, είναι μια άλλη μορφή σωματικής κακοποίησης.

Η *σεξουαλική κακοποίηση* και η εκμετάλλευση περιλαμβάνουν όλες τις μορφές σεξουαλικής επίθεσης, σεξουαλικών παρενοχλήσεων, ή του σεξουαλικού καταναγκασμού ενός προσώπου να συμμετάσχει σε οποιαδήποτε ανεπιθύμητη, επισφαλή ή εξευτελιστική σεξουαλική δραστηριότητα, χρησιμοποίηση εμπαιγμού ή άλλης τακτικής στην προσπάθεια να δυσφημιστούν, να ελεγχθούν ή να περιοριστούν οι

αναπαραγωγικές επιλογές ενός προσώπου ή η επαφή με βιασμό, σοδομισμό ή ακόμη και η προώθηση στην πορνεία ή την πορνογραφία.

Παρά το γεγονός ότι η σεξουαλική βία είναι πολύ πιο διαδεδομένη στην καθημερινή ζωή στις περισσότερες κοινωνίες, παρά απ' ότι πιστεύουμε (Tavara, 2006), είναι δύσκολο να ορίσουμε τη διάδοσή της. Αναμφίβολα, η σεξουαλική βία επιδέχεται πολλά είδη, όπου χειρότερη μορφή είναι ο βιασμός. Αυτός μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσα στο σπίτι της, στο σχολείο, στο χώρο εργασίας της ή οπουδήποτε αλλού.

Η συναισθηματική ψυχολογική κακοποίηση περιλαμβάνει συμπεριφορά επιβλαβή για την αίσθηση του εαυτού ενός προσώπου, βάζοντάς το σε κίνδυνο σοβαρών συμπεριφοριστικών, γνωστικών, συναισθηματικών ή διανοητικών διαταραχών επίθεση σε ένα πρόσωπο προφορικά – παραδείγματος χάριν, φωνές, κραυγές, επονομασία, επικρίσεις, απειλές ή εκφοβισμοί χρησιμοποίησης της κριτικής, των λεκτικών απειλών, της κοινωνικής απομόνωσης, του εκφοβισμού ή της εκμετάλλευσης για να εξουσιαστεί κάποιος συνήθεις αδικαιολόγητες απαιτήσεις ποινικά καταδικαστέες, παρενοχλήσεις ή «καταδιώξεις» – που μπορούν να περιλάβουν απειλές προς ένα πρόσωπο ή τους αγαπημένους του, την καταστροφή των περιουσιών ή τη βλάβη των κατοικίδιων ζώων, τρομοκράτηση ενός προσώπου, έκθεση ενός παιδιού στην οικογενειακή βία.

Η ψυχολογική κακοποίηση περιλαμβάνει πράξεις, παραλείψεις και συμπεριφορές οι οποίες εμπεριέχουν συστηματική απόρριψη, εκφοβισμό, απομόνωση, εκμετάλλευση, υποτίμηση, αποθάρρυνση, παραμέληση. Αυτό το είδος βίας, είναι δύσκολο να εντοπισθεί και να διαγνωσθεί από τους επαγγελματίες, γιατί απαιτεί ικανό χρονικό διάστημα για να αναπτυχθεί καλή επικοινωνία και σχέση εμπιστοσύνης με το θύμα.

Σύμφωνα με τον Newton (2001), η συναισθηματική βία πηγάζει από τη συστηματική κριτική που ασκείται από το σύντροφο, από τη χρήση απρεπών λέξεων, από τον υψηλό τόνο της φωνής, την απομάκρυνση του θύματος από τους φίλους ή την οικογένεια, την ταπείνωση σε ιδιωτικό ή δημόσιο χώρο, από την απαγόρευση εύρεσης εργασίας, από την αποκλειστική διαχείριση των χρημάτων και τη λήψη αποφάσεων, την απειλή για εγκατάλειψη ή ακόμα και από την παραπλάνηση μέσω ψεμάτων και αντιφάσεων.

Η λεκτική βία εμπεριέχει ένα ευρύ φάσμα συμπεριφορών που κινούνται από φωνές και εξυβρίσεις έως λεκτικό εξευτελισμό, απειλές και λεκτική τρομοκράτηση του θύματος (Πρώτη Πανελλαδική Επιδημιολογική Έρευνα Κ.Ε.Θ.Ι., 2003). Είναι επίσης η συμπεριφορά εκείνη που έχει σκοπό να προκαλέσει ψυχικό πόνο και να «πλήξει» το εγώ του θύματος μέσα από τον υποβιβασμό, τον εξευτελισμό και την καταστροφή της αυτοεκτίμησής του (Παπαμιχαήλ, 2004).

Η παραμέληση είναι συχνά χρόνια και περιλαμβάνει συνήθως επαναλαμβανόμενα γεγονότα: αποτυχία να παρασχεθεί, ό,τι ένα ένας εξαρτώμενος ενήλικος απαιτεί για τη φυσική, ψυχολογική ή συναισθηματική ανάπτυξη και ευημερία του. Η άρνηση να παρασχεθούν τρόφιμα, ήδη ιματισμού, στέγης, καθαρότητας, ιατρικής φροντίδας, προστασίας από κινδύνους, ή μιας αίσθησης εκτίμησης και αγάπης είναι δείγματα τέτοιας συμπεριφοράς παραμέλησης.

Η οικονομική ή χρηματική κακοποίηση περιλαμβάνει κλοπή ή υπεξαίρεση, παρακράτηση χρημάτων που προορίζονται για την αγορά τροφίμων ή την ιατρική θεραπεία, χειρισμός ή εκμετάλλευση κάποιου για το οικονομικό κέρδος, άρνηση της πρόσβασης στους οικονομικούς πόρους, αποτροπή ενός προσώπου από το να απασχοληθεί, ή έχει τον έλεγχο της επιλογής επαγγέλματός τους. Συναφής με την οικονομική κακοποίηση είναι η κοινωνική απομόνωση που αφορά στον έλεγχο που ασκεί ο δράστης πάνω στις κοινωνικές δραστηριότητες του θύματος (Παπαμιχαήλ, 2004).

Η πνευματική κακοποίηση περιλαμβάνει την παρεμπόδιση ενός προσώπου από τη συμμετοχή στις πνευματικές ή θρησκευτικές πρακτικές τους, χρησιμοποίηση των θρησκευτικών ή πνευματικών πεποιθήσεων ενός προσώπου για να το χειραγωγήσουν, να το εξουσιάσουν ή να το ελέγξουν, γελοιοποίηση ή δυσφήμιση των πεποιθήσεων κάποιου. Ένας θύτης μπορεί να χρησιμοποιήσει ένα πλήθος διαφορετικών τακτικών για να αποκτήσει πρόσβαση σε ένα θύμα, να ασκήσει δύναμη και να ελέγξει το θύμα, καθώς και να αποτρέψει το θύμα από το να μιλήσει σε κάποιον για την κακοποίηση ή να επιδιώξει υποστήριξη (Canada Department of Justice, 2005).

Οι Straus, Gelles και Steiunetz (1980) διαχωρίζουν ειδικότερα τη βία που ασκείται στις γυναίκες σε δυο τύπους: στη «φυσιολογική βία», όπου η βίαιη πράξη πραγματοποιείται με την πρόθεση πρόκλησης σωματικού πόνου ή τραύματος σε κάποιο άτομο και στην «καταχρηστική βία», η οποία ορίζεται ως πράξη που ενέχει τη σοβαρή πιθανότητα τραυματισμού του ατόμου που πλήττεται..

Σύμφωνα με την ελληνική και ξένη βιβλιογραφία, οι μορφές της ενδοοικογενειακής βίας έχουν συνήθως προοδευτική εξέλιξη. Αρχίζει με βρισιές, με στέρηση της ελευθερίας λόγου και επικοινωνίας με άλλα πρόσωπα, απειλές, εκβιασμούς, εξελίσσεται σε σεξουαλική βία και ακολουθεί η σωματική μέχρι την δολοφονία. Ωστόσο, η οικογενειακή βία αποτελεί απειλή για τη καλή και ορθή ανατροφή των παιδιών. Η μαρτυρία της ενδοοικογενειακής βίας είναι ένα είδος τραυματικού στρες, το οποίο μπορεί να θέσει τα παιδιά σε ρίσκο (March et al. 1996).

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η ενδοοικογενειακή βία καθορίστηκε με σαφήνεια από τον ορισμό που έχει προταθεί από τη Δανία και έγινε αποδεκτός από τα υπόλοιπα Κράτη-Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης: «Κάθε σωματική, σεξουαλική ή ψυχολογική βία που ασκείται σε βάρος του θύματος από τον τωρινό ή πρώην σύζυγο, ή από το σύντροφο, ή άλλα μέλη της οικογένειας» (Συμβούλιο Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2012)

1.4 Φάσεις βίας

Η κατανόηση του κύκλου της βίας είναι πολύ σημαντική γιατί μας επιτρέπει να ερμηνεύσουμε το πώς οι κακοποιημένες γυναίκες μετατρέπονται σε θύματα, πώς αποκτούν το αίσθημα της αδυναμίας και γιατί δεν προσπαθούν να ξεφύγουν. Τρεις είναι οι φάσεις που περιγράφουν τον κύκλο της ενδοοικογενειακής βίας (ΚΕΘΙ, 2003).

Σε πρώτη φάση γίνονται επεισόδια βίας ήπιας έντασης και η κακοποιημένη γυναίκα προσπαθεί με διάφορους τρόπους να τα ελέγξει ώστε να μην καταλήξουν σε οξύ επεισόδιο. Τέτοιες προσπάθειες είναι η υποτακτική και ευγενική συμπεριφορά προς τον σύζυγο, ή ακόμη και η αποφυγή του. Η γυναίκα αφήνει το σύζυγο να νομίζει πως δέχεται ότι ο θυμός του είναι δικαιολογημένος, προκειμένου να μην κλιμακωθεί η ένταση. Αν το κάνει αυτό καλά, τότε το επεισόδιο θα αποφθεχθεί. Αν όμως εκείνος εκραγεί, τότε εκείνη πιστεύει ότι ευθύνεται η ίδια, γιατί δεν κατάφερε να διατηρήσει την ηρεμία. Η γυναίκα αρνείται στον εαυτό της ότι έχει θυμώσει με την άδικη συμπεριφορά του συντρόφου της. Αποδέχεται τις αντιδράσεις του και πιστεύει ότι ίσως και να αξίζει τη συμπεριφορά του. Η άρνηση του θυμού της την οδηγεί σε εκλογικεύσεις, όπως «φταίει η δουλειά του», «είναι κουρασμένος»,

«έχει πει», κλπ, θέτοντας έτσι ως αιτία της κακοποίησής της εξωγενείς παράγοντες. Αυτή η έλλειψη προσωπικού ελέγχου κάνει την γυναίκα να πιστεύει πως δεν μπορεί να κάνει τίποτα για να αλλάξει τη ζωή της (ΚΕΘΙ, 2003).

Σε δεύτερη φάση το επεισόδιο βίας χαρακτηρίζεται από οξύτητα και αγριότητα, με ξυλοδαρμό που μπορεί να προκαλέσει σοβαρές σωματικές βλάβες και να οδηγήσει τη γυναίκα μέχρι και στο θάνατο. Ο δράστης στην αρχή μπορεί να έχει ως ένα βαθμό συνείδηση των πράξεών του, στη συνέχεια όμως, όταν ο θυμός γίνει ανεξέλεγκτος, δεν ξέρει πια τι κάνει. Στη φάση αυτή η γυναίκα θεωρεί ότι δεν μπορεί να ασκήσει κανένα έλεγχο στη συμπεριφορά του συζύγου γιατί θα χειροτερέψει την κατάσταση (ΚΕΘΙ, 2003).

Τέλος, παρατηρείται υποχώρηση της βίας και της έντασης και έρχεται η ηρεμία που είναι ευπρόσδεκτη και από τις δύο πλευρές. Εδώ επικρατεί η υπερβολή. Ο σύζυγος εκφράζει τα τρυφερά του συναισθήματα, εκδηλώνει υπερβολική ευγένεια, φροντίδα, αγάπη και στοργή προς τη σύζυγό του, της ζητά συγνώμη, κλαίει, παραδέχεται την απαράδεκτη πράξη του και υπόσχεται πως δεν θα το ξανακάνει. Τη στιγμή εκείνη πιστεύει τα όσα λέει και υπόσχεται πως από δω και πέρα θα ελέγχει τον εαυτό του. Πιστεύει, επίσης, ότι από όλη αυτή την κατάσταση έχει πάρει και η σύζυγός του το μάθημά της, οπότε δεν θα τον προκαλέσει ξανά. Αυτή είναι και η πιο 'καταστροφική' φάση γιατί δημιουργεί εξάρτηση και δεν αφήνει τη γυναίκα να αποχωριστεί το σύντροφο. Είναι η φάση που εκείνη γίνεται πια το θύμα. Η γυναίκα πιστεύει ότι αυτή η εικόνα που προβάλλει ο σύντροφός της είναι η αληθινή του εικόνα. Η βία η εικόνα ήταν αποτέλεσμα άλλων παραγόντων ή ίσως να τον προκάλεσε και εκείνη με την προκλητική συμπεριφορά της (Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας, (ΚΕΘΙ, 2003).

Ειδικότερα, μια από τις θεωρίες που προσπαθούν να ερμηνεύσουν το φαινόμενο ονομάζεται «ο κύκλος της βίας» (Walker 1987, Γατσάς 2006). Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή, ο κύκλος της βίας αποτελείται από τρία μέρη:

Φάση της αυξανόμενης έντασης

Στη διάρκεια της φάσης αυτής, υπάρχει σχετικά μικρός βαθμός βίας με σπρωξίματα, απειλές, λεκτικές προσβολές και απόδοση ευθυνών στο θύμα. Η γυναίκα μπορεί να προσπαθήσει να καταπραΰνει το θύτη, με το να κάνει ότι αυτός θέλει, ή με το να μη βρίσκεται κοντά του. Σε αυτή τη φάση τόσο ο δράστης όσο και το θύμα βιώνουν

συναισθήματα καταπίεσης και θυμού. Τα μικρά αυτά επεισόδια γίνονται ολοένα και συχνότερα, ενώ η γυναίκα-θύμα αντιλαμβάνεται ότι δεν μπορεί να κρατήσει πλέον τις ισορροπίες. Η ένταση ανάμεσα τους γίνεται αφόρητη.

Πολλά ζευγάρια καταφέρνουν να μείνουν σε αυτή τη πρώτη φάση για μεγάλα χρονικά διαστήματα. Πολλές γυναίκες απομακρύνουν τους συγγενείς ή το στενό κοινωνικό περίγυρο για να μην αντιληφθούν την κατάσταση που βιώνουν μέσα στο σπίτι τους. Ταυτόχρονα, γνωρίζουν ότι ο δράστης είναι ικανός για μεγαλύτερη κακοποίηση.

Φάση της έκρηξης

Είναι η φάση στην οποία εκδηλώνεται το βίαιο ξέσπασμα. Η φάση αυτή χαρακτηρίζεται από ανεξέλεγκτη έκρηξη των εντάσεων που έχουν δημιουργηθεί στη προηγούμενη φάση. Χαρακτηρίζεται από έλλειψη ελέγχου και σοβαρά επεισόδια κακοποίησης. Ο δράστης δεν έχει επίγνωση του τι κάνει και ο θυμός του μοιάζει να τον τυφλώνει. Ο θύτης μπορεί να προκαλέσει ζημιές στο χώρο (να τα σπάσει όλα μέσα στο σπίτι), και μετά να επιτεθεί και να τραυματίσει τη σύζυγό του.

Σε κάποιες περιπτώσεις οι γυναίκες μπορεί να προκαλέσουν τέτοιο επεισόδιο χωρίς να το καταλάβουν. Η φάση αυτή προκαλεί σοβαρό ψυχικό στρες, αγωνία, ανασφάλεια, κατάθλιψη ή αϋπνία. Η δεύτερη αυτή φάση του κύκλου της βίας είναι συντομότερη και διαρκεί από δύο έως είκοσι τέσσερις ώρες. Βέβαια, έχουν αναφερθεί και περιπτώσεις σταθερής περιόδου τρόμου μιας εβδομάδας ή και περισσότερο.

Φάση της ηρεμίας

Ο θύτης μπορεί να εκφράσει τη μετάνοιά του, και να γεμίσει με δώρα τη σύντροφό του, να εκλιπαρεί τη συγχώρεσή της και να υπόσχεται ότι θα αλλάξει, και δεν θα γίνει ξανά βίαιος. Εκδηλώνει μια ευγενική και μεταμελημένη συμπεριφορά. Ο δράστης αντιλαμβάνεται ότι υπερέβαλε και προσπαθεί να τα ξαναφτιάξει με το θύμα με ευγενικό και τρυφερό τρόπο. Συχνά παρακαλεί να το συγχωρέσει και υπόσχεται ότι δεν θα το ξανακάνει. Ο θύτης κάποιες φορές ζητά και τη συνδρομή τρίτων προσώπων στον αγώνα του να ξανακερδίσει και να κρατήσει το θύμα.

Η φάση αυτή χαρακτηρίζεται και ως «η πλάνη του παραδείσου», γιατί εδώ η γυναίκα, προσπαθώντας να εκπληρώσει την υγιή ανάγκη της για αγάπη και φροντίδα, ανταποκρίνεται και συνδέεται με τη στοργική

πλευρά της προσωπικότητας του θύτη. Η κακοποιημένη γυναίκα πιστεύει ότι ο δράστης χρειάζεται βοήθεια και μένει μαζί του με την προοπτική ότι θα καταφέρει να τον βοηθήσει. Ύστερα από διαβεβαιώσεις του δράστη πείθει τον εαυτό της να μείνει μαζί του και να στηρίξει τη συζυγική πίστη.

Η ακριβής χρονική διάρκεια της τρίτης φάσης δεν έχει καθοριστεί με σαφήνεια. Φαίνεται πως είναι μεγαλύτερης διάρκειας από τη δεύτερη φάση και μικρότερη από την πρώτη. Πάντως, η πλειοψηφία των γυναικών ομολογεί ότι δεν καταλαβαίνει πότε αυτή η φάση ξεπερνιέται και οδηγούνται πάλι σε επεισόδια κακοποίησης (Walker 1987).

Φυσικά, καθώς ο χρόνος περνάει, αυτός ο κύκλος της βίας μπορεί να εμφανίζεται όλο και πιο συχνά, και να γίνεται όλο και πιο έντονος και επικίνδυνος.

Το σημαντικότερο πρόβλημα για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας είναι η σιωπή. Πολλές γυναίκες δεν κοινοποιούν τη βία που υφίστανται, εξαιτίας της ενοχής και της ντροπής που αισθάνονται. Οι γυναίκες που κακοποιούνται ελάχιστα το καταγγέλλουν στην αστυνομία. Ο φόβος του διασυρμού, η μη αποτελεσματικότητα των κατασταλτικών μηχανισμών, τα νομικά κενά και η πολυπλοκότητα, δεν μπορούν να εξασφαλίσουν επαρκή βοήθεια και προστασία για τα κακοποιημένα άτομα. Είναι πολύ σημαντικό να βοηθηθούν οι γυναίκες θύματα της βίας να αλλάξουν οπτική για τη ζωή τους και την κατάστασή τους. Πρέπει να βοηθηθούν να βρουν τη δύναμη ν' αντιδράσουν, να σπάσουν τη σιωπή, να ζητήσουν βοήθεια και να εμπιστευτούν τους φορείς που μπορούν να τους προσφέρουν βοήθεια, αλλά κυρίως να βγουν από τη θέση του «ανήμπορου θύματος», να πιστέψουν στον εαυτό τους, να διεκδικήσουν την αξιοπρέπεια και το δικαίωμά τους για μια καλύτερη ζωή. Καθώς, βέβαια, ο χρόνος περνά, αλλάζει και η διάρκεια των φάσεων. Η φάση έντασης διαρκεί λιγότερο διάστημα, η οξεία φάση αποκτά μεγαλύτερη συχνότητα και η φάση ηρεμίας διαρκεί λιγότερο.

1.5. Αίτια της ενδοοικογενειακής βίας

Σχετικά με τα αίτια της ενδοοικογενειακής βίας, διάφορες θεωρίες άρχισαν να αναπτύσσονται κατά το τέλος της δεκαετίας του 1970, παράλληλα με την ανάπτυξη του κινήματος του φεμινισμού, κατά τις

οποίες, οι κύριοι λόγοι έξαρσης της εν λόγω δέσμης αξιόποινων πράξεων ήταν τόσο η κατώτερη θέση των ίδιων των γυναικών, όσο και η οικονομικά ανίσχυρή τους θέση στο κοινωνικό στερέωμα, ενώ οι μεταγενέστερες θεωρίες, έδωσαν έμφαση στα προσωπικά χαρακτηριστικά και το προφίλ των δραστών. Πλέον, οι σύγχρονες προσεγγίσεις της ενδοοικογενειακής βίας, αναλύουν ως προς το αιτιατό των πράξεων, την κοινωνική κατάρρευση του αξιακού κοινωνικού συστήματος, την φτώχεια, τον κοινωνικό αποκλεισμό και την μη απαλοιφή από τα κοινωνικά πρότυπα των σχεσιακών στερεοτύπων (Cusson, 2009).

Αρχικά, ιδιαίτερη σημασία πρέπει να δώσουμε στην προβαλλόμενη βία από τα ηλεκτρονικά Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας. Στην αναζήτηση αιτιών δεν είναι δυνατόν να παραβλέψουμε το ρόλο της τηλεόρασης η οποία στο όνομα της ενημέρωσης και της ψυχαγωγίας προβάλλει όλο και πιο βίαιες σκηνές. Ταινίες με λίμνες αίματος, εγκλήματα που περιγράφονται τόσο φυσικά και ρεαλιστικά, σκηνές θυμάτων - ακέφαλων ή διαμελισμένων πτωμάτων-, τρομοκρατικών ενεργειών ή πολεμικών συγκρούσεων "στολίζουν" καθημερινά τις οθόνες μας (Χλωπτσιούδης, 2007).

Η αύξηση της βίας μέσα σε οικογένειες δεν οφείλεται μόνο στα Μ.Μ.Ε. αλλά και στην αλλαγή τρόπου ζωής και στις υπερβολικές απαιτήσεις της εποχής μας. Είναι το άγχος της καθημερινότητας, το στρες, ο χώρος εργασίας, η ακριβή ζωή και η αποξένωση από τον διπλανό μας, ένας από τους λόγους που έχουν φέρει τον άνθρωπο σε απόγνωση και τον έχουν οδηγήσει στο να ξεσπά στο εσωτερικό της οικογένειας. (Χλωπτσιούδης, 2007).

Επίσης, όσοι και όσες κακοποιούν συντρόφους ή τα παιδιά, μεγάλη είναι η πιθανότητα να έχουν πέσει κι οι ίδιοι θύματα κακοποίησης στην παιδική τους ηλικία ή να έχουν υπάρξει μάρτυρες ως παιδιά της κακοποίησης της μητέρας τους από τον πατέρα τους. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα ο θύτης να θεωρεί φυσιολογικό το να χρησιμοποιήσει βία για να πετύχει τις επιθυμίες του. Άρα, επίσης λογικό είναι το να καταφεύγει στη βία κάποιος εφόσον καθοδηγείτε από άλλους να δράσει με αυτόν τον βίαιο και απειλητικό τρόπο ή αν τον έχουν επιβραβεύσει οι γονείς του για τη συγκεκριμένη συμπεριφορά (Χλωπτσιούδης, 2007).

Άλλος ένας παράγοντας ενδοοικογενειακής βίας είναι το αλκοόλ και οι εξαρτησιογόνες ουσίες. Ένας αλκοολικός θα μπορούσε να κάνει πολύ μεγάλο κακό στη σύζυγό του, πόσο μάλλον στο παιδί του. Όταν υπάρχουν το αλκοόλ και τα ναρκωτικά «στη μέση», επιδεινώνουν τις

καταστάσεις βίας στην οικογένεια. Τα άτομα που έχουν εθιστεί στα δύο παραπάνω έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να ασκήσουν βία στο οικογενειακό τους περιβάλλον ή στο σύντροφό τους. Συχνά χρησιμοποιείται σαν πρόσχημα για την ανάρμοστη συμπεριφορά η κατανάλωση αλκοόλ ή παραισθησιογόνων ουσιών. Η κατανάλωση αλκοόλ ή η χρήση τοξικών ουσιών σε καμία περίπτωση δεν αποτελεί την κύρια αιτία εκδήλωσης βίας. Το ποτό ή τα ναρκωτικά προσφέρουν απλώς ένα καλό άλλοθι για να απαλλαγούν οι δράστες από την ευθύνη τους. Ωστόσο, μπορεί σε κάποιες περιπτώσεις να επιδρά έμμεσα στην εκδήλωσή της. Σύμφωνα με ποσοτική ανάλυση στοιχείων (Συμβουλευτικά Κέντρα Αθήνας - Πειραιά της Γενικής Γραμματείας Ισότητας, Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης), 6 στους 10 δράστες ενδοοικογενειακής βίας δεν κάνουν χρήση ουσιών (αλκοόλ, ναρκωτικά, ψυχοφάρμακα).

Η αύξηση της βίας μέσα σε οικογένειες οφείλεται στην αλλαγή τρόπου ζωής και στις υπερβολικές απαιτήσεις της εποχής μας. Είναι το άγχος της καθημερινότητας, το στρες, η ακριβή ζωή και η αποξένωση από τον διπλανό του έχουν φέρει τον άνθρωπο σε απόγνωση και τον έχουν οδηγήσει στο να ξεσπά στο εσωτερικό της οικογένειας. Ο σύγχρονος άνδρας συχνά αισθάνεται ότι απειλείται, ανεξάρτητα από το κοινωνικό ή πολιτιστικό επίπεδο. Μεγαλωμένος μέσα σε ένα φαλλοκρατικό περιβάλλον δεν μπορεί να συνειδητοποιήσει τη νέα θέση της γυναίκας και δε βλέπει ως ισότιμη την ύπαρξη της δίπλα του. Σε μια συνηθισμένη κατάσταση σύγκρουσης ή διαφωνίας αισθάνεται ότι αμφισβητείται πλήρως. Ως απειλή βλέπει ακόμα και το γεγονός ότι δεν ελέγχει πλέον τη γυναίκα και κακοποιώντας την θα νιώσει ότι ανακτά το χαμένο έλεγχο. Η γυναίκα δεν είναι αντικείμενο του πόθου, αλλά αντικείμενο της ανάγκης. Ο άντρας πιστεύει ότι βρίσκεται σε μια κατάσταση επιβίωσης: ή εκείνη ή αυτός (Fereti & Stavrianaki, 1997)

Από την άλλη, πολλοί σύγχρονοι γονείς μεγαλωμένοι μέσα σε ένα αυστηρό οικογενειακό πλαίσιο δεν αντιλαμβάνονται την καταπίεση και την κακοποίηση που επιφέρει η συμπεριφορά τους στα παιδιά. Μάλιστα, πολλοί παιδοψυχολόγοι χαρακτηρίζουν κακοποίηση και τους καβγάδες των γονέων ή την κακοποίηση της μητέρας μπροστά στα παιδικά ματάκια. Γονείς οι οποίοι δεν έμαθαν ποτέ ότι το παιδί τους είναι αυθύπαρκτη προσωπικότητα και πώς μόνο με το διάλογο μπορούν να το διαπαιδαγωγήσουν. (Χλωπτσιούδης, 2007).

Στη σημερινή εποχή, πολλοί άνδρες ισχυρίζονται πως είναι ανώτεροι από την γυναίκα. Ο άνδρας κυριευμένος από το αίσθημα

κατωτερότητας σε σχέση με την γυναίκα του, προσπαθεί να την υποβιβάσει, να την περιορίσει χρησιμοποιώντας την βία. Δεν καταλαβαίνει όμως πως με αυτό τον τρόπο οδηγεί τον εαυτό του και την οικογένεια του στην καταστροφή. Αντίθετα, μπορεί η σύζυγος να είναι οικονομικά εξαρτώμενη από τον σύζυγό της και έτσι να μην μπορεί να ξεφύγει από αυτόν τον εφιάλτη. (Χλωπτσιούδης, 2007).

Η κακοποίηση δεν μπορεί να αποδοθεί στην οικονομική θέση ή στο μορφωτικό επίπεδο (με τη στενή έννοια του πτυχίου). Έχει φανεί ότι οι άνδρες που κακοποιούν τις γυναίκες τους ανήκουν σε όλα τα κοινωνικά στρώματα. Ωστόσο, οι απόφοιτοι Τεχνολογικής Εκπαίδευσης έρχονται πρώτοι στη σωματική κακοποίηση, ενώ ακολουθούν αυτοί της Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης (Κέντρο Υποδοχής Κακοποιημένων Γυναικών Αθήνας). Είναι όμως υπαρκτό το ενδεχόμενο εκείνοι που ανήκουν στα ανώτερα στρώματα να έχουν τον τρόπο να καλύπτονται και έτσι να μην καταγγέλλονται αυτά τα περιστατικά. Εξάλλου, ο μύθος ότι η κακοποιημένη γυναίκα είναι χαμηλού μορφωτικού επιπέδου δεν επιβεβαιώνεται, αφού γνωρίζουμε ότι 7 στις 10 γυναίκες είναι Δευτεροβάθμιας, Τεχνολογικής ή Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης. Άξιο προσοχής είναι το γεγονός ότι 3 στις 10 γυναίκες-θύματα ενδοοικογενειακής βίας είναι Τεχνολογικής ή Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης και επίσης 3 στις 10 είναι Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης (Συμβουλευτικά Κέντρα Αθήνας - Πειραιά της Γενικής Γραμματείας Ισότητας (Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης).

Παράλληλα, μία γυναίκα μπορεί να υπάρξει θύμα κακοποίησης ανεξαρτήτως της οικονομικής της κατάστασης. Σύμφωνα με τα στοιχεία που προκύπτουν από την επεξεργασία, 6 στις 10 γυναίκες που έχουν υποστεί κακοποίηση και προσήλθαν στα Συμβουλευτικά Κέντρα της Γενικής Γραμματείας Ισότητας ανέφεραν ότι βρίσκονται σε μέτρια ή καλή οικονομική κατάσταση. (Χλωπτσιούδης, 2007).

Επιπλέον, άλλος ένας παράγοντας για τη βία στο σπίτι είναι όταν κάποιο άτομο με την ίδια του την συμπεριφορά προκαλεί και έτσι εξωθεί βία μέσα από τον άλλον. Ή μπορεί ο χαρακτήρας κάποιου ανθρώπου, να είναι αίτιο βίας στην οικογένεια, όπως λόγου χάρη κάποιος να είναι οξύθυμος και πολύ νευρικός.

Συνήθως, όταν οι γονείς αποδίδουν υπερβολική ελευθερία στα παιδιά τους, γίνονται οι ίδιοι δέκτες σωματικής βίας, όταν μεγαλώσουν τα παιδιά και έχουν την δύναμη και την λογική να το κάνουν. Με την υπερβολική ανοχή και ελευθερία που επιτρέπουν οι γονείς, έχει ως αποτέλεσμα τα παιδιά να πιστεύουν πως όλα είναι αποδεκτά, ακόμα

και η βία και πως μόνο με τις βιαιότητες μπορούν να πάρουν αυτό που θέλουν. Τέλος, μπορεί κάποιος να χρησιμοποιήσει βία ως μέσο απόσπασης της προσοχής μας. Πράττοντας με αυτόν τον τρόπο νιώθει σημαντικός, επιδεικνύοντας τη δύναμή του, ή ακόμα ότι είναι ανώτερος από το θύμα και δυνατότερος. (Χλωπτσιούδης, 2007).

1.5.1 Ερμηνευτικές θεωρητικές προσεγγίσεις

1.5.1.1 Ψυχολογικές θεωρίες

Οι πρωταρχικές θεωρίες αυτής της προσέγγισης στηρίζονταν στο γεγονός ότι οι γυναίκες ήταν μαζοχίστριες και με αυτόν τον τρόπο προκαλούσαν την βία συμπεριφορά του συζύγου τους. Τα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν για την θεραπεία αυτών των γυναικών προέβλεπαν κυρίως στην αποτροπή αυτής της συμπεριφοράς έτσι ώστε να πάψει η κακομεταχείρισή τους από το σύζυγο/σύντροφό τους. Πολλοί θεραπευτές εξακολουθούν να υποστηρίζουν ότι το θύμα είναι εκείνο που κινεί τα νήματα αυτής της δυσλειτουργικής συμπεριφοράς (Κυριόπουλος, 1995).

Οι ψυχολογικές θεωρίες υιοθετούν την άποψη ότι η επιθετική συμπεριφορά του ανθρώπου, μαθαίνεται από τις συναλλαγές του με το περιβάλλον. Δηλαδή, το κοντινό αλλά και το ευρύτερο περιβάλλον επιστρατεύει ορισμένους τρόπους για την εμφάνιση της βίαιης συμπεριφοράς. Επιπρόσθετα, στις ψυχολογικές θεωρίες εντάσσεται η θεωρία της αποστέρησης η οποία γεννά επιθετικότητα σε άτομα που δεν έχουν ολοκληρώσει τις επιθυμίες τους. Έτσι, αυτή η ανικανοποίητη και απωθημένη στάση προκαλεί εκρήξεις θυμού και βία στο άτομο(Γατσάς, 2006, Παπακίτσου, 2011).

Θεωρία της κοινωνικής μάθησης

Η θεωρητική προσέγγιση αυτής της θεωρίας στηρίζεται στο γεγονός ότι το άτομο ή αλλιώς ο δράστης προβάλλει βία συμπεριφορά, εφόσον το ίδιο είχε υποστεί βία από το οικογενειακό του περιβάλλον. Μέσα στην οικογένεια το άτομο μπορεί να βιώσει την βία με άμεσο ή με έμμεσο τρόπο (θύμα ή μάρτυρας σκηνών βίας). Έτσι, λοιπόν μέσα από αυτά τα βιώματα, το άτομο αποδέχεται και υιοθετεί παρεκκλίνουσες συμπεριφορές, αφού πιστεύει ότι ο καταλληλότερος τρόπος επίλυσης των προβλημάτων του είναι η άσκηση βίας (Φιλίππου et al 2011, ΚΕΘΙ 2003, et al).

Η κοινωνική μάθηση ή αλλιώς μιμητική μάθηση όπως την χαρακτηρίζει ο Γατσάς (2006) επιτυγχάνεται με ασυνείδητο τρόπο μέσω της παρατήρησης της συμπεριφοράς ενός προτύπου. Συνήθως, στην περίπτωση αυτή το παιδί ταυτίζεται με την στάση του ισχυρότερου φύλου. Επίσης, όσο περισσότερο έχει κακοποιηθεί ένα παιδί από τον γονιό του, τόσο περισσότερο θα εκδηλώσει βίαιη συμπεριφορά.

Αξίζει επίσης να επισημανθεί ότι όταν η παρεκκλίνουσα συμπεριφορά ενισχύεται θετικά από το οικογενειακό περιβάλλον, το άτομο δεν μαθαίνει μόνο να συμπεριφέρεται με επιθετικότητα αλλά διδάσκεται να δικαιολογεί την μη φυσιολογική του συμπεριφορά (Αρτινοπούλου 2006, Αργυρίου et al 2006).

Θεωρία της προσκόλλησης

Η θεωρία της προσκόλλησης επικεντρώνεται στην συναισθηματική αποστέρηση του παιδιού που βιώνει, κυρίως στα πρώτα χρόνια της ζωής του, με το βασικό πρόσωπο που είναι η μητέρα. Η θεωρία αυτή υποστηρίζει ότι τα παιδιά που μεγάλωσαν με αδιάφορους, ψυχρούς ή απόμακρους γονείς, χωρίς να υπάρχει συναισθηματική ανταλλαγή, παρουσιάζουν μεγαλύτερες πιθανότητες εκδήλωσης επιθετικής συμπεριφοράς (Σκλάβου, 2008).

Αντιθέτως, η Ψωμά (2001) αναφέρει ότι οι συγκρουσιακές διενέξεις μεταξύ των γονέων προκαλούν ανασφάλεια στο παιδί είτε γιατί οι σχέσεις γονιού- παιδιού είναι πιο ευάλωτες και ευερέθιστες, είτε γιατί ο γονιός δείχνει λιγότερο ενδιαφέρον στο παιδί του. Αρκετές φορές μάλιστα, ο γονιός εμπλέκει το παιδί στην σύγκρουση για να εκφράσει άποψη ή να υποστηρίξει κάποιον από τους δύο, χωρίς ο γονιός να έχει συνειδητοποιήσει τις αρνητικές επιπτώσεις που ενδέχεται να εκδηλωθούν στο παιδί.

Θεωρία της ευαλωτότητας

Η προσέγγιση της ευαλωτότητας αποδίδει την χρησιμοποίηση της βίας στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του θύματος και επισημαίνει ότι η επιθετική στάση και η παραμέληση είναι πιο συχνή σε παιδιά με σοβαρές οργανικές δυσλειτουργίες και αναπηρίες. Πιο συγκεκριμένα, κάποιες γυναίκες- θύματα, συμφιλιώθηκαν με την ιδέα της κακοποίησης, ως αποτέλεσμα παρόμοιων βιωμάτων που είχαν στην παιδική τους ηλικία, εξαιτίας των σωματικών και διανοητικών

δυσλειτουργιών που αντιμετωπίζουν (Σκλάβου 2008, Παπακίτσου 2011).

Θεωρία της προσωπικότητας

Στην θεωρία της προσωπικότητας εξέχουσα θέση κατέχει η θεωρία του Freud, η οποία αναφέρεται στην έμφυτη τάση προς το κακό, στην βίαιη και καταστροφική συμπεριφορά, οι οποίες υπάρχουν στον άνθρωπο. Όταν το άτομο συσσωρεύει υπερβολική ενέργεια μέσα του, προκαλείται ξέσπασμα το οποίο οδηγεί το άτομο στην βία και στην επιθετικότητα. Ο Freud, σύμφωνα με τα δεδομένα της εποχής του, εξήγησε την κακοποίηση κατά των γυναικών με βάση την κατωτερότητα της γυναίκας σε αντίθεση με τον άντρα και εμφανίζοντας την εικόνα της υστερικής προσωπικότητας που συνειδητά προκαλεί την βίαιη στάση του άντρα και αντλεί ευχαρίστηση από αυτή (Παπακίτσου 2011, Σκλάβου 2008, et al).

1.5.1.2 Ψυχιατρικές Θεωρίες

Σύμφωνα με αυτή τη θεωρία, το προφίλ του επιθετικού και βίαιου ατόμου μέσα στην οικογένεια παραπέμπεται σε μία προσωπικότητα ελλιπούς ψυχολογικής και νοητικής ανάπτυξης του ατόμου κατά την (πρώιμη) παιδική ηλικία. Ταυτόχρονα, εμφανίζονται υψηλά ποσοστά ψυχοπαθολογίας σε άτομα που παρουσιάζουν δυσλειτουργική συμπεριφορά (Αρτινοπούλου 2005, ΚΕΘΙ2003 et al).

Το ψυχιατρικό μοντέλο σύμφωνα με την Παπαμιχαήλ (2005), επικεντρώνεται σε δύο σημεία: α) Προσωπικοί και ψυχολογικοί παράγοντες συμβάλουν στην εμφάνιση βίας β) Η ταυτότητα του δράστη αποδίδεται σε προσωπικότητες που αντικατοπτρίζουν την διαταραχή και την « αρρώστια». Η ψυχιατρική προσέγγιση της κακοποίησης παρέχει στη κοινωνία την καθησυχαστική βεβαίωση ότι οι «φυσιολογικοί» άνθρωποι δεν έρχονται αντιμέτωποι με παρεκκλίσεις.

1.5.1.3 Οικολογικές Θεωρίες

Σύμφωνα με την Παπακίτσου (2011), οι οικολογικές προσεγγίσεις πηγάζουν από την θεωρία της ανομίας, της Γαλλο-βελγικής Χαρτογράφησης και της σχολής του Chicago. Αυτό προκύπτει μέσα από το θεωρητικό τους υπόβαθρο το οποίο μελετά τις διαπροσωπικές

σχέσεις του ατόμου με το περιβάλλον του. Πιο συγκεκριμένα, υποστηρίζουν ότι το αναπτυξιακό περιβάλλον των ατόμων συμβάλλει σημαντικά στην αποδοχή και μίμηση της βίαιης συμπεριφοράς.

Η Σκλάβου (2008) αναφέρει ότι η αντικοινωνική συμπεριφορά συνδέεται άμεσα με ποικίλες μορφές βίας όπως είναι η πίεση που υφίσταται το άτομο στην καθημερινότητά του, η απομόνωση, η καταθλιπτική διάθεση, οι επιθετικές τάσεις, η νευρικότητα, το άγχος κ.α. Επιπρόσθετα, η απομόνωση της οικογένειας από το ευρύτερο περιβάλλον προδιαθέτει την νομιμοποίηση της βίας.

Τέλος, η Αρτινοπούλου (1994) τονίζει ότι η οικολογική θεωρία δεν επικεντρώνεται μόνο στην αιτιολογία του φαινομένου αλλά ασχολείται και με τον τομέα της αντιμετώπισης, παρέχοντας κοινωνικές υπηρεσίες στις οικογένειες και στον ευρύτερο χώρο της κοινότητας. Η παροχή αυτών των κοινωνικών υπηρεσιών έχει κυρίως προληπτικό χαρακτήρα. Με αυτό τον τρόπο οι δομές αυτές μπορούν να λειτουργήσουν υποστηρικτικά στις οικογένειες υψηλής επικινδυνότητας, προλαμβάνοντας τα συμπτώματα κακοποίησης.

1.5.1.4 Βιολογικές Θεωρίες

Οι βιολογικές θεωρίες έχουν ως αρχή τους ότι ο άνθρωπος εξωτερικεύει από την φύση του επιθετική συμπεριφορά. Οι πρώτες μελέτες αυτού του φαινομένου φανέρωσαν ότι διάφορες σωματικές ή άλλες μειονεξίες, διαφοροποίησαν το «προβληματικό» άτομο από τα άλλα «φυσιολογικά» άτομα. Για παράδειγμα, σε άνδρες με αυξημένη επιθετική στάση βρέθηκαν υψηλά ποσοστά δυσλειτουργίας της πρόσθιας περιοχής μετωπιαίου λοβού (μέρος του εγκεφάλου όπου γίνονται οι ψυχικές διεργασίες). Άλλες βιολογικές διαταραχές που φέρουν επιθετικές αντιδράσεις είναι ο υπερθυρεοειδισμός, η υπογλυκαιμία, οι ενδοκρινολογικές ανωμαλίες, τα νευροψυχιατρικά σύνδρομα και η υψηλή τεστοστερόνη στο πλάσμα. Όλα τα παραπάνω στοιχειώδη ευρήματα δεν ισχύουν για όλα τα άτομα που εκδηλώνουν βίαιη στάση κι έτσι και πάλι δεν μπορεί να αποδοθεί αιτιολογική συνάφεια (Ψωμά 2001, Γατσάς 2006 et al).

1.5.1.5 Κοινωνιολογικές Θεωρίες

Η θεωρία των κοινωνικών στρεσογόνων παραγόντων

Η θεωρία των κοινωνικών στρεσογόνων παραγόντων υποστηρίζει πως κοινωνικοί παράγοντες όπως η ανεργία, η φτώχεια και το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο οφείλονται στην βίαιη συμπεριφορά. Οι συγκεκριμένοι παράγοντες επηρεάζουν τα μέλη της οικογένειας όταν πρόκειται να πάρουν αποφάσεις και να επιβληθούν. Παρατηρείται πως όταν υπάρχει ανισορροπία μεταξύ των αναγκών και τα «θέλω» των ατόμων λόγω κοινωνικών λόγων, προκαλείται θυμός με αποτέλεσμα την βίαια συμπεριφορά. (Παπαμιχαήλ 2005, Σκλάβου 2008)

Η θεωρία της υποκουλτούρας της βίας

Σύμφωνα με τη θεωρία της υποκουλτούρας της βίας, η βίαιη συμπεριφορά εξαρτάται περισσότερο από τις πολιτισμικές διαφορές και λιγότερο από τις βιοψυχικές διαφορές των δύο φύλων. Υποστηρίζεται πως κάποιες μικρές κοινωνικές ομάδες αναπτύσσουν κανόνες, αξίες και στάσεις, οι οποίες ενισχύουν την επιθετικότητα και την χρήση βίας περισσότερο από ότι η κυρίαρχη κουλτούρα. (Παπαμιχαήλ 2005, Αρτινοπούλου 2006, et. al.)

Καμιά υποκουλτούρα δε είναι τελείως διαφορετική ή σε πλήρη σύγκρουση με την κοινωνία της οποίας αποτελεί μέρος. Τα άτομα-μέλη της ομάδας δεν εκδηλώνουν βίαιη συμπεριφορά σε όλες τις καταστάσεις της ζωής τους, αλλά μόνο όταν αναμένεται ή απαιτείται από όλα τα μέλη. Αντίθετα, το μέλος που δεν χρησιμοποιεί βία σε περιπτώσεις όπου είναι απαραίτητη κινδυνεύει με εξοστρακισμό από την ομάδα.

Η βία αποκτά θετικό περιεχόμενο στα πλαίσια της υποκουλτούρας μέσα από τη διαδικασία της κοινωνικής μάθησης. Τα άτομα δεν ενσωματώνουν στον ίδιο βαθμό την αξία της βίας, αφού σημαντικό ρόλο σε αυτή τη διαδικασία κατέχουν τα ατομικά χαρακτηριστικά και οι μεταβλητές της προσωπικότητάς τους.

Η βίαιη συμπεριφορά είναι αποδεκτή στα πλαίσια της υποκουλτούρας της βίας, για αυτό το λόγο ο δράστης δεν αντιμετωπίζει την κοινωνική αποδοκιμασία και δεν αναπτύσσει αισθήματα ενοχής. Επιπροσθέτως, ο δράστης βίας δεν νιώθει ενοχή γιατί το θύμα συχνά ανήκει στην ίδια υποκουλτούρα, έτσι αποδέχεται τη βία ως τρόπο επίλυσης διαφορών. (Παπαμιχαήλ, 2005)

Η θεωρία της κοινωνικής συναλλαγής

Η θεωρία της κοινωνικής συναλλαγής βασίζεται σε ένα οικονομικό μοντέλο, το οποίο εφαρμόζεται και στις διαπροσωπικές σχέσεις. Συγκεκριμένα, τα άτομα δρουν αποβλέποντας στο καλύτερο αποτέλεσμα από τις επαφές τους, επιλέγοντας την καλύτερη λύση αφού πρώτα υπολογίσουν ποιες θα είναι απώλειες και ποια τα οφέλη. (Παπαμιχαήλ 2005, Σκλάβου 2008 et al)

Αν, για παράδειγμα, το όφελος για τον δράστη της ενδοοικογενειακής βίας είναι μεγαλύτερο από το κόστος, τότε οι πιθανότητες να ασκήσει βία είναι περισσότερες. Η ανταμοιβή του δράστη μπορεί να είναι ο έλεγχος πάνω στο θύμα και η αίσθηση της δύναμης και της εξουσίας. (Thio 2008, Παπαμιχαήλ 2005) Μέσα στο γάμο οι άνδρες έχουν περισσότερη δύναμη από τις γυναίκες, ιδιαίτερα όταν οι γυναίκες δεν εργάζονται εκτός σπιτιού.

Αυτό το μοντέλο είναι πιο συχνό σε παραδοσιακά οργανωμένες οικογένειες, σε αυτή την περίπτωση ο άνδρας ανταλλάσει τους οικονομικούς πόρους για ένα σωστό οικογενειακό περιβάλλον και η γυναίκα ανταλλάσει τις οικιακές της υπηρεσίες για οικονομική υποστήριξη. Η δύναμη σε αυτό το μοντέλο οικογένειας είναι άνισα κατανομημένη, αφού ο άνδρας έχει την οικονομική ανεξαρτησία και την απόλυτη εξουσία. (Παπαμιχαήλ 2005)

Τέλος, αν το κόστος είναι μεγαλύτερο από το όφελος, αν, δηλαδή, επιβληθεί η αντίστοιχη ποινή ο δράστης αποθαρρύνεται. Κατανοούμε πως η βίαιη συμπεριφορά συνεχίζει να εμφανίζεται όταν δεν ασκείται ο κοινωνικός έλεγχος και το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης αδρανεύει. (Παπακίτσου, 2011)

Η θεωρία των κοινωνικών πόρων

Σύμφωνα με τη θεωρία των κοινωνικών πόρων όσους περισσότερους πόρους (οικονομικούς και κοινωνικούς) κατέχει ένα άτομο, τόση περισσότερη δύναμη έχει. Οι πιθανότητες να ασκήσει βία για να αποκτήσει αυτό που θέλει δεν είναι πολλές, καθώς μέσα από αυτή τη δύναμη, το άτομο έχει την ικανοποίηση του ελέγχου και της εξουσίας στις κοινωνικές σχέσεις του. Αντίθετα, όταν οι πόροι είναι ελάχιστοι ή υπάρχει κίνδυνος να χαθούν οι υπάρχοντες πόροι, τότε η βία μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως μέσο για την ανάκτηση της χαμένης δύναμης. (Παπαμιχαήλ, 2005)

Παράλληλα, υποστηρίζεται πως τα υποκείμενα που κατέχουν περισσότερους πόρους υποτιμούν τα θύματά τους και θέλουν να τους επιβάλλονται. (ΚΕΘΙ, 2003)

Όπως αναφέρει η Παπαμιχαήλ (2005), παράδειγμα αυτής της θεωρίας αποτελούν οι άνδρες στην σύγχρονη κοινωνία, οι οποίοι προσπαθούν να ανταποκριθούν στο αντρικό μοντέλο, που η κοινωνία έχει καθιερώσει, χωρίς όμως αυτό να είναι εφικτό. Οδηγούνται, λοιπόν, σε σκληρότερη εργασία και σε επίρριψη ευθυνών της αποτυχίας τους σε άλλους, μεταξύ αυτών και στις γυναίκες. Στα μάτια των δραστών κακοποίησης η γυναίκα έχει αποτύχει να γίνει αυτό που θέλουν οι ίδιοι. Η βία εναντίον των γυναικών ενισχύεται με την άρνηση των γυναικών να ακολουθήσουν τις παραδοσιακές αντιλήψεις για το ρόλο τους. (Παπαμιχαήλ, 2005)

Η θεωρία του κοινωνικού ελέγχου

Η θεωρία του κοινωνικού ελέγχου είναι ευρέως αποδεκτή από πολλούς κοινωνικούς επιστήμονες και κινείται πάνω τις βασικές αρχές της θεωρίας της κοινωνικής συναλλαγής. Βάση της υπόθεσης ότι ο παρεκκλίνων υπολογίζει το κόστος και το όφελος των πράξεών του, κύριο μέρος των σχέσεων αποτελεί η λήψη αμοιβών και η αποφυγή κυρώσεων. Σημαντικός παράγοντας για την πραγματοποίηση μιας εγκληματικής/παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς είναι το κόστος και αν αυτό είναι μεγαλύτερο από την απολαβή. Ο πυρήνας του κοινωνικού ελέγχου είναι τα αρνητικά μέτρα και οι αρνητικές συνέπειες που υπάρχουν για τον δράστη. (Παπαμιχαήλ, 2005)

Σύμφωνα με τον Hirschi (από Παπαμιχαήλ 2005), οι πιθανότητες να παρεκκλίνει ένα άτομο είναι μεγαλύτερες όταν ο κοινωνικός δεσμός του με την κοινωνία είναι ασθενής. Έτσι, όταν ένα άτομο έχει ισχυρούς δεσμούς με την οικογένεια και τους φίλους του, είναι πιθανό να μην παρουσιάσει βίαιη συμπεριφορά.

Σύμφωνα με τον Gelles, υπάρχουν τρεις παράγοντες οι οποίοι είναι καθοριστικοί για την εκδήλωση της καταχρηστικής συμπεριφοράς. Ο πρώτος είναι η ιδιωτικότητα των οικογενειακών σχέσεων, στην συγκεκριμένη περίπτωση υπάρχει μειωμένος κοινωνικός έλεγχος, ο δεύτερος είναι η άνιση κατανομή της δύναμης μεταξύ των συζύγων, και τέλος η νομιμοποίηση ή η κοινωνική αποδοχή της βίας. Άρα προκύπτει πως όσο πιο μεγάλη είναι η απομόνωση της οικογένειας, όσο πιο άνιση είναι η κατανομή της δύναμης και όσο πιο ψηλός είναι ο βαθμός της κοινωνικής αποδοχής της βίας, τόσο μεγαλύτερες είναι

οι πιθανότητες εκδήλωσης βίαιης συμπεριφοράς · αυτό συμβαίνει γιατί το κόστος αυτής της συμπεριφοράς είναι χαμηλό και επομένως δενβάλλεται το κύρος του δράστη (Παπαμιχαήλ 2005, Μαρίνου 2003).

Η θεωρία του πολιτιστικού μοντέλου

Σύμφωνα με το πολιτιστικό μοντέλο η βία μεταφέρεται από το κοινωνικό περιβάλλον στα άτομα. Τα άτομα εκτίθενται καθημερινά σε επιθετικές συμπεριφορές, συγκρούσεις και βία, ακόμα και στη «νόμιμη βία» που προσφέρεται ως είδος ψυχαγωγίας. Επιπλέον, αναφέρεται πως η ενδοοικογενειακή βία δε μπορεί να εξεταστεί ξεχωριστά από την κοινωνία (Σκλάβου, 2008).

1.5.1.6 Γνωσιακές- Συμπεριφορικές θεωρίες

Θεωρία της μαθημένης Αβοηθησίας

Η έννοια μαθημένη αβοηθησία αρχικά χρησιμοποιήθηκε από τον ψυχολόγο Martin Seligman (1975) ο οποίος με βάση αυτή περιέγραψε τη συνηθισμένη ανθρώπινη αντίδραση σε μια κατάσταση, η οποία μπορεί να προκληθεί από τραυματικά γεγονότα. Το άτομο βρίσκεται σε μια παθητική κατάσταση. Οι γυναίκες είναι πιο ευάλωτες να βιώσουν το συναίσθημα της παθητικοποίησης και της απόσυρσης. Στη μαθημένη αβοηθησία το πιο σημαντικό στοιχείο είναι η νοητική αναπαράσταση του γεγονότος. Στην πραγματικότητα δεν έχει σημασία το τι συμβαίνει αλλά η νοητική αναπαράσταση που έχει το άτομο απέναντι στο γεγονός καθώς η στάση του σ' αυτό. Όλα τα παραπάνω κάνουν κατανοητή την αδυναμία αντίδρασης των γυναικών που έχουν υποστεί βία καθώς και την παθητική τους στάση απέναντι στην κατάσταση που βιώνουν (Σκλάβου, 2008).

Κυκλική Θεωρία της Βίας

Η θεωρία του κύκλου της βίας ερευνήθηκε αρχικά από την Walker (1989), η οποία υποστήριξε ότι ο κύκλος της βίας είναι παρών σε όλες τις σχέσεις κακοποίησης, ανεξάρτητα από τη σκληρότητα της βίας. Ο πυρήνας της κυκλικής θεωρίας της βίας βασίζεται στο ότι οι γυναίκες δεν κακοποιούνται συνέχεια ούτε σε τυχαία χρονικά διαστήματα, αλλά υπάρχει ένας συγκεκριμένος κύκλος συμβάντων με τρεις φάσεις.

Η πρώτη φάση είναι της έντασης. Εδώ συμβαίνουν μικρά επεισόδια κακοποίησης. Η γυναίκα γίνεται υποχωρητική, περιποιητική ή κρατά

κάποια απόσταση. Πείθει το δράστη ότι ο θυμός είναι δικαιολογημένος, αρνείται την πραγματική κατάσταση και μ' αυτό τον τρόπο κάνουν τον εαυτό τους να πιστέψει ότι έχουν κάποιο έλεγχο στη συμπεριφορά των δραστών. Εκείνοι από την άλλη πλευρά βλέποντας την παθητική αποδοχή της βίαιης συμπεριφοράς δεν προσπαθούν να ελέγξουν τον εαυτό τους και αφού έχει συσσωρευτεί ένταση, έρχεται ως συνέπεια η έκρηξη.

Στη δεύτερη φάση όπου είναι η φάση της έκρηξης χάνεται ο έλεγχος και υπάρχουν σοβαρά επεισόδια κακοποίησης. Ο δράστης ξεκινά με την πρόθεση «να συνετίσει» την γυναίκα του και εκείνη βρίσκεται συνήθως σοβαρά ικανοποιημένη. Το στάδιο της αναμονής αυτής της φάσης στη γυναίκα προκαλεί στρες, άγχος, κατάθλιψη, αϋπνία, ανορεξία, κούραση, υπερένταση, πονοκεφάλους, στομαχόπονους, ταχυπαλμίες. Όταν συμβεί το επεισόδιο, η γυναίκα αισθάνεται έντονα το συναίσθημα της παγίδευσης και της αποστασιοποίησης από την επίθεση. Ακολουθεί ένα αρχικό σοκ, μία άρνηση για ότι έχει συμβεί. Η φάση αυτή διαρκεί από δύο έως εικοσιτέσσερις ώρες.

Η τρίτη και τελευταία φάση είναι η φάση της ευγενικής και μεταμελημένης συμπεριφοράς. Εδώ παρουσιάζεται η μεταμέλεια του δράστη. Αυτό που την χαρακτηρίζει είναι η υπερβολική αγάπη, η ευγένεια, η ηρεμία, οι εκκλήσεις για συγγνώμη και υποσχέσεις ότι θα αλλάξουν τα πράγματα και δεν θα ξανασυμβεί το γεγονός αυτό. Ο δράστης ζητά με κάθε τρόπο να την κρατήσει και οι γυναίκες υπαναχωρούν. Θεωρούν πως και οι ίδιες ευθύνονται και πρέπει να βοηθήσουν τον δράστη και όχι να τον εγκαταλείψουν. Κάνουν προσπάθεια να επικρατήσει αυτή η φάση όμως αυτό θα συμβεί ξανά και ξανά και τελικά οι δύο μεταβάλλονται σε συνένοχοι της κακοποίησης.

Ο Έριχ Φρομ δέχεται την κυκλική βία ως αποτέλεσμα της εξουσίας που το σαδιστικό άτομο επιθυμεί να ασκεί στο άλλο πρόσωπο. Ο σαδιστής έχει ανάγκη το πρόσωπο που εξουσιάζει, το χρειάζεται, αφού το αίσθημα της δύναμής του πηγάζει από το γεγονός ότι είναι κυρίαρχος κάποιου.

Ουσιαστικά όμως την αγάπη, επειδή την εξουσιάζει (και φυσικά εφόσον νιώθει ότι ασκεί πλήρη έλεγχο πάνω της) αρκεί να πεισθεί ότι ελέγχει σε απόλυτο βαθμό το ερωτικό του αντικείμενο. Για να χαρακτηριστεί μια γυναίκα ως κακοποιημένη, το ζευγάρι θα πρέπει να έχει περάσει από το κύκλο της κακοποίησης τουλάχιστον δύο φορές. Οποιαδήποτε γυναίκα μπορεί να βρεθεί σε μία τέτοια σχέση με κάποιον άνδρα μία φορά. Αν όμως συμβεί και δεύτερη φορά και η

γυναίκα παραμένει στην ίδια κατάσταση, τότε χαρακτηρίζεται ως κακοποιημένη (Παπακίτσου 2011, Γατσας 2006).

1.5.1.7 Φεμινιστική θεωρία

Ο προβληματισμός γύρω από τον τρόπο όπου κατανέμεται η ισχύς μεταξύ των δύο φύλων μέσα στους κόλπους μιας κοινωνίας αγγίζει τις αρχές της φεμινιστικής θεωρίας. Η ανδρική κυριαρχία είναι η παραδειγματική μορφή της συμβολικής βίας. Η κακοποίηση της γυναίκας αποτελεί έναν από τους μηχανισμούς αναπαραγωγής του μοντέλου της ανδρικής κυριαρχίας και υποταγής της γυναίκας στην εξουσία του άνδρα – δυνάστη της. Παρ' όλα αυτά η βία είναι οφθαλμοφανής η εξουσία λιγότερο.

Με βάση αυτό το πατριαρχικό μοντέλο, οι άνδρες κατοχυρώνουν την οικονομική ανεξαρτησία, την κοινωνική καταξίωση καθώς και άλλα προνόμια τα οποία θεωρούν αποκλειστικά δικά τους. Οι γυναίκες κατέχουν λιγότερη κοινωνική δύναμη από τους άνδρες γι' αυτό το λόγο κατέχουν και λιγότερα μέσα για να αντιμετωπίσουν την βία των ανδρών. Απέναντι στην κυριαρχία των ανδρών, οι γυναίκες κατέχουν ρόλο θεατή ενδυναμώνοντας έτσι το ναρκισσισμό του. Η δύναμη και η ανδρική σεξουαλικότητα είναι δύο στοιχεία στενά συνδεδεμένα στην κοινωνία μας. Πρέπει να γίνει γνωστό ότι ανάμεσα στα δύο φύλα υπάρχουν ατομικές διαφορές. Έχει παρατηρηθεί πως η φυσική σωματική επιθετικότητα των γυναικών είναι μικρότερη από αυτή των ανδρών όμως στην λεκτική επιθετικότητα δεν υπάρχει διαφορά μεταξύ των δύο φύλων. Άρα, η επιθετική συμπεριφορά του άνδρα είναι μία πράξη επιβολής δύναμης και εξουσίας, από τους άνδρες που στερούνται δύναμη και εξουσία. Έχει παρατηρηθεί πως οι άνδρες με τις περισσότερες ανασφάλειες σχετικά με το ρόλο τους, οι άνδρες που νιώθουν έλλειψη μίας σημαντικής θέσης ή ενός αισθήματος εξουσίας ή γενικότερα νιώθουν αλλοτριωμένοι είναι πολύ πιθανόν να εκδηλώσουν βίαιη σεξουαλική επιθετικότητα στη σχέση τους με τα άλλα φύλα. Σύμφωνα με την φεμινιστική προσέγγιση ο βιασμός είναι ένας μηχανισμός κοινωνικού ελέγχου των γυναικών που υπάρχει σε όλες τις πατριαρχικές κοινωνίες και που κρατά ή τοποθετεί τις γυναίκες σε θέση υποταγής.

Συμπερασματικά καταλήγουμε στο ότι η κοινωνία με πατριαρχικές δομές ενθαρρύνει τη βία από τους άνδρες στις γυναίκες. Σ' αυτές τις κοινωνίες, οι γυναίκες υφίστανται κακοποίηση επειδή θεωρούνται υποδεέστερες από τους άνδρες. Η φεμινιστική θεώρηση της ενδοοικογενειακής βίας αποτέλεσε μία από τις σημαντικότερες προσπάθειες ανάδειξης του προβλήματος της βίας κατά των γυναικών

σε κοινωνικό πρόβλημα που απαιτεί την παρέμβαση όλων των κοινωνικών φορέων και στην αυστηριοποίηση των μηχανισμών του κοινωνικού ελέγχου. (Παπαμιχαήλ 2005, Παπακίτσου 2011, Αργυρίου et al 2006)

1.6 Χαρακτηριστικά θύτη- θύματος ενδοοικογενειακής βίας

1.6.1 Χαρακτηριστικά θύτη

- Χαμηλή αυτοεκτίμηση του ατόμου: Οι δράστες έχουν την τάση να νομίζουν ότι μέσα από την αυτοκυριαρχική και επιθετική συμπεριφορά τους προβάλλεται η αξία τους ως άτομο. Πολλές φορές χρησιμοποιούν βία στο σεξ για να αυξήσουν την αυτοεκτίμησή τους και την υπεροχή τους. Η στάση τους συχνά είναι κτητική, εξωτερικεύουν παθολογική ζήλια και αρκετοί από αυτούς προβάλλουν διπλή προσωπικότητα. Κάποιοι από τους θύτες ενδοοικογενειακής βίας, έχουν γίνει θύματα ή μάρτυρες σκηνών βίας στο οικογενειακό τους περιβάλλον (Καραμολέγκου 2010, ΚΕΘΙ 2003 et al).
- Παραδοσιακές αντιλήψεις γύρω από τον ρόλο τους: Έχουν την αντίληψη ότι μέσα στην οικογένεια ο άντρας πρέπει να κρατάει τα ηνία του σπιτιού και να έχει τον πρωταρχικό λόγο σε αντίθεση με τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας (Καραμολέγκου 2010, Ουόκερ 1989).
- Σύνδρομο άγχους: Οι δράστες κακοποίησης βιώνουν, σε υψηλό βαθμό, άγχος, εξαιτίας ατομικών και κοινωνικών παραγόντων όπως οικονομικές δυσχέρειες, μια ανεπιθύμητη εγκυμοσύνη, ανύπαντρος γονέας σε νεαρή ηλικία, σεξουαλικές δυσλειτουργίες και ανασφάλεια όσο αφορά την ικανότητα να ελέγξουν την ζωή τους. Ως αποτέλεσμα αυτών των παραγόντων, οι θύτες ενδοοικογενειακής βίας, εκτονώνονται κάνοντας χρήση αλκοόλ ή άλλων εξαρτησιογόνων ουσιών και με επιθετική συμπεριφορά εναντίων των συζύγων τους (Thio 2008, ΚΕΘΙ 2003, et al).
- Ελλιπής αυτοέλεγχος και συνείδηση των πράξεων τους και παρουσίαση της ευθύνης σε άλλους: Συχνά αυτά τα άτομα

αρνούνται να δεχτούν ότι η συμπεριφορά τους είναι επιθετική, δεν έχουν επίγνωση των αρνητικών επιπτώσεων των πράξεων τους στο θύμα ή στα έμμεσα θύματα ενώ πιστεύουν ότι άλλοι ευθύνονται για τις πράξεις τους. Επιπλέον, πιστεύουν σε όλους τους μύθους που έχουν σχέση με την κακοποίηση (Καραμολέγκου 2010, Ουόκερ 1989).

- Κοινωνική Τάξη: Η ενδοοικογενειακή βία γίνεται ορατή σε όλες τις κοινωνικές τάξεις αλλά, πιο φανερό γίνεται σε οικογένειες με χαμηλό εισόδημα και χαμηλό μορφωτικό επίπεδο. Αυτό συμβαίνει γιατί τα άτομα της κατώτερης κοινωνικής τάξης, επειδή παρουσιάζουν μειωμένες ικανότητες και ευκαιρίες σε σχέση με άτομα ανώτερης εκπαίδευσης, αδυνατούν να επιδείξουν την προσωπική τους ισχύ εκτός σπιτιού. Στο οικογενειακό τους περιβάλλον όμως, ως σύζυγοι έχουν μεγαλύτερη δύναμη και υπεροχή πάνω στις συζύγους τους. Επομένως, άτομα κατώτερης κοινωνικής τάξης, είναι πιο εφικτό να ασκούν βία στο σπίτι (Φαρσεδάκης 2011, Ψωμά 2001, et al).
- Συμπτώματα ψυχιατρικής νόσου: Έρευνες έχουν υποστηρίξει ότι υπάρχουν ενδείξεις για σοβαρά προβλήματα προσωπικότητας αλλά και ψυχοπαθολογίας στους άνδρες που ασκούν βία στις γυναίκες τους όπως σχιζοειδής/οριακή, αντικοινωνική/ναρκισσιστική, παθητική/εξαρτητική προσωπικότητα. Η προσκόλλησή τους είναι τόσο μεγάλη ώστε εκβιάζουν την σύντροφο ότι θα βάλουν τέρμα στην ζωή τους αν τους εγκαταλείψει, θα πάθουν κρίσεις πανικού και με αυτόν τον τρόπο την καταδιώκουν με εμμονή και την εμποδίζουν να τους εγκαταλείψει (Μαρίνου 2003, Παπαμιχαήλ 2005, et al).
- Ηλικία: Οι άντρες νεαρής ηλικίας οι οποίοι γίνονται γονείς, κυρίως αυτοί που είναι κάτω των 30 χρονών, είναι πιο εφικτό να εκδηλώσουν επιθετική συμπεριφορά στις γυναίκες τους και στα παιδιά τους, σε αντίθεση με εκείνους που έχουν μεγαλύτερη ηλικία (Thio,2008).
- Κοινωνική απομόνωση: Η κοινωνική απομόνωση εμφανίζεται συνήθως, σε άντρες οι οποίοι εμπλέκονται σε καταστάσεις ενδοοικογενειακής βίας. Αν και κάνουν απόπειρες να κοινωνικοποιηθούν, η απομόνωση είναι αυτό-επιβαλλόμενη, διότι αρνούνται να δημιουργήσουν κοινωνικές σχέσεις για να

μην αποκαλυφθεί η πραγματική τους ταυτότητα (Παπαμιχαήλ 2005, Thio 2008).

1.6.2 Χαρακτηριστικά Θύματος

- Χαμηλή αυτοεκτίμηση: Οι κακοποιημένες γυναίκες πιστεύουν ότι εκτελώντας τα σύζυγικά τους καθήκοντα δίνουν αξία στον εαυτό τους. Δρουν σύμφωνα με τις παραδοσιακές αντιλήψεις σε θέματα οικογενείας και έχουν επωμιστεί τις στερεοτυπικές αντιλήψεις που αφορούν το γυναικείο φύλο. Αρκετές από αυτές έχουν βιώσει κακοποίηση από την οικογένειά τους στην παιδική ηλικία (Καραμολέγκου 2010, ΚΕΘΙ 2003 et al).
- Εξαρτήσεις: Οι γυναίκες συνήθως που υπόκεινται βία από τον σύζυγό τους, καταφεύγουν σε ψυχοφαρμακευτικές και εξαρτησιογόνες ουσίες (ναρκωτικά,αλκοόλ). Επιπρόσθετα, έχουν την τάση να απομονώνονται τις περισσότερες φορές από το κοινωνικό περίγυρο για να μην αποκαλύψουν την βίαιη συμπεριφορά των συντρόφων τους, ή οδηγούνται σε κοινωνική απομόνωση η οποία απαιτείται από τον δεσποτικό και ζηλόφθονα σύζυγό τους (Αρτινοπούλου 2006, Παπαμιχαήλ 2005).
- Έλλειψη αξίας και ασφάλειας: Τα θύματα συνήθως αισθάνονται κατώτερα και ανίκανα. Αδυνατούν να αναλάβουν ευθύνες γιατί αισθάνονται ότι θα αποτύχουν και θα δεχτούν κακοποίηση. Πολλές φορές για να διατηρήσουν σε φυσιολογικά επίπεδα την σχέση τους με τον σύζυγό τους, χρησιμοποιούν ως όπλο το σεξ. Επιπλέον, η κακοποιημένη γυναίκα κατακλύζεται από έντονη ανησυχία και καταθλιπτική διάθεση (Καραμολέγκου 2010, Μαρίνου 2003, et al).
- Παθητική συμπεριφορά: Η γυναίκα-θύμα δέχεται την βίαιη συμπεριφορά του συντρόφου της, αρνείται να δεχτεί τον φόβο που την κυριεύει και με αυτό τον τρόπο κρατάει μια παθητική στάση απέναντι στο πρόβλημα. Οι κακοποιημένες γυναίκες υπομένουν, ανέχονται τον εξευτελισμό και την προσβολή, αποδέχονται την ευθύνη για την επιθετικότητα των συντρόφων τους (ΚΕΘΙ 2003, Μαρίνου 2003,et al).

- Αίσθημα αβοηθησίας: Τα θύματα κακοποίησης νοιώθουν ότι κανείς δεν είναι σε θέση να τις βοηθήσει και να τις στηρίξει ψυχολογικά και ηθικά (Ψωμά 2001, Καραμολέγκου 2010).
- Ψυχοσωματικές διαταραχές: Οι γυναίκες-θύματα ενδοοικογενειακής βίας εκδηλώνουν πολλά ψυχοσωματικά συμπτώματα και έντονο άγχος διότι νοιώθουν ότι είναι παγιδευμένες μέσα σε μία σχέση που μόνο πόνο και θλίψη τους προσφέρει και πιστεύουν ότι υπάρχουν ελάχιστοι άνθρωποι και φορείς που επιθυμούν να τις βοηθήσουν (Μαρίνου 2003, Καραμολέγκου 2010).

1.7 Μύθοι και πραγματικότητα

Μύθος 1: Η ενδοοικογενειακή βία προέρχεται κυρίως από άτομα χαμηλού κοινωνικοοικονομικού στρώματος.

Η πραγματικότητα είναι ότι όταν συμβεί ένα βίαιο περιστατικό προερχόμενο από οικογένεια χαμηλού εισοδήματος, γίνεται ευκολότερα γνωστό στις αρχές, απ'ότι τα περιστατικά που συμβαίνουν σε οικογένειες υψηλού κύρους. Ωστόσο, σύγχρονες μελέτες και έρευνες ανέδειξαν ότι συμπτώματα βίας προκύπτουν και από τις δύο παραπάνω ομάδες (Αρτινοπούλου 2006, Παπαμιχαήλ 2005, et al).

Μύθος 2: Η βία και η αγάπη είναι δύο συγκρουσιακές έννοιες πράγμα που τις καθιστά αδύνατες να συνυπάρξουν μέσα στον γάμο και στην οικογένεια.

Η πραγματικότητα είναι ότι οι γονείς για να επιβάλλουν την τάξη και να προβάλλουν την αγάπη τους προς τα παιδιά, συνήθως χρησιμοποιούν διάφορες μορφές βίας και τιμωρίες για να τα επαναφέρουν στον σωστό δρόμο. Επίσης, οι επιθετικοί σύζυγοι εκδηλώνουν την αγάπη τους για το θύμα και ζητούν συγνώμη για την απαράδεκτη συμπεριφορά τους (Thio 2008).

Μύθος 3: Οι γυναίκες-θύματα ενδοοικογενειακής βίας έχουν την άνεση να εγκαταλείψουν την οικογένειά τους όποτε θέλουν.

Στην πραγματικότητα οι κακοποιημένες γυναίκες είναι αδύναμες να αφήσουν το σπίτι τους επειδή ακριβώς νοιώθουν εγκλωβισμένες και φοβισμένες (Ουόκερ, 1989).

Μύθος 4: Η ενδοσυζυγική βία μεταξύ των συντρόφων δεν είναι ένα σοβαρό θέμα το οποίο έχει πάρει ανησυχητικές διαστάσεις, οπότε δεν πρέπει να το λάβουμε υπόψη.

Αναμφίβολα η πραγματική έκταση αυτού του φαινομένου κρίνεται επικίνδυνη εξαιτίας τριών σημαντικών παραγόντων:

- α) της προσωπικής φύσης της σχέσης και την άγνωστη πλευρά των επιθετικών συμπεριφορών μέσα στην οικογένεια
- β) του υψηλού ποσοστού εμφάνισης αυτών των περιστατικών, λόγω της απροθυμίας και ανικανότητας του θύματος να καταγγείλει τα περιστατικά βίας και
- γ) της σπάνιας προβολή της συζυγικής βίας ως αυτόνομου εγκλήματος (Παπαμιχαήλ 2005).

Μύθος 5: Η υπερβολική χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών (αλκοόλ, ναρκωτικά) γίνεται αιτία για την εκδήλωση καταχρηστικής συμπεριφοράς.

Όντως, στην πραγματικότητα η κατάχρηση αλκοόλ και ουσιών προκαλεί επιθετική συμπεριφορά αφού οι σύζυγοι που πίνουν πολύ έχουν περισσότερες πιθανότητες να γίνουν επιθετικοί από εκείνους που δεν κάνουν χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών. Ωστόσο, η πραγματική αιτία εμφάνισης επιθετικής συμπεριφοράς προκύπτει μέσα από ατομικές και οικονομικές δυσκολίες (Thio 2008, ΚΕΘΙ 2003, et al).

Μύθος 6: Οι γυναίκες-θύματα συζυγικής βίας είναι εκείνες που προκαλούν την επιθετική συμπεριφορά του συζύγου τους.

Στην πραγματικότητα, αυτός ο μύθος χρησιμοποιείται από τους συζύγους ως δικαιολογία για να καλύψουν την απαράδεκτη συμπεριφορά τους. Με αυτόν τον τρόπο οι άντρες-δράστες νομιμοποιούν τη βία εναντίον των συντρόφων τους (Αρτινοπούλου 2006, ΚΕΘΙ 2003).

Μύθος 7: Τα άτομα που δέχτηκαν βία στην παιδική τους ηλικία, εξελίσσονται σε επιθετικούς συζύγους-συντρόφους.

Έρευνες έχουν δείξει ότι τα άτομα που υπέστησαν κακοποίηση σε μικρή ηλικία, έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες από τον υπόλοιπο πληθυσμό να παρουσιάζουν επιθετική στάση. Ωστόσο, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι πρόκειται απλώς για μία πιθανολογία και όχι μία ντετερμινιστική σχέση μεταξύ των βιωμάτων βίας στην παιδική

ηλικία και της χρήσης βίας στην ενήλικη ζωή (Παπαμιχαήλ 2005,Αρτινοπούλου 2006,et al).

Μύθος 8: Ένα μεγάλο ποσοστό των κακοποιημένων γυναικών συνεχίζουν να δέχονται την επιθετική συμπεριφορά των συζύγων-δραστών και να συμβιώνουν μαζί τους. Προφανώς, η γυναίκες-θύματα κακοποίησης τρέφουν αγάπη πολύ για τους συζύγους τους που τους συγχωρούν για την άδικη συμπεριφορά τους.

Στην πραγματικότητα η πλειοψηφία αυτών των κακοποιημένων συζύγων εγκαταλείπει τον βίαιο σύζυγό τους ζητώντας βοήθεια από την αστυνομία, από συγγενικά πρόσωπα και από επαγγελματίες ψυχικής υγείας (Thio,2008).

Μύθος 9: Οι γυναίκες- θύματα συζυγικής βίας δεν έχουν ανώτατες εκπαιδευτικές γνώσεις.

Στην πραγματικότητα, σε παγκόσμιο επίπεδο η μόρφωση των γυναικών κυμαίνεται από την Πέμπτη δημοτικού μέχρι και την απόκτηση διδακτορικού διπλώματος. Αρκετές γυναίκες με επιτυχημένες καριέρες είχαν την πρόθεση να εγκαταλείψουν την εργασία τους, αν αυτό θα βοηθούσε να μειωθούν τα περιστατικά κακοποίησης τους. Σαφώς, και αυτή η τακτική δεν βοήθησε, σε καμία περίπτωση, να μειωθεί η καταχρηστική συμπεριφορά του συζύγου τους. Ωστόσο, πολλές από εκείνες τις γυναίκες προτίμησαν την καταξίωση στην οικογενειακή τους ζωή παρά στην καριέρα τους(Ουόκερ,1989).

Μύθος 10: Οι κακοποιημένες γυναίκες είναι μαζοχίστριες και τρελές.

Σύμφωνα με έρευνες οι γυναίκες που δέχονται κακοποίηση από τον σύζυγό τους, είναι εκείνες που υποφέρουν από ψυχιατρικές διαταραχές της προσωπικότητας μεταξύ των οποίων και από μαζοχισμό. Οι «φυσιολογικές» γυναίκες που δεν έπασχαν από κάποιου είδους ασθένεια μάθαιναν ότι έπρεπε να αλλάξουν την αρνητική συμπεριφορά τους σε θετική για να μειωθούν με αυτό τον τρόπο τα περιστατικά βίας από τον σύζυγό τους (Ουόκερ 1989,ΚΕΘΙ 2003).

1.8 Επιπτώσεις της ενδοοικογενειακής βίας στις γυναίκες

Η κακοποίηση μπορεί να προκαλέσει στα θύματα σοβαρές συνέπειες, άμεσες αλλά μακροπρόθεσμες και μακροχρόνιες. Πολύ συχνά τα θύματα παρουσιάζουν εφιάλτες, διαταραχές ύπνου, σωματικές διαταραχές, κρίσεις άγχους, χρόνιους πονοκεφάλους και κατάθλιψη. Νιώθουν φόβο, μοναξιά, θλίψη, ανησυχία και συναισθηματικά εξαρτημένες (Σκλάβου 2008, Φατούρου 2006 et al).

Έχουν μειωμένη δυνατότητα να συνεισφέρουν στην οικογένεια αλλά και στην κοινωνία, δυσκολεύονται να καλύψουν τις ανάγκες τους αλλά και τις ανάγκες των παιδιών τους. Έχουν έντονο αίσθημα ευθύνης για την κακοποίηση που δέχονται, νιώθουν ανίκανοι να αλλάξουν την κατάσταση την οποία ζουν και παρουσιάζουν χαμηλή αυτοεκτίμηση (Σκλάβου 2008, Φατούρου 2006 et al).

Σε περιπτώσεις ψυχολογικής βίας ο κίνδυνος για καρδιοπάθειες, υψηλή πίεση, διαβήτη, καρκίνο, αρθρίτιδα είναι τρεις φορές αυξημένος (Φατούρου, 2006).

Τα άτομα νιώθουν ανάξια και πως αξίζουν αυτή τη συμπεριφορά, φοβούνται να αποκαλύψουν την κακοποίησή τους και έχουν αποκοπεί από το οικογενειακό και φιλικό τους περιβάλλον (Σκλάβου 2008, Φατούρου 2006).

Επιπροσθέτως, κάποια από τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας βρίσκουν το αλκοόλ ή τις ναρκωτικές ουσίες ως λύση για να ξεφύγουν από την κατάσταση. Η αυτοκτονία είναι μια άλλη σκέψη που θα περάσει από το μυαλό τους και μπορεί να γίνει πράξη. Τέλος, παρουσιάζονται επιπτώσεις στην εργασία (Σκλάβου 2008, Φατούρου 2006 et al).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

2.1 Οικογένεια

Η οικογένεια θεωρείται ο βασικότερος θεσμός σε όλες τις κοινωνίες, είναι η πρώτη κοινωνική ομάδα στην οποία εντάσσεται το άτομο με τη γέννησή του και θεωρείται ο σημαντικότερος παράγοντας για την κοινωνικοποίηση και τη διαμόρφωση της προσωπικότητας των παιδιών. Στα πρώτα χρόνια της ζωής του ανθρώπου, η οικογένεια είναι το μοναδικό σύστημα που ασκεί τόσο έντονη επιρροή και αργότερα οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ των μελών καθορίζουν αρκετά στοιχεία της παιδικής αλλά και ενήλικης ζωής τους. (Παρασκευόπουλος 1985)

Η παραδοσιακή δομή της οικογένειας εξαρτάται από το φύλο και την ηλικία των μελών. Οι ρόλοι των μελών της οικογένειας εξαρτώνται από τους δύο αυτούς παράγοντες και όχι από τις ικανότητες και τις επιθυμίες τους. Ο πατέρας είναι υπεύθυνος για την εξασφάλιση των υλικών πόρων της οικογένειας και είναι εκείνος που εργάζεται. Η μητέρα είναι υπεύθυνη για την ανατροφή των παιδιών και τις οικιακές εργασίες. Τα καθήκοντα των παιδιών και των ηλικιωμένων μελών είναι λιγότερο απαιτητικά και καθορίζονται από το φύλο τους. Καθώς τα μέλη μεγαλώνουν, μεταβάλλονται και τα χαρακτηριστικά των ρόλων τους μέσα στην οικογένεια. (Δινάκη 2011, Μουσούρου 1996)

Η σύγχρονη δομή της οικογένειας παρατηρείται πως έχει υποστεί μεταβολές. Αρχικά, η γυναίκες εργάζονται εκτός σπιτιού και με αυτό τον τρόπο έχουν αποκτήσει μια πιο ισότιμη σχέση με τον σύζυγο. Στις δουλειές του σπιτιού και στην ανατροφή των παιδιών συμμετέχει και ο άντρας αλλά και πάλι, συνήθως, η γυναίκες απασχολούνται περισσότερο με τις συγκεκριμένες ασχολίες. (Δινάκη, 2011)

2.1.1 Μορφές Οικογένειας

Πυρηνική οικογένεια

Αποτελεί τον πιο συχνό τύπο οικογένειας στη σύγχρονη κοινωνία. Αποτελείται από το ζευγάρι των συζύγων και τα παιδιά. Λειτουργεί ανεξάρτητα από τα υπόλοιπα συγγενικά μέλη αν και διατηρεί σχέσεις με αυτά. Η πυρηνική οικογένεια είναι περισσότερο καθιερωμένη στις

δυτικές βιομηχανικές κοινωνίες και στα αστικά κέντρα. (Τσαρδάκης 1993, Τσαούση 2006)

Εκτεταμένη οικογένεια

Δεν αποτελείται μόνο από τους συζύγους και τα παιδιά αλλά και από άλλα συγγενικά πρόσωπα, παππούδες, γιαγιάδες και ίσως θείους και θείες. Αποτελείται, δηλαδή, από τρεις ή περισσότερες γενιές προσώπων που ζουν στο ίδιο σπίτι ή στην ίδια γειτονιά. Η συγκεκριμένη μορφή οικογένειας συναντάται συνήθως σε αγροτικές κοινωνίες. (Τσαούσης 2001, Μεσσήνης χχ)

Μονογονεϊκή

Αποτελείται από ένα γονέα και το παιδί. Οι λόγοι δημιουργίας μιας μονογονεϊκής οικογένειας είναι διάφοροι, αρχικά διαζύγιο των γονέων, σε αυτή τη περίπτωση το παιδί ζει με τον ένα γονέα, συνήθως τη μητέρα και βλέπουν τον πατέρα λιγότερο ή περισσότερο συχνά. Άλλοι λόγοι είναι ο θάνατο του ενός γονέα, η εγκατάλειψη του ενός συζύγου. Άλλος λόγος δημιουργίας μονογονεϊκής οικογένειας είναι η απόκτηση του παιδιού εκτός γάμου, χωρίς να το γνωρίζει ο πατέρας ή χωρίς να το αναγνωρίσει. Έχει παρατηρηθεί αύξηση αυτού του φαινομένου, είτε επειδή κάποιες γυναίκες θέλουν να αποκτήσουν παιδί και ας μην είναι παντρεμένες, είτε επειδή αρκετές κοπέλες, στην εφηβεία συνήθως μένουν έγκυες αλλά ο σύντροφός τους τις εγκαταλείπει. Έχει παρατηρηθεί πως ο αριθμός των παιδιών που γεννιούνται εκτός γάμου στην Ευρώπη έχει αυξηθεί, συγκεκριμένα από 17,4% το 1990 σε 38.3% το 2010. Τον αριθμό των παιδιών εκτός γάμου, η Ελλάδα καταλαμβάνει την τελευταία θέση στην Ευρώπη με 7,3% το 2010. (Τσαούσης 2001, Μεσσήνης χχ, European Comission 2012)

Χωλή οικογένεια

Οι χωλές οικογένειες εμφανίζονται είτε ως μονογονεϊκές είτε ως μέρος μιας εκτεταμένης οικογένειας. Κύριο χαρακτηριστικό είναι η απουσία του ενός γονέα για μεγάλα χρονικά διαστήματα από το σπίτι, λόγω δουλειάς (ναυτικοί, έμποροι), ανεργίας που οδήγησε τον ένα γονέα να αναζητήσει εργασία σε άλλο μέρος ή λόγω ολοκλήρωσης σπουδών. Η συνεχής απουσία του ενός συζύγου δημιουργεί προβλήματα στο παιδί αλλά και στη σχέση του ζευγαριού και μπορεί να οδηγήσει στη διάλυση της οικογένειας. (Τσαούσης 2001, Μουσούρου 1993 κα)

Ανασυγκροτημένη οικογένεια

Οι συγκεκριμένες οικογένειες δημιουργούνται από τον δεύτερο γάμο του ενός οι και των δύο γονέων. Σε αυτή την οικογένεια ανήκουν το ζευγάρι τα παιδιά που υπάρχουν από προηγούμενους γάμους και τα παιδιά που ίσως αποκτηθούν και από το νέο γάμο. Παλαιότερα η δημιουργία νέας οικογένειας ήταν σπάνια, διότι δεν θεωρούνταν κοινωνικά αποδεκτό, στις μέρες μας, όμως, συμβαίνει πιο εύκολα. Αρκετά συχνό πλέον είναι και το φαινόμενο της συγκατοίκησης των γονέων ή του ενός γονέα με άλλους συντρόφους και όχι του δεύτερου γάμου. Σε αυτή τη μορφή οικογένειας συναντούνται κάποια αρχικά προβλήματα, πρέπει να προσαρμοστούν στο νέο τρόπο ζωής, να αναπτύξουν σχέσεις μεταξύ τους και τέλος, τα παιδιά ίσως νιώθουν διχασμένα ανάμεσα στον θετό γονέα που ζουν καθημερινά μαζί του και του βιολογικού γονέα που επισκέπτονται. (Μεσσήνης χχ, Λιακοπούλου κα 2009)

Εκτός από αυτές τις μορφές οικογένειας πιο σύγχρονες έχουν δημιουργηθεί:

Οικογένεια χωρίς παιδιά

Μια μορφή που είναι πιο συνηθισμένη τα τελευταία χρόνια. Το ζευγάρι είναι αποφασισμένο να μην αποκτήσει παιδιά, είτε επειδή παντρεύονται σε μεγαλύτερες ηλικίας, είτε επειδή δεν το επιθυμούν, είτε επειδή δίνουν μεγαλύτερη προσοχή σε άλλους τομείς της ζωής τους, όπως στην καριέρα τους και σε πολλά ταξίδια. Άλλα ζευγάρια δεν αποκτούν παιδιά για οικονομικούς, βιολογικούς ή κοινωνικούς λόγους. (Λιακοπούλου κα 2009)

Οικογένεια με υιοθετημένα παιδιά

Μια νέα μορφή οικογένειας που μπορεί να αποτελείται από το ζευγάρι και το παιδί, έναν γονέα και το παιδί ή σε κάποιες χώρες και από ομοφυλόφιλα ζευγάρια και το παιδί. Το παιδί μπορεί να αναπτυχθεί ομαλά εάν η σχέση του με τους θετούς γονείς του είναι γερή και βασισμένη στην αλήθεια και την εμπιστοσύνη. (Λιακοπούλου κα 2009)

Ομοφυλόφιλα ζευγάρια

Σε κάποιες χώρες έχουν θεσμοθετηθεί οι γάμοι μεταξύ ομοφυλόφιλων, σε άλλες χώρες υπάρχει το δικαίωμα να δηλώσουν την συγκατοίκησή τους και να αποκτήσουν κάποια δικαιώματα και υποχρεώσεις κοινές με τον γάμο και σε κάποιες χώρες έχουν το

δικαίωμα υιοθεσίας παιδιών. Επιπλέον, τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια μπορούν να αποκτήσουν παιδιά με τη βοήθεια παρένθετης μητέρας ή με δωρητή σπέρματος. (Παπαχριστόπουλος κα 2009, Λιακοπούλου κα 2009)

2.1.2 Οι λειτουργίες της οικογένειας

Μέσα από το σύστημα της οικογένειας ικανοποιούνται πολλές ανθρώπινες ανάγκες, εάν η οικογένεια δεν αποτύχει να καλύψει κάποιες ανάγκες, δημιουργούνται ποικίλα ψυχοσωματικά και κοινωνικά προβλήματα.

Συνοπτικά οι τέσσερις λειτουργίες της οικογένειας είναι οι εξής:

1. φροντίζει για την ικανοποίηση των βιολογικών αναγκών του παιδιού και τη σωματική υγεία.
2. φροντίζει για την κοινωνικοποίηση του παιδιού, πιο συγκεκριμένα για την εκμάθηση συμπεριφορών που είναι απαραίτητες για την ένταξή τους στην κοινωνία.
3. φροντίζει για τη διαμόρφωση υγιούς προσωπικότητας, για την ψυχική υγεία, την συναισθηματική ισορροπία και την προσαρμογή του μέσα στο κοινωνικό περιβάλλον.
4. φροντίζει για την πρόοδο του παιδιού στον γνωστικό τομέα, μέσα από την εκπαίδευση και τα κατάλληλα ερεθίσματα από το οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον. (Παρασκευόπουλος, 1985)

Αναπαραγωγική λειτουργία: είναι βασική λειτουργία της οικογένειας, απαραίτητη για τη δημιουργία της οικογένειας ως ομάδας και για την εξασφάλιση της συνέχειας των συγγενικών δεσμών. Στις σύγχρονες κοινωνίες έχει δημιουργηθεί διαχωρισμός μεταξύ της αναπαραγωγικής λειτουργίας και των σεξουαλικών σχέσεων. Με την ανάπτυξη της τεχνολογίας υπάρχει η δυνατότητα για διάκριση μεταξύ βιολογικού και κοινωνικού πατέρα αλλά και βιολογικής μητέρας, η οποία είτε είναι δότρια ωαρίου είτε κυοφορούσα (παρένθετη) και κοινωνικής μητέρας. Επιπλέον, χάρη στην ανάπτυξη της τεχνολογίας, ομοφυλόφιλα ζευγάρια μπορούν να αποκτήσουν οικογένεια. (Καούνη 2012, Δινάκη 2011)

Οικονομική λειτουργία: στις προβιομηχανικές κοινωνίες η οικογένεια ήταν μια αυτόνομη οικονομική μονάδα, ήταν μια μονάδα παραγωγής και κατανάλωσης με κατανεμημένες αρμοδιότητες για το κάθε φύλο. Στη σύγχρονη κοινωνία η οικογένεια ως ομάδα είναι μονάδα

κατανάλωσης και τα μέλη της είναι οικονομικά ενεργά. Τα μέλη της οικογένειας που δεν εργάζονται είναι εξαρτώμενα, ενώ τα εργαζόμενα μέλη συντηρούν και φροντίζουν τα εξαρτημένα μέλη. (Καούνη 2012, Δινάκη 2011)

Ψυχολογική λειτουργία: αποτελεί πολύ σημαντική λειτουργία, καθώς τα μέλη αναπτύσσουν ισχυρούς δεσμούς και συναισθήματα αγάπης, στήριξης και ασφάλειας. Αισθάνονται πως δεν είναι μόνοι αλλά ανήκουν σε μια ομάδα. Στη σύγχρονη κοινωνία η συγκεκριμένη λειτουργία είναι ιδιαιτέρως σημαντική, διότι όλα μεταβάλλονται, κυριαρχούν η ανασφάλεια και οι απρόσωπες σχέσεις, ένα σταθερό κομμάτι στις ζωές των ανθρώπων είναι αναγκαίο, το οποίο το βρίσκουν μέσα στην οικογένεια. (Καούνη 2012, Δινάκη 2011)

Εκπαιδευτικές λειτουργίες: σκοπός της είναι η απόκτηση γνώσεων και ικανοτήτων ώστε τα μέλη να ενταχθούν στην κοινωνία. Στις σύγχρονες κοινωνίες η εκπαίδευση έχει ανατεθεί σε φορείς εκτός της οικογένειας, όπως το σχολείο. Αλλά η οικογένεια κατέχει σημαντικό ρόλο σε αυτή τη λειτουργία, καθώς εκείνη επιλέγει την εκπαίδευση που θα λάβουν τα μέλη της και τα επηρεάζει είτε σκόπιμα είτε όχι. Άλλος ένας στόχος της εκπαιδευτικής λειτουργίας είναι η κοινωνικοποίηση των μελών. Μέσα από αυτή τη λειτουργία διαμορφώνεται η προσωπικότητα των παιδιών, οι αξίες, οι αντιλήψεις και όλα όσα είναι απαραίτητα για να μπορέσουν να ενταχθούν στην κοινωνία. Η διαμόρφωση της προσωπικότητας επιτυγχάνεται με τους γονείς ως πρότυπα και με την σχέση που έχουν μεταξύ τους και με το παιδί. Η κοινωνικοποίηση δεν ολοκληρώνεται με την ενηλικίωση του ατόμου, αντίθετα διαρκεί σε ολόκληρη τη ζωή του. Τέλος, η κοινωνικοποίηση δεν πραγματοποιείται μόνο τα μεγαλύτερα μέλη της οικογένειας προς τα μικρότερα, αλλά και από τα μικρότερα προς τα μεγαλύτερα, τα οποία «διδάσκουν» τις νέες συνθήκες της κοινωνίας. (Καούνη 2012, Δινάκη 2011)

2.2 Ανάγκες του παιδιού

Οι ανάγκες του παιδιού μπορούν να ταξινομηθούν σε δύο ευρείες κατηγορίες: τις ανάγκες για επιβίωση, φαγητό –προστασία-σωματική φροντίδα και τις ψυχοκοινωνικές ανάγκες όπως είναι η αγάπη, ασφάλεια, προσοχή, νέες εμπειρίες, αποδοχή, μόρφωση, επιβράβευση, αναγνώριση. Ένα παιδί θα πρέπει να αντιμετωπίζεται αρχικά σαν ένα

μοναδικό άτομο που μεγαλώνει για τον εαυτό του και τη ζωή του. Το πολυτιμότερο που χρειάζεται ένα παιδί είναι η συναισθηματική στήριξη πέρα από την ικανοποίηση βασικών αναγκών για την ανατροφή του (Τζαβέλα, χχ). Αυτή η στήριξη περιλαμβάνει τα εξής στοιχεία:

- Σεβασμό του παιδιού και της ατομικότητάς του
- Σεβασμό των δικαιωμάτων του
- Αποδοχή των συναισθημάτων του
- Επιθυμία να μάθουμε από τη συμπεριφορά του για να μπορούμε να το διαπαιδαγωγήσουμε με τον καλύτερο δυνατό τρόπο.

Το παιδί δεν είναι ένα πρωτόγονο πλάσμα το οποίο μας χρειάζεται για να το ημερέψουμε για να το μεταβάλλουμε σε κοινωνικό ον. Το παιδί είναι κοινωνικό από τη γέννηση του αν και αγνοεί πως είναι η συγκεκριμένη κοινωνία στην οποία γεννιέται. Άρα, είναι απαραίτητο να του μάθουμε τους κανόνες της και να του μεταδώσουμε πολλές πληροφορίες σχετικά με το περιβάλλον στο οποίο ζει για να μπορεί αργότερα να υπάρξει μέσα σε αυτό αυτόνομα. Στόχος λοιπόν της κοινωνικοποίησης είναι η προετοιμασία του παιδιού για το μέλλον του.

2.2.1 Βρεφική ηλικία

Η βρεφική ηλικία ξεκινάει από την γέννηση του παιδιού και κορυφώνεται στην ηλικία των 2 χρονών. Στην περίοδο αυτή, το άτομο εμφανίζει τις πιο ραγδαίες μεταβολές από οποιαδήποτε άλλη αναπτυξιακή περίοδο. Το κυριότερο χαρακτηριστικό αυτής της χρονικής περιόδου είναι ότι το βρέφος περνάει από την εξάρτησή του από τα μεγαλύτερα πρόσωπα, στην απόλυτη ανεξαρτητοποίησή του. Στην βρεφική ηλικία το άτομο μαθαίνει να ελέγχει τις κινήσεις του σώματός του και αποκτά δεξιότητες απαραίτητες για την πλήρη αυτονομία του από τα άτομα που το περιβάλλουν (Παρασκευόπουλος, 1985 Α τόμος).

Πιο συγκεκριμένα, η ανάπτυξη του ατόμου σε αυτή την ηλικία ταξινομείται στα εξής στάδια: *Σωματικό και κινητικό, γνωστικό,*

γλωσσικό και στο στάδιο της συναισθηματικοκοινωνικής του ανάπτυξης:

- Στο πρώτο στάδιο το βρέφος εμφανίζει ραγδαίες εξωτερικές αλλαγές τόσο στο σώμα του όσο και στις κινήσεις του.
- Στο δεύτερο στάδιο, το βρέφος, πραγματοποιεί αυτόματες αντιδράσεις προερχόμενες από ερεθίσματα που εκλαμβάνει από τον περίγυρο του. Το βρέφος έχει την τάση να πιστεύει ότι υπάρχουν εξωτερικά αντικείμενα τα οποία είναι ορατά μόνο σε εκείνο.
- Στο τρίτο στάδιο, το βρέφος αποκτά την ικανότητα να παραγάγει ήχο από τον 11^ο μήνα της ζωής του. Μπορεί ακόμα να αντιλαμβάνεται την γλώσσα των ενηλίκων χωρίς να μπορεί να εκφραστεί λεκτικά. Μπορεί ακόμη να εκτελεί ενέργειες που του παρέχονται με προφορικό τρόπο από κάποιο κοντινό του πρόσωπο.
- Τέλος, στο τελευταίο στάδιο, το βρέφος εκδηλώνει συναισθήματα αρνητικά και θετικά όπως αγάπη, θυμό, ζήλεια κτλ. μέσω της μίμησης προτύπων και της συμπεριφοριστικής του προσκόλλησης, σε άτομα και πράγματα που το περιβάλλουν. Στο 7 ή 8 μήνα, το βρέφος θα εμφανίσει συναισθηματική εξάρτηση προς την μητέρα και θα παρουσιάσει συμπτώματα άγχους προ τα ξένα πρόσωπα και άγχος αποχωρισμού από τα αγαπημένα πρόσωπα. Από την συμπεριφορά των άμεσα σημαντικών προσώπων θα κριθεί κατά πόσο το παιδί θα λάβει το πρώτιστο και απαραίτητο στοιχείο της ομαλής προσωπικότητας που δεν είναι άλλο από την εμπιστοσύνη και την ασφάλεια (Παρασκευόπουλος, 1985 1 τόμος).

Σύμφωνα με την Cole, et al (2002), Α τόμος και τον Παρασκευόπουλο (1985), Α τόμος, ο Piaget αποκαλεί την βρεφική ηλικία αισθητηριοκινητικό στάδιο επειδή, το βρέφος αποκτά την ικανότητα της μάθησης. Το στάδιο αυτό ξεκινά από την γέννηση έως την ηλικία των 2 ετών και ο Piaget διαχωρίζει αυτό το στάδιο σε 6 υποστάδια:

- Υποστάδιο 1: Ξεκινά από την γέννηση και κορυφώνεται τον 1^ο ή 1,5 μήνα. Στο στάδιο αυτό το άτομο κατορθώνει να ελέγχει, να τελειοποιεί τα αντανακλαστικά του με πολλαπλές

επαναλήψεις. Δεν γίνεται διαχωρισμός ανάμεσα στο σώμα και στα εξωτερικά αντικείμενα.

- Υποστάδιο 2: Ξεκινά από τον 1^ο μήνα και κορυφώνεται στον 4^ο μήνα. Ο Piaget χρησιμοποιεί τον όρο πρωτογενής κυκλική αντίδραση διότι το βρέφος επαναλαμβάνει ενέργειες που το ικανοποιούν. Στο πρώτο υποστάδιο το βρέφος πιπιλά το δάχτυλό του μόνο όταν το ακουμπήσει ασυναίσθητα στο στόμα του. Αντιθέτως, στο δεύτερο υποστάδιο εάν το δάχτυλο απομακρυνθεί από το στόμα του, τότε το βρέφος θα το ζητήσει ξανά, εγείροντας έτσι το ερέθισμα που προκαλεί το πιπίλισμα. Με αυτόν τον τρόπο το βρέφος επαναλαμβάνει ενέργειες χωρίς να υποβόσκει κάποια σκοπιμότητα.
- Υποστάδιο 3: Τα βρέφη επαναλαμβάνουν ενέργειες που εγείρουν ευχάριστες μεταβολές στο περιβάλλον. Τις ενέργειες αυτές ο Piaget τις ονόμασε δευτερεύουσες κυκλικές αντιδράσεις, γιατί έχουν ως στόχο εξωτερικά προς τα βρέφη αντικείμενα. Στο υποστάδιο αυτό συντονίζεται το μάτι με το χέρι του βρέφους. Οι ενέργειες είναι σκόπιμες.
- Υποστάδιο 4: Στο υποστάδιο αυτό τα βρέφη συγκεκριμενοποιούν τον στόχο τους. Τα βρέφη ελέγχουν δευτερεύουσες κυκλικές αντιδράσεις για να πετύχουν ένα σκοπό. Το βρέφος χρησιμοποιεί οικεία προς αυτό μέσα και αντιδράσεις για να έρθει αντιμέτωπο με νέες εμπειρίες. Στο υποστάδιο αυτό ξενικά η μιμητική συμπεριφορά.
- Υποστάδιο 5: Ο Piaget ονομάζει αυτό το υποστάδιο τριτογενείς κυκλικές αντιδράσεις (12-18 μηνών) το οποίο συνδυάζει τις πρωτογενείς κυκλικές αντιδράσεις που εστιάζουν στο σώμα του παιδιού και τις δευτερογενείς κυκλικές αντιδράσεις που εστιάζουν στα αντικείμενα. Τα βρέφη μπορούν ακόμη να μετατρέψουν σκόπιμα την ακολουθία των ενεργειών τους για να κάνουν την έρευνα του κόσμου πιο δύσκολη.
- Υποστάδιο 6: Τα βρέφη βασίζουν τις ενέργειες τους σε εσωτερικές, νοητικές καταστάσεις και αναπαραστάσεις (18-24 μηνών) προηγούμενων βιωμάτων. Η ικανότητα να σκέφτονται ότι υπάρχουν αντικείμενα τα οποία δεν είναι ορατά, η ικανότητα της μίμησης και η χρήση της γλώσσας είναι μερικά χαρακτηριστικά που αντικατοπτρίζουν την νοητική αναπαράσταση.

2.2.1.1 Βιολογικές ανάγκες

Ύπνος

Το νεογέννητο βρέφος κοιμάται το 80% της ημέρας. Με το πέρασμα όμως των αναπτυξιακών του φάσεων, ο ύπνος ελαχιστοποιείται ακολουθώντας τις εξής φάσεις: Στους 3-5 μήνες κοιμάται 14 ώρες την ημέρα, στους 6-24 μήνες κοιμάται 13 ώρες την ημέρα, στα 2-3 έτη κοιμάται 12 ώρες και στα 3-5 έτη κοιμάται 11 ώρες την ημέρα. Ο ύπνος μειώνεται σταδιακά στα μετέπειτα αναπτυξιακά στάδια του βρέφους. Στην ενήλικη ζωή ο ύπνος του ατόμου περιορίζεται στις 8 ώρες το 24ωρο ενώ στο 50^ο έτος της ηλικίας, το άτομο κοιμάται το ανώτερο 6 ώρες (Χάντφελντ 1979, Cole, et al 2002, Α τόμος, et al).

Ο ύπνος του βρέφους σύμφωνα με τον Wolff χωρίζεται σε δύο κύριες μορφές ύπνου: στον ύπνο REM και στον ύπνο NREM. Στον ύπνο REM ο οποίος χαρακτηρίζεται ύπνος των γρήγορων κινήσεων του ματιού, η δράση του εγκεφάλου είναι χαμηλή ενώ αντίθετα διακρίνεται μια έντονη κίνηση στα μάτια και στα άκρα. Αντιθέτως, στον ύπνο NREM που χαρακτηρίζεται η επιβράδυνση των κινήσεων του ματιού, η αναπνοή είναι φυσιολογική, η εγκεφαλική δραστηριότητα είναι πιο αργή και το βρέφος παραμένει ακινητοποιημένο. Στο 2 με 3 μήνα ζωής, τα βρέφη εμφανίζουν τον ύπνο REM και σταδιακά περνάνε στον ύπνο NREM, ο οποίος είναι πιο ήπιος από τον ύπνο REM (Παρασκευόπουλος 1985, Α τόμος, Cole et al 2002, Α τόμος) .

Τα βρέφη από το ξεκίνημα της ζωής τους έχουν την τάση να κοιμούνται περισσότερες ώρες το βράδυ από ότι την ημέρα. Δεν κοιμούνται παρατεταμένα αλλά σταδιακά που αυτό σημαίνει ότι ο ύπνος τους θα διαρκέσει από κάποια λεπτά έως και κάποιες ώρες. Με αυτόν τον τρόπο παραμένουν ξύπνια οποιαδήποτε ημερήσια ή νυχτερινή ώρα. Αυτή είναι η αιτία που οι γονείς παραμένουν σε επαγρύπνηση οποιαδήποτε ώρα του 24ώρου. Καθώς, όμως το βρέφος μεγαλώνει οι χρονικοί περίοδοι του ύπνου και του ξύπνου μεγαλώνουν και αρχίζουν να παίρνουν την μορφή του ύπνου που κάνουν οι ενήλικες (Cole, et al 2002, Α τόμος).

Πείνα και δίψα

Η τροφή είναι η κυριότερη πηγή ευχαρίστησης για το βρέφος, καθώς είναι μία βιολογική ανάγκη. Ορισμένες μορφές τροφής στην ηλικία αυτή είναι ο θηλασμός, η κατάποση και η συγκεκριμένη θέση που πρέπει να έχει το κεφάλι του βρέφους. Όμοιες ενέργειες προϋποθέτει

και η ευχαρίστηση της δίψας. Το μητρικό γάλα συμβάλλει τόσο στην σωματική ανάπτυξη του βρέφους όσο και στην ομαλή ψυχολογική του ανάπτυξη. Το μητρικό γάλα, σε αντίθεση με το βιομηχανικό, θεωρείται ασπίδα πρόληψης σε θέματα υγείας καθώς κάνει το βρέφος πιο ανθεκτικό στις αρρώστιες όπως άσθμα, αναιμία, βρογχίτιδα, ραχίτιδα κτλ. Με τον θηλασμό αναπτύσσονται συναισθήματα δεσμού και προσκόλλησης ανάμεσα στο βρέφος και την μητέρα. Το άτομο που ταΐζει και φροντίζει το βρέφος δημιουργεί στενές σχέσεις με το παιδί και με αυτόν τον τρόπο θεμελιώνεται στο παιδί μια υγιής προσωπικότητα αφού από πολύ νωρίς εκλαμβάνει φυσιολογικά ερεθίσματα από το οικογενειακό του περιβάλλον (Παρασκευόπουλος, 1985, Α τόμος).

Κλάμα

Ένας από τους δυσκολότερους ρόλους που έχουν αναλάβει οι γονείς είναι η προσπάθειά τους να κατανοήσουν τις ανάγκες του παιδιού τους στην βρεφική ηλικία. Οι γονείς έχουν την τάση να ρωτάνε τα βρέφη πως αισθάνονται, γνωρίζοντας ότι εκείνα δεν μπορούν να ανταποκριθούν στο κάλεσμά τους λόγω πρώιμου ηλικιακού επιπέδου. Όμως τα βρέφη για να εκδηλώσουν κάποια ανάγκη τους στους γονείς χρησιμοποιούν ως μέσο επικοινωνίας, το κλάμα. Το κλάμα των βρεφών προκαλεί καταστάσεις νευρικότητας και άγχους τόσο στους έμπειρους γονείς όσο και στους άπειρους. Οι άπειροι γονείς κινητοποιούνται πιο έντονα στο κλάμα των βρεφών. Σε άπειρες μητέρες όταν θηλάζουν, είναι πιθανό όταν ακούσουν να κλαίει ένα βρέφος, ακόμη κι αν αυτό έχει μαγνητοσκοπηθεί, να τρέξει γάλα από το στήθος τους. Συνήθως, τα βρέφη κλαίει γιατί νοιώθουν κάποια ενόχληση ή δυσαρέσκεια (Cole, et al 2002, Α τόμος).

Μίμηση

Μια μεγάλη ικανότητα που έχει το άτομο στο πρώιμο στάδιο της ζωής του είναι να μιμείται συμπεριφορές και συναισθήματα. Η μίμηση είναι μια έμφυτη τάση καθώς το βρέφος δεν διδάσκεται την μιμητική συμπεριφορά αλλά ενεργεί με φυσιολογικό τρόπο. Η μίμηση ξεκινά λίγες εβδομάδες μετά την γέννηση. Η βιολογική αξία της μιμητικής ικανότητας δίνει στο βρέφος το πλεόνασμα να εισχωρήσει στους κόλπους της κοινωνίας με πιο ομαλό τρόπο. Στην μίμηση το βρέφος κάνει ότι κάνει και η μητέρα του π.χ. όταν θα αποφύγει την φωτιά η μητέρα, τότε αυτόματα θα την αποφύγει και το βρέφος. Με αυτόν τον τρόπο το βρέφος δεν μαθαίνει να αποφεύγει μόνο το κίνδυνο, αλλά και πώς να κάνει διάφορες εποικοδομητικές δραστηριότητες όπως να

χτίζει με τούβλα μιμούμενο την μητέρα του (Μουχινά 1990, Χάντφελντ 1979).

Η ομιλία είναι μία ιδιότητα που μαθαίνεται μέσω της μίμησης. Το πρώτο χρόνο το βρέφος κάνει διάφορους ήχους για να εκφράσει την ευχαρίστησή του ή την δυσαρέσκειά του. Μιμείται τους ήχους της μητέρας του και στην συνέχεια μαθαίνει να συνδέει ορισμένους ήχους με ορισμένα αντικείμενα, ταυτίζει το ένα με το άλλο, με αποτέλεσμα ο ήχος να γίνεται λέξη. Τότε πια μαθαίνει να χρησιμοποιεί την λέξη για να δείξει το αντικείμενο που θέλει. Η μίμηση είναι ένα μεταβατικό στάδιο το οποίο περνά από την εξάρτηση του βρέφους στην ανεξαρτησία και αυτονομία του νηπίου (Μουχινά, 1990).

2.2.1.2 Ψυχολογικές και κοινωνικές ανάγκες

Η βρεφική ηλικία του ανθρώπου παίζει σημαντικό ρόλο στην μετέπειτα εξέλιξή του. Έχει παρατηρηθεί από έρευνες, ότι βρέφη που μεγάλωσαν μακριά από την οικογένειά τους και έζησαν στο απρόσωπο κλίμα ενός ιδρύματος, είχαν καθυστέρηση στην νοητική τους ανάπτυξη και η συμπεριφορά τους ήταν περίεργη και αλλοπρόσαλλη σε σχέση με τα παιδιά που μεγάλωναν κοντά στους γονείς τους, ακόμα και κάτω από άσχημες συνθήκες (πχ. παιδιά που γεννιούνται σε φυλακές). Τα βρέφη που δεν έχουν κοντά τους τη μητέρα τους -κυρίως- δεν κοινωνικοποιούνται σωστά. Ας μην ξεχνάμε ότι κανένας άνθρωπος δεν γεννιέται κοινωνικός αλλά γίνεται, γιατί δεν υπάρχουν κοινωνικά ένστικτα, με την έννοια της κληρονομικής υποδομής. Ο ρόλος της μητέρας στην διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού είναι άμεσος και σημαντικός. Η μητέρα είναι το πρώτο πρόσωπο που θα αντικρύσει το νεογέννητο βρέφος και το ίδιο αυτό πρόσωπο θα καταβάλει τα μέγιστα στην αγωγή και κοινωνικοποίησή του. Είναι ο πρωταρχικός φορέας για να αναπτυχθεί, να ολοκληρωθεί και κατά συνέπεια να προσαρμοστεί στην κοινωνία. Ο δεσμός που αναπτύσσεται μεταξύ μητέρας-παιδιού, είναι και οφείλει να είναι, άριστος, γιατί από αυτόν εξαρτάται η ομαλή συναισθηματική και ψυχολογική ανάπτυξη του παιδιού.

Η μητέρα στην περίοδο αυτή είναι ο πρώτος φορέας κοινωνικοποίησης του βρέφους κι αν δεν υπάρχει κοντά του, το βρέφος φτάνει στα όρια της ιδιωτείας (Μπέρτ, 2004). Η αγάπη της μητέρας είναι αγνή, πρωτόγνωρη, ακατέργαστη, μεγαλόψυχη, διακατέχεται από τρυφερότητα, στοργή και αυθορμητισμό. Όλα αυτά

τα επιζητά το βρέφος, ως εκπλήρωση της ανάγκης να νιώθει σιγουριά και ασφάλεια και να νιώθει ότι αγαπιέται.

Στα πρώιμα χρόνια της ζωής του, το παιδί έχει ανάγκη να δομήσει μια σχέση εμπιστοσύνης και ασφάλειας με τα πιο κοντινά πρόσωπα που το περικλείουν, προκειμένου να ολοκληρωθεί κοινωνικά και να γίνει προσαρμόσιμο άτομο. Όμως ένα ακατάλληλο οικογενειακό περιβάλλον, συχνές διενέξεις, μειωμένη ικανότητα γονικής προστασίας, σκληρές βίας και κακοποίησης είναι συνέπειες ανασφάλειας και αποπροσανατολισμένης προσκόλλησης (Ohlsson,2010) .

Είναι γενικά παραδεκτό ότι η σχέση μητέρας- παιδιού στα πρώτα χρόνια της ζωής του, πρέπει να περιλαμβάνει αλληλεξάρτηση και ψυχοσυναισθηματική συναλλαγή. Επίσης, η προσωπικότητα και συμπεριφορά του παιδιού λαμβάνει ερεθίσματα από πολύ νωρίς, δηλαδή από τις πρώτες κιόλας ημέρες της ζωής του και η ψυχική και συναισθηματική του εξέλιξη θα ακολουθήσει μια ομαλή πορεία εφόσον η μητέρα του καλύπτει όλες τις βιολογικές του ανάγκες. Το βρέφος θα αρχίσει να συνδέεται ικανοποιητικά από τον 6^ο-8^ο μήνα της ζωής του με το άτομο που το περιθάλπει και αναπτύσσει έντονο συναισθηματικό δεσμό με αυτό το άτομο που είναι συνήθως, η μητέρα του. Η μητέρα του θα του προσφέρει την δυνατότητα να του δώσει κοινωνικά ερεθίσματα και θα ανταποκριθεί στις ψυχοσωματικές του ιδιαιτερότητες. Ακόμη, όσο πιο πολύ το βρέφος ανταποκρίνεται στην συμπεριφορά της μητέρας του, τόσο πιο στοργική γίνεται μαζί του και κινητοποιείται για τις ανάγκες του. Η συμπεριφορά αυτή της μητέρας ωθεί τη νοητική, κοινωνικοσυναισθηματική ωρίμανση και φυσιολογική ανάπτυξη του παιδιού. Η αρκετά καλή συμπεριφορά της μητέρας μπορεί ακόμη να οδηγήσει το παιδί να αισθανθεί εσωτερικά ασφάλεια και ανεξαρτησία (Αγάθωνος-Γεωργοπούλου, 1991).

Έχει επίσης, τονιστεί ότι η κατάθλιψη η οποία είναι πιθανό να εμφανιστεί στην μητέρα μετά τον τοκετό, επηρεάζει την ψυχοσύνθεση του βρέφους. Η νόσος αυτή μπορεί να επηρεάσει βαθιά την επικοινωνία και την σχέση μητέρας-παιδιού, με άμεσες συνέπειες στην συνείδηση του βρέφους και στην γνωστική του ικανότητα. Η αμοιβαιότητα και η σημασία της βλεμματικής επαφής παίζουν καθοριστικό ρόλο στην πρώιμη επαφή του βρέφους με τα αγαπημένα του πρόσωπα, ενώ ο δεσμός που δημιουργείται μεταξύ βρέφους και μητέρας συμβάλλει στις ανάγκες του βρέφους για ασφάλεια, προστασία και περίθαλψη. Η θεωρία του δεσμού περιλαμβάνει κυρίως

χαρακτηριστικά όπως θηλασμό, προσκόλληση, τάση για γάντζωμα, κλάμα και χαμόγελο. Τα άτομα του δεσμού συνήθως είναι ευαίσθητα στις αντιδράσεις του βρέφους και μπορούν να ανταποκριθούν στις ανάγκες του βρέφους με υπευθυνότητα και συνέπεια (Τσιάντης 2001, Χάντφελντ 1979, et al).

Η διαταραγμένη συναλλαγή μητέρας-βρέφους επηρεάζει την μεσοπρόθεσμη και μακροπρόθεσμη πορεία του παιδιού. Το άγχος, τα περιστατικά της ζωής και τα τραυματικά βιώματα επηρεάζουν επίσης την ψυχολογία των παιδιών και των γονέων. Ακόμη και το ευρύτερο περιβάλλον μπορεί να επηρεάσει την ανάπτυξη του παιδιού σε σχέση με τους βιολογικούς παράγοντες (Τσιάντης,2001).

Σύμφωνα με τον Freud το βρέφος στην ηλικία του ενός χρόνου εμφανίζει την μέγιστη εξάρτηση προς τα άτομα που το περιθάλπουν, κυρίως στην μητέρα του. Το βρέφος εκλαμβάνει την μεγαλύτερη ικανοποίηση μέσω του θηλασμού. Ο Freud ονομάζει αυτό το στάδιο στοματικό. Επίσης, αναφέρει το πρωκτικό στάδιο, στο οποίο το βρέφος μαθαίνει να ελέγχει τους σφιγκτήρες (ενούρηση, εγκόπριση) και να λαμβάνει την μέγιστη ευχαρίστηση μέσω του πρωκτού. Χαρακτηριστικό γνώρισμα αυτού του σταδίου είναι η ανεξαρτητοποίηση και η αρνητική στάση(Παρασκευόπουλος, 1985,Α τόμος).

Αντιθέτως, ο Erikson αναφέρει το στάδιο της εμπιστοσύνης-δυσπιστίας στην βρεφική ηλικία. Ο Erikson τονίζει και αυτός με την σειρά του ότι το βρέφος προσκολλάται πλήρως στα πρόσωπα του οικογενειακού του περιβάλλοντος. Εάν το βρέφος αισθανθεί ότι οι ανάγκες του καλύπτονται ικανοποιητικά από τα αγαπημένα του πρόσωπα όπως αγάπη, φροντίδα και προστασία τότε τα βρέφη εκδηλώνουν αισθήματα εμπιστοσύνης και προστασίας. Αν όμως το βρέφος αισθανθεί αδιαφορία από το άμεσο περιβάλλον του, τότε παρουσιάζει αισθήματα καχυποψίας, έλλειψη εμπιστοσύνης και ασφάλειας. Επιπρόσθετα, εντάσσει το στάδιο της αυτονομίας και της αμφιβολίας στην βρεφική ηλικία. Στο στάδιο αυτό το βρέφος διαισθάνεται ότι τα άμεσα πρόσωπα του περιβάλλοντός του γνωρίζουν την αυτόνομη στάση του και την ανεξαρτητοποίησή του. Από την άλλη όμως πλευρά εάν το βρέφος αισθανθεί ότι τα αγαπημένα του πρόσωπα κρατούν μία υπερπροστατευτική στάση απέναντί του, τότε εκδηλώνει αισθήματα αμφιβολίας(Παρασκευόπουλος, 1985,Α τόμος).

Σύμφωνα με τον Piaget, το βρέφος από την πρώτη κιόλας χρονική περίοδο της ύπαρξής του εμφανίζει στο πρόσωπό του μία έκφραση που είναι όμοια με χαμόγελο. Οι πιο έμπειρες μητέρες δεν δίνουν

ιδιαίτερη έμφαση στην ύπαρξη αυτού του χαμόγελου γιατί γνωρίζουν ότι αυτό προκύπτει όταν τα βρέφη κοιμούνται ή είναι μισοκοιμισμένα. Το χαμόγελο εκδηλώνεται κυρίως κατά την διάρκεια του ύπνου REM σε συνδυασμό με εξάρσεις εγκεφαλικής δραστηριότητας. Κατά την διάρκεια της δεύτερης εβδομάδας της ζωής, το βρέφος μπορεί να χαμογελάει ακόμη κι αν δεν κοιμάται δίχως να αντιλαμβάνεται τα ερεθίσματα γύρω του. Για να γίνει αυτό το χαμόγελο κοινωνικό πρέπει να αρχίσει να βρίσκεται σε συμφωνία με το χαμόγελο των άμεσων προσώπων του. Αυτό αρχίζει να παρουσιάζεται στην ηλικία των 2,5 με 3 μηνών. Αυτή η συμπεριφορά του βρέφους, σαφώς, γίνεται φανερή από τους γονείς οι οποίοι πιστεύουν ότι η ύπαρξη του κοινωνικού χαμόγελου συμβάλλει σε μία πιο ποιοτική αλληλεπίδραση μεταξύ γονέα και βρέφους (Cole, et al 2002, Α τόμος).

Η σημασία του δεσμού αποτελεί μία ακόμη μορφή συναισθηματικής σχέσης μεταξύ του γονέα και του βρέφους. Η Eleanor Maccoby υποστηρίζει ότι υπάρχουν 4 μορφές δεσμού τόσο για τα βρέφη όσο και για τα μικρά παιδιά:

- 1) Τα παιδιά επιδιώκουν να βρίσκονται κοντά στο κύριο πρόσωπο που το περιθάλπει. Πριν την ηλικία των 7 ή 8 μηνών, λίγα βρέφη κάνουν προσπάθειες να προσεγγίσουν το άλλο πρόσωπο.
- 2) Νοιώθουν άγχος και στεναχώρια όταν αποχωρίζονται το αγαπημένο τους πρόσωπο. Πριν όμως την ύπαρξη του δεσμού, τα βρέφη δεν αισθάνονται ενόχληση και απειλή όταν αποχωρίζονται την μητέρα τους, δηλαδή όταν βγαίνει από το δωμάτιο του παιδιού.
- 3) Όταν τα βρέφη και τα μικρά παιδιά ξανά βλέπουν το αγαπημένο τους πρόσωπο εκδηλώνουν ευτυχία και χαρά
- 4) Τα βρέφη στρέφουν τις ενέργειες τους προς το άλλο πρόσωπο, ακόμη κι αν αυτό απουσιάζει. Τα βρέφη ακούν με προσοχή την φωνή της μητέρας τους και κρατάνε μια οπτική επαφή κατά την διάρκεια του παιχνιδιού με την μητέρα τους (Cole, et al 2002, Α τόμος).

2.2.2 Νηπιακή Ηλικία

Στην νηπιακή περίοδο που ξεκινά στα 3 και τελειώνει στα 5,5-6 χρόνια, το παιδί αρχίζει να εξερευνά τον κόσμο γύρω του, τη φύση και το σώμα του. Τότε θα αρχίσει η διαμόρφωση του χαρακτήρα του, η κατανόηση ηθικών και πολιτιστικών ιδεών και η κοινωνικοποίησή του (Χέλμουτ, 1989).

Ο Piaget κατατάσσει την νηπιακή ηλικία στην προσυλλογιστική περίοδο. Στην περίοδο αυτή, το νήπιο, με την βοήθεια της γλώσσας και των εσωτερικών εικόνων, αναπαριστά εξωτερικά γεγονότα και συμπεριφορές. Το παιδί χρησιμοποιεί γεγονότα τα οποία δεν είναι υπαρκτά στην πραγματικότητα. Στο στάδιο αυτό οι εσωτερικοί του χειρισμοί και οι εσωτερικές του εικόνες είναι ασταθής, χωρίς συνέπεια. Η σκέψη του νηπίου χαρακτηρίζεται από εγωκεντρισμό αφού αντιμετωπίζει τον κόσμο από την δική του πλευρά, όπου το επίκεντρο είναι ο εαυτός του (Παρασκευόπουλος 1985, Α τόμος, Cole et al 2002, Β τόμος).

Στην νηπιακή ηλικία, το παιδί εκδηλώνει φοβίες προς το άγνωστο όπως το σκοτάδι, διάφοροι περίεργοι θόρυβοι, άγνωστα πρόσωπα, καταιγίδα κτλ. Ο βαθμός σοβαρότητας αυτών των φοβικών αντιδράσεων, επηρεάζεται από τα ερεθίσματα που λαμβάνει το παιδί στην καθημερινότητά του. Το νήπιο εκδηλώνει τον φόβο του με διάφορες ενέργειες όπως κλάμα, φωνές ή δυσκαμψία του σώματος. Μετέπειτα, όμως μπορεί να εκδηλώσει τις φοβίες του κρύβοντας το πρόσωπό του με τα χέρια του ή στρέφει το πρόσωπό του προς την αντίθετη πλευρά για να μην αντικρύσει την πηγή της φοβίας του. Άλλες φορές αντιδρά με έντονη στάση και άλλες φορές απομακρύνεται από την ενέργεια του το φοβίζει. Ο φόβος είναι μια φυσιολογική αντίδραση που απειλεί το άτομο. Είναι μία ενέργεια που βάζει τον ψυχικό και σωματικό οργανισμό σε καταστάσεις κρίσεις και συναγερμού (Κουτσούκου 2011, Παρασκευόπουλος 1985, Β τόμος).

Ακόμη, το παιδί προσχολικής ηλικίας μπορεί να παρουσιάσει διαταραχές ύπνου όπως αϋπνία, τρίξιμο δοντιών, υπνοβασία, πρόωρο ή συχνό ξύπνημα, εφιάλτες, ενούρηση ή εγκόπριση, φόβος για το σκοτάδι κτλ. Τέλος, αρχίζει να παρουσιάζει στο στάδιο αυτό σεξουαλικές συμπεριφορές, οι οποίες χαρακτηρίζονται από: έντονη εξερεύνηση των γεννητικών οργάνων, αυνανισμός, ερωτικά παιχνίδια με το αντίθετο φύλο, ταυτότητα φύλου (Κουτσούκου 2011).

Η ηλικιακή ομάδα των νηπίων διαφοροποιείται από εκείνη των βρεφών, διότι το νήπιο εξελίσσεται με ταχείς ρυθμούς. Το παιδί προσχολικής ηλικίας αποκτά την ικανότητα να κινείται με γρήγορους ρυθμούς και να ελέγχει το περιβάλλον γύρω του καθώς επίσης χρησιμοποιεί την ομιλία πιο εύκολα από ότι ένα βρέφος. Πιο αναλυτικά, το νήπιο διαφοροποιείται από το βρέφος στους παρακάτω τομείς:

Α) Διάθεση για αυτονομία, β) Διαφοροποίηση του ρόλου του φύλου, γ) Σχέσεις με συνομήλικους- Παιδικό παιχνίδι και δ) διαμόρφωση προσωπικότητας (Κουτσούκου 2011, Χρήστου 2011).

Τα παιδιά προσχολικής ηλικίας εκδηλώνουν αμοιβαιότητα στις αλληλεπιδράσεις: επιβραβεύουν το ένα το άλλο, υπακούν και προσαρμόζονται στις εντολές των άλλων, ανταλλάσσουν παιχνίδια, νοιάζονται για τα τραύματα των άλλων κτλ. Η αλληλεπίδραση και οι σχέσεις των παιδιών μεταξύ τους αρχίζουν να αποκτούν κοινές ιδιότητες με εκείνες των ενηλίκων (Παρασκευόπουλος, 1985, Β τόμος).

Επιπρόσθετα, έχει επισημανθεί ότι η προσχολική ηλικία χαρακτηρίζεται ως « Πρώτη Εφηβεία» διότι το παιδί αρχίζει να εκδηλώνει τάσεις αυτονομίας και ανεξαρτησίας, αντιδράσεις δηλαδή που εμφανίζονται κυρίως στην εφηβική ηλικία. Όμως πέρα από αυτά τα χαρακτηριστικά, το νήπιο εμφανίζει και συμπεριφορές που είναι συνδεδεμένες με την άρνηση, τον θυμό, την ζήλεια, την ανταγωνιστικότητα, το πείσμα και την ανυπακοή (Χρήστου, 2011).

2.2.2.1 Ψυχολογικές και κοινωνικές ανάγκες

Ο ρόλος της μητέρας στην νηπιακή ηλικία είναι αποφασιστικός κυρίως για την διάπλαση της προσωπικότητας του παιδιού. Ο γιατρός Srock, θεωρεί ότι ως τα τρία πρώτα χρόνια της ζωής του παιδιού η μητέρα πρέπει να του δείχνει αποκλειστική φροντίδα και αφοσιωμένη αγάπη κι ως τα έξι χρόνια του θα έχει συμπληρωθεί η ηθική αγωγή του, θα έχει πάρει δηλ. τις βασικές ηθικές αρχές που θα εφαρμόσει στη ζωή του. Η μητέρα λοιπόν, στην διάρκεια των νηπιακών χρόνων του παιδιού της, οφείλει να του μάθει κάποιες βασικές αρχές συμπεριφοράς, τις οποίες θα τις εφαρμόζει σε όλη του τη ζωή. Συγκεκριμένα, το παιδί πρέπει να μάθει τις καθημερινές ενέργειες καθαριότητας, να πηγαίνει μόνο του στην τουαλέτα και να τρώει επίσης μόνο του. Θα προσπαθήσει επίσης να μειώσει την αυθόρμητη επιθετικότητα και το έμμονο πείσμα που κυριαρχεί στα παιδιά της ηλικίας αυτής, με τον διάλογο και όχι με τη βία ή με τιμωρίες (Χέλμουτ, 1989).

Κάποια άλλα ειδικά προβλήματα αγωγής της χρονικής αυτής περιόδου καλείται να επιλύσει η μητέρα, όπως ονυχοφαγία, η οποία προκαλείται κυρίως από ψυχολογικά αίτια ή από αντίδραση σε πιέσεις που δέχεται το παιδί από το περιβάλλον. Η μητέρα πρέπει να του

δώσει να καταλάβει ότι δεν είναι σωστό για το ίδιο και κατόπιν με την βοήθεια ειδικού γιατρού να προσπαθήσει να βρει την αιτία του προβλήματος και να σταματήσει τις πιέσεις προς το παιδί. Ένα σημαντικό επίσης πρόβλημα που υπάρχει σε μερικά παιδιά της περιόδου αυτής, είναι η νυχτερινή ενούρηση, η οποία δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται με τιμωρίες και ποινές. Η μητέρα δεν πρέπει να φέρεται αυστηρά και να το μαλώνει και να μην αγχώνει το παιδί με την ανυπομονησία της να ξεπεραστεί το πρόβλημα. Αν όμως η κατάσταση αυτή διαρκεί πάνω από τα τρία χρόνια του παιδιού, θα πρέπει να ζητήσει βοήθεια από ψυχολόγο. Την ίδια αντίδραση πρέπει να έχει η μητέρα και στο πιπίλισμα του δαχτύλου, αν συνεχίζεται πάνω από τα τρία χρόνια του παιδιού (Ηλιοπούλου χχ, Κουτσούκου, 2011).

Ωστόσο, όταν οι μητέρες δεν καλύπτουν τις ανάγκες του παιδιού τους, τότε τα νήπια εμφανίζουν αμφιθυμία στην σχέση τους με την μητέρα τους. Κάποια από αυτά δεν μπορούν να εμπιστευτούν τις μητέρες τους και να εξερευνήσουν το περιβάλλον τους ενώ άλλα δραστηριοποιούνται μόνα τους χωρίς να επιζητούν την συναισθηματική συναλλαγή με την μητέρα τους (Αγάθωνος-Γεωργοπούλου, 1991).

Σύμφωνα με τον Freud, η νηπιακή ηλικία εντάσσεται στο φαλλικό στάδιο. Σε αυτό το στάδιο το νήπιο αντιλαμβάνεται την διαφορετικότητα των δύο φύλων (γεννητικά όργανα) και έχει επίγνωση της αγάπης του προς τους γονείς του. Όμως η αγάπη αυτή σταματά να εκδηλώνεται και προς του δύο γονείς καθώς αρχίζει σταδιακά να ανθίζει μια τρυφερότητα και εξάρτηση προς τον γονέα του αντίθετου φύλου. Το αγόρι προσκολλάται προς την μητέρα και ταυτόχρονα αναγνωρίζει ως αντίζηλο τον πατέρα του(οιδιπόδειο σύμπλεγμα). Σε αντίθεση με τα αγόρια, τα κορίτσια εμφανίζουν εξάρτηση προς τον πατέρα ενώ ταυτόχρονα εκδηλώνουν συναισθήματα ζήλιας προς την μητέρα(σύμπλεγμα Ηλέκτρας). Με το τέλος αυτής της ηλικίας, το παιδί ταυτίζεται με το γονέα του ίδιου φύλου(Παρασκευόπουλος 1985, Α τόμος, Cole, et al 2002, Β τόμος).

Ο Erikson τοποθετεί την νηπιακή ηλικία στο στάδιο της πρωτοβουλίας και της ενοχής. Στο στάδιο αυτό αν το νήπιο αισθανθεί ότι τα αγαπημένα του πρόσωπα προτρέπουν και επιβραβεύουν την αυτονομία του, τότε θα εκδηλώσει συναισθήματα πρωτοβουλίας. Εάν όμως αισθανθεί ότι οι γονείς του αναγνωρίζουν αυτές τις πρωτοβουλίες ως κάτι το ενοχλητικό, τότε υπάρχει περίπτωση να

εμφανίσει συναισθήματα ενοχής (Παρασκευόπουλος 1985, Α τόμος ,Παρασκευόπουλος 1985, Β τόμος).

Το νήπιο, στην ηλικία που βρίσκεται εκδηλώνει συμπεριφορές που κρύβουν ένα σκοπό από πίσω τους. Ξέρει τι επιθυμεί να κάνει και το επιδιώκει με διάφορα μέσα. Με αυτόν τον τρόπο αισθάνεται αποφασιστικότητα, σταθερότητα και επιμονή στην επίτευξη των στόχων του. Ακόμη και οι πολλαπλές ερωτήσεις που κάνει το παιδί στους γονείς του κρύβουν κάποια σκοπιμότητα. Οι γονείς είναι σε θέση να καλύπτουν όλες τις απορίες του παιδιού ώστε να αναπτυχθεί το νοητικό και συναισθηματικό του υπόβαθρο. Το παιδί κάνει την μία ερώτηση μετά την άλλη για να προετοιμαστεί για τον έξω κόσμο που ενδέχεται να μπει σε λίγο καιρό από τότε (Χάντφελντ,1979).

Αναφορικά με την κοινωνική ανάπτυξη του νηπίου, το παιδί χρησιμοποιεί το παιχνίδι για να διευρύνει τις κοινωνικές και προσωπικές του δεξιότητες. Πέρα από το άμεσο περιβάλλον, το νήπιο αναζητά τρόπους προσέγγισης με άτομα της ηλικίας του. Έτσι, χρησιμοποιεί ως μέσο το παιχνίδι για να γνωρίσει καινούργια πρόσωπα και να αποκομίσει πρωτόγνωρες εμπειρίες που θα συμβάλλουν θετικά στο μετέπειτα αναπτυξιακό στάδιο που δεν είναι άλλο από το σχολικό. Το παιχνίδι δεν βοηθάει μόνο στην κοινωνικοποίηση του παιδιού αλλά αναπτύσσει και την δεξιότητα της συνεργασίας τόσο με το άμεσο περιβάλλον του, όσο και με το ευρύτερο (Χρήστου, 2011).

Ένα σημαντικό στοιχείο που πρέπει να αναφερθεί είναι η επιθετική συμπεριφορά των νηπίων. Έρευνες έχουν υποστηρίξει ότι οι γονείς που γίνονται τιμωροί και επιβάλλουν στα παιδιά τους αυστηρές ποινές τείνουν να έχουν πιο επιθετικά παιδιά από εκείνους που δεν χρησιμοποιούν αυστηρά μέσα για τον παραδειγματισμό των παιδιών τους. Οι γονείς αυτοί πιστεύουν ότι μία αυστηρή τιμωρία μπορεί να ηρεμίσει και να σταματήσει το βίαιο παιδί από μία ενοχλητική ενέργεια που κάνει. Η επαναλαμβανόμενη τιμωρία εξαγριώνει τα παιδιά και τα καθιστά πιο επιθετικά αφού η τιμωρία αποτυπώνεται στην μνήμη τους, πράγμα που προκαλεί μεγαλύτερη επιθετικότητα και οργή. Έτσι, η βίαιη συμπεριφορά του γονέα αντιγράφεται από το παιδί το οποίο θα αντιδράσει με ανάλογο τρόπο (Παρασκευόπουλος, 1985, Β τόμος).

Ένας ακόμη τρόπος που ωθεί τα παιδιά στην επιθετικότητα είναι η μεγάλη ανοχή και παρότρυνση που δείχνουν οι γονείς στην βίαιη πράξη. Οι γονείς που ενθαρρύνουν το παιδί να εκδηλώνει ελεύθερα τις επιθετικές του ενέργειες τόσο στους ίδιους, όσο και στους άλλους,

τείνουν να έχουν πιο εξαγριωμένα παιδιά. Η επιθετικότητα παράγει επιθετικότητα. Οι γονείς θα πρέπει να προλαμβάνουν και να αποτρέπουν τις εκρήξεις θυμού των παιδιών τους. Αυτό απαιτεί μεγάλη προσπάθεια και υπομονή. Ο γονέας που είναι στοργικός μπορεί να σκεφτεί εναλλακτικούς τρόπους για να ηρεμήσει και να επαναφέρει την τάξη των πραγμάτων (Παρασκευόπουλος, 1985, Β τόμος).

Η ομαλή ταυτοποίηση του παιδιού είναι απαραίτητη για να μπορεί το άτομο να ανταποκρίνεται στα νέα βιώματα και στην δημιουργία καινούργιων δεσμών. Είναι κοινός γνωστό ότι, οι επιπλοκές μέσα στο οικογενειακό περιβάλλον, οι διασαλευμένες σχέσεις των γονέων, η συζυγική ασυμφωνία, οι διαλυμένες οικογένειες έχουν ως σύνδεση την εκδήλωση ψυχικών δυσλειτουργιών τόσο στα παιδιά, όσο και στους έφηβους (Τσιάντης, 2001).

2.2.3 Μέση παιδική Ηλικία (Σχολική Ηλικία)

Η σχολική ηλικία ξεκινάει από το 6^ο έτος της ηλικίας του παιδιού με την εισαγωγή του στο σχολείο και συνήθως με την εμφάνιση των μόνιμων δοντιών, ολοκληρώνεται στα 12 περίπου χρόνια με την έναρξη της σεξουαλικής ωρίμανσης (Παρασκευόπουλος, 1985).

Αρχικά, στον σωματικό τομέα, παρατηρείται μείωση του ρυθμού αύξησης, σε σχέση με την νηπιακή ηλικία, και οι ψυχοκινητικές δεξιότητες αναπτύσσουν σταθερότητα, ισχύ και χάρη. Μέχρι το 10^ο έτος τα αγόρια είναι πιο ψηλά από τα κορίτσια, ενώ μεταξύ 10 και 15 ετών τα κορίτσια είναι λίγο ψηλότερα από τα αγόρια. Λίγο πριν περάσουν στην εφηβεία, παρατηρείται μια απότομη ανάπτυξη στο ύψος και στο βάρος και στα δύο φύλα (Παρασκευόπουλος 1985, Αντωνοπούλου κα 2002).

Στο νοητικό τομέα, παρατηρείται αλλαγή στη σκέψη, ξεφεύγει από τον εγωκεντρισμό και αποκτά πιο σταθερή λογική. Καταλαβαίνει έννοιες αριθμών, χαρακτηριστικά του φυσικού κόσμου, όπως για παράδειγμα τη ποσότητα, το βάρος, τον όγκο.

Ο τομέας της συναισθηματικής και κοινωνικής ανάπτυξης παρουσιάζει αλλαγές, καθώς μέχρι τώρα το κέντρο του παιδιού ήταν ο εαυτός του και οι γονείς του, ενώ τώρα στρέφεται προς τους συνομηλίκους. Σε αυτή την ηλικία τα παιδιά θεωρούν σημαντικό να είναι αποδεκτά από

τους συνομηλίκους τους και δημιουργούν ομάδες, κυρίως του ίδιου φύλου. Η οικογένεια δεν είναι πια ο μοναδικός παράγοντας κοινωνικοποίησης, αντίθετα το σχολείο παίζει πολύ σημαντικό ρόλο σε αυτή. Τα παιδιά μέσα στο νέο περιβάλλον του σχολείου δε θα έχουν την ιδιαίτερη μεταχείριση που είχαν από τους γονείς αλλά θα αντιμετωπίσουν μια πιο αντικειμενική μεταχείριση. Με αυτό τον τρόπο θα αναπτύσσουν αυτογνωσία, το υπερπροστατευμένο παιδί θα αντιληφθεί πως εκτός από το «εγώ» υπάρχει και το «εμείς», ενώ τα παιδιά με αδιάφορους και απορριπτικούς γονείς θα βρουν κοινωνική αποδοχή και αναγνώριση μέσα στην σχολική κοινότητα (Παρασκευόπουλος 1985, Μακρίδου χχ).

Τα παιδιά στη μέση παιδική ηλικία έχουν τη δυνατότητα να βιώνουν την ενσυναίσθηση και να κατανοούν τα συναισθήματα των άλλων, επιπλέον, κατανοούν πως μια κατάσταση την οποία βιώνουν (είτε ευχάριστη είτε δυσάρεστη) μπορεί να καθορίσει τα συναισθήματά τους. Η έκφραση των συναισθημάτων αρχίζει να διαφέρει ανάμεσα στα δύο φύλα, πιο συγκεκριμένα, τα αγόρια δεν εκφράζουν εύκολα τον φόβο τους για να μην θεωρηθούν δειλοί από τους άλλους. Οι διαφορές που παρουσιάζουν τα δύο φύλα επηρεάζονται από τις αντιλήψεις και τις αξίες της οικογένειας και της κοινωνίας αλλά και από τα ατομικά χαρακτηριστικά του κάθε παιδιού.

Σε αυτή την ηλικία οι γονείς αποκτούν περισσότερες προσδοκίες για τα παιδιά τους, αλλάζει η συμπεριφορά απέναντί τους, τα θεωρούν πιο υπεύθυνα και δίνουν μεγάλη σημασία στην επιτυχία τους στο σχολείο. Επιπροσθέτως, τα παιδιά από την πλευρά τους εκφράζονται πιο ανοιχτά στους γονείς και διαφωνούν πιο έντονα μαζί τους. Όταν δημιουργείται μια σύγκρουση μεταξύ των γονέων και του παιδιού, το παιδί δεν το ξεχνάει εύκολα, όπως συνέβαινε στη νηπιακή ηλικία, αντίθετα, είναι μελαγχολικά και αποφεύγουν τους γονείς τους (Γελαδάρη κα 2009, Cole & Cole 2001). Επιπλέον, προκύπτουν καινούργια ερωτήματα από τους γονείς, όπως πόσο θα πρέπει να βοηθούν τα παιδιά στις σχολικές εργασίες τους, αν θα πρέπει να ζητούν να κάνουν δουλειές του σπιτιού, σε ποιο βαθμό πρέπει να ελέγχουν τη κοινωνική ζωή των παιδιών τους. Η ώρα που περνούν τα παιδιά με τους γονείς τους είναι λιγότερη σε σχέση με τη νηπιακή ηλικία, συζητούν περισσότερο και όταν οι τιμωρούνται, οι γονείς συχνά επιλέγουν να τους αφαιρέσουν κάποια προνόμιά τους (Cole & Cole 2001).

Με την είσοδο του παιδιού στο σχολείο είναι απαραίτητο να αποκτηθούν κάποια εξελικτικά επιτεύγματα, όπως οι σχολικές

γνώσεις, φιλίες με συνομηλίκους, να είναι ως ένα βαθμό ανεξάρτητο από την οικογένειά του κα. Εάν καταφέρει να τα αποκτήσει, τότε θα επιτευχθεί προσωπική ευτυχία αλλά επιπροσθέτως, το παιδί θα είναι προετοιμασμένο για το πέρασμά του στην εφηβεία (Παρασκευόπουλος, 1985).

2.2.3.1 Γνωστικός- νοητικός τομέας

Σύμφωνα με τον Piaget τα παιδιά στη μέση παιδική ηλικία αναπτύσσουν μια νέα μορφή σκέψης, την οποία την ονόμασε «συγκεκριμένες νοητικές πράξεις». Νοητική πράξη, σύμφωνα με τον Piaget, είναι «μια εσωτερικευμένη ενέργεια που συντονίζεται με άλλες νοητικές ενέργειες ως μέρος ενός λειτουργικού συστήματος» (Cole & Cole, 2001, σ. 351). Ονομάζονται «συγκεκριμένες» γιατί αναφέρονται σε πραγματικά αντικείμενα και σκέψεις για αντικείμενα και όχι σε αφηρημένες έννοιες.

Οι πράξεις αυτές είναι εσωτερικευμένες, προέρχονται δηλαδή από εξωτερικές πράξεις οι οποίες απεικονίζονται πνευματικά, το παιδί μπορεί, για παράδειγμα, να συγκρίνει νοερά το μέγεθος δύο αντικειμένων.

Η σκέψη τους γίνεται πιο οργανωμένη και ευέλικτη, έχουν την ικανότητα να σκεφτούν διαφορετικές λύσεις για να λύσουν ένα πρόβλημα και παράλληλα αλλάζει η κοινωνική συμπεριφορά τους. Πιο συγκεκριμένα, αντιλαμβάνονται τους κοινωνικούς και ηθικούς κανόνες, προσπαθούν όχι να βλέπουν μόνο την δική τους οπτική γωνία, αλλά να κατανοήσουν και τα υπόλοιπα άτομα (Cole & Cole 2001, Γεωργουσόπουλος & Σπυρόπουλος 2011).

Βασική νοητική πράξη που αποκτούν είναι η διατήρηση, το παιδί αντιλαμβάνεται πως οι ιδιότητες ενός αντικειμένου μένουν ίδιες ακόμα και αν η εμφάνισή του αλλάζει, μπορούν να ταξινομήσουν τα πράγματα σε διαφορετικές κατηγορίες με διαφορετικά κριτήρια, να συνδυάσουν και να μετασχηματίσουν αντικείμενα νοητά (Παρασκευόπουλος 1985, Cole & Cole 2001, κα). Η αναστρεψιμότητα, όπως την αναφέρει ο Piaget, είναι μια άλλη νοητική πράξη που μπορεί πλέον το παιδί να πραγματοποιεί, δηλαδή μπορεί να ακολουθήσει αντίστροφη κατεύθυνση από εκείνη που ακολουθούσε για να καταλήξει σε κάποιο συμπέρασμα.

Η μνήμη των παιδιών βελτιώνεται, μπορούν να συγκρατήσουν περισσότερα στοιχεία στη μνήμη τους και με την τεχνική της

επανάληψης ή της οργάνωσης της μνήμης έχουν τη δυνατότητα να θυμούνται πολλά και να ενισχύσουν τη βραχυπρόθεσμη μνήμη(Παρούτσας, χχ).

2.2.3.2 *Λανθάνουσα σεξουαλικότητα*

Τα παιδιά στην σχολική ηλικία προτιμούν να κάνουν παρέα με παιδιά του ίδιου φύλου, σε αυτή την ηλικία παρατηρούμε το στάδιο της λανθάνουσας σεξουαλικότητας, που αναπτύσσει ο Freud. Στην ηλικία των 10 περίπου χρόνων ο διαχωρισμός των ομάδων με βάση το φύλο είναι πολύ έντονος, τα αγόρια παίζουν μόνο με αγόρια και τα κορίτσια μόνο με κορίτσια. Με αυτόν τον τρόπο τα παιδιά μαθαίνουν τις μορφές συμπεριφοράς που χαρακτηρίζουν το φύλο τους. Είναι σκόπιμο να αναφερθεί πως σε αυτή την ηλικία δεν σταματάει το ενδιαφέρον των παιδιών για το αντίθετο φύλο, αντίθετα, ασχολούνται και ενδιαφέρονται με το αντίθετο φύλο και αυτό αυξάνεται με την πάροδο του χρόνου (Παρασκευόπουλος 1985).

Στην ηλικία αυτή πολύ σημαντικό ρόλο στη συμπεριφορά των παιδιών παίζουν οι συνομήλικοι. Υποστηρίζεται από ορισμένους ερευνητές πως στα προεφηβικά χρόνια (10-13) τα παιδιά επηρεάζονται και ακολουθούν τα πρότυπα των συνομηλίκων τους περισσότερο από ό,τι οι έφηβοι. Τα παιδιά έχουν ανάγκη να ανήκουν σε μια ομάδα ακόμα και αν αυτό απαιτεί «θυσίες», πολλές φορές χάνουν την ατομικότητά τους για να είναι αποδεκτοί, για παράδειγμα ένας καλός μαθητής μπορεί να μειώσει εσκεμμένα την επίδοσή του, ώστε να μην διαφέρει και να μην τον περιπαίζουν (Παρασκευόπουλος, 1985).

2.2.3.3 *Φιλοπονία ή ανεπάρκεια*

Σύμφωνα με τον Erikson η αναπτυξιακή κρίση που επικρατεί στην σχολική ηλικία είναι η «φιλοπονία ή ανεπάρκεια». Τα παιδιά σε αυτή την ηλικία, έχοντας αποκτήσει τις νέες δεξιότητες στο βιοσωματικό-κινητικό και νοητικό-γλωσσικό τομέα, έχουν την ανάγκη και την επιθυμία να δοκιμάσουν να φέρουν εις πέρας νέες δραστηριότητες. Στη νηπιακή ηλικία, τα παιδιά αρκούσαν στο να παίρνουν πρωτοβουλίες και να έχουν τη δυνατότητα να διαλέγουν μόνα τους τις δραστηριότητές τους. Στη σχολική ηλικία όμως δεν αρκεί μόνο αυτό, η ολοκλήρωση των δραστηριοτήτων είναι αυτή που θα φέρει

ικανοποίηση και χαρά στα παιδιά. Έτσι το παιδί αρχίζει να βάζει στόχους και επιδιώκει να γίνεται παραγωγικό.

Η τάση του παιδιού για φιλοπονία, όμως, έχει διπλό κίνδυνο. Αρχικά, αν οι γονείς και το σχολείο ενθαρρύνουν το παιδί να χρησιμοποιεί τις ικανότητές του θα δημιουργηθεί το αίσθημα της φιλοπονίας. Αντίθετα, αν το οικογενειακό και σχολικό περιβάλλον αποθαρρύνει και εμποδίζει τις προσπάθειες του παιδιού, τότε θα εισπράξει απόρριψη και θα αισθανθεί κατώτερο και ανάξιο και δε θα προσπαθεί πια. Το συναίσθημα της κατωτερότητας είναι δυνατόν να δημιουργηθεί στο παιδί και όταν είναι προσκολλημένο στη μητέρα ή όταν τα πρόσωπα γύρω του έχουν εξωπραγματικές επιδιώξεις για εκείνο. Στην περίπτωση αυτή το παιδί πιστεύει πως δε θα καταφέρει να κάνει οτιδήποτε όπως πρέπει και έτσι εγκαταλείπει τις προσπάθειές του πριν ολοκληρωθούν.

Ο δεύτερος κίνδυνος που μπορεί να εμφανιστεί είναι όταν ενισχυθεί υπερβολικά η τάση για φιλοπονία και το παιδί θεωρεί πως ο μόνος τρόπος για να είναι ευτυχισμένος ο άνθρωπος ή για να αποδείξει την αξία του είναι η εργασία (Παρακευόπουλος, 1985).

Σύμφωνα με τους Cole & Cole (2001), τα μικρότερα παιδιά όταν δεν καταφέρνουν να πετύχουν κάτι, απογοητεύονται αλλά ύστερα δεν διστάζουν να ξαναπροσπαθήσουν. Αντίθετα, τα παιδιά ηλικίας 9 ή 10 όταν αποτυγχάνουν αισθάνονται ανάκατα και παραιτούνται πιο συχνά, διότι συνδυάζουν την αποτυχία με στοιχείο του εαυτού τους και όχι με παροδικό γεγονός.

Τα αρνητικά συναισθήματα που δημιουργούνται είναι πιθανό να ακολουθήσουν στη χαμηλή αυτοεκτίμηση. Ο Coopersmith από σχετική έρευνα (σε αγόρια 10-12 ετών) βρήκε τρία χαρακτηριστικά γονέων, τα οποία βοηθούν στη δημιουργία υψηλής αυτοεκτίμησης. Το πρώτο είναι η αποδοχή των παιδιών από τους γονείς, τα παιδιά βλέποντας την υποστήριξη και το ενδιαφέρον από τους γονείς τους, αντιμετωπίζουν τον εαυτό τους καλύτερα. Το δεύτερο είναι τα συγκεκριμένα όρια που θέτουν οι γονείς, τα παιδιά καταλαβαίνουν τη σημαντικότητα των ορίων και προσδιορίζουν τον εαυτό τους. Το τρίτο χαρακτηριστικό είναι ο σεβασμός των γονιών απέναντι στα παιδιά, είναι σημαντικό να υπάρχει επικοινωνία και οι γονείς να ακούν και να υπολογίζουν τα παιδιά.

2.2.3.4 Παιδική φιλία

Το παιδί στα πρώτα χρόνια της ζωής του αναπτύσσει έντονους κοινωνικούς δεσμούς με τους γονείς του, αργότερα δημιουργεί σχέσεις με παιδιά της ηλικίας του και οι σχέσεις αυτές είναι πολύ σημαντικές για εκείνο. Περνούν αρκετές ώρες μαζί στο σχολείο αλλά και έξω από αυτό, παίζουν, φιλοξενούνται ο ένας στο σπίτι του άλλου. Στα πρώτα χρόνια της μέσης παιδικής ηλικίας, οι φιλίες αλλάζουν εύκολα και κρατούν λίγο. Το κύριο κριτήριο για την απόκτηση μιας φιλίας είναι το φύλο, συνήθως προτιμούν να κάνουν παρέα με παιδιά του ίδιου φύλου. Παρατηρείται από πολλούς ερευνητές πως στην παιδική ηλικία υπάρχουν αυστηρά όρια ανάμεσα στα φύλα, αν και κάποιες φορές παραβιάζονται. Σε αυτές τις περιπτώσεις τα παιδιά νιώθουν μισμένα και να απαλλαγούν από τα «μικρόβια» του άλλου φύλου. Σε μεγαλύτερες ηλικίες της σχολικής ηλικίας, παρουσιάζονται κάποιες «κοινές» συναντήσεις, όπου επικρατούν τα πειράγματα ή παιχνίδια με ρομαντική και σεξουαλική απόχρωση (π.χ. Πυθία).

Έχει παρατηρηθεί πως οι δραστηριότητες των κοριτσιών και των αγοριών διαφέρουν. Αρχικά, οι ομάδες των κοριτσιών αποτελούνται από δύο ή τρία μέλη ενώ των αγοριών είναι πολυπληθής. Τα κορίτσια δεν κάνουν γρήγορα φιλίες και διαχωρίζουν τους στενούς τους φίλους με εκείνους που απλώς γνωρίζουν. Τα κορίτσια συνηθίζουν να ανταλλάσσουν δώρα, να μιλούν για μεγάλα χρονικά διαστήματα για τα συναισθήματά τους, για διάφορες χαρούμενες και δυσάρεστες στιγμές. Τα αγόρια, από την άλλη, έχουν πολλούς φίλους και παίζουν ανταγωνιστικά, σωματικά και βίαια παιχνίδια.

Δεν δημιουργούν όλα τα παιδιά φιλίες με συνομηλίκους τους. Οι λόγοι ποικίλουν, μπορεί να προτιμά να είναι με ενηλίκους ή η συμπεριφορά του να οδηγεί στην απόρριψη, να μην έχει κανένα κοινό ενδιαφέρον με τα υπόλοιπα παιδιά ή να είναι υπερβολικά εσωστρεφές. Καθώς τα συγκεκριμένα παιδιά προχωρούν στην εφηβεία και αργότερα στην ενήλικη ζωή αντιμετωπίζουν προβλήματα. Θα έχουν δυσκολίες στις σχέσεις με το άλλο φύλο, δε θα μπορούν αν αποκτήσουν οικειότητα, να μοιράζεται τα συναισθήματα και τις σκέψεις του και είναι πιθανό να βιώσει την απομόνωση και τη μοναξιά (Cole & Cole 2001, Παρασκευόπουλος 1985).

2.2.4 Εφηβική Ηλικία

Αρχικά θα πρέπει να αναφέρουμε την έννοια των όρων ήβη και εφηβεία.

«Η ήβη αναφέρεται σε μια σχετικά σύντομη περίοδο διάρκειας δύο έως τεσσάρων ετών βιολογικής ανάπτυξης κατά την οποία πραγματοποιούνται οι βιοσωματικές αλλαγές που σχετίζονται με την ωρίμανση της γενετήσιας λειτουργίας.»

«Η εφηβεία αναφέρεται σε μια μακρότερη αναπτυξιακή περίοδο διάρκειας επτά έως οχτώ ετών και περιλαμβάνει τις αλλαγές που συμβαίνουν και στους τέσσερις βασικούς τομείς της ανάπτυξης: το βιοσωματικό, το γνωστικό, το συναισθηματικό και το κοινωνικό τομέα.» (Παρασκευόπουλος, 1985).

Η εφηβεία δηλαδή είναι μια έννοια η οποία εμπεριέχει την ήβη η οποία ασχολείται με το βιολογικό μέρος της εφηβείας ενώ η εφηβεία αναφέρεται σε όλες τις αλλαγές γενικότερα. Κατά την ωρίμανση των δύο φύλων υπάρχουν διαφορές, τα αγόρια που ωριμάζουν πιο νωρίς είναι πιο ικανοποιημένα με το βάρος τους και την γενικότερη εμφάνισή τους, από τα αγόρια που ωριμάζουν αργότερα. Έχουν όμως λιγότερο αυτοέλεγχο και συναισθηματική σταθερότητα από τα αγόρια που αργούν να ωριμάσουν. Από την άλλη πλευρά τα κορίτσια που ωριμάζουν γρήγορα βιώνουν κατάθλιψη και άγχος που έχουν χαμηλότερη αυτοεκτίμηση και είναι λιγότερο ικανοποιημένα με το βάρος τους και την εμφάνιση τους από ότι τα κορίτσια που αργούν να ωριμάσουν. (Atkinson et al 2003)

Η εφηβική ηλικία χωρίζεται στις εξής χρονικές περιόδους:

- 11ο έως 14ο έτος είναι η περίοδος που παρατηρείται η σωματική ανάπτυξη και υπάρχουν έντονες διαφορές στην σωματική εμφάνιση.
- 14ο έως 16ο έτος είναι η περίοδος της τάσης για ανεξαρτητοποίηση από την οικογένεια και η έντονη ανάγκη για αυτονομία.
- 17ο έως το 20ο έτος είναι μια περίοδος παραγωγική και το άτομο βρίσκεται σε αναζήτηση κοινωνικών και επαγγελματικών δεξιοτήτων και γνώσεων έτσι ώστε να προετοιμαστεί κατάλληλα για το ρόλο του ενήλικου (Παρασκευόπουλος, 1985).

Έπειτα, από όσα αναφέρθηκαν παραπάνω ως προσθέσουμε και τα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά της εφηβείας τα οποία είναι ιδιαίτερα σημαντικά. Στο βιοσωματικό τομέα συμβαίνουν αλλαγές σε όλο το σώμα ύψος, βάρος, αναλογίες, περίγραμμα, θέση και λειτουργία οργάνων και οργανικών συστημάτων, με κορυφαία βιοσωματική αλλαγή και την ωρίμανση της γεννήσας λειτουργίας (Παρασκευόπουλος, 1985).

Στο νοητικό τομέα, εδώ η αλλαγή έχει να κάνει με τον τρόπο σκέψης του εφήβου. Η σκέψη κινείται στο χώρο του πιθανού, των υποθέσεων και των θεωριών. Ο έφηβος επεξεργάζεται όχι μόνο ότι σχετίζεται με την πραγματικότητα αλλά και ότι θα μπορούσε να υπάρξει στο μέλλον καθώς επίσης και ότι είναι αντίθετο με την πραγματικότητα (Παρασκευόπουλος, 1985).

Στο συναισθηματικό τομέα, στο συγκεκριμένο τομέα κύριο αναπτυξιακό χαρακτηριστικό είναι η ένταση της ψυχικής διάθεσης του έφηβου καθώς και της αστάθειας που αυτή παρουσιάζει. Εδώ κάποιοι έφηβοι δείχνουν πολύ έντονα αυτά τα χαρακτηριστικά, άλλοι λιγότερο και κάποιοι καθόλου (Τσιάντης, 2001). Η συναισθηματική ζωή του εφήβου χαρακτηρίζεται από μεταπτώσεις και ταλαντεύσεις ανάμεσα σε αντιφατικές και συγκρουόμενες διαθέσεις. Ο Αμερικάνος ψυχολόγος G. Stanle Hall, περιγράφει την εφηβεία ως εξής: «είναι μια περίοδο εσωτερικού αναβρασμού και θυμικής αναστάτωσης, πρόκειται για μια περίοδο καταιγίδων και έντονων εσωτερικών συγκρούσεων». Γενικότερα θεωρείται πως αυτός ο ψυχικός αναβρασμός της εφηβικής ηλικίας είναι αποτέλεσμα των βιολογικών αλλαγών που συμβαίνουν στην περίοδο της ήβης και ιδιαίτερα του ορμονικού συστήματος του εφήβου. Χαρακτηριστική επίσης είναι η στάση του εφήβου προς το αντίθετο φύλο. Στην αρχική χρονική περίοδο της εφηβείας και τα αγόρια και τα κορίτσια δείχνουν αδιαφορία προς το αντίθετο φύλο. Στην μετέπειτα χρονική περίοδο οι ομάδες των εφήβων χωρίζονται σε αγόρια με αγόρια και κορίτσια με κορίτσια. Ενώ τέλος, στην όψιμη εφηβική ηλικία ξεκινά το ενδιαφέρον για το αντίθετο φύλο (Τσιάντης, 2001).

Στον κοινωνικό τομέα, στην εφηβεία παρατηρείται η έντονη ανάγκη του εφήβου για ανεξαρτητοποίηση από την οικογένεια, δηλαδή μία επιθυμία να κόψει τον «ομφάλιο ρόλο» και να αποκτήσει αυτονομία και αυτοδιαχείριση. Σε αυτόν τον τομέα ο έφηβος επιθυμεί την συμμόρφωση προς την ομάδα των συνομηλίκων του όπου πιστεύει ότι πρόκειται για « κλειστές κοινωνίες» έχουν δικό τους κώδικα

επικοινωνίας και δική τους συμπεριφορά απέναντι στην κοινωνία (Παρασκευόπουλος, 1985).

Η αλλαγή αυτή απέναντι στους γονείς είναι ιδιαίτερα σημαντική για την ωριμότητα του εφήβου. Υπάρχουν κάποια χαρακτηριστικά τα οποία είναι απαραίτητα να τα γνωρίζουν οι γονείς για την ομαλότερη ανεξαρτητοποίηση του εφήβου αυτά είναι:

- Η συνέχεια της συναισθηματικής ανάγκης να τον φροντίζει κάποιος
- Η δυσκολία στην ανάληψη ευθυνών
- Η φοβία της κριτικής των άλλων απέναντί του και
- Η άρνηση μερικές φορές για εργασία ή συνεργασία με ενήλικες. (Τσιάντης, 2001).

Τώρα από την άλλη πλευρά παρατηρούνται τα εξής χαρακτηριστικά στους γονείς κατά την εφηβική ηλικία των παιδιών τους και αυτά είναι:

- Η επιθυμία τους για τον έλεγχο του εφήβου
- Δυσκολία να μοιραστούν την αγάπη και την εμπιστοσύνη του.
- Φόβο πως κάτι άσχημο θα συμβεί εάν απομακρυνθεί από την οικογένεια.
- Υποτίμηση της ικανότητας του εφήβου και της δύναμης του να λειτουργεί ανεξάρτητα. (Τσιάντης, 2001).

Οι γονείς, θα πρέπει να αντιληφθούν πως οι έφηβοι έχουν ανάγκη να αποδείξουν και στον εαυτό τους και στον κοινωνικό περίγυρο ότι μπορούν να τα καταφέρουν μόνοι τους, να πιστέψουν πως δεν είναι αδύναμοι, ούτε ανεύθυνοι με επιπόλαιη συμπεριφορά. Έχουν ανάγκη από την εμπιστοσύνη των γονέων (Τσιάντης, 2001).

2.2.4.1 Ανάπτυξη ταυτότητας

Ο ψυχαναλυτής Erik Erikson υποστηρίζει πως η ανθρώπινη προσωπικότητα διαμορφώνεται και εξελίσσεται καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του ανθρώπου, από την γέννηση ως την γεροντική ηλικία, και πως σε κάθε φάση ζωής ο άνθρωπος έχει διαφορετικούς στόχους και ανάγκες, όπου πρέπει να ικανοποιηθούν.

Στην περίοδο της εφηβείας η αναπτυξιακή κρίση είναι η απόκτηση ταυτότητας του εγώ ή σύγχυση ρόλων. Ο Erikson πίστευε πως ο έφηβος είναι σημαντικό να αναπτύξει μια αίσθηση ταυτότητας, να

βρει απαντήσεις στο «ποιος είμαι» και «που πηγαίνω». Ο Erikson επινόησε την φράση κρίση ταυτότητας για την ενεργή διεργασία του αυτοπροσδιορισμού. Επίσης, και οι περισσότεροι αναπτυξιακοί ψυχολόγοι πιστεύουν πως η εφηβεία είναι μια περίοδος «πειραματισμού ρόλων», όπου οι έφηβοι χρειάζεται να δοκιμάσουν συμπεριφορές, ενδιαφέροντα και ιδεολογίες. Το ιδανικό είναι για κάθε άτομο η κρίση ταυτότητας να έχει λυθεί μέσα στην πρώτη εικοσαετία της ζωής του, για να μπορέσει έπειτα το άτομο να έχει συγκροτήσει μια ταυτότητα με επιτυχία. Αυτό σημαίνει πως έχει καταλήξει σε μια συνεκτική αίσθηση της σεξουαλικής του ταυτότητας, της επαγγελματικής του κατεύθυνσης και της ιδεολογικής άποψης. Ο Erikson αποκάλυψε αυτή την ανεπιτυχή έκβαση ως σύγχυση ταυτότητας (Παρασκευόπουλος 1981-1985, Atkinson et al 2003).

Τι είναι «ταυτότητα του εγώ» και τι «σύγχυση ρόλων»

Αρχικά, το άτομο πρέπει να διαμορφώσει μια εικόνα για τον εαυτό του ως πρόσωπο. Να νιώθει ότι η εικόνα του προσώπου έχει μια εσωτερική ενότητα και σταθερότητα μέσα στο πέρασμα του χρόνου. Εκτός από τη διαχρονική σταθερότητα για μια ολοκληρωμένη ταυτότητα του εγώ προϋποθέτει και μια συγχρονική σταθερότητα, δηλαδή το ότι το πρόσωπο παραμένει ίδιο στις διαπροσωπικές αλληλεπιδράσεις, ανεξάρτητα από το πόσο διαφορετικά ενεργεί σε καθεμιά από αυτές. Στην φάση αυτή το άτομο θα αποκτήσει εμπιστοσύνη στον εαυτό του και πρέπει να αισθάνεται ότι μπορεί να παίζει διαφορετικούς ρόλους χωρίς να νιώθει κατάλυση της έννοιας του εγώ. (Παρασκευόπουλος 1985, Atkinson et al 2003) Έπειτα, το άτομο θα πρέπει να έχει αποφασίσει το ρόλο που θα παίζει μέσα στην κοινωνία. Βασικότερο αυτής της προσπάθειας είναι η ιεράρχηση σκοπών και αξιών της ζωής. Το άτομο πρέπει να επιλέξει θέματα όπως: σπουδές, εργασία, διαπροσωπικές σχέσεις, ερωτική συμπεριφορά, οικογένεια, ηθική τάξη και να δεσμευτεί πως θα τις πραγματοποιήσει (Παρασκευόπουλος 1985, Atkinson et al 2003).

Από την αντίθετη άποψη η έλλειψη ολοκληρωμένης ταυτότητας οδηγεί σε αυτό που ο Erikson αποκαλεί σύγχυση ρόλων. Χωρίς την εσωτερική βεβαιότητα για το ποιος είναι και τι θέλει στη ζωή του το άτομο γίνεται έρμαιο. Ο Erikson υποστηρίζει πως για τη διαμόρφωση της φιλοσοφίας της ζωής και ενός σχεδίου δράσης είναι η αφοσίωση και η πίστη σε αξίες και σκοπούς.

Στην εφηβεία το άτομο νιώθει έντονη την ανάγκη για πίστη και αφοσίωση σε κάποια ιδεολογία. Η ταυτότητα που το άτομο διαμορφώνει στην εφηβεία μπορεί να αλλάξει από της εμπειρίες και τους ρόλους όμως ανεξάρτητα από την αλλαγή παίρνει σταθερή μορφή την οποία το άτομο μπορεί να την χρησιμοποιεί για να δώσει νόημα και κατεύθυνση στη ζωή του (Παρασκευόπουλος 1981-1985, Atkinson et al 2003).

Διαμόρφωση της ταυτότητας

Ο έφηβος για να διαμορφώσει ολοκληρωμένη ταυτότητα σημαντικό ρόλο παίζουν οι εμπειρίες και τα βιώματα της παιδικής ηλικίας και το είδος της κοινωνίας. Το άτομο για να καταφέρει να αντιμετωπίσει θετικά την αναπτυξιακή δοκιμασία της εφηβείας θα πρέπει να έχει κερδίσει τις μάχες στις προηγούμενες αναπτυξιακές κρίσεις του Εγώ στις άλλες ηλικιακές φάσεις. Επίσης, το είδος της κοινωνίας επηρεάζει σημαντικά τη διαμόρφωση της ταυτότητας. Σε μια απλή / κλειστή κοινωνία όπου τα μοντέλα των ενηλίκων είναι λίγα και οι κοινωνικοί ρόλοι περιορισμένοι, η διαμόρφωση ταυτότητας είναι εύκολο έργο ενώ σε μια περίπλοκη κοινωνία το έργο αυτό γίνεται πιο δύσκολο καθώς οι ρόλοι είναι πιο πολύπλοκοι (Παρασκευόπουλος 1981-1985, Atkinson et al 2003).

Οι μορφές ταυτότητας του Εγώ σύμφωνα με τον Erikson είναι οι εξής:

- Κατακτημένη ταυτότητα εδώ η επιλογή γίνεται με κριτήρια που θέτει ο ίδιος και αφού έχει ήδη λάβει της εναλλακτικές δυνατότητες. Αυτή είναι η θετικότερη μορφή ταυτότητας του Εγώ.
- Δοτή ταυτότητα το άτομο έχει δεσμευθεί και αφοσιωθεί σε σκοπούς και πεποιθήσεις που έχουν υποβληθεί από άλλους χωρίς δική του πρωτοβουλία.
- Παρατεταμένο μορατόριουμ το άτομο κάνει προσπάθεια και αναζητεί λύσεις χωρίς να έχει καταλήξει σε κάποιο αποτέλεσμα αυτοπροσδιορισμού και να αποφασίσει ένα σχέδιο ζωής.

Μια άλλη διάσταση διαφοροποίησης της ταυτότητας είναι το εύρος των λύσεων αυτές χωρίζονται σε:

- Ανοιχτού πεδίου εδώ η επιλογή των λύσεων γίνεται σε μεγάλο αριθμό εναλλακτικών λύσεων.
- Κλειστού πεδίου η επιλογή γίνεται ανάμεσα σε περιορισμένες ευκαιρίες και λύσεις.

Άλλη διάσταση είναι το περιεχόμενο της ταυτότητας εδώ υπάρχουν δύο μορφές είναι η κοινωνικοποιημένη της οποίας το περιεχόμενο βρίσκεται μέσα στα πλαίσια του συνόλου και είναι σύμφωνη με τις κοινωνικές μορφές. Και η αποκλίνουσα όπου το περιεχόμενο είναι έξω από τα κοινωνικά πρότυπα (Παρασκευόπουλος 1985, Atkinson et al 2003).

Η θεωρία του Erikson για την ανάπτυξη της ταυτότητας των εφήβων έχει δοκιμαστεί και διευρωθεί από τον James Marcia ο οποίος μετά από μελέτη κατέληξε ότι υπάρχουν τέσσερις στάσεις ταυτότητας:

- **Επίτευξη ταυτότητας:** τα άτομα έχουν περάσει μια κρίση ταυτότητας, μια περίοδο ερωτημάτων και αυτοπροσδιορισμού. Ακολουθούν κάποιες ιδεολογικές θέσεις που έχουν σκεφτεί μόνα τους και έχουν επιλέξει ένα επάγγελμα. Έχουν επανεξετάσει θρησκευτικές και πολιτικές πεποιθήσεις της οικογένειάς τους και έχουν απορρίψει όσες δεν ταιριάζουν στην ταυτότητα τους.
- **Αποκλεισμός:** τα άτομα εδώ δεν έχουν περάσει κρίση ταυτότητας και είναι δεσμευμένοι σε επαγγελματικές και ιδεολογικές απόψεις. Δέχονται τις θρησκευτικές πεποιθήσεις της οικογένειάς τους και δεν ασχολούνται με τα πολιτικά θέματα. Δίνουν την εντύπωση πως θα αισθάνονται χαμένοι εάν αμφισβητούνταν οι αξίες και οι κανόνες που ακολουθούν.
- **Αναστολή:** τα άτομα σε αυτή τη στάση βρίσκονται στη μέση μιας κρίσης ταυτότητας. Επιθυμούν έντονα απαντήσεις αλλά δεν έχουν λύσει τις συγκρούσεις μεταξύ των ενδιαφερόντων τους και των όσων επιθυμούν οι γονείς τους για αυτούς. Στην καλύτερη περίπτωση, μοιάζουν ευαίσθητοι, ηθικοί και ανοιχτόμυαλοι ενώ στη χειρότερη έχουν άγχος, πιστεύουν ότι έχουν πάντα δίκιο και αμφιταλαντεύονται.
- **Διάχυση ταυτότητας:** Αυτός είναι ο όρος του Marcia για τη σύγχυση ταυτότητας του Erikson. Μερικά άτομα είχαν μια κρίση ταυτότητας κα άλλα όχι. Και στις δύο περιπτώσεις, δεν έχουν αποκτήσει αίσθηση του εαυτού τους (Παρασκευόπουλος 1985, Atkinson et al 2003).

2.2.4.2 Γνωστικός- νοητικός τομέας

Κατά την διάρκεια της εφηβείας μαζί με την αλλαγή του σώματος του εφήβου αλλάζει και το πνεύμα του. Η πνευματική ανάπτυξη είναι το αποτέλεσμα της βιολογικής ωρίμανσης και της αλληλεπίδρασης των

δύο βασικών παραγόντων της ανάπτυξης: αυτή είναι η κληρονομικότητα και το περιβάλλον. (Μάνος, 1990)

Στο σημείο αυτό, θα αναφέρουμε τη θεωρία του γενετικού ψυχολόγου J. Piaget, ο οποίος έχει δώσει την πιο ολοκληρωμένη θεωρία για την ανάπτυξη της νοημοσύνης. Κατά την εφηβεία το άτομο αποκτά τις λεγόμενες αφαιρετικές ή τυπικές νοητικές πράξεις οι οποίες δίνουν μια άλλη προοπτική στην αντίληψη και κατανόηση του κόσμου. Διατυπώνει πλέον θεωρητικές προτάσεις οι οποίες αναφέρονται στην λογική δομή των πραγμάτων και μπορεί να βρίσκει εναλλακτικές λύσεις για μια κατάσταση καθώς και να διαμορφώνει προσωπικά συστήματα αξιολόγησης της συμπεριφοράς (Παρασκευόπουλος, 1985).

Οι κυριότερες από τις νέες αυτές δομές, οι οποίες αποτελούν και τα βασικά χαρακτηριστικά της σκέψης του εφήβου είναι:

- η ανακάλυψη του δυνατού-πιθανού. Ο έφηβος κινείται στο χώρο των πιθανών δυνατοτήτων και λύσεων. Γίνεται σκεπτικιστής για ότι συμβαίνει γύρω του και ιδεαλιστής στις λύσεις που δίνει στα προβλήματα της ζωής.
- χρήση υποθετικού-παραγωγικού συλλογισμού. Ο έφηβος εδώ διατυπώνει αλληλένδετες κρίσεις για να καταλήξει σε ένα λογικό συμπέρασμα από το γενικό στο μερικό.
- χρήση συνδυαστικών συστημάτων και επιστημονικής-πειραματικής μεθόδου. Η επιστημονική μέθοδος είναι μια διαδικασία σύμφωνα με την οποία αναλύεται ένα φαινόμενο, επιχειρεί να καθορίσει ποιοι παράγοντες προσδιορίζουν το φαινόμενο και ποιες οι σχέσεις μεταξύ των παραγόντων.
- η χρήση της προστασιακής λογικής. Η διαδικασία επίλυσης των προβλημάτων μπορεί να γίνει από τον έφηβο όχι μόνο με την παραπάνω διαδικασία αλλά και με σύμβολα σε εντελώς αφηρημένο επίπεδο.
- ταυτόχρονη χρήση των δύο μορφών αναστρεψιμότητας. Υπάρχουν δύο μορφές αναστρεψιμότητας η πρώτη είναι η αναίρεση σύμφωνα με την οποία μια λογική πράξη μπορεί να διεκπεραιωθεί προς την αντίθετη κατεύθυνση και έτσι το αποτέλεσμα της να ακυρωθεί. Η δεύτερη μορφή είναι η αντιστάθμιση σύμφωνα με την οποία το αποτέλεσμα μιας νοητικής πράξης μπορεί να εκμηδενιστεί χωρίς να παραλείψουμε την πράξη αυτή καθαυτή, αλλά να πραγματοποιήσουμε κάποια άλλη λογική πράξη σε κάποιον

άλλο παράγοντα, η οποία αντισταθμίζει την αρχική πράξη (Παρασκευόπουλος, 1985).

Οι πνευματικές λειτουργίες τώρα του εφήβου είναι οι εξής:

- οι παραστάσεις, ενισχύονται ακόμα και οι γλωσσικές οι οποίες γίνονται πιο ακριβείς από ότι στην παιδική ηλικία.
- η αντίληψη των πραγμάτων η οποία είναι πιο ορθή και πιο εδραιωμένη.
- η μνήμη η οποία παρουσιάζει κάποια κάμψη κατά την ήβη.
- τα ενδιαφέροντα του εφήβου γίνονται πιο ανήσυχα και τον μετατρέπουν σε «αληθινό εξερευνητή»(Μάνος, 1990).

Κατά την εφηβεία, τέλος, στον γλωσσικό τομέα παρατηρούνται ποιοτικές και ποσοτικές διαφοροποιήσεις, οι οποίες προέρχονται από τις νέες γνωστικές δομές και τις νέες ανάγκες έκφρασης και επικοινωνίας του εφήβου. Ενδιαφέρον στην επικοινωνιακή συμπεριφορά του εφήβου παρουσιάζει και η γλώσσα την εφηβικής κουλτούρας η οποία κάνει την εμφάνισή της και χρησιμοποιείται από τις εφηβικές ομάδες, ως στοιχείο ταύτισης του ατόμου με της ομάδας (Παρασκευόπουλος, 1985).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΩΣ ΜΑΡΤΥΡΑΣ ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΒΙΑΣ

3.1 Οριοθέτηση και φαινομενολογία

Η οικογένεια ταυτίζεται με έννοιες όπως ασφάλεια, φροντίδα και αγάπη και προσφέρει ένα περιβάλλον όπου όλα τα μέλη ζουν σωστά και συνυπάρχουν αρμονικά. Αυτή είναι μια ιδανική περιγραφή της οικογένειας, όμως πολλές οικογένειες γίνονται επικίνδυνο μέρος για τα μέλη και ιδιαίτερα για τα παιδιά. Τα μικρότερα παιδιά είναι πιο ευάλωτα στην ενδοοικογενειακή βία, η κακοποίηση προς τα παιδιά έχει διάφορες μορφές, σωματική, σεξουαλική, ψυχολογική, παραμέληση. Εκτός από τις άμεσες μορφές βίας υπάρχει και η έμμεση έκθεση στη βία της οικογένειας, που καθιστά το παιδί θύμα ενδοοικογενειακής βίας, ή όπως ονομάζεται διαφορετικά στη βιβλιογραφία «αόρατο θύμα» και «αμέτοχος θεατής» (Pinheiro 2006, UNICEF 2006 et al).

Μέχρι πρόσφατα, τα παιδιά που γίνονται μάρτυρες βίας μεταξύ των γονέων δεν θεωρούνται, παρά απλοί μάρτυρες ή εξωτερικοί παρατηρητές που δεν έχουν καμία ανάμειξη σχετικά με την βία στο σπίτι. Η πραγματικότητα, όμως, είναι διαφορετική, πολλά από αυτά τα παιδιά βιώνουν σε μόνιμο επίπεδο φοβίες και ανασφάλεια. Πολύ συχνά παίρνουν την ευθύνη για την βία στο σπίτι, προσπαθώντας να αποτρέψουν καινούργια περιστατικά βίας και υποστηρίζοντας και τους δύο γονείς τους. Η ενδοοικογενειακή βία γίνεται το επίκεντρο της ζωής τους, καθορίζοντας την παιδική τους ηλικία, συχνά αισθάνονται ντροπή για τις σκηνές βίας στο σπίτι τους. Η βία στο σπίτι πολλές φορές θέτει σε κίνδυνο την διαδικασία ανάπτυξης των παιδιών κουβαλώντας στην εφηβεία προβλήματα, συνεισφέροντας με αυτόν τον τρόπο σε έναν φαύλο κύκλο κακουχιών και βίας. Τα περισσότερα από αυτά τα παιδιά εξωτερικεύουν συμπτώματα που χρήζουν ψυχιατρικής παρακολούθησης (Ohlsson, 2010).

Τα αγόρια και τα κορίτσια παρατηρητές γονικής βίας, προέρχονται κυρίως από χαμηλότερα κοινωνικά και οικονομικά στρώματα και έχουν χαμηλότερα επίπεδα ενσυναίσθησης και επίγνωσης της κατάστασης στο σπίτι τους. Τα παιδιά- μάρτυρες συζυγικής βίας επίσης μπορούν να υποστούν σωματική κακομεταχείριση από τον έναν γονέα ή σεξουαλική παρενόχληση και κακοποίηση σε αντίθεση με τα παιδιά που ζουν σε ένα φυσιολογικό περιβάλλον. Βέβαια, όσο πιο παλιό είναι το περιστατικό, τόσο λιγότερα είναι τα προβλήματα του παιδιού. Η σχέση του παιδιού με τον πατέρα είναι μπερδεμένη

αφού τα ίδια τα παιδιά εκφράζουν ανάμεικτα συναισθήματα για τον πατέρα τους, όπως στοργή, μνησικακία, πόνο, θλίψη, απογοήτευση για την ανάρμοστη συμπεριφορά του (Fantuzzo1999, Edleson, 1997 et al).

Πολλές φορές τα παιδιά προσπαθούν, σε κάποιες περιπτώσεις, να υποστηρίξουν/δικαιολογήσουν την συμπεριφορά και των δύο γονέων ή του ενός από τους δύο (π.χ. «ίσως ο μπαμπάς ήταν κουρασμένος και ξύπνησε επειδή το παιδί είχε ξυπνήσει μέσα στην νύχτα, ίσως μάλωσαν η μαμά και ο μπαμπάς το παιδί, ίσως...»). Άλλες πάλι φορές κατηγορούν τον εαυτό τους για αυτές τις δυσάρεστες εμπειρίες. Τα συναισθήματα που περικλείουν αυτά τα παιδιά είναι έντονος φόβος, φόβος θανάτου και φόβος απομάκρυνσης από την μητέρα τους. Πολλές φορές αισθάνονται θυμό, ενοχές και ευθύνη για τις βιαιοπραγίες που συμβαίνουν μέσα στο σπίτι.(Ekbon et al 2003, Ohlsson 2010).

3.1.1 Πώς εκτίθενται τα παιδιά στην ενδοοικογενειακή βία;

Τα παιδιά μπορούν να γίνουν μάρτυρες στην οικογενειακή βία με ποικίλους τρόπους

- να είναι παρόν στην άσκηση βίας από τον πατέρα στη μητέρα τους
- να ακούσουν το περιστατικό (αν είναι στο διπλανό δωμάτιο)
- να αντιληφθούν οτι έγινε ή οτι θα γίνει
- το παιδί, όμηρος του πατέρα, ώστε να αναγκαστεί η μητέρα να γυρίσει σπίτι
- η επιβολή του παιδιού να παρακολουθήσει τις προσβολές που γίνονται εναντίον της μητέρας ή να συμμετάσχει και το ίδιο
- το παιδί ως «κατάσκοπος»
- ο πατέρας- δράστης να κατηγορεί την μητέρα στο παιδί για ότι γίνεται

Εκτός από το να δουν, να ακούσουν ή να χρησιμοποιηθούν τα παιδιά στο γεγονός είναι πιθανόν, τα παιδιά να δουν τις συνέπειες της κακοποίησης, συγκεκριμένα να δουν τη μητέρα τους χτυπημένη στο σπίτι ή στο νοσοκομείο ή ακόμα και την αστυνομία να απομακρύνει τον πατέρα τους από το σπίτι. Επιπροσθέτως, έκθεση του παιδιού στην ενδοοικογενειακή βία θεωρείται και όταν το παιδί προσπαθεί να

προστατέψει την μητέρα του (Minister of Justice of Norway 2009, Edleson 1997 et al.).

Σημαντικές είναι και οι έμμεσες επιπτώσεις της ενδοοικογενειακής βίας, πιο συγκεκριμένα, ο κακοποιητικός σύζυγος πολύ συχνά παραμελεί τα παιδιά του ή μπορεί να ασκήσει οποιαδήποτε μορφή βίας εις βάρος τους. Η βία που δέχεται η μητέρα είναι πολύ πιθανό να επηρεάσει τον γονεϊκό της ρόλο, είτε παραμελώντας τα παιδιά είτε κακοποιώντας τα ή κάνοντας χρήση ουσιών (Summers A., 2006).

3.1.2 Η έκταση του φαινομένου

Η ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών έχει ερευνηθεί και μελετηθεί αρκετά, τι συμβαίνει όμως με τα παιδιά που είναι εκτεθειμένα σε αυτή τη βία; Στην βιβλιογραφία αναφέρονται πολλές φορές ως «αόρατα θύματα», καθώς οι έρευνες αλλά και οι ειδικοί εστιάζουν περισσότερο στις γυναίκες-θύματα ή στα παιδιά που έχουν κακοποιηθεί σωματικά. Συμπερασματικά, είναι δύσκολο να γνωρίζουμε την πραγματική έκταση του προβλήματος, τις συνέπειες αλλά και πώς να βοηθηθούν τα συγκεκριμένα παιδιά. (UNICEF 2006, Fantuzzo & Mohr 1999) Τα τελευταία χρόνια, οι Η.Π.Α και κάποιες χώρες της Ευρώπης, ερευνούν το συγκεκριμένο θέμα και δίνουν την απαραίτητη προσοχή.

Το πρώτο περιστατικό παιδιού-μάρτυρα ενδοοικογενειακής βίας που παρουσιάστηκε στην Αμερική ήταν στην δεκαετία του 1970 και οι πρώτες μελέτες έγιναν στην δεκαετία του 1980. Εξαιτίας των σοβαρών συνεπειών που προκαλεί η έκθεση στη βία οι ειδικοί την εντάσσουν στις μορφές ψυχολογικής κακοποίησης, επιπλέον διαπιστώθηκε πως τα προβλήματα που μπορούν να προκληθούν από την έκθεση των παιδιών στη οικογενειακή βία είναι παρόμοια με εκείνα των παιδιών που κακοποιούνται σωματικά (Kitzmann 2003, Kitzmann 2005, et al.).

Το πρόβλημα δεν είναι μόνο «αόρατο» στην κοινωνία αλλά και στο σπίτι, αφού αρκετές είναι οι φορές όπου οι γονείς νομίζουν πως τα παιδιά δεν έχουν αντιληφθεί την βία προς την μητέρα, για παράδειγμα είναι πιθανόν οι γονείς να θεωρούν πως τα παιδιά τους είναι μικρά για να καταλάβουν ή ότι βρίσκονται στο δωμάτιό τους και δεν ακούν. Η πραγματικότητα όμως είναι διαφορετική, αφού οι περιπτώσεις όπου

τα παιδιά αντιλαμβάνονται και ακούν ή βλέπουν τη βία είναι πολύ περισσότερες από ότι νομίζουν οι γονείς (Ohlsson,2010).

Μια έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε ξενώνες για κακοποιημένες γυναίκες στη Σουηδία έδειξε πως

- το 95% των παιδιών ήταν στο σπίτι την ώρα της κακοποίησης,
- το 77% βρισκόταν στο ίδιο δωμάτιο,
- το 45% ήρθε σε σωματική επαφή με τον έναν ή και με τους δύο γονείς στην προσπάθειά του να αποτρέψει το γεγονός
- το 62% των παιδιών κακοποιήθηκαν από τον σύζυγο/σύντροφο της μητέρας τους,
- το 25% κακοποιήθηκαν σοβαρά και επανειλημμένα (Ohlsson, 2010).

Στην Ελλάδα δεν υπάρχουν έρευνες για τα παιδιά μάρτυρες ενδοοικογενειακής βίας, η μοναδική έρευνα που περιέχει στοιχεία είναι η έρευνα που πραγματοποιήθηκε για την Ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών το 2003 από το Κ.Ε.Θ.Ι, σύμφωνα με την οποία 28,4% των ερωτώμενων απάντησαν πως τα παιδιά τους είναι συχνά παρόντα στις σκηνές βίας και το 22,2% ότι είναι σπάνια.

Επιπλέον, διαπιστώθηκε πως το 26,3% των γυναικών που υπήρξαν μάρτυρας ενδοοικογενειακής βίας, ζουν σήμερα με έναν βίαιο σύζυγο/σύντροφο. Ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για τις γυναίκες που δεν υπήρξαν μάρτυρες βίας των γονιών τους αλλά ζουν σε μια βίαιη σχέση είναι 16,8%.

Η πρώτη παγκόσμια έρευνα που ως αντικείμενο έχει τα παιδιά που έχουν εκτεθεί στην ενδοοικογενειακή βία πραγματοποιήθηκε από τη Γραμματεία των Ηνωμένων Εθνών. Η συλλογή των στοιχείων, όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά, ήταν πολύ δύσκολη, καθώς υπάρχει μεγάλος περιορισμός στα δεδομένα κάθε χώρας για την ενδοοικογενειακή βία γενικότερα αλλά και ακόμα περισσότερο για τα παιδιά μάρτυρες της συζυγικής βίας. Μέσα από αυτή την έρευνα, λοιπόν, εκτιμάται πως 275 εκατομμύρια παιδιά εκτίθενται στην ενδοοικογενειακή βία παγκοσμίως, με 45.000 παιδιά στην Ελλάδα. Πιθανόν, ο πραγματικός αριθμός δεν είναι αυτός αλλά μεγαλύτερος, αφού υπάρχουν πολλές περιπτώσεις που μένουν κρυφές και πολλές χώρες δεν έχουν κανένα στοιχείο για την έκθεση των παιδιών στην οικογενειακή βία (UNICEF, 2006). Στην Αμερική πάνω από 3 εκατομμύρια παιδιά εκτίθενται σε ενδοοικογενειακή βία αλλά υπολογίζεται πως μόνο το ένα τέταρτο της οικογενειακής βίας είναι καταγραμμένο (kids count, 2009).

3.1.3 Ερευνητικά δεδομένα

Έρευνες δείχνουν πως

- Τα παιδιά που είναι εκτεθειμένα στη οικογενειακή βία έχουν περισσότερες πιθανότητες κακοποίησης από ότι τα παιδιά που δεν βιώνουν την βία στο σπίτι τους. Συγκεκριμένα ποσοστό 45% με 70% των παιδιών που εκτίθενται στην ενδοοικογενειακή βία είναι θύματα σωματικής κακοποίησης και 40% των παιδιών που κακοποιούνται είναι και μάρτυρες οικογενειακής βίας (Fantuzzo & Mohr, 1999).
- Τα παιδιά που προέρχονται από βίαιες οικογένειες έχουν περισσότερες πιθανότητες να διαπράξουν αυτοκτονία, να κάνουν χρήση ναρκωτικών ουσιών ή αλκοόλ και να έχουν βίαιη συμπεριφορά σε σχέση με τα παιδιά με μη βίαιες οικογένειες (Kids count, 2009).
- Στο Λονδίνο, τα παιδιά γίνονται μάρτυρες στο 30% των δολοφονιών (ως αποτέλεσμα της ενδοοικογενειακής βίας) (Metropolitan Police, 2003).
- Κάτω των πέντε ετών είναι πιο πιθανό να εκτεθούν στην ενδοοικογενειακή βία από ότι παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας (Baker, 2002),
- Όταν η μητέρα κακοποιείται από τον σύζυγό της ο κίνδυνος σεξουαλικής κακοποίησης του παιδιού είναι αυξημένος (Ohlsson, 2010).
- Έρευνα στην Αμερική έδειξε πως όσο πιο συχνά ασκείται βία εναντίον της μητέρας τόσο μεγαλύτερος κίνδυνος υπάρχει να κακοποιηθεί και το παιδί (Richards, 2011).
- Σε έρευνα που διεξήχθη σε δύο πόλεις στην Αμερική φάνηκε πως από τα άτομα που καλούσαν τη γραμμή έκτακτης ανάγκης, για περιστατικό βίας στο σπίτι, το 10% ήταν παιδιά (Fantuzzo & Mohr 1999).
- Έρευνα στην Ιταλία, έδειξε πως ο σχολικός εκφοβισμός (bullying) σχετίζεται με την έκθεση των παιδιών στην βία των γονιών τους, ειδικά για τα κορίτσια. Επιπλέον, έρευνα στις Η.Π.Α έδειξε πως τα παιδιά που έχουν εκτεθεί σε ενδοοικογενειακή βία είναι πιθανό να αποτελούν θύτες ή θύματα σχολικού εκφοβισμού (Baldry 2003, Kothari n.d).

3.1.4 Μύθοι για τα παιδιά- μάρτυρες ενδοοικογενειακής βίας

Τα μικρότερα παιδιά σε ηλικία δεν επηρεάζονται αν εκτεθούν στη βία

ΜΥΘΟΣ. Τα μικρά παιδιά επηρεάζονται βαθιά αν γίνουν μάρτυρες βίας, ιδιαίτερα αν ο δράστης ή το θύμα είναι μέλος της οικογένειάς τους.

Τα μικρά παιδιά δε θα θυμούνται την βία στην οποία έχουν εκτεθεί

ΜΥΘΟΣ. Τα παιδιά δεν ξεχνούν τα βίαια περιστατικά στα οποία εκτέθηκαν. Οι γονείς πιστεύουν πως αν δε μιλήσουν ποτέ για τα περιστατικά τότε θα διαγραφούν από τη μνήμη των παιδιών, μεγαλώνοντας. Η αλήθεια είναι πως τα παιδιά μπορούν να κρατήσουν στη μνήμη τους τις τραυματικές εμπειρίες που έζησαν.

Οι περισσότεροι άνδρες που κακοποιούν την γυναίκα τους μεγάλωσαν σε βίαια οικογένεια.

ΑΛΗΘΕΙΑ. Οι άντρες που εκτέθηκαν σε οικογενειακή βία είναι 3 φορές πιο πιθανό να κακοποιήσουν την σύζυγό και τα παιδιά τους από ότι οι άνδρες με μη-βίαιους γονείς (Child Witness to Violence Project, χχ).

3.2 Συνέπειες της ενδοοικογενειακής βίας

3.2.1 Αντιγραφή γονικών προτύπων

Πολλές φορές επικρατεί στα παιδιά-μάρτυρες ενδοοικογενειακής βίας σύγχυση όσο αφορά τα γονεϊκά πρότυπα. Τα παιδιά που εκτίθενται στην σωματική βία των μητέρων τους από το σύζυγο-σύντροφό τους, λαμβάνουν λανθασμένα πρότυπα συμπεριφοράς σχετικά με το ρόλο του κάθε γονέα μέσα στην οικογένεια. Ως εκ τούτου, τα παιδιά ως έμμεσοι δέκτες συζυγικής βίας, κινδυνεύουν να υιοθετήσουν την στερεοτυπική πατρική φιγούρα, όσο αφορά τα αγόρια, και την μητρική αντίστοιχα, τα κορίτσια. Είναι προφανές ότι τα παιδιά-μάρτυρες θεωρούν ότι η μητέρα που τυγχάνει κακομεταχείριση από το σύζυγό της είναι πιο αδύναμη και ανίσχυρη από το σύντροφό της,

ο οποίος κρατάει τον έλεγχο της οικογένειας και θεωρείται πιο ισχυρός από την σύζυγό της. Αυτή η στρεβλή άποψη για τον ρόλο των δύο φύλων θα κατευθύνει τα παιδιά να αναπτύξουν παρόμοια συμπεριφορά στην ενηλικίωσή τους (The Effects of Domestic Violence on Children,2001, Black, 2009,et al).

Αναμφίβολα λοιπόν, γίνεται φανερό ότι ορισμένα παιδιά αντιγράφουν την εικόνα του δράστη, όπως μαθαίνουν να καθοδηγούν, να δεσμεύουν και να αναγκάζουν τους άλλους για να καλύπτουν τις προσωπικές τους ανάγκες, ενώ άλλα αντιγράφουν την συμπεριφορά του θύματος, υιοθετώντας την άποψη ότι με την υποβολή μπορούν να συνυπάρξουν με άλλα πρόσωπα (Ekbohm et al,2003, Ohlsson,2010).

3.2.2 Ψυχολογικές- μακροπρόθεσμες συνέπειες

Έρευνες έδειξαν ότι:

- Η αυτοκτονική συμπεριφορά είναι ένα φαινόμενο που κορυφώνεται στην ενηλικίωση του ατόμου και τις περισσότερες φορές πηγάζει από τα άσχημα παιδικά βιώματα που έχει υποστεί. Υπάρχει μια αυξανόμενη αναγνώριση ότι η ενδοοικογενειακή βία συνδέεται με τον αυτοκτονικό ιδεασμό των παιδιών που εκτέθηκαν στην γονική βία. Τα παιδιά που εκτέθηκαν σε βία μεταξύ των γονέων, σε αρχικό στάδιο (εφηβεία) εμφανίζουν αντικοινωνική συμπεριφορά η οποία μετατρέπεται στην ενήλικη ζωή τους σε απόπειρες αυτοκτονίας ή αυτοκτονία. Το άγχος και ο πόνος που προέρχονται από τα άσχημα τραυματικά γεγονότα είναι συναισθήματα που δεν αλλοιώνονται από την μνήμη του ατόμου. Έτσι, η αυτοχειρία καθιστά την μόνη διέξοδο για να τερματιστούν βιώματα που το άτομο δεν μπορεί να ελέγξει και να εξαλείψει από την μνήμη του (Cahn,2011, Black, 2009, et al).
- Η κατάχρηση ουσιών είναι μια κοινή ενέργεια που παρατηρείται σε παιδιά μάρτυρες ενδοοικογενειακής-συζυγικής βίας. Η κατάχρηση ουσιών είναι πιο συχνή σε νεαρά άτομα που είδανε την μητέρα τους να κακοποιείται από τον σύζυγο-πατέρα τους. Η κατάχρηση ουσιών περιλαμβάνει την χρήση και την κατάχρηση ουσιών όπως αλκοόλ, νικοτίνη, κάνναβη και άλλων παραισθησιογόνων ουσιών. Επίσης, η κατάχρηση ουσιών έχει παρατηρηθεί και σε οικογένειες που δεν έχουν

ιστορικό ενδοοικογενειακής βίας
(Γκιωνάκης,2006,Ohlsson,2010, et al).

- Η εγκληματικότητα η οποία είναι ένα μόνιμο πρόβλημα στην κοινωνία, είναι επίσης, μια συνήθεια- αντίδραση των παιδιών που εκτέθηκαν ή υπέστησαν τα ίδια ενδοοικογενειακή βία. Υπάρχει μια αντίληψη ότι τα παιδιά που έγιναν μάρτυρες γονικής βίας βρίσκονται σε μεγαλύτερο κίνδυνο εμφάνισης παραβατικής συμπεριφοράς αργότερα στην εφηβεία ή στην ενήλικη ζωή τους. Τα παιδιά ως έμμεσα θύματα συζυγικής βίας εμφανίζουν εσωτερικά και εξωτερικά προβλήματα, τα οποία κορυφώνονται στην ενηλικίωση τους. Εκδηλώνουν διαταραχή διαγωγής και πολλές φορές έρχονται αντιμέτωπα με τον νόμο. Τα παιδιά αυτά πραγματοποιούν και εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας όπως βανδαλισμοί, γκράφιτι κτλ. Η άνοδος των εγκληματικών πράξεων συσχετίζονται με την βίαιη συμπεριφορά του πατέρα- δράστη ενδοοικογενειακής βίας (The Effects of Domestic Violence on Children,2001, Summers, 2006).
- Η προσωπικότητα του παιδιού-μάρτυρα και τα προβλήματα που ανακύπτουν στο σπίτι, μπορούν να εξωτερικευτούν με την μορφή ψυχοσωματικών διαταραχών, διαταραχών ύπνου, διατροφικών διαταραχών, κατάθλιψης, τικ, έντονου άγχους, «βρέξιμο» του κρεβατιού, αυτοκαταστροφικών συμπεριφορών, απόσυρσης, ανησυχιών, φοβιών, μαθησιακών δυσκολιών και χαμηλής αυτοεκτίμησης. Μπορεί επίσης, να εμφανίσουν σύνδρομα μετα-τραυματικού στρες, μειωμένη κριτική ικανότητα και χαμηλό αυτοσεβασμό (UNICEF 2006, Γκιωνάκης 2006, et al).

Γενικότερα:

Η ψυχολογική βαναυσότητα που βιώνουν τα παιδιά είναι παρόμοια με εκείνη των μητέρων τους. Και για τις δύο ομάδες οι ψυχικές επιπτώσεις είναι οδυνηρές. Η προσβολή της αξιοπρέπειας, η απόρριψη, ο απόλυτος εξευτελισμός, ο εκφοβισμός, η τρομοκρατία, η εκμετάλλευση ή η χρήση «ανδρικών προνομίων» και η κοινωνική απομόνωση είναι μερικές από αυτές. Όμως, πέρα από τα κοινά χαρακτηριστικά που εντοπίζονται και στις δύο ομάδες, υπάρχουν και κάποιες διαφοροποιήσεις. Η παράλογη ζήλεια, η έλλειψη οικονομικής ευημερίας, ο συστηματικός έλεγχος και η κοινωνική απόσυρση, είναι καταστάσεις που γίνονται αντιληπτές πρωτίστως στις ενήλικες σχέσεις. Η γονεϊκή αμέλεια της ιατρικής περίθαλψης, της

ψυχολογικής και της εκπαιδευτικής μέριμνας επιβαρύνουν τα ήδη υπάρχοντα ψυχικά τραύματα των παιδιών (ΚΕΘΙ, 2003) .

3.2.3 Κοινωνικές συνέπειες

Ορισμένες έρευνες έχουν υποδείξει ότι η κοινωνική ανάπτυξη του εκτεθειμένου παιδιού σε σκληρές βίας είναι περιορισμένη. Μερικά παιδιά δεν αισθάνονται συμπάθεια για τους άλλους, ενώ άλλα αισθάνονται αντικοινωνικά και απομονωμένα, καθώς δυσκολεύονται να προσεγγίσουν άτομα της ηλικίας τους λόγω της κοινωνικής δυσφορίας και σύγχυσης που επικρατεί μέσα τους. Επίσης, παρουσιάζουν συμπτώματα δυσπροσαρμοστικότητας στο σχολικό περιβάλλον (UNICEF 2006, Ekbohm et al,2003).

Σύμφωνα με τον Summers (2006) τα παιδιά προβάλλουν κοινωνική απομόνωση και απόσυρση, καχυποψία και ανασφάλεια στο να εμπιστευτούν άλλα πρόσωπα. Προβάλλουν ελλειψείς κοινωνικές και γνωστικές ικανότητες, ακινητοποίηση και έλλειψη ενδιαφέροντος σε οποιοδήποτε τομέα. Επιπρόσθετα, παρουσιάζουν μειωμένη ακαδημαϊκή απόδοση, προβλήματα και δυσκολίες στις διαπροσωπικές σχέσεις τους τόσο με το ίδιο φύλο, όσο και με το αντίθετο. Το ψυχικό τραύμα αυτών των παιδιών καθιστά στάσιμη την αναπτυξιακή τους πρόοδο αφού συμβάλει αρνητικά στην προσωπική και κοινωνική τους ζωή.

3.2.4 Συνέπειες στα αναπτυξιακά επίπεδα του παιδιού

Τα βρέφη και τα μικρά παιδιά που εκτίθενται στην γονική βία, αγχώνονται πολύ από τις δυνατές φωνές και εικόνες. Με το άγχος μπορεί να προκύψει βλάβη στην ανάπτυξη του εγκεφάλου και βλάβη στην γνωστική και συναισθηματική ανάπτυξη. Οι μεταβολές στην συμπεριφορά του βρέφους ή του νηπίου μπορεί να περιλαμβάνουν υπερβολική οξυθυμία, διαταραχές ύπνου, συναισθηματική δυσφορία, ανωριμότητα, παλινδρόμηση, φόβος μοναξιάς, μειωμένη άνοδο σωματικού βάρους, δυσκολία εξοικείωσης στην χρήση τουαλέτας, πόνοι στο κεφάλι και στο στομάχι, απομόνωση από τους άλλους και από οποιαδήποτε άλλη δραστηριότητα, νοιώθουν παρατεταμένο άγχος

για την ασφάλεια των αγαπημένων τους προσώπων, παρουσιάζουν ανικανότητα συγκέντρωσης και ολοκλήρωσης μιας δραστηριότητας (Baker et al., McFarlane, 2010, et al).

Τα αγόρια προσχολικής ηλικίας παρουσιάζουν μειωμένη ικανότητα εστίασης και τείνουν να είναι πιο επιθετικά από τα κορίτσια. Αντίθετα, τα παιδιά σχολικής ηλικίας εκδηλώνουν διαταραχές μετά-τραυματικού στρες, διάσπαση προσοχής, χαμηλές επιδόσεις στις σχολικές εργασίες και στην ανάγνωση (UNICEF 2006, McFarlane, 2010.)

Τα παιδιά προσχολικής ηλικίας που έχουν βιώσει βία με έμμεσο τρόπο μπορούν να θυμούνται περιστατικά κακοποίησης τουλάχιστον ένα εξάμηνο. Σε αυτήν την ηλικία έχουν την δυνατότητα να συγκρατούν έντονα γεγονότα που σημάδεψαν την ζωή τους αλλά αντιμετωπίζουν δυσκολία όσο αφορά την χρονική περίοδο που προέκυψαν τα περιστατικά. Επιπρόσθετα, έρευνες υποστήριξαν ότι παιδιά ηλικίας κάτω των 5 ετών είχαν την ικανότητα να θυμούνται περιστατικά βίας για αρκετά έτη. Ακόμη έχει υποστηριχθεί ότι υπάρχουν δυο τύποι του τραύματος: 1) το τραύμα που μπορεί να προκληθεί από ένα αιφνίδιο, απρόβλεπτο και απροσδόκητο συμβάν, 2) το τραύμα που μπορεί να προκληθεί από επαναλαμβανόμενα, παρατεταμένα περιστατικά (Ekblom et al, 2003).

Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε στη Σουηδία, προέκυψε ότι τα παιδιά που έγιναν μάρτυρες ενδοοικογενειακής- συζυγικής βίας είχαν διπλάσιες εισαγωγές στα νοσοκομεία σε σχέση με τα παιδιά που ζούσαν σε ένα υγιές περιβάλλον. Η πλειοψηφία αυτών είχε νοσηλευτεί στην προσχολική ηλικία. Σε άλλη έρευνα βρέθηκε ότι τα παιδιά μάρτυρες ενδοοικογενειακής βίας είχαν διπλάσιες απουσίες από το σχολείο για θέματα υγείας. Ακόμη, όταν το παιδί αποχωρίζεται την μητέρα του λόγω του απρόσφορου περιβάλλοντος στο οποίο ζούσε και παραπέμπεται σε μία ανάδοχη οικογένεια, τότε η εκδήλωση αγχώδης διαταραχής και αισθήματα ενοχοποίησης είναι δυνατόν να παρουσιαστούν στο παιδί. Αξίζει ακόμη να αναφερθεί ότι, συμπτώματα έμμεσης κακοποίησης ωθούν τα παιδιά σε αισθήματα αβεβαιότητας και δυσπιστίας προς τους γονείς (Edleson, 1997, Weinstein, 2001, et al).

Η έμμεση κακοποίηση του παιδιού ενδοσυζυγικής βίας, συμπεριλαμβάνει την έλλειψη ενδιαφέροντος και την στέρηση με επακόλουθο να προξενεί επιβράδυνση στην σωματική, διανοητική, συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξή του. Απαραίτητο συστατικό για την ομαλή ψυχική υγεία τόσο του παιδιού όσο και του βρέφους

αποτελεί το βίωμα μιας ζεστής, στενής και διαρκούς σύνδεσης με τη μητέρα, αφού η έλλειψη επαφής αυτής της σχέσης ενδέχεται να προκαλέσει μητρική στέρηση (Γεωργοπούλου, 1991)

Ωστόσο, όταν τα παιδιά βρίσκονται σε μικρή ηλικία δεν αντιδρούν σε σκληρές βίας γιατί είναι τρομοκρατημένα, φοβισμένα και μπερδεμένα ως προς το τι συνέβη, ενώ σε μεγαλύτερη ηλικία εμπλέκονται και αντιδρούν βίαια προς τον δράστη, ή του επιτίθενται λεκτικά. Αντιθέτως, στην εφηβεία τους συμπεριφέρονται με ανυπακοή, επιθετικότητα και εκδίκηση στους συνομηλίκους τους, με σκοπό να ενισχύσουν την αυτοεικόνα και την φήμη τους. Άλλες φορές πάλι, οι έφηβοι, των οποίων οι γονείς τις περισσότερες φορές είναι άνεργοι και άστεγοι και υπάρχει μέσα στην οικογένεια σημάδια κακοποίησης, έχουν την τάση να εμπλέκονται σε συμμορίες είτε για να νοιώσουν ασφάλεια, είτε για να χρησιμοποιούν βία σε ασθενέστερα άτομα. Αναμφίβολα, τα έφηβα αγόρια είναι πιο πιθανό από τα έφηβα κορίτσια να εγκρίνουν την βία και να την ασκήσουν (Kids count, 2009, Osofsky, 1995, et al).

Μακροπρόθεσμα λοιπόν ,στην ενήλικη ζωή τους, οι γυναίκες που υπήρξαν δευτερεύοντα θύματα συζυγικής κακοποίησης εκδηλώνουν καταθλιπτική διάθεση και χαμηλή αυτοεικόνα σε αντίθεση με τους άντρες οι οποίοι εμφανίζουν trauma-related symptoms (Edleson, 1997).

Παρόλα αυτά, το τραυματικό γεγονός του εκτεθειμένου παιδιού στην βία, βιώνεται συνήθως με ποικίλους τρόπους : επανέρχεται στην μνήμη του παιδιού μια σειρά από επαναλαμβανόμενες σκέψεις, εικόνες και αναμνήσεις αυτού του δυσάρεστου περιστατικού, πολλές φορές επανέρχεται στην μνήμη του με την μορφή ονείρου, ενώ άλλες φορές με την μορφή οπτικών ή ακουστικών παραισθήσεων. Με αυτό τον τρόπο το παιδί δυσκολεύεται να κοιμηθεί, γίνεται ευέξαπτο, νευρικό, οξύθυμο, δυσκολεύεται να συγκεντρωθεί στις καθημερινές του δραστηριότητες, τρομάζει πολύ εύκολα, περιορίζεται η επιθυμία του μελλοντικά να συνάψει σχέση και να δημιουργήσει οικογένεια, μειώνεται η ικανότητα να αισθάνεται αγάπη για τους άλλους, εμφανίζει συναισθηματική αποσύνδεση (Summers, 2006).

Συμπερασματικά, η έμμεση βία είναι δυνατό να επηρεάσει τον ψυχικό κόσμο του παιδιού, τις σκέψεις του, τις προσδοκίες του για το μέλλον, την ηθική, προσωπική και κοινωνική ανάπτυξή του. Αργότερα, στην μετέπειτα ενήλικη ζωή του, οι σχέσεις τόσο με το αντίθετο φύλο, όσο και με το ευρύτερο περιβάλλον θα είναι δυσλειτουργικές (Conference Proceeding, 2002).

3.2.5 Στρατηγικές επιβίωσης

Τα παιδιά ως δευτερεύοντα θύματα ενεργοποιούν κάποιες στρατηγικές επιβίωσης. Είναι στρατηγικές που αποσκοπούν στην αποφυγή καταστάσεων κρίσης και άγχους. Παραδείγματα τέτοιων στρατηγικών που φανερώνονται στην συμπεριφορά των εκτεθειμένων παιδιών μπορεί να είναι οι ακόλουθες (Edleson, 1997, Ohlsson, 2010 et al):

- Συναισθηματική απόσυρση και πνευματικό μπλοκάρισμα
- Πλάθουν στο μυαλό τους φανταστικές ιστορίες για να νιώσουν καλύτερα
- Απομακρύνονται από το δωμάτιό τους την ώρα που πραγματοποιείται η βία
- Αναζητούν την αγάπη και την ασφάλεια σε λάθος πρόσωπα και με λανθασμένο τρόπο
- Αναλαμβάνουν την ευθύνη άλλων μελών της οικογένειας π.χ. προστατεύουν τον/την αδερφό/η τους
- Ζητάνε βοήθεια από πιθανά άτομα που πιστεύουν ότι θα τα βοηθήσουν π.χ. δάσκαλο, γείτονα, αστυνομία
- Προσπαθούν να δικαιολογήσουν την συμπεριφορά του δράστη π.χ. «η μαμά έκανε λάθος»
- Δρουν για να αλλάξουν την κατάσταση ή αποστασιοποιούνται για να αισθανθούν καλύτερα (Edleson, 1997, Ohlsson, 2010 et al).

3.2.6 Παράγοντες κινδύνου

Η ενδοοικογενειακής βία επηρεάζει τα παιδιά που είναι εκτεθειμένα σε αυτή, υπάρχουν αρκετοί παράγοντες κινδύνου, οι οποίοι δείχνουν σε ποιο βαθμό επηρεάζονται τα παιδιά από την έκθεσή τους στην οικογενειακή βία.

Παιδί μάρτυρας και θύμα κακοποίησης

Οι Hughes, Parkinson and Vargo (1989) χαρακτηρίζουν τα παιδιά τα οποία έχουν κακοποιηθεί και έχουν εκτεθεί στην συζυγική βία ως

«διπλά χτυπημένα». Έρευνα που πραγματοποίησαν έδειξε πως τα παιδιά που έχουν εκτεθεί σε βία και έχουν κακοποιηθεί τα ίδια, παρουσιάζουν περισσότερα προβλήματα από τα παιδιά που έχουν γίνει μάρτυρες ή δεν έχουν βιώσει κανένα είδος βίας στο οικογενειακό τους περιβάλλον. Φαίνεται, λοιπόν, πως ο συνδυασμός σχετίζεται με περισσότερα προβλήματα από ότι η «απλή» έκθεση. Έρευνα που πραγματοποίησαν οι Silvern, et al. (1995), έδειξε πως η έκθεση στη βία στη παιδική τους ηλικία οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στα προβλήματα που ανέπτυξαν ως παιδιά. Οι ερευνητές καταλήγουν πως οι συνέπειες που προκύπτουν από την έκθεση της ενδοοικογενειακής βίας είναι διαφορετικές από αυτές των παιδιών που έχουν κακοποιηθεί (Edleson 1997, Fantuzzo & Mohr 1999).

Χαρακτηριστικά

Έρευνες δείχνουν πως τα αγόρια παρουσιάζουν συχνότερα προβλήματα ιδιαίτερα προβλήματα που σχετίζονται με επιθετικότητα, αντιθέτως τα κορίτσια παρουσιάζουν κατάθλιψη και ψυχοσωματικά προβλήματα. Αν και ευρήματα ερευνών παρουσιάζουν πως κορίτσια μεγαλύτερη ηλικίας εκδηλώνουν επιθετική συμπεριφορά (Edleson 1997, Edleson 2001, Spilsbury et al 2008).

Ένας άλλος παράγοντας που παίζει ρόλο στον βαθμό που θα επηρεαστεί το παιδί είναι η ηλικία. Τα μικρότερα παιδιά επηρεάζονται φαίνεται να επηρεάζονται περισσότερο αν και έρευνες έχουν δείξει πως όσο μεγαλώνουν μπορεί να μειθούν τα συμπτώματα που παρουσιάζουν. Δυστυχώς, οι μακροχρόνιες έρευνες δεν είναι αρκετές ώστε να έχουμε μια διαμορφωμένη άποψη (Edleson, 1997).

Έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε πέντε πόλεις στην Αμερική, έδειξε πως παιδιά κάτω των 5 ετών ήταν πιο πιθανόν να βρίσκονται στο σπίτι την ώρα των βίαιων περιστατικών μεταξύ των γονέων. Στην ίδια έρευνα φάνηκε πως τα παιδιά σε αυτή την ηλικία είχε περισσότερες πιθανότητες να εκτεθεί σε πολλαπλά περιστατικά οικογενειακής βίας μέσα σε έξι μήνες και να παρακολουθήσει τους γονείς του να κάνουν χρήση ουσιών. Συγκεκριμένα, στην Carlotte, Βόρεια Καρολίνα, το 42% των παιδιών κάτω των 5 ετών εκτέθηκαν σε πολλαπλά περιστατικά βίας στο σπίτι, σε αντίθεση με 27% των παιδιών ηλικίας 6 με 11 και 21% των παιδιών ηλικίας 12 με 18. Στην Omaha, Νεμπρασκα, 14% των παιδιών κάτω των 5 ετών παρακολούθησαν τους γονείς τους να κάνουν χρήση ουσιών, σε αντίθεση με 10% των

παιδιών ηλικίας 6 με 11 και 6% των παιδιών ηλικίας 12 με 18 (Fantuzzo & Mohr, 1999).

Χρόνος

Το χρονικό διάστημα στο οποίο έχει εκτεθεί το παιδί στη βία παίζει καθοριστικό ρόλο, καθώς και η συχνότητα. Όσο πιο συχνά και το παιδί εκτίθεται στη βία τόσο μεγαλύτερος είναι ο κίνδυνος να προκληθούν σοβαρές συνέπειες. Ένα παράδειγμα είναι η έκθεση στη βία που βιώνουν δύο αδέρφια, μπορεί να είναι σε διαφορετική συχνότητα και βαθμό, εάν το ένα παιδί βρίσκεται πολύ πιο συχνά στο σπίτι από ότι το άλλο, με αυτό τον τρόπο είναι πιθανόν να επηρεαστούν διαφορετικά. Επίσης, τα παιδιά που βίωσαν την ενδοοικογενειακή βία στο μακρινό παρελθόν, παρουσιάζουν λιγότερα προβλήματα από ότι τα παιδιά που τη βίωσαν στο κοντινό παρελθόν (Edleson 1997, Edleson 2001, Spilsbury et al 2008).

Σχέση με τους γονείς

Η σχέση που αναπτύσσει το παιδί με τους γονείς έχει κυρίαρχο ρόλο στην επίδραση της έκθεσης του παιδιού στη οικογενειακή βία. Η σχέση του παιδιού με τον βίαιο πατέρα είναι, συνήθως, περίπλοκη, τα παιδιά έχουν ανάμικτα συναισθήματα για τον πατέρα, από τη μια τον αγαπούν αλλά από την άλλη βλέποντας την επιθετική και βίαια πλευρά του νιώθουν απογοήτευση και πόνο.

Η ψυχική υγεία της μητέρας μπορεί να επηρεάσει το παιδί, το έντονο στρες που βιώνουν είναι δυνατόν να επηρεάσει τα παιδιά.

Τέλος, αν οι σχέση που έχουν τα παιδιά με τους γονείς είναι καλές είναι πιθανόν τα παιδιά να μπορούν να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα που παρουσιάζουν πολύ καλύτερα. Επιπροσθέτως, αυτό που βοηθάει τα παιδιά, εκτός από τη σχέση με τους γονείς είναι ένα άτομο εμπιστοσύνης και στήριξης, το οποίο μπορεί να είναι τα αδέρφια, οι δάσκαλοι ή οι παππούδες (Edleson 1997, Edleson 2001).

Άλλοι παράγοντες κινδύνου

Η φτώχεια, η μονογονεϊκή οικογένεια και το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο είναι κάποιοι άλλοι παράγοντες κινδύνου. Τα συμπεράσματα που βγήκαν από έρευνα με αντικείμενο τους συγκεκριμένους παράγοντες, ήταν πως όσο πιο εξαρτημένα είναι τα παιδιά από τους γονείς τους τόσο πιο ευάλωτα είναι στην έκθεση ενδοοικογενειακής βίας (Fantuzzo & Mohr, 1999).

3.2.7 Συνέπειες στη γονική ικανότητα

Οι μητέρες-θύματα ενδοοικογενειακής βίας έχουν να αντιμετωπίσουν τις σωματικές και ψυχολογικές συνέπειες της κακοποίησης και πρέπει, όμως στη συγκεκριμένη περίπτωση οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν έχουν αντίκτυπο στον ρόλο τους ως μητέρες.

Αρχικά, πολλές φορές νιώθει φόβο όχι μόνο για την δική της ασφάλεια αλλά και των παιδιών, νιώθουν πως δε μπορούν να τα προστατέψουν, γεγονός που τις κάνει να νιώθουν ανήμπορες και απογοητευμένες. Οι μητέρες, ζώντας συνεχώς στο φόβο, δύσκολα έχουν τη δυνατότητα να είναι συναισθηματικά διαθέσιμες στα παιδιά τους. Λόγο της κακοποίησης που βιώνουν, πολλές φορές παρουσιάζουν κατάθλιψη ή απάθεια έτσι η ικανότητα της ενσυναίσθησης προς το παιδί απουσιάζει. Κάποιες γυναίκες γίνονται υπερπροστατευτικές ή αντίθετα περιμένουν από τα παιδιά τους να τις προστατέψουν. Πολλά παιδιά παρουσιάζουν δυσκολίες στην συναισθηματική τους ανάπτυξη, καθώς δεν αισθάνονται την ασφάλεια και την εμπιστοσύνη που είναι απαραίτητα στην σχέση γονέων-παιδιών (Osofsky 1995). Αντίθετα, μια έρευνα (Levendosky et al. 2003) έδειξε πως αρκετές μητέρες αντιμετώπιζαν τη βία με το να γίνουν καλύτεροι γονείς (Edleson 2001).

Επιπροσθέτως, οι καταθλιπτικές μητέρες είναι πιθανόν να είναι πιο οξύθυμες και να μη μιλάνε συχνά, έτσι τα παιδιά θεωρούν πως έκαναν «κάτι κακό» και εκείνα φταίνε για τη συμπεριφορά της μητέρας τους (Osofsky, 1999).

Το κύρος της μητέρας ως άνθρωπος και ως γονιός πλήττεται όταν το παιδί βλέπει και αισθάνεται τον πατέρα να την κακοποιεί, να την υποβιβάζει και να κατηγορεί στο ίδιο, συμπερασματικά η σχέση μητέρας-παιδιού θα υποστεί πολλά πλήγματα και ο ρόλος της μητέρας υποτιμάται (Jaffe & Crooks, 2005, Edleson 2001).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ

4.1 Πρόληψη ενδοοικογενειακής βίας

Η προληπτική ενημέρωση είναι ένας σημαντικός παράγοντας αποφυγής ενδοοικογενειακής βίας. Στόχος των δομών/προγραμμάτων πρόληψης είναι να βοηθήσουν τα άτομα που δέχονται με άμεσο ή με έμμεσο τρόπο βία να αποφύγουν ή να αντιμετωπίσουν καταστάσεις επιθετικότητας από το άμεσο πρόσωπο που την ασκεί. Σύμφωνα με τον Edwards, η πρόληψη ορίζεται ως η αποφυγή περιστατικών που προκαλούν δυσάρεστες επιπτώσεις στον ψυχισμό του ατόμου. Αφενός επικεντρώνεται στην πληροφόρηση των ατόμων και αφετέρου στα μέτρα που πρέπει να παρθούν για την καταπολέμηση αυτού του φαινομένου (Νότη et al 2011).

Πιο αναλυτικά, θα μπορούσαν να αναπτυχθούν πολλά επίπεδα δράσης και παρέμβασης για την αποτροπή αυτής της βίαιης κατάστασης που εκδηλώνεται σε οικογένειες με άμεσο θύμα την γυναίκα. Κάποια από αυτά είναι οι εκστρατείες πληροφόρησης, ευαισθητοποίησης και κινητοποίησης του κοινού, σε συνδυασμό με την νομοθετική μεταρρύθμιση που έχει ψηφιστεί για την ενδοοικογενειακή βία, ώστε να δίνεται ιδιαίτερη σημασία στον παραδειγματισμό του δράστη και στην ψυχολογική και ευρύτερη υποστήριξη του θύματος. Αναγκαία κρίνεται και η παρέμβαση εξειδικευμένων επαγγελματιών που εμπλέκονται σε καταστάσεις κρίσης όπως είναι η αστυνομία, οι δικαστικοί, οι ιατροδικαστικοί και επαγγελματίες ψυχικής υγείας όπως ψυχολόγοι, ψυχίατροι και κοινωνικοί λειτουργοί. Επίσης, καθοριστικό ρόλο αυτού του προβλήματος παίζουν και οι μη κυβερνητικές οργανώσεις, οι οποίες πολλές φορές έρχονται πιο άμεσα σε επαφή με το θύμα. Επιπλέον, αναγκαίο ρόλο στην πρόληψη αυτού του φαινομένου παίζουν και οι διασυνδέσεις με την τοπική αυτοδιοίκηση, τους τοπικούς φορείς και τις δομές που θα συνεργαστούν με τους επαγγελματίες και να καταστήσουν πιο ισχυρό το δίκτυο κοινωνικής φροντίδας στην κοινότητα ώστε να βοηθήσει τα άτομα που δέχονται βία οποιαδήποτε μορφής (Νότη et al, 2011).

Πιο αναλυτικά, έχουν διαμορφωθεί τρία επίπεδα πρόληψης για την καταπολέμηση της ενδοοικογενειακής βίας:

Η πρωτογενής πρόληψη έχει ως στόχο:

- την βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης, εκπαίδευσης, υγειονομικής περίθαλψης, εργασίας, παροχής ψυχαγωγικών προγραμμάτων σε οικογένειες σε κοινοτικό επίπεδο.
- την ευαισθητοποίηση του κοινού σχετικά με το φαινόμενο της βίας μέσα στο σπίτι που θα στοχεύει στην αλλαγή στάσεων, αντιλήψεων, κοινωνικών αξιών, δομών και θεσμών που φανερώνουν τις κοινωνικές ανισότητες ανάμεσα στα δύο φύλα, καθώς επίσης και άλλες διαφορές.
- την δημιουργία οικογενειακών προγραμμάτων για την αποτροπή ανεπιθύμητων εγκυμοσύνων και την ψυχοκοινωνική υποστήριξη σε νέους γονείς μέσα από επιμορφωτικά προγράμματα καταρτισμένα κατάλληλα για την ενίσχυση των γονικών δεξιοτήτων και ικανοτήτων.
- την ενημερωτική συνδρομή του πληθυσμού για το ποια πρέπει να είναι η αντίδραση και ο τρόπος μεταχείρισης βίας, αν γίνει αντιληπτό κάποιο βίαιο περιστατικό.
- την μεταβολή στη νοοτροπία των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης σε ότι αφορά τα μέσα που χρησιμοποιούν για να παρουσιάσουν τα περιστατικά επιθετικότητας και βίας: δείχνουν λιγότερο ενδιαφέρον σε «ιστορίες τρόμου» και στην «καταδίωξη των εγκληματιών» και περισσότερο ενδιαφέρον για την πολυδιάστατη πλοκή του προβλήματος. Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης πρέπει να προτρέψουν τον πολίτη να αντιληφθεί με άλλο τρόπο το πρόβλημα και να δώσουν ώθηση σε οικογένειες που αντιμετωπίζουν παρόμοιες καταστάσεις κακοποίησης να προβάλλουν το πρόβλημα για να τους δοθεί αμέσως βοήθεια. Έτσι, η τηλεόραση, μπορεί με άμεσο τρόπο να παρέχει ποιοτική πληροφόρηση στο ευρύ κοινό και να προβάλλει διαφημιστικές καμπάνιες και επιμορφωτικά προγράμματα με θέμα την κακοποίηση ώστε όχι μόνο να φροντίζουν για την ευαισθητοποίηση του πολίτη αλλά και να προλαμβάνουν καταστάσεις που είναι στα πρόθυρα κρίσης (Γατσάς, 2006, Αγάθωνος-Γεωργοπούλου, 1998, et al) .

Η Δευτερογενής πρόληψη έχει ως στόχο την εύρεση, μέσα από τον γενικό πληθυσμό, των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, οικογενειών ή ατόμων, τα οποία είναι πιο βέβαιο ότι θα εμφανίσουν επιθετικές συμπεριφορές (υψηλού κινδύνου) μέσα στην οικογένεια. Οι ομάδες αυτές έχουν έναν ή περισσότερους « παράγοντες κινδύνου» που

πιθανολογείται ότι συμβάλλουν στην εκδήλωση της ενδοοικογενειακής βίας. Κάποιοι από αυτούς τους παράγοντες μπορεί να είναι το μικρό ηλικιακό επίπεδο του ζευγαριού με παιδί, τα ψυχιατρικά προβλήματα υγείας, η οικονομική δυσχέρεια, κάποια αναπηρική δυσλειτουργία του παιδιού, η χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών από τους γονείς και η ύπαρξη κοινωνικού ιστορικού βίας του ενός γονέα ή και των δύο που είχαν βιώσει σε μικρή ηλικία (Μπαλούρδος et al,2011, Αγάθωνος-Γεωργοπούλου, 1998, et al).

Πιο συγκεκριμένα, με την Δευτερογενή πρόληψη επιδιώκεται η άμεση επίλυση του προβλήματος, πριν ακόμη εκδηλωθεί, με πολλαπλές παρεμβάσεις μεταξύ των οποίων και προγράμματα:

- επιμόρφωσης των ειδικών ψυχικής υγείας και των άλλων κοινωνικών δομών ώστε να μπορούν να διαχωρίζουν τους παράγοντες κινδύνου
- ψυχολογικής στήριξης σε νέα ζευγάρια ώστε να έχουν την ικανότητα να αντιμετωπίζουν το καθημερινό άγχος που προκαλεί η ανατροφή του παιδιού τους.
- επισκέψεων ειδικών σε κατοικίες νεαρών μητέρων και μητέρων με νεογέννητα βρέφη.
- δημιουργίας φορέων ενημέρωσης και στήριξης σε φτωχίες οικογένειες και πολιτικές αντιμετώπισης της ανεργίας (Μπαλούρδος et al,2011, Αγάθωνος-Γεωργοπούλου, 1998).

Τέλος, η Τριτογενής πρόληψη έχει σχέση με την θεραπεία του προβλήματος, όταν δηλαδή έχει ήδη συμβεί το περιστατικό ενδοοικογενειακής βίας. Η Τριτογενής πρόληψη εμπεριέχει παρεμβάσεις για να ελαχιστοποιηθούν οι άσχημες επιπτώσεις αυτού του φαινομένου και να σταματήσει το άτομο που υπόκειται βία να ξανά γίνει θύμα (Μπαλούρδος et al,2011, Παπαντωνάτου et al, 2009).

Πιο αναλυτικά, καθορίζει νομοθετικά μέτρα κ.α για :

- την εξασφάλιση της προστασίας του παιδιού ακόμη κι αν απομακρυνθεί από το ακατάλληλο οικογενειακό περιβάλλον, σε χώρους φιλοξενίας όπως ξενώνες για όσο καιρό διαρκέσει η διατάραξη αυτής της κατάστασης.
- διασφάλιση υποστήριξης και θεραπευτικής παρέμβασης στο παιδί και στην οικογένειά του.
- τελική επαναφορά σύμφωνα με τις ιδιαίτερες ανάγκες και συμφέροντα του θύματος (Μπαλούρδος et al,2011, Παπαντωνάτου et al, 2009).

4.1.1 Προγράμματα πρόληψης για τα παιδιά μάρτυρες ενδοοικογενειακής βίας

Θα αναφέρουμε προγράμματα πρόληψης που εφαρμόζονται σε διάφορες χώρες της Ευρώπης αλλά και στη Βόρεια Αμερική για την ενδοοικογενειακή βία και για τα παιδιά ως έμμεσα θύματα της ενδοοικογενειακής βίας.

Η πρωτογενής και δευτερογενής πρόληψη για παιδιά βρεφικής και νηπιακής ηλικίας στοχεύουν στην παροχή σωστής φροντίδας από τους γονείς και την αποφυγή οποιαδήποτε είδους κακοποίησης. Με αυτό τον τρόπο θα μπορούν να εξελιχθούν ομαλά στα επόμενα στάδια της ζωής τους. Ένα πρόγραμμα πρόληψης στα παιδιά της συγκεκριμένης ηλικίας είναι η στήριξη των νέων γονιών από ειδικούς, συγκεκριμένα, κατοίκων επισκέψεις σε νέους γονείς για να βοηθηθούν με τον τρόπο φροντίδας των παιδιών. Ως δευτερογενής πρόληψη, μπορούν να πραγματοποιηθούν κατοίκων επισκέψεις σε σπίτια και γειτονιές πληθυσμιακών ομάδων που αντιμετωπίζουν κάποιους παράγοντες κινδύνου για κακοποίηση. Με αυτό τον τρόπο θα βελτιωθούν οι γονικές ικανότητες και θα προληφθεί η κοινωνική απομόνωση. Τα προγράμματα που πραγματοποιούνται έχουν στόχο στην πρόληψη της παιδικής κακοποίησης και δεν υπάρχουν ξεχωριστά προγράμματα για την πρόληψη της συζυγικής βίας. Με αυτά τα προγράμματα, όμως, δημιουργείται ένα σωστό περιβάλλον για την ανατροφή του παιδιού και επιπλέον, αρκετές οικογένειες που είναι σε κίνδυνο για παιδική κακοποίηση είναι και σε κίνδυνο και για συζυγική βία (Wolfe & Jaffe, 1999).

Η πρωτογενής πρόληψη στα παιδιά σχολικής ηλικίας (6 έως 12 ετών), στοχεύει συνήθως σε σχολεία. Το σχολείο είναι ένα καλό μέρος για να πραγματοποιηθεί πρωτογενής πρόληψη, καθώς βρίσκεται πολύ μεγάλος πληθυσμός της παιδικής ηλικίας, επιπροσθέτως, το σχολείο συμβάλει σε μεγάλο βαθμό στην κοινωνικοποίηση του παιδιού, γεγονός που επηρεάζει την στάση των παιδιών απέναντι στην ενδοοικογενειακή βία. Η πρωτογενής πρόληψη στα σχολεία είναι απαραίτητη, καθώς θεωρείται πολύ σημαντικό τα παιδιά να γνωρίζουν για την ενδοοικογενειακή βία και οποιαδήποτε άλλη μορφή βίας, είτε είναι θύματα είτε όχι. Αν κάποια παιδιά δεν είναι θύματα βίας ή θύτες, η ενημέρωση θα τα βοηθήσει, ώστε να έχουν τη δυνατότητα ως ενήλικες να προλάβουν ή να παρεμποδίσουν κάποιο περιστατικό βίας. Τα προγράμματα αυτά περιλαμβάνουν την αναγνώριση της συζυγικής βίας και τη δημιουργία ενός περιβάλλοντος εμπιστοσύνης, ώστε τα

παιδιά που είναι έμμεσα ή άμεσα θύματα ενδοοικογενειακής βίας, να μιλήσουν για αυτό που βιώνουν και να τους δοθεί η αντίστοιχη στήριξη. Επιπροσθέτως, τα παιδιά μαθαίνουν τι πρέπει να κάνουν αν εκτεθούν σε ενδοοικογενειακή βία και αναπτύσσουν κοινωνικές δεξιότητες για να διαχειρίζονται τις επιθετικές συμπεριφορές, που μπορεί να εμφανίζονται σε εκείνα ή στους γύρω τους (Wolfe & Jaffe,1999).

Η εφηβεία είναι η ηλικία όπου τα άτομα αρχίζουν να δημιουργούν «συναισθηματικές» σχέσεις, έτσι είναι μια ευκαιρία ώστε να μάθουν για την βία ανάμεσα στα ζευγάρια και πως μπορούν να αναπτύξουν μια υγιή σχέση. Στη συγκεκριμένη ηλικία οι διαλέξεις και οι γενικές προειδοποιήσεις δεν βοηθούν, ενώ πιο αποτελεσματικά φαίνεται πως είναι τα *άμεσα μηνύματα για την υπευθυνότητα και τα όρια*. Οι δραστηριότητες που θα μπορούσαν να πραγματοποιούνται στην πρωτογενή πρόληψη σε αυτή την ηλικία είναι παρουσίαση ταινιών, θεατρικά έργα ή ομιλίες από άτομα που έχουν βιώσει ενδοοικογενειακή βία, συζητήσεις στην τάξη με υπεύθυνο τον καθηγητή ή κάποιον ειδικό για την ενδοοικογενειακή βία και ομάδες υποστήριξης. Εκτός από τα προγράμματα στα σχολεία υπάρχει δυνατότητα να πραγματοποιηθούν προγράμματα στην κοινότητα, όπου εκτός από πρωτογενής πρόληψη μπορεί να δημιουργηθούν προγράμματα δευτερογενούς πρόληψης. Στα συγκεκριμένα προγράμματα έφηβοι που έχουν εκτεθεί στην ενδοοικογενειακή βία μαθαίνουν πως είναι μια υγιής και πως μια καταχρηστική σχέση, αναπτύσσουν δεξιότητες για να αποφύγουν την βία στις σχέσεις τους και να εξελιχθούν ως ολοκληρωμένοι ενήλικες (Wolfe & Jaffe,1999).

Ως πρωτογενής πρόληψη θεωρούνται και οι παγκόσμιες ημέρες για την ευαισθητοποίηση του κοινού, όπως η Παγκόσμια μέρα της γυναίκας, η Διεθνής μέρα για την εξάλειψη της βίας κατά των γυναικών (25 Νοεμβρίου), οι 16 Παγκόσμιες ημέρες ακτιβισμού στη βία εναντίων των γυναικών, οι οποίες ξεκινάνε από 25 Νοεμβρίου μέχρι 10 Δεκεμβρίου, την Παγκόσμια Ημέρα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Αυτές ημέρες σκοπό έχουν εκτός από την ευαισθητοποίηση του κοινού, την πίεση στις κυβερνήσεις, ώστε να πραγματοποιήσουν τις υποσχέσεις για την εξάλειψη της βίας κατά των γυναικών (Urbancic Jr 2009, Buser & Saponara 2011).

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας δίνει έμφαση στην πρωτογενή πρόληψη για την ενδοοικογενειακή βία και οργανώνει δραστηριότητες όπως εκπαίδευση και στήριξη γονέων ως πρόληψη της ενδοοικογενειακής βίας, προγράμματα πρόληψης σε σχολεία, και

προγράμματα που στοχεύουν στην ισότητα των φύλων. Πρόληψη επιτυγχάνεται, επίσης, με κοινοτικές δραστηριότητες ώστε να διαμορφωθούν οι αντιλήψεις για την βία κατά των γυναικών, αυτό μπορεί να επιτευχθεί καλύτερα με την ενεργή συμμετοχή ανδρών και αγοριών σε αυτές τις δραστηριότητες (Buser & Saponara, 2011).

Έρευνες έδειξαν πως μεταξύ εφήβων που είχαν εκτεθεί σε ενδοοικογενειακή βία, οι έφηβοι που αντιμετώπιζαν καλύτερα το πρόβλημα είχαν μεγαλύτερη αυτοεκτίμηση. Βάση αυτού του ευρήματος, ως πρόληψη μπορεί να λειτουργήσει η ενδυνάμωση της αυτοεκτίμησης από αντίστοιχα προγράμματα στο σχολείο. Συμμετοχή σε δραστηριότητες όπως, αθλήματα, θεατρικές παραστάσεις, εκμάθηση μουσικών οργάνων, βοηθούν στην αυτοεκτίμηση των παιδιών, οι οποίες μπορούν να πραγματοποιηθούν στο σχολείο ή στην κοινότητα (Buser & Saponara, 2011).

Ένας πολύ διαδεδομένος τρόπος πρωτογενούς πρόληψης είναι οι εκστρατείες ευαισθητοποίησης, η εκστρατεία «Ένωθείτε για το τέλος της βίας» (UNiTE to end violence) έχει στόχο την ευαισθητοποίηση του κοινού και την πρόληψη βίας εναντίων των γυναικών και των κοριτσιών. Συγκεκριμένα, μέχρι το 2015 στοχεύουν στη θέσπιση και εφαρμογή εθνικών νόμων για την αντιμετώπιση και τιμωρία όλων των μορφών βίας κατά των γυναικών και των κοριτσιών, συλλογή δεδομένων σχετικά με την βία κατά των γυναικών και κοριτσιών, αύξηση της ευαισθητοποίησης του κοινού και κοινωνική κινητοποίηση και αντιμετώπιση σεξουαλικής βίας (Heise 2011, UNiTE n.d).

Μια άλλη εκστρατεία, «Μπορούμε να τελειώσουμε τη βία κατά των γυναικών» (We can end all violence against women), ενθαρρύνει τους πολίτες να κάνουν την αλλαγή στην κοινότητά τους, αναφορικά με τη βία και την ισότητα των φύλων, αρχίζοντας από τη δική τους συμπεριφορά και στάση. Αρχικά τα άτομα που παίρνουν μέρος δεσμεύονται να βοηθήσουν ώστε να επιτευχθεί η αλλαγή και ύστερα τους ενθαρρύνουν να περάσουν το μήνυμα σε άλλα 10 άτομα. Πραγματοποιούνται δραστηριότητες όπως εργαστήρια, θέατρο δρόμου, κινητά εργαστήρια, διανομή φυλλαδίων και άλλα. Όταν η εκστρατεία είχε εφαρμοστεί σε 21 πόλεις και 5 χώρες, έρευνα έδειξε πως υπήρξαν σημαντικά αποτελέσματα, αφού μειώθηκε η αποδοχή της βίας κατά των γυναικών στους ανθρώπους που πήραν μέρος στην εκστρατεία αλλά και στο κοινωνικό τους περιβάλλον. Η εκστρατεία ιδρύθηκε το 2004 και αυτή τη στιγμή είναι ενεργή σε 15 χώρες, Ινδία, Πακιστάν, Μπαγκλαντές, Νεπάλ, Αφγανιστάν, Σρι Λάνκα, Ινδονησία,

Καναδά, Ολλανδία, Νιγηρία, Κένυα, Ουγκάντα, Τανζανία, Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό και στο Μπουρούντι.

Παρατηρείται πως οι εκστρατείες ευαισθητοποίησης βοηθούν στη μείωση της σιωπής που επικρατεί για το συγκεκριμένο ζήτημα, αλλά οι περισσότερες εκστρατείες δεν πραγματοποιούνται εντατικά, ώστε να πετύχουν μεγάλες αλλαγές στις συμπεριφορές και στις αντιλήψεις των ανθρώπων (Heise 2011, We can n.d).

4.2 Αρωγή θυμάτων

Η έκφραση απόψεων για το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας με άμεσο θύμα την γυναίκα, προϋποθέτει την δημιουργία κατάλληλων πολιτικών και ενεργειών σε εθνικό επίπεδο αλλά και Ευρωπαϊκό. Επιπρόσθετα, απαιτείται η ανάπτυξη συνεργασίας μεταξύ των κυβερνητικών οργανισμών και των μη κυβερνητικών φορέων, που θα συμβάλει στην άνθιση πολιτικών και πρακτικών για την καταπολέμηση αυτού του προβλήματος (Αρτινοπούλου, 2006).

Οι πρωταρχικές αξίες οι οποίες θα στοχεύουν στην πρόληψη και στην καταπολέμηση αυτής της κατάστασης, είναι οι εξής:

- Η διερεύνηση της πλοκής αυτού του προβλήματος σχετικά με τις αιτίες που προκαλούν το φαινόμενο της βίας και με τις συνέπειες σε βραχυπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο επίπεδο
- Ζητήματα που αφορούν την ισότητα των φύλων τόσο σε πολιτικό όσο και σε κοινωνικό υπόβαθρο
- Η σοβαρότητα και η έκταση αυτού του προβλήματος που συνήθως έχουν σχέση με τις επιθετικές συμπεριφορές που εκδηλώνουν τα άτομα στις προσωπικές τους σχέσεις(Αρτινοπούλου, 2006).

Έτσι λοιπόν, απαιτείται η δημιουργία κατάλληλων οργανισμών και προνοιακών προγραμμάτων που θα συμβάλουν:

- Στον σχεδιασμό κατάλληλων συνθηκών προστασίας για τις κακοποιημένες γυναίκες και τα παιδιά τους
- Στην έγκριση και αποδοχή της ολιστικής προσέγγισης που θα απευθύνεται στις ιδιαίτερες ανάγκες αυτού του ευπαθή πληθυσμού
- Στην δημιουργία αποτελεσματικών υπηρεσιών

- Στην δημιουργία κατάλληλων προγραμμάτων που θα λαμβάνουν υπόψη τις γυναίκες με πολιτισμικές διαφοροποιήσεις (Αρτινοπούλου, 2006).

4.2.1 Υπηρεσίες του κράτους

Στις δομές αυτές συγκαταλέγονται το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (πρώην ΕΚΚΑΚΒ), το Κέντρο Ερευνών σε Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ), η Αστυνομία, η Τηλεφωνική Γραμμή Άμεσης Κοινωνικής Βοήθειας, η οποία προσφέρει πληροφόρηση για τους χώρους διαμονής του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και τα Συμβουλευτικά Κέντρα της Γενικής Γραμματείας Ισότητας για την κακοποίηση που δέχονται οι γυναίκες από τον σύντροφό τους, τα οποία βρίσκονται σε Αθήνα (Σύνταγμα, Εξάρχεια), Πειραιά, Πάτρα, Λαμία, Τρίπολη και Ηράκλειο (Παπαχριστόπουλος, 2009).

Πιο αναλυτικά:

Το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (Ε.Κ.Κ.Α.) το οποίο βρίσκεται στην Αθήνα, εποπτεύεται από το Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας. Στόχος του Ε.Κ.Κ.Α. είναι να παρέχει ένα ασφαλές δίκτυο φορέων φροντίδας, κοινωνικής και ψυχικής στήριξης σε άτομα που εμφανίζουν υψηλά ποσοστά κρίσεων (Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης 2011, about youth 2008, et al).

Το κέντρο αυτό απευθύνεται σε:

- άτομα παιδικής και εφηβικής ηλικίας που υπέστησαν κακοποίηση από τον έναν ή και τους δύο γονείς, σε παιδιά παραμελημένα, εγκαταλελειμμένα και σε παιδιά που τα εκμεταλλεύτηκαν σωματικά και οικονομικά
- άτομα εφηβικής ηλικίας που αποφάσισαν να εγκαταλείψουν την οικογένειά τους
- γυναίκες που κακοποιήθηκαν από τον σύντροφό τους, εγκαταλείφθηκαν ή έγιναν θύματα σεξουαλικού εμπορίου
- μόνες μητέρες με τα ανήλικα παιδιά τους που αντιμετωπίζουν οικονομικές δυσχέρειες και ψυχολογικές διαταραχές

- ενήλικα και ηλικιωμένα άτομα που χρήζουν περαιτέρω προσοχή και φροντίδα
- άτομα που παρουσιάζουν υψηλά ποσοστά ψυχικών διαταραχών και αναπηρίας
- γονείς που έχουν ανάγκη να πληροφορούνται σε θέματα που αφορούν τα παιδιά τους
- άτομα που βιώνουν την κοινωνική απομόνωση και τον ρατσισμό
- άτομα που χρειάζονται να πληροφορούνται για τις κατάλληλες υπηρεσίες που παρέχονται και να γίνονται οι κατάλληλες παραπομπές σε αυτά (Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης, 2011, about youth 2008, et al).

4.2.1.1 Εθνικό κέντρο κοινωνικής αλληλεγγύης (Ε.Κ.Κ.Α.)

- Τηλεφωνική Γραμμή Άμεσης Κοινωνικής Βοήθειας 197
 Η Τηλεφωνική Γραμμή λειτουργεί ως μονάδα κινητοποίησης και εγρήγορσης σε θέματα κοινωνικής βοήθειας. Δέχεται κλήσεις 24ωρης βάσης, επτά ημέρες την εβδομάδα. Προσφέρει ενημέρωση, συμβουλευτική και ψυχοκοινωνική υποστήριξη. Ενεργοποιεί μηχανισμούς κοινωνικής παρέμβασης και παραπέμπει τα άτομα που αντιμετωπίζουν κάποιο πρόβλημα στους φορείς του Ε.Κ.Κ.Α., καθώς επίσης τους συνδέει και με τους φορείς Κοινωνικής Φροντίδας. Επιπλέον, δίνει πληροφορίες στην ιστοσελίδα www.aboutyouth.gr για ζητήματα που εστιάζουν στα παιδιά (Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης 2011, about youth 2008, et al).
- Κέντρα Κοινωνικής Στήριξης
 Τα Κέντρα Κοινωνικής Στήριξης (Κ.Κ.Σ.) είναι Αποκεντρωμένες υπηρεσίες και οι έδρες τους βρίσκονται σε οκτώ σημεία της Αττικής και της Θεσσαλονίκης. Το προσωπικό τους στελεχώνεται από εξειδικευμένους επαγγελματίες όπως: Κοινωνικούς Λειτουργούς, Ψυχολόγους κτλ. Οι μέρες που τα Κέντρα αυτά δέχονται το κοινό είναι πέντε ημέρες την εβδομάδα. Δέχονται και αξιολογούν τις παραπομπές και τα αιτήματα. Προσφέρουν κοινωνική, ψυχολογική και συμβουλευτική βοήθεια. Παραπέμπουν τους πελάτες στις κατάλληλες δομές Κοινωνικής Προστασίας. Δραστηριοποιούνται άμεσα σε καταστάσεις κρίσης και προσφέρουν ενημέρωση σε ζητήματα Κοινωνικής Φροντίδας

και αλληλοϋποστήριξης(Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης 2011, about youth 2008 et al).

• Ξενώνες Υποδοχής- Καταφύγια Προστατευμένης Φιλοξενίας

Οι Ξενώνες Υποδοχής και τα Καταφύγια παρέχουν, προσωρινά στους εξυπηρετούμενους, χώρους διαμονής. Τα άτομα συνήθως που απευθύνονται σε αυτές τις υπηρεσίες είναι κυρίως παιδιά, έφηβοι, γυναίκες με παιδιά ή όχι που έχουν κακοποιηθεί από τον σύντροφό τους και σε γυναίκες που έχουν βιώσει την εγκατάλειψη, την σεξουαλική εκμετάλλευση. Στους Ξενώνες αυτούς παρέχεται στα ευπαθή άτομα συμβουλευτική στήριξη και κοινωνικοψυχολογική φροντίδα. Οι Ξενώνες έρχονται σε επικοινωνία και συνεργασία με δημόσιους, μη κερδοσκοπικού τομέα οργανώσεις και με ιδιωτικούς φορείς κοινωνικής προστασίας με σκοπό να προσφέρουν άμεση βοήθεια στα ευάλωτα άτομα, καθώς επίσης φροντίζουν για την δημιουργία εξατομικευμένου προγράμματος κοινωνικής επανένταξης. Στον τομέα του Ε.Κ.Κ.Α. λειτουργούν οι παρακάτω ξενώνες:

- Ξενώνες Υποδοχής – Καταφύγια στην Αττική για γυναίκες- θύματα κακοποίησης , εκμετάλλευσης, εμπορίας και διακίνησης
- Ξενώνες που ξεκίνησαν την λειτουργία τους το 2011, στην Αθήνα και στην Θεσσαλονίκη με την χρηματοδότηση της Γενικής Γραμματείας Ισότητας
- Ξενώνας Υποδοχής –Καταφύγιο το οποίο βρίσκεται στην Αθήνα και στεγάζεται στο χώρο του Ε.Κ.Κ.Α. Αυτός ο Ξενώνας λειτουργεί σε συνεργασία με οργάνωση μη κερδοσκοπικού τομέα (Διεθνής Εταιρία Στήριξης Οικογένειας)
- Ξενώνες Υποδοχής και Καταφύγια για ανήλικα άτομα τα οποία κακοποιήθηκαν, εγκαταλείφθηκαν, παραμελήθηκαν και εκμεταλλεύτηκαν σεξουαλικά και οικονομικά. Τα κτήρια αυτών των Ξενώνων βρίσκονται το ένα στην Αθήνα και τα υπόλοιπα τρία βρίσκονται στον Δήμο της Θεσσαλονίκης. Οι χώροι αυτοί στεγάζονται σε κτήρια του Ε.Κ.Κ.Α. σε συνεργασία με οργανώσεις μη κερδοσκοπικού τομέα (ΑΡΣΙΣ και Χαμόγελο του Παιδιού)
- Κοινωνικός Ξενώνας για Παλιννοστούντα άτομα που αντιμετωπίζουν οικονομικές δυσκολίες και προσωπικά προβλήματα. Ο Ξενώνας αυτός βρίσκεται στον Δήμο της Αθήνας

- Ξενώνας Υποδοχής και Καταφύγιο που απευθύνεται σε ανήλικους μετανάστες και πρόσφυγες στον Δήμο Θεσσαλονίκης. Ο Ξενώνας αυτός συνεργάζεται με υπηρεσία μη κυβερνητικού τομέα (ΑΡΣΙΣ)
 - Ξενώνας για άτομα άστεγα ο οποίος βρίσκεται στην Αθήνα και συνεργάζεται με τον Ελληνικό Ερυθρό Σταυρό με την παροχή οικονομικής βοήθειας του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης
 - Χώρος φιλοξενίας για τους πρόσφυγες που υπάρχει στον νομό Φθιώτιδας και συνεργάζεται με μία εθελοντική υπηρεσία (Γιατροί του Κόσμου)
 - Κοινωνικός Ξενώνας που στεγάζει ασθενείς προερχόμενοι από την Ογκολογική Κλινική του Νοσοκομείου Άγιος Σάββας Αμπελόκηπων, οι οποίοι εντάσσονται σε προγράμματα θεραπείας
 - Ξενώνας Υποδοχής και Καταφύγιο στο Πειραιά το οποίο δημιουργήθηκε για την προστασία ανήλικων ατόμων (Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης 2011, about youth 2008, et al).
- **Υπηρεσία Άμεσης Κοινωνικής Παρέμβασης**
 Η Υπηρεσία Άμεσης Κοινωνικής Παρέμβασης εμπεριέχει την Υπηρεσία Επιτόπιας Παρέμβασης, η οποία κινητοποιείται άμεσα σε καταστάσεις βίας. Το εξειδικευμένο προσωπικό στελεχώνεται από Κοινωνικούς Λειτουργούς και Ψυχολόγους. Η υπηρεσία αυτή παρεμβαίνει επιτόπου σε καταστάσεις υψηλού κινδύνου και παρέχονται υπηρεσίες φροντίδας και σύνδεσης με το Δίκτυο Υπηρεσιών Κοινωνικής Προστασίας. Ο φορέας αυτός συνδέεται άμεσα με την Τηλεφωνική Γραμμή Άμεσης Κοινωνικής Βοήθειας 197 η οποία λαμβάνει τηλεφωνικές κλήσεις άμεσης παρέμβασης και δραστηριοποιεί τις Ομάδες Ταχείας Παρέμβασης (Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης 2011, about youth 2008, et al).
 - **Υπηρεσία Διαχείρισης Κρίσεων συνέπεια φυσικών και ανθρωπογενών καταστροφών**
 Η Υπηρεσία Διαχείρισης Κρίσεων κινητοποιείται σε καταστάσεις φυσικών και ανθρωπίνων προβλημάτων για να παρέχει βοήθεια ψυχολογική και κοινωνική τόσο στα άμεσα θύματα όσο και στα έμμεσα θύματα. Απαρτίζεται από εξειδικευμένους επαγγελματίες και περιλαμβάνει μία κινητή μονάδα, η οποία έρχεται σε συνεργασία με την Γενική

Γραμματεία Πολιτικής Προστασίας και σε επικοινωνία με φορείς έκτακτης ανάγκης (Ε.Κ.Α.Β., Πυροσβεστική, Αστυνομία κ.α.)(Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης 2011, about youth 2008, et al).

- **Ειδικό Θεραπευτικό- Συμβουλευτικό πρόγραμμα για την Εφαρμογή της ποινικής διαμεσολάβησης**

Στο Ε.Κ.Κ.Α. ξεκίνησε να λειτουργεί από το 2007 ειδικό Συμβουλευτικό- Θεραπευτικό πρόγραμμα στον Δήμο της Αθήνας το οποίο απευθύνεται σε οικογένειες με ιστορικό ενδοοικογενειακής βίας, σε αντρόγυνα που συνεχίζουν να συμβιώνουν μαζί παρά την κακοποίηση που υφίσταται το ένα από τα δύο άτομα, σε αντρόγυνα που έχουν πάρει διαζύγιο και έχουν αποκτήσει παιδιά, σε αυτή την περίπτωση δεν υπάρχει συνεργασία μεταξύ των γονέων για την κατάλληλη ανατροφή του παιδιού. Επίσης, στον Δήμο Θεσσαλονίκης λειτουργεί ειδικό Συμβουλευτικό- Θεραπευτικό Πρόγραμμα για άτομα που κάνουν χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών αλλά και σε θύτες ενδοοικογενειακής βίας. Η Παραπομπή αυτών των ατόμων στις κατάλληλες δομές και υπηρεσίες γίνεται από τις Εισαγγελίες της Αττικής, του Πειραιά και της Θεσσαλονίκης(Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης 2011, about youth 2008, et al).

- **Υπηρεσία Υλοποίησης Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων και Συμμετοχής σε Δίκτυα Κοινωνικής Αλληλεγγύης**

Η Υπηρεσία Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων δημιουργεί και πραγματοποιεί ενέργειες αυτόνομα ή αναπτύσσει σχέσεις συνεργασίας με άλλες κρατικές υπηρεσίες που συνδέονται με την πρόληψη και την καταπολέμηση των κρίσεων και της κοινωνικής απομόνωσης ευπαθών ατόμων. Το Ε.Κ.Κ.Α. περιλαμβάνει Διαχειριστική Επάρκεια από την αρμόδια Διαχειριστική αρχή για την πραγματοποίηση Προγραμμάτων ΕΣΠΑ. Οι υπηρεσίες που διαθέτει το Ε.Κ.Κ.Α. παρέχονται με την οικονομική βοήθεια Ευρωπαϊκών Ταμείων (PROGRESS κ.α.) και προτείνουν δραστηριότητες και έργα Κοινωνικής Αλληλεγγύης (Διοικητική Μεταρρύθμιση, Ψηφιακή Σύγκλιση, Ψυχική Υγεία, Κοινωνικός Αποκλεισμός κ.α.) (Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης 2011, about youth 2008, et al).

4.2.1.2 Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων (Γ.Γ.Ι.Φ)

Η Γενική Γραμματεία Ισότητας του Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης είναι υπεύθυνη για την προάσπιση και επίτευξη της νομικής και ουσιαστικής ισότητας των δύο φύλων σε πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό και πολιτιστικό υπόβαθρο. Η Γενική Γραμματεία Ισότητας ιδρύθηκε τον Οκτώβριο του 1998 με στόχο την δημιουργία ενός Κέντρου Υποδοχής που θα στεγάζει τις κακοποιημένες γυναίκες. Το Κέντρο Υποδοχής Αθηνών στελεχώνεται από τέσσερις εξειδικευμένους επαγγελματίες: δύο Κοινωνικούς Λειτουργούς, μία Ψυχολόγο και μία Νομικό. Στον χώρο αυτό προσφέρεται ψυχολογική και κοινωνική υποστήριξη, καθώς και νομική Συμβουλευτική (Γατσάς, 2006, Νότη, et al, 2011,et al).

Συνήθως, οι γυναίκες που βρίσκουν καταφύγιο στο Κέντρο Υποδοχής Αθηνών, είναι κυρίως γυναίκες που έχουν υποστεί χρόνια κακομεταχείριση από τον σύζυγό τους, προέρχονται από μεσαία ή χαμηλή κοινωνικοοικονομική κατάσταση με μεσαίο ή χαμηλό μορφωτικό επίπεδο. Το Κέντρο Υποδοχής παρεμβαίνει σε καταστάσεις κρίσης και εστιάζει στην βραχεία ψυχική και κοινωνική αποκατάσταση του θύματος βίας και στην νομική συμβουλευτική. Συνήθως, η συνεργασία με το θύμα διαρκεί τρεις μήνες, χωρίς να έχει καθοριστεί ο αριθμός των συναντήσεων με την γυναίκα (Γατσάς 2006, Νότη et al, 2011,et al).

Η Γενική Γραμματεία Ισότητας στεγάζει το γραφείο πληροφόρησης κοινού, το τμήμα Κοινοτικών Προγραμμάτων, το τμήμα εκδόσεων και εκδηλώσεων, το τμήμα Διεθνών Σχέσεων, τα Κέντρα Υποδοχής κακοποιημένων γυναικών Αθηνών και Πειραιώς, τη Βιβλιοθήκη της Γενικής Γραμματείας Ισότητας και το Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.) (Γατσάς, 2006, Γενική Γραμματεία Ισότητας χχ)

Το δεύτερο Κέντρο Υποδοχής της Γενικής Γραμματείας Ισότητας λειτουργεί στον Πειραιά από το Νοέμβριο του 1999. Το εξειδικευμένο προσωπικό στελεχώνεται από: μία Ψυχολόγο, μία Κοινωνική Λειτουργό, μία Κοινωνική Ανθρωπολόγο, μία Κοινωνιολόγο και μία Γραμματέα προσφέροντας στο ευπαθή κοινό ψυχολογική, κοινωνική στήριξη και νομικές συμβουλές. Μέχρι τον Σεπτέμβριο του 2000 είχαν ζητήσει βοήθεια από το Κέντρο ενενήντα μία γυναίκες, στην πλειονότητά τους ήταν γυναίκες Ελληνικής καταγωγής, κάτοικοι νότιας Αττικής και των κοντινότερων νησιών της Αττικής. Οι περισσότερες προέρχονταν από χαμηλά κοινωνικά και οικονομικά

στρώματα με χαμηλό μορφωτικό υπόβαθρο και χρόνια προβλήματα κακομεταχείρισης και εκμετάλλευσης από τον σύντροφο τους. Το Κέντρο αυτό έχει επίσης δεχθεί διακόσια εξήντα τηλεφωνήματα για συμβουλευτική και ψυχολογική βοήθεια (Γατσάς 2006, Γενική Γραμματεία Ισότητας χχ).

Πέρα από την προσπάθεια που γίνεται από την Γενική Γραμματεία Ισότητας, κινητοποιείται και ο Δήμος Αθηναίων στον οποίο ιδρύθηκε το Γραφείο Ισότητας που δραστηριοποιείται σαν συμβουλευτικό κέντρο και εστιάζει σε καταστάσεις οικογενειακής βίας. Το *Γραφείο Ισότητας* επινοεί μέτρα για την ισότητα των φύλων και ασχολείται με εκπαιδευτικά προγράμματα πληροφόρησης, καθώς και με σεμινάρια για το κοινό αλλά και για τους ειδικούς, πραγματοποιεί εξειδικευμένα προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης σε γυναίκες με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά όπως χρόνια ανεργία, μετανάστευση κτλ. Τέλος, σε αυτό τον χώρο λειτουργεί ένας Ξενώνας για τις κακοποιημένες γυναίκες. Το προσωπικό στελεχώνεται από: μία Κοινωνική Λειτουργό, δύο Ψυχολόγους και μία Διοικητική Υπάλληλο (Γατσάς, 2006, Γενική Γραμματεία Ισότητας χχ).

Ο Ξενώνας αυτός ξεκίνησε να λειτουργεί το 1993 από το Γραφείο Ισότητας. Η Γενική Γραμματεία Ισότητας, έχει υπό την ευθύνη της τα λειτουργικά έξοδα του χώρου αυτού και ο δήμος Αθηναίων έχει υπό την ευθύνη του το εξειδικευμένο προσωπικό και την τροφοδοσία. Στον Ξενώνα φιλοξενούνται κακοποιημένες γυναίκες, αλλοδαπές ή όχι. Ο Ξενώνας αυτός έχει την δυνατότητα να στεγάζει μέχρι δέκα γυναίκες με τα παιδιά τους. Η παραμονή τους διαρκεί από είκοσι μέρες μέχρι έναν μήνα, αλλά σε ιδιαίτερες περιπτώσεις η διαμονή επιμηκώνεται άτυπα στους τρεις μήνες. Βέβαια, ο Ξενώνας αυτός αντιμετωπίζει ένα μεγάλο πρόβλημα όπως το κλείσιμό του κατά την θερινή περίοδο δηλαδή τον μήνα Αύγουστο, εξαιτίας των αδειών των επαγγελματιών. Επιπρόσθετα, ο Ξενώνας προσφέρει στις γυναίκες και στα παιδιά τους ασφάλεια, νομική υποστήριξη, κατάλυμα, τροφή, ψυχολογική και κοινωνική βοήθεια και επαφή με άλλους κοινωνικούς φορείς όπως με νοσοκομεία, με την Πρόνοια, τον Ο.Α.Ε.Δ., τους παιδικούς σταθμούς κτλ. Τα προσωπικά δεδομένα των εξυπηρετούμενων είναι απόρρητα. Οι παραπομπές στον Ξενώνα από άλλες υπηρεσίες γίνεται μέσω του Γραφείου Ισότητας του δήμου Αθηναίων, από τα Κέντρα Υποδοχής Αθηνών και Πειραιώς, από τη αστυνομία, τα νοσοκομεία, τις εκκλησίες κτλ (Γατσάς 2006, Γενική Γραμματεία Ισότητας χχ).

Επιπρόσθετα, η Γενική Γραμματεία Ισότητας στεγάζει κάποια Συμβουλευτικά Κέντρα στην Αθήνα, στο Ηράκλειο, στην Λαμία, στην Πάτρα και στην Τρίπολη. Νέα Συμβουλευτικά Κέντρα ενδέχεται να αρχίσουν να λειτουργούν στις παρακάτω πόλεις: Ερμούπολη, Θεσσαλονίκη, Μυτιλήνη, Ιωάννινα, Κοζάνη, Κομοτηνή, Λάρισα και Πειραιά (Γενική Γραμματεία Ισότητας, χχ).

- **Το Συμβουλευτικό Κέντρο Γυναικών Αθήνας** (Σύνταγμα) ξεκίνησε να είναι σε λειτουργία από το 1988 και προσφέρει εξατομικευμένη ενημέρωση και συμβουλευτική για την ψυχοκοινωνική και νομική στήριξη των θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας
- **Το Συμβουλευτικό Κέντρο Γυναικών- ΠΟΛΥΚΕΝΤΡΟ** (Εξάρχεια) ξεκίνησε να είναι σε λειτουργία από τις 27/3/2012 και αποτελεί επέκταση του Συμβουλευτικού Κέντρο Γυναικών Αθήνας (Σύνταγμα). Παρέχονται υπηρεσίες ενημέρωσης και συμβουλευτικής στους παρακάτω τομείς: α) ψυχολογική, κοινωνική και νομική στήριξη σε γυναίκες- θύματα συντροφικής βίας, β) επαγγελματική απασχόληση σε συνεργασία με το ΚΕΘΙ, γ) νομική βοήθεια σε συνεργασία με τον Δικηγορικό Σύλλογο Αθηνών, δ) αποκατάσταση της σεξουαλικής υγείας σε συνεργασία με το Μαιευτήριο “ΕΛΕΝΑ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ” και το Κέντρο Ελέγχου και Πρόληψης Νοσημάτων (ΚΕΕΛΠΝΟ)
- **Το Συμβουλευτικό Κέντρο Γυναικών Πάτρας** λειτουργεί ήδη από τις 28/3/2012. Παρέχονται υπηρεσίες ενημέρωσης και συμβουλευτικής στους παρακάτω τομείς: α) ψυχολογική, κοινωνική και νομική στήριξη σε γυναίκες- θύματα συντροφικής βίας, β) επαγγελματική απασχόληση σε συνεργασία με το ΚΕΘΙ και γ) νομική βοήθεια σε συνεργασία με τον Δικηγορικό Σύλλογο Πάτρας
- **Το Συμβουλευτικό Κέντρο Γυναικών Λαμίας** λειτουργεί από τις 5/4/2012. Παρέχονται υπηρεσίες ενημέρωσης και συμβουλευτικής στους παρακάτω τομείς: α) ψυχολογική, κοινωνική και νομική στήριξη σε γυναίκες- θύματα συντροφικής βίας και β) νομική βοήθεια σε συνεργασία με τον Δικηγορικό Σύλλογο Λαμίας
- **Το Συμβουλευτικό Κέντρο Γυναικών Ηρακλείου** λειτουργεί από τις 6/4/2012. Παρέχονται υπηρεσίες ενημέρωσης και συμβουλευτικής στους παρακάτω τομείς: α) ψυχολογική, κοινωνική και νομική στήριξη σε γυναίκες- θύματα συντροφικής βίας, β) επαγγελματική απασχόληση σε

συνεργασία με το ΚΕΘΙ και γ) νομική βοήθεια σε συνεργασία με τον Δικηγορικό Σύλλογο Ηρακλείου

- **Το Συμβουλευτικό Κέντρο Γυναικών Τρίπολης** λειτουργεί από τις 17/12/2012. Παρέχονται υπηρεσίες ενημέρωσης και συμβουλευτικής στους παρακάτω τομείς: α) ψυχολογική, κοινωνική και νομική στήριξη σε γυναίκες- θύματα συντροφικής βίας, β) επαγγελματική απασχόληση σε συνεργασία με το ΚΕΘΙ και γ) νομική βοήθεια σε συνεργασία με τον Δικηγορικό Σύλλογο Τρίπολης (Γενική Γραμματεία Ισότητας, χχ).

Τέλος, το Δίκτυο της Γενικής Γραμματείας Ισότητας περιλαμβάνει επίσης:

- Τα *είκοσι πέντε (25) Συμβουλευτικά Κέντρα* που θα δημιουργηθούν στους Δήμους: Αλεξανδρούπολης, Αρταίων, Βέροιας, Ζακύνθου, Θήβας, Καβάλας, Καλαμάτας, Κεφαλονιάς, Καστοριάς, Κατερίνης, Κερατσινίου-Δραπετσώνας, Κορινθίων, Κω, Περιστερίου, Πρέβεζας, Πύργου, Ρεθύμνης, Ρόδου, Σερρών, Τρικκαίων, Φλώρινας, Φυλής, Χαλανδρίου, Χαλκιδέων και Χίου.
- Τους *δέκα εννέα (19) Ξενώνων Φιλοξενίας* των γυναικών θυμάτων βίας και των παιδιών τους που θα δημιουργηθούν στους Δήμους: Αγρινίου, Αθηναίων, Αχαρνών, Βόλου, Ηρακλείου (Κρήτης), Θεσσαλονίκης, Ιωαννίνων, Κέρκυρας, Κοζάνης, Κομοτηνής, Κορδελιού-Ευόσμου, Λαμιέων, Λαρισαίων, Λέσβου, Πατρέων, Πειραιώς, Ρόδου, Τρίπολης και Χανίων (Γενική Γραμματεία Ισότητας, χχ).

4.2.1.3 Κέντρο Ερευνών σε Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ)

Το Κέντρο Ερευνών σε Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ) είναι Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου. Η λειτουργία του ξεκίνησε το 1994 και εποπτεύεται από το Υπουργείο Εσωτερικών. Το ΚΕΘΙ στοχεύει στην προάσπιση της ισότητας των δύο φύλων, στην εξαφάνιση των διακρίσεων κατά του γυναικείου φύλου και στην προώθηση συμμετοχής των γυναικών σε κοινωνικό, πολιτικό και οικονομικό επίπεδο. Το ΚΕΘΙ πραγματοποιεί εθνικά και ευρωπαϊκά προγράμματα και διενεργεί επιστημονικές έρευνες και μελέτες που αφορούν τις ιδιαιτερότητες των φύλων. Το ΚΕΘΙ από την αρχή της λειτουργίας του (1994) μέχρι πρόσφατα έχει διεξάγει καινοτόμα ερευνητικά δεδομένα για την ισότητα των φύλων, όπως είναι η

επαγγελματική κατάρτιση των γυναικών, το μορφωτικό τους επίπεδο, η συμμετοχή τους στα κοινά, η κοινωνική απομόνωση και η κακοποίηση που υφίσταται από τον σύντροφό τους (ΚΕΘΙ χχ, Νότη, et al, 2011,et al).

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΟΥ ΥΛΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ ΣΤΟ ΚΕΘΙ

- Στήριξη Περιφερειακών Πολιτικών για την αντιμετώπιση της Παράνομης Διακίνησης και Εμπορίας γυναικών
- Εκπαίδευση Ελληνικών Υπηρεσιών για την καταπολέμηση διεθνούς διακίνησης και εμπορίας σαρκός
- Προληπτικές ενέργειες και Στήριξης θυμάτων Παράνομης Διακίνησης και Εμπορίας
- Προάσπιση της Υγείας των Γυναικών και της Ασφαλούς Μητρότητας
- Γυναίκες στην Ανάπτυξη, στην Επιχειρηματικότητα και Ανταγωνιστικότητα
- Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα PROGRESS
- Παρατηρητήριο για την Ισότητα στην Εκπαίδευση
- 5ο Κοινοτικό Πρόγραμμα Δράσης: Κοινοτική Στρατηγική για την Ισότητα μεταξύ των φύλων
- Επικεντρώνοντας στην Ισότητα μέσω της Τοπικής Ανάπτυξης
- Καλύτερευση των Συνθηκών Αποκατάστασης Ευάλωτων πληθυσμιακών ομάδων στην αγορά εργασίας (ΚΕΘΙ, χχ).

4.2.1.4 Αστυνομική παρέμβαση

Η αστυνομική παρέμβαση σε καταστάσεις βίας σε οικογένειες θεωρείται σημαντική και αναγκαία. Η Ελληνική Αστυνομία οφείλει να ξέρει και να εκτελεί πρακτικές και τρόπους διαχείρισης για την αποτροπή άσχημων περιστατικών βίας. Ο ρόλος της αστυνομίας είναι α) να προστατεύει τα θύματα βίας β) να μεριμνά για την κατάλληλη ποινή του θύτη και γ) να συγκεντρώνει αποδεικτικά δεδομένα αυτής της αντικοινωνικής συμπεριφοράς ώστε να γίνει σωστή παραπομπή στο κατάλληλο δικαστήριο. Η αστυνομία οφείλει να αναγνωρίζει τις αρμοδιότητές της και για αυτό το λόγο λαμβάνει την σωστή εκπαίδευση για την επίλυση αυτού του προβλήματος. Το προσωπικό που ερευνά περιστατικά κακοποίησης, θα πρέπει να έχει περάσει από ειδική εκπαίδευση και να αντιμετωπίζει με κατάλληλα μέσα ζητήματα βίας. Η αστυνομία υπό την εποπτεία του Εισαγγελέα θα πρέπει να συλλέγει στοιχεία ακόμη και στην περίπτωση που το θύμα

καταγγείλει την κακοποίησή του προφορικά ή ακόμη και αν η καταγγελία γίνει από άμεσα πρόσωπα του θύματος (γονείς του θύματος, παιδιά κτλ). Θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη για την σωματική και ψυχική ακεραιότητα του θύματος, κατά το δικαστήριο, βιντεοσκοπημένες καταθέσεις των θυμάτων από το προσωπικό της αστυνομίας, με την παρουσία δικαστικού λειτουργού και κάποιου ειδικού ψυχικής υγείας (Γατσάς, 2006).

Κατά την διάταξη του άρθρου 1 περίπτ. α' του Ν. 12481/1984 “περί Οργανισμού του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης”, το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης στα πλαίσια του συντάγματος έχει ως υποχρέωση να θεσμοθετεί και να διατηρεί την δημόσια τάξη. Κατά την διάταξη της παραγράφου 2 του άρθρου 3 του ίδιου νόμου, όλες οι υπηρεσίες του και το ειδικό προσωπικό του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης εκτελούν μέτρα για την αποφυγή εγκληματικών πράξεων. Τέλος, κατά το άρθρο 1 στοιχ. β' και γ' του Κανονισμού Υπηρεσίας Χωροφυλακής, η Ελληνική αστυνομία είναι υποχρεωμένη να προστατεύει την δημόσια τάξη και την ηρεμία των πολιτών (Γατσάς, 2006).

Επιπρόσθετα, η Ελληνική Αστυνομία, διανέμει εγχειρίδιο με στόχο την πληροφόρηση όλου του προσωπικού της αστυνομίας σε ζητήματα που αφορούν το φαινόμενο της βίας στο σπίτι. Η διαμονή αυτού του εντύπου σχεδιάστηκε με τέτοιο τρόπο ώστε η Ελληνική Αστυνομία να χειρίζεται με λεπτότητα και ιδιαιτερότητα τις περιπτώσεις κακοποίησης που ανακύπτουν (Έκδοση εγχειριδίου από την Ελληνική Αστυνομία για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας, 2005).

Στόχος της Ελληνικής Αστυνομίας είναι:

- Η ασφάλεια των θυμάτων βίας, μέσα από συγκεκριμένους τρόπους διαχείρισης αυτών των περιπτώσεων και η αξιολόγηση κατάλληλης ποινής των θυτών
- Η ευαισθητοποίηση του αστυνομικού προσωπικού, μέσα από την πληροφόρηση αυτού του προβλήματος και η σημαντικότητα σωστής και προσεκτικής μεταχείρισης περιπτώσεων ενδοοικογενειακής βίας
- Ο συντονισμός και η αποτελεσματικότητα διαχείρισης περιστατικών βίας από την αστυνομία στο σημείο της προανάκρισης (Έκδοση εγχειριδίου από την Ελληνική Αστυνομία για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας, 2005).

Το έντυπο έχει σταλεί σε όλα τα αστυνομικά τμήματα της χώρας μας, ενώ το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας έχει συμπεριληφθεί και σαν εκπαιδευτικό μάθημα στις αστυνομικές σχολές. Τέλος, στο έντυπο συμπεριλαμβάνονται μεταξύ άλλων:

- Η άμεση σκοπιμότητα της Ελληνικής Αστυνομίας σε ζητήματα βίας στο σπίτι
- Καθοδηγητικές συμβουλές για την αντιμετώπιση της βίας
- Καθοδηγητικές συμβουλές για την απομάκρυνση τις δευτερογενούς θυματοποίησης του θύματος
- Καθοδηγητικές συμβουλές για την ασφάλεια και την δημόσια τάξη του θύματος (Έκδοση εγχειριδίου από την Ελληνική Αστυνομία για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας, 2005).

4.2.2 Τοπική Αυτοδιοίκηση

Η τοπική αυτοδιοίκηση έχει εισβάλει στον τομέα φροντίδας και περίθαλψης για τις γυναίκες- θύματα που υπέστησαν βία από τον σύντροφό τους, μόλις από τη δεκαετία του '90. Οι δομές που έχουν δημιουργηθεί βρίσκονται στις κοινωνικές υπηρεσίες των δήμων. Μέχρι πρόσφατα έχουν κινητοποιηθεί ελάχιστοι δήμοι, οι οποίοι προσφέρουν υπηρεσίες υποστήριξης σε οικογένειες με ιστορικό κακοποίησης. Μερικές από τις δράσεις τους είναι η προσφορά συμβουλευτικής στήριξης σε γυναίκες- θύματα βίας (ψυχολογική, κοινωνική, νομική βοήθεια). Παρόλα αυτά μόνο ο δήμος Αθηναίων προσφέρει και στέγη (Παπαχριστόπουλος, 2009).

4.2.3 Μη Κυβερνητικές Υπηρεσίες

Οι Μη Κυβερνητικές Υπηρεσίες ή αλλιώς οι Υπηρεσίες Μη Κερδοσκοπικού Τομέα υπάρχουν είτε με την οικονομική ενίσχυση κάποιου π.χ. οργανισμού είτε όχι. Η *Αρχιεπισκοπή Αθηνών* παρέχει έναν **Ξενώνα** σε γυναίκες που δέχτηκαν βία από τον σύντροφό τους, μόλις από το 2001. Άλλες δομές Μη Κυβερνητικού χαρακτήρα είναι η *Κλίμακα* και το *Δίκτυο Γυναικών Ευρώπης*. Η πλειοψηφία αυτών των

Μη Κυβερνητικών Υπηρεσιών επικεντρώνεται κυρίως στην χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Παπαχριστόπουλος, 2009).

Οι φορείς που λειτουργούν στα πλαίσια του εθελοντισμού είναι κυρίως οργανώσεις φεμινιστικές, οι οποίες αγωνίζονται για να αποκτήσουν την ανεξαρτησία τους και βασίζονται κυρίως στην οικειοθελή- πολιτική κινητοποίηση των μελών τους. Εξέχουσα θέση αυτών των οργανώσεων κατέχει το Δίκτυο Γυναικών Ευρώπης, το οποίο παρέχει συμβουλευτική βοήθεια, τηλεφωνική γραμμή SOS και επαγγελματική κατάρτιση σε θύματα ενδοοικογενειακής βίας. Αυτή η οργάνωση παρόλο που βρίσκεται στην Αθήνα, ανταποκρίνεται στις ανάγκες όλων των γυναικών που προέρχονται από όλες τις πόλεις της χώρας μας. Το Δίκτυο Γυναικών Ευρώπης έχει δημιουργήσει ένα πανελλαδικό, εθελοντικού χαρακτήρα, δίκτυο στήριξης και ένα δίκτυο όπου θα παραπέμπονται οι γυναίκες- θύματα βίας στις κατάλληλες δομές (Παπαχριστόπουλος, 2009).

Άλλες Εθελοντικές οργανώσεις που κινητοποιούνται στην Ελλάδα είναι οι εξής: Η Ένωση Κυριών Δράμας, στην Κρήτη προσφέρονται χώροι προσωρινής διαμονής από τον Σύνδεσμο *Μελών Γυναικείων Σωματείων Ηρακλείου* και του νομού Ηρακλείου, στον οποίο λειτουργεί ένας *Ξενώνας για την κακοποιημένη Γυναίκα και το Παιδί* (Παπαχριστόπουλος, 2009).

Πιο συγκεκριμένα: Ο Ξενώνας αυτός δημιουργήθηκε με σκοπό να στεγάζει τις γυναίκες και τα παιδιά τους που δέχτηκαν βία οποιαδήποτε μορφής (ψυχολογική, σεξουαλική, σωματική, οικονομική, λεκτική, οπτική) από κάποιο πρόσωπο του άμεσου περιβάλλοντος όπως από τον πατέρα, σύζυγο, σύντροφο, αδερφό ή φίλο. Ο Ξενώνας δίνει την ευκαιρία στην κακοποιημένη γυναίκα να μείνει στον χώρο αυτό και της παρέχεται προστασία και ασφάλεια τόσο σε εκείνη όσο και στο παιδί της. Επιπλέον, το άμεσο θύμα έχει την δυνατότητα να πληροφορηθεί για τα δικαιώματά του, να λάβει ψυχολογική υποστήριξη από τους επαγγελματίες υγείας και τελικά να πάρει κάποιες σοβαρές αποφάσεις για το μέλλον του (Παπαχριστόπουλος, 2009, Παπαντωνάτου, et al, 2009, et al).

Ο Ξενώνας αυτός παρέχει:

- Κατάλυμα τόσο για την κακοποιημένη γυναίκα, όσο και για το παιδί της
- Διατροφή και ζεστό περιβάλλον
- Νομική Συμβουλευτική
- Βιβλιοθήκη

- Άμεση επαφή με τον Ο.Α.Ε.Δ. ώστε η πρόσβαση στην αγορά εργασίας να είναι πιο εύκολη
- Επικοινωνία με άλλους οργανισμούς που έχουν την διάθεση να βοηθήσουν
- Συνεργασία με τα Μ.Μ.Ε. που θα συμβάλουν στην πληροφόρηση και στην διάσταση αυτού του προβλήματος
- Έρευνα και επεξεργασία στατιστικών στοιχείων σχετικά με το φαινόμενο της βίας (Παπαντωνάτου, et al, 2009, Ξενώνας για την Κακοποιημένη Γυναίκα και το παιδί χχ)

Αξίζει ακόμη να αναφερθεί ο *Σύνδεσμος για τα Δικαιώματα της Γυναίκας*, ο οποίος λειτουργεί από το 1980 και προσφέρει συμβουλευτική υποστήριξη στις γυναίκες- θύματα ενδοοικογενειακής βίας (Παπαχριστόπουλος, 2009).

Στις μη κυβερνητικές οργανώσεις συγκαταλέγεται και η εθελοντική βοήθεια της εκκλησίας, η οποία στεγάζει έναν Ξενώνα στον δήμο της Αθήνας με την ονομασία « *Αλληλεγγύη*». Στην *Θεσσαλονίκη* δραστηριοποιείται το *Κέντρο Κοινωνικής Υποστήριξης Γυναικών*, το οποίο επικεντρώνεται στην κοινωνική απομόνωση και στις ψυχικές διαταραχές που εκδηλώνουν οι κακοποιημένες γυναίκες. Στον *Βόλο* δραστηριοποιείται η *Ελληνική Μέριμνα Βόλου* μόλις από το 1998 και χορηγεί κατάλυμα για τις γυναίκες και τα παιδιά τους που υπόκεινται βία οποιαδήποτε μορφής. Στα *Ιωάννινα* λειτουργεί το *Κέντρο Έρευνας και Υποστήριξης Θυμάτων Κακοποίησης και Κοινωνικού Αποκλεισμού*. Στην *Πρέβεζα* λειτουργεί το *Κέντρο Έρευνας και Στήριξης Θυμάτων Κακοποίησης Ευπαθών Κοινωνικών Ομάδων και Προστασίας Μονογονεϊκών Οικογενειών*, ενώ στη *Ναύπακτο*, το *Αργίτιο*, την *Πάτρα*, το *Αίγιο* και τον *Πύργο* προσφέρονται υπηρεσίες από το *Κέντρο Εκπαίδευσης και Μέριμνας του Παιδιού « Ο Πλάτων »*, το οποίο δραστηριοποιείται ως Κέντρο υποστηρικτικών συνοδευτικών υπηρεσιών με σκοπό την προάσπιση και ώθηση των γυναικών στην εργασία (Παπαχριστόπουλος, 2009).

Τέλος, ο *Σύνδεσμος για την Πρόληψη και Αντιμετώπιση της Βίας* στον οικογενειακό χώρο ξεκίνησε την λειτουργία του στις 25 Ιουλίου 1990 με έδρα την Λευκωσία. Ο Σύνδεσμος αυτός είναι μη κερδοσκοπικού τομέα. Η στελέχωση αυτού του οργανισμού απαρτίζεται από 9μελές Διοικητικό Συμβούλιο το οποίο αποδέχεται τις ενέργειες του προσωπικού των προγραμμάτων του Κέντρου Άμεσης Βοήθειας (Γραμμή 1440), του χώρου Φίλοξενίας και τις δράσεις του εθελοντικού προσωπικού (Σύνδεσμος Πρόληψης και Αντιμετώπισης της βίας, χχ).

Οι Στόχοι του Συνδέσμου είναι:

- Να προλαμβάνει την κακοποίηση μέσα στην οικογένεια
- Να προσφέρει άμεση υποστήριξη και φροντίδα στα θύματα ενδοοικογενειακής βίας
- Να προσφέρει προσωρινά καταλύματα σε θύματα βίας
- Να παρέχει εκπαιδευτική κατάρτιση σε άτομα που έχουν την διάθεση να προσφέρουν οικειοθελή βοήθεια σε άτομα κακοποιημένα
- Να πληροφορεί και να ευαισθητοποιεί τόσο το στελεχωμένο προσωπικό του Συνδέσμου, όσο και το ευρύ κοινό για το φαινόμενο της βίας στο σπίτι
- Να τονίζει τα κενά και τις αδυναμίες της αρμόδιας νομοθεσίας(Σύνδεσμος Πρόληψης και Αντιμετώπισης της βίας, χχ).

Προγράμματα του Συνδέσμου είναι

- Χώρος Φιλοξενίας: Ο Χώρος Φιλοξενίας επισκευάστηκε για να παρέχει προστασία και προσωρινή φιλοξενία σε κακοποιημένες γυναίκες με τα παιδιά τους. Όλα τα προγράμματα στοχεύουν στην στήριξη και ενδυνάμωση των εξυπηρετούμενων ώστε να βρουν το κουράγιο και την δύναμη να αντιμετωπίσουν το πρόβλημά τους. Ο χώρος αυτός καταρτίζεται από κανόνες και νόμους ώστε να επιτευχθεί μία ομαλή συμβίωση μεταξύ των εξυπηρετούμενων. Η επικοινωνία για την διαμονή στο Χώρο Φιλοξενίας γίνεται μέσω της Γραμμής 1440, κατά την οποία το άτομο πληροφορείται για την διαθεσιμότητα των δωματίων, για την διάρκεια παραμονής του εκεί και για τους κανονισμούς που διέπουν αυτόν το χώρο. Επιπρόσθετα, το άτομο που έχει ενταχθεί στο κατάλυμα αυτό, έχει την δυνατότητα να συνεχίσει να εργάζεται ή να μεριμνάει για νέα θέση εργασίας (Σύνδεσμος Πρόληψης και Αντιμετώπισης της βίας, χχ).
- Εκπαίδευση: Στόχος των Σεμιναρίων είναι: α) Η ευαισθητοποίηση και πληροφόρηση των πολιτών σε θέματα ενδοοικογενειακής βίας και β) η κατάλληλη παροχή γνώσεων σε άτομα που επιθυμούν να γίνουν εθελοντές στην Γραμμή 1440. Τα σεμινάρια πραγματοποιούνται μία φορά την εβδομάδα και διαρκούν δύο ώρες. Τα εκπαιδευτικά μαθήματα που

παραδίδονται σε αυτά τα σεμινάρια τελειώνουν αφού ολοκληρωθούν δέκα συνεδρίες. Όσα από τα άτομα θελήσουν να εργαστούν στην Γραμμή 1440 τους παρέχονται κάποια επιπλέον εκπαιδευτικά μαθήματα αφότου τελειώσουν τις δέκα συνεδρίες. Στο τέλος αυτών των σεμιναρίων παρέχονται πιστοποιητικά παρακολούθησης. Ο ΣΠΑΒ οργανώνει κάθε χρόνο, μαζί με τις Διευθύνσεις των Σχολείων και τους Συνδέσμους των Γονέων, συνέδρια και εκπαιδευτικά σεμινάρια με βάση τα ακόλουθα ζητήματα: α) μορφές βίας, β) κύκλος της βίας, γ) μύθοι και πραγματικότητες της βίας, δ) παιδική κακοποίηση, ε) αναγνωρίζοντας τα σημάδια βίας, ζ) σεξουαλική κακοποίηση και η) δεξιότητες επικοινωνίας (Σύνδεσμος Πρόληψης και Αντιμετώπισης της βίας, χχ).

- Εθελοντισμός: Ο Σύνδεσμος Πρόληψης και Αντιμετώπισης της Βίας στον οικογενειακό χώρο στηρίζεται κατά κύριο λόγο στην οικειοθελή βοήθεια και προθυμία κάποιων ατόμων. Τα άτομα αυτά αναλαμβάνουν κάποιους ρόλους σε αυτόν τον οργανισμό όπως: εργασία στην Γραμμή 1440, συντονισμός και επίτευξη εκδηλώσεων, εύρεση οικονομικής βοήθειας, παροχή γνώσεων σε νέους εθελοντές (Σύνδεσμος Πρόληψης και Αντιμετώπισης της βίας, χχ).
- Πρόγραμμα: Αγάπη χωρίς πόνο: Το πρόγραμμα “Αγάπη χωρίς πόνο”, δημιουργήθηκε για να παρέχει βοήθεια σε άτομα που ασκούν βία στο σπίτι τους, καθώς και υποστήριξη στα θύματα βίας. Εστιάζει στο άτομο ή στα ζευγάρια. Το πρόγραμμα αυτό εκπαιδεύει τον εξυπηρετούμενο με τεχνικές ευσπλαχνίας για την βελτίωση των διαπροσωπικών σχέσεων με τα άμεσα πρόσωπα. Αντιθέτως, φροντίζει και για την εξασθένιση των αρνητικών συναισθημάτων όπως είναι η οργή και η κακία. Η αφύπνιση και κινητοποίηση του εσωτερικού θετικού κόσμου του ατόμου δίνει το ερέθισμα να μην ενεργοποιεί αρνητικές συμπεριφορές, αλλά να στοχεύει στην αποκατάσταση και διασύνδεση με τα αγαπημένα του πρόσωπα. Ως συνέπεια αυτής της δράσης, το άτομο γίνεται πιο δυνατό αφού προσφέρει αγάπη και ασφάλεια στην οικογένειά του. Με άλλα λόγια το άτομο διδάσκεται πώς να μεταβάλλει τα αρνητικά συναισθήματα σε θετικά, να αποφεύγει τη διάδοση βίας στα παιδιά του, να έχει ενσυναίσθηση των πράξεών του και να προσπαθεί να τις αλλάξει και να αποκατασταθεί από την δυστυχία και την κακοποίηση μέσω κάποιας θεραπείας (Σύνδεσμος Πρόληψης και Αντιμετώπισης της βίας, χχ).

4.2.4 Τηλεφωνικές γραμμές για την καταπολέμηση της ενδοοικογενειακής βίας

4.2.4.1 Τηλεφωνική Γραμμή SOS 15900

Αυτή η γραμμή έχει σχεδιαστεί από την υπηρεσία της Γενικής Γραμματείας Ισότητας των Φύλων, έχει χρηματοδοτηθεί από το πρόγραμμα του ΕΣΠΑ 2007-2013 και απευθύνεται κατά κύριο λόγο στις κακοποιημένες γυναίκες. Η τηλεφωνική γραμμή SOS προσφέρει άμεση στήριξη σε καταστάσεις υψηλού κινδύνου εκδήλωσης βίας και ενημερώνει τον εκτεθειμένο πληθυσμό τις υπηρεσίες που πρέπει να απευθυνθεί όταν βρίσκεται σε κίνδυνο, καθώς επίσης, γίνεται ενημέρωση και για την τηλεφωνική υποστήριξη 24ωρης βάσεως/ 365 ημέρες τον χρόνο (Τηλεφωνική Γραμμή SOS, *χχ*).

Η Τηλεφωνική Γραμμή SOS προσφέρει πληροφόρηση, άμεση στήριξη, συμβουλευτική μέσω τηλεφώνου, καθώς επίσης έχει το πλεόνασμα να έρχεται σε άμεση επικοινωνία με Συμβουλευτικά Κέντρα και Ξενώνες σε περιπτώσεις παραπομπής (Τηλεφωνική Γραμμή SOS, *χχ*).

Ενέργειες Τηλεφωνικής Γραμμής SOS

- Παρέχεται Συμβουλευτική σε γυναίκες – θύματα ενδοοικογενειακής βίας σε 24ωρη βάση, όλο τον χρόνο
- Η Γραμμή SOS επικοινωνεί με τις γυναίκες- θύματα και σε άλλες γλώσσες πέρα από την ελληνική, καθώς ένα ποσοστό θυμάτων βίας προέρχεται από ξένες χώρες
- Παραπέμπει άμεσα τα θύματα βίας σε Συμβουλευτικά Κέντρα και Χώρους Φιλοξενίας
- Εκπαιδεύουν κατάλληλα το προσωπικό που θα αναλάβει την τηλεφωνική γραμμή (Τηλεφωνική Γραμμή SOS, *χχ*)

4.2.4.2 Τηλεφωνική Γραμμή 1440

Η Γραμμή 1440 εποπτεύεται από τον Σύνδεσμο Πρόληψης και Αντιμετώπισης της βίας και παρέχεται στο ευρύ κοινό δωρεάν όλο τον χρόνο, τις καθημερινές 8:00-22:00 και τα Σαββατοκύριακα 10:00-22:00. Το τηλεφωνικό κέντρο απαρτίζεται από εξειδικευμένους επαγγελματίες, κοινωνικούς λειτουργούς και ψυχολόγους, οι οποίοι έχουν κάνει εξάσκηση πάνω σε τεχνικές επικοινωνίας από το τηλέφωνο. Είναι καταρτισμένοι με απαραίτητες γνώσεις για να

μπορούν να παρέχουν τις πρώτες βοήθειες στους εξυπηρετούμενους και να τους παραπέμπουν στις αντίστοιχες υπηρεσίες (Σύνδεσμος Πρόληψης και Αντιμετώπισης της βίας, χχ).

Η Γραμμή 1440 παρέχει:

- Συμβουλευτική βοήθεια σε καταστάσεις υψηλού κινδύνου
- Ενημέρωση και Στενή επαφή με φορείς που σχετίζονται με το φαινόμενο της βίας
- Γνώσεις για τα ατομικά δικαιώματα των θυμάτων βίας

Στόχος αυτής της τηλεφωνικής γραμμής είναι να προσφέρει την ευκαιρία στο ευπαθή άτομο να εκδηλώσει τις ανησυχίες και τα προβλήματα που το απασχολούν και να δεχτεί συμβουλευτική βοήθεια για το πώς πρέπει να αντιμετωπίσει τις καταστάσεις συντροφικής βίας που του ανακύπτουν. Με αυτό το τρόπο θα λάβει βοήθεια από κάποιες αρμόδιες υπηρεσίες όπως είναι η αστυνομία, το Γραφείο Ευημερίας, από Δικηγόρους ή από Επαγγελματίες Ψυχικής Υγείας. Η Γραμμή αυτή δέχεται βοήθεια και από εθελοντικό προσωπικό. Το εθελοντικό προσωπικό στελεχώνεται από άτομα όλων των ηλικιών που στοχεύουν στην ενδυνάμωση της πρόληψης και της καταπολέμησης της ενδοοικογενειακής βίας. Οι εθελοντές έχουν εκπαιδευτεί να ακούνε με προσοχή το πρόσωπο που έχει καλέσει αυτό το νούμερο για να ζητήσει βοήθεια και του παρέχουν ενημέρωση και εναλλακτικούς τρόπους καταπολέμησης του προβλήματός του. Άλλη αρμοδιότητα των εθελοντών είναι να συμμετέχουν ενεργά σε εκπαιδευτικά προγράμματα και συνεδριάσεις για να διευρύνουν τις γνώσεις τους. Ωστόσο, η ανάπτυξη καλών σχέσεων με κάθε υπηρεσία, εθελοντή/τρια κρίνεται σημαντική και απαραίτητη επειδή Η Γραμμή 1440 έχει συμβουλευτικό-παραπεμπτικό χαρακτήρα και έχει ανάγκη να στελεχώνεται από ένα σεβαστό αριθμό ατόμων και φορέων βοήθειας. Τέλος, παρέχονται ατομικές και ομαδικές συνεδριάσεις από εξειδικευμένους επαγγελματίες ψυχικής υγείας (Σύνδεσμος Πρόληψης και Αντιμετώπισης της βίας, χχ).

4.3 Θεραπεία για τα παιδιά μάρτυρες ενδοοικογενειακής βίας

Η θεραπευτική παρέμβαση που θα ακολουθήσει κάθε παιδί, το οποίο έχει εκτεθεί σε ενδοοικογενειακή βία εξαρτάται από διάφορους παράγοντες, όπως τα προβλήματα που αντιμετωπίζει το παιδί και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι γονείς. Συνήθως τα είδη θεραπειών είναι η ατομική, η ομαδική και η οικογενειακή.

Σύμφωνα με τον McAlister- Groves (1999) σε χώρες της Ευρώπης και της Αμερικής, όπου υπάρχουν ξενώνες φιλοξενίας για κακοποιημένες γυναίκες και τα παιδιά τους, έχουν δημιουργηθεί θεραπευτικά προγράμματα για τις γυναίκες και τα παιδιά. Η έκταση, όμως, που έχει πάρει το φαινόμενο της έκθεσης των παιδιών στην ενδοοικογενειακή βία, μέσα από τη γνωστοποίησή του και από την αναγνώριση της σημαντικότητάς του, οδήγησε στην δημιουργία θεραπευτικών προγραμμάτων ειδικά για τα παιδιά, έμμεσα θύματα της οικογενειακής βίας.

Βασικός στόχος των προγραμμάτων είναι η ανοιχτή συζήτηση των εμπειριών που έχει βιώσει το παιδί. Αρκετοί γονείς και επαγγελματίες, θεωρούν πως η αποσιώπηση βοηθάει περισσότερο στην αντιμετώπιση του προβλήματος. Αντίθετα, η εξιστόρηση ή η αναπαράσταση κάποιου περιστατικού βίας που συνέβη στο σπίτι, αποτελεί σημαντικό βήμα για την θεραπεία του παιδιού και παράλληλα το παιδί, μιλώντας ανοιχτά δεν αισθάνεται πια απομονωμένο.

Άλλος σημαντικός στόχος είναι το παιδί να καταλάβει και να επεξεργαστεί τα συναισθήματά του, ο θεραπευτής θα πρέπει να βοηθήσει το παιδί να καταλάβει γιατί υπάρχει η βία στο σπίτι και να συνειδητοποιήσει πως δεν φταίει εκείνο για ότι συμβαίνει.

Σημαντική είναι και οι συνεργασίες του θεραπευτή με τους γονείς, πρέπει να καταλάβουν τις ανάγκες του παιδιού και πόσο σημαντικό είναι να μεγαλώνει σε ένα ασφαλές περιβάλλον. Επιθυμητή είναι, επίσης, και η ενημέρωση και η συμβουλευτική στους δασκάλους του παιδιού (McAlister- Groves, 1999).

4.3.1 Ομαδική θεραπεία

Η πιο γνωστή θεραπεία για παιδιά που έχουν εκτεθεί σε ενδοοικογενειακή βία είναι η ομαδική θεραπεία. Το χρονικό διάστημα της πραγματοποίησης της θεραπείας είναι 6 με 10 εβδομάδες, το περιεχόμενο των συνεδριών αποτελείται συνήθως από την οικογενειακή βία, την ασφάλεια και τα συναισθήματα. Οι ηλικίες που είναι κατάλληλες για αυτές τις ομάδες είναι 6 με 15 ετών, *το εύρος των ηλικιών κάθε ομάδας εκτίνεται σε δύο με τρία έτη*. Αυτές οι ομάδες δεν προτείνονται για παιδιά μικρότερης ηλικίας, καθώς δεν είναι σε θέση να συγκεντρωθούν και να αντιμετωπίσουν στρεσογόνες καταστάσεις με άλλα παιδιά. Στο σημείο αυτό είναι σκόπιμο να σημειωθεί πως παιδιά που αντιμετωπίζουν πολύ σοβαρά προβλήματα δεν προτείνεται να συμμετέχουν σε τέτοιου είδους ομάδες. Για παράδειγμα, τα παιδιά που έγιναν μάρτυρες ενδοοικογενειακής βίας, η οποία είχε αποτέλεσμα τον θάνατο, αντιμετωπίζουν περισσότερα και πιο περίπλοκα προβλήματα, έτσι είναι πιο αποτελεσματικό αν πραγματοποιήσουν ατομικές συνεδρίες.

Οι ομάδες συνομηλίκων είναι βοηθητικές για τα παιδιά και κυρίως για τους εφήβους, διότι οι επικοινωνία με παιδιά της ίδιας ηλικίας, που αντιμετωπίζουν τα ίδια προβλήματα είναι εξέχουσας σημασίας. Επιπροσθέτως, οι ομάδες των εφήβων θα πρέπει να περιλαμβάνουν και θέματα εφηβικών σχέσεων και βίας των συγκεκριμένων σχέσεων (McAlister- Groves, 1999).

4.3.2 Ομαδικές παρεμβάσεις σε σχολεία

Οι Thompson και Trice-Black (2012) αναπτύσσουν ένα πρόγραμμα το οποίο πραγματοποιείται σε κάποια δημοτικά σχολεία στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής και στοχεύει στην πρόληψη της ενδοοικογενειακής βίας και στην στήριξη των παιδιών- θυμάτων. Αρχικά, οι θεραπευτές μπορούν να ξεκινήσουν με την εξιστόρηση μιας ιστορίας βασισμένη στην εμπειρία ενός παιδιού μάρτυρα ενδοοικογενειακής βίας. Ύστερα, οι ειδικοί βοηθούν τα παιδιά να επεξεργαστούν την ιστορία, μέσα από συζήτηση αλλά και ενθαρρύνοντας τα παιδιά να ζωγραφίσουν εικόνες βασισμένες από την ιστορία και στις δικές τους εμπειρίες. Μέσα από αυτή τη διαδικασία γίνεται αντιληπτό ποια παιδιά είναι απαραίτητο να μπου

στην θεραπευτική ομάδα. Μετά από ατομική συνεδρία με τον θεραπευτή κρίνεται αν το παιδί είναι κατάλληλο για τη συγκεκριμένη ομάδα.

Για να ξεκινήσει η λειτουργία της ομάδας, είναι απαραίτητη η συναίνεση των γονέων, οι Thompson και Trice-Black (2012) τονίζουν πως τα παιδιά, που ζουν ακόμη σε ένα βίαιο περιβάλλον, είναι πιο ασφαλές να πραγματοποιήσουν ατομική θεραπεία με τον θεραπευτή ή να συμμετέχουν σε άλλη ομάδα, για παράδειγμα ομάδα για την ενδυνάμωση της αυτοεκτίμησης.

Είναι σημαντικό τα παιδιά να ενημερωθούν πως οι συναντήσεις τους είναι εμπιστευτικές και απόρρητες για τα άτομα που δεν είναι μέλη αυτής της ομάδας. Το απόρρητο είναι ένα χαρακτηριστικό της ομάδας, που δεν πρέπει να θεωρείται δεδομένο αλλά να αναφέρεται σε όλη τη χρονική διάρκεια της ομάδας. Η μόνη περίπτωση άρσης του απορρήτου είναι αν απαιτείται από το νόμο, επιπλέον, αν παρατηρηθεί πως το παιδί είναι εκτεθειμένο σε σοβαρή βία και βρίσκεται σε κίνδυνο είναι απαραίτητο να ειδοποιηθούν οι αντίστοιχες υπηρεσίες για την προστασία του παιδιού.

Παράλληλα με τα προγράμματα των παιδιών παρέχονται υποστηρικτικές υπηρεσίες στους γονείς- θύματα ενδοοικογενειακής κακοποίησης. Εκτός από υποστήριξη παρέχεται εκπαίδευση για την ενδοοικογενειακή βία, τον τρόπο επίλυσης συγκρούσεων, την ανάπτυξη των παιδιών και τις γονεϊκές ικανότητες.

Οι Thompson και Trice-Black (2012) αναφέρουν πως κάποιοι γονείς δεν παρακολουθούν τις συνεδρίες, είτε γιατί δεν είναι έτοιμοι, είτε λόγω των υποχρεώσεων τους, είτε λόγω της δυσκολίας στη μετακίνηση. Σε τέτοιες περιπτώσεις πραγματοποιούνται τηλεφωνικές συνομιλίες και παρέχονται στους γονείς ενημέρωση και υποστήριξη.

Για την πραγματοποίηση της ομαδικής θεραπείας, οι θεραπευτές χρησιμοποιούν δύο βασικά εργαλεία, την «δομημένη παρέμβαση» και τη μη δομημένη παιγνιοθεραπεία. Μέσα από αυτά, τα παιδιά επεξεργάζονται τα συναισθήματα, τα βιώματά τους και μαθαίνουν τις απαραίτητες δεξιότητες.

Πιο συγκεκριμένα, στις δομημένες παρεμβάσεις, χρησιμοποιούνται διάφορες τεχνικές όπως, role-playing, παιχνίδια, ιστορίες, βίντεο και καλλιτεχνικές δραστηριότητες. Μέσα από αυτές τις τεχνικές αλλά και από τις συζητήσεις τα παιδιά αναγνωρίζουν τα συναισθήματά τους, βελτιώνεται η αυτοεκτίμησή τους, αποκτούν δεξιότητες ώστε να

αντιμετωπίζουν δύσκολες καταστάσεις, γνωρίζουν για την βία και μαθαίνουν να διαχειρίζονται την απώλεια (Thompson & Trice-Black, 2012).

4.3.3 Βιβλιοθεραπεία

Η χρήση των ιστοριών έχει αποδειχτεί αποτελεσματικό εργαλείο για τα παιδιά που έχουν εκτεθεί στην ενδοοικογενειακή βία. Οι θεραπευτές μπορούν να χρησιμοποιήσουν ιστορίες ή προβολές βίντεο.

Υπάρχουν τέσσερα είδη βιβλιοθεραπείας, η αναπτυξιακή, η κλινική, η δημιουργική και η ανεπίσημη. Η αναπτυξιακή βιβλιοθεραπεία στοχεύει στο να βοηθήσει τα παιδιά να καταλάβουν τα προβλήματα πριν προκύψουν στη ζωή τους, η κλινική στο να βοηθήσει τα παιδιά να αντιμετωπίσουν τα σοβαρά προβλήματα που αντιμετωπίζουν, η δημιουργική βιβλιοθεραπεία έχει ως στόχο να βελτιώσει την ποιότητα ζωής του παιδιού μέσα από δημιουργικό και βιογραφικό γράψιμο, φαντασία και ποίηση και τέλος, στην ανεπίσημη βιβλιοθεραπεία, οι ειδικοί προτείνουν βιβλία για να χρησιμοποιηθούν σε ομάδες συζητήσεων.

Τα παιδιά, μέσα από τις ιστορίες που διαβάζουν, οι οποίες έχουν πολλά κοινά με τα δικά τους βιώματα, βλέπουν τα προβλήματά τους από μια άλλη οπτική γωνία, το αντιλαμβάνονται διαφορετικά και μπορούν να το επεξεργαστούν πιο σωστά. Οι θεραπευτές ενθαρρύνουν τα παιδιά να σχολιάσουν τους χαρακτήρες της ιστορίας, τα συναισθήματά τους και να ζωγραφίσουν τις κοινές εμπειρίες που συναντούνται στην ιστορία.

Παράλληλα, με αφορμή τις ιστορίες, τα παιδιά συζητούν μεταξύ τους και εισπράττουν με αυτό τον τρόπο μεγάλη βοήθεια. Τέλος, τα παιδιά μετά την έκθεση στη βία που έχουν ζήσει αισθάνονται συνήθως απομονωμένοι, οι ιστορίες και οι συζητήσεις τους βοηθούν να αποβάλλουν ή να μειώσουν το συναίσθημα της απομόνωσης, καθώς γνωρίζουν πως υπάρχουν και άλλοι που νιώθουν με τον ίδιο τρόπο (Foss n.d, Thompson & Trice-Black 2012).

4.3.4 Παιγνιοθεραπεία

Τα παιδιά δυσκολεύονται να εκφραστούν με τον λόγο, αντίθετα το παιχνίδι τους προσφέρει τη δυνατότητα να εκφράσουν τα συναισθήματα, τις σκέψεις και τις εμπειρίες τους. Το παιχνίδι προσφέρει στο παιδί απόσταση από τα επίπονα συναισθήματα που νιώθει και τις δύσκολες καταστάσεις που έχει ζήσει, προβάλλει τα συναισθήματά του στα παιχνίδια και εκείνο έχει την κυριαρχία και τον έλεγχο της ιστορίας. Με αυτό τον τρόπο, δεν αισθάνεται πλέον ανήμπορο αλλά ενδυναμώνεται η αυτοαντίληψη και η αυτοεκτίμησή του. Η παιγνιοθεραπεία, επίσης, βοηθάει το παιδί να αποβάλει τα αισθήματα ντροπής και ενοχής. Μέσα από παιχνίδια όπως κούκλες, μαριονέτες, ζώα, αυτοκίνητα και τηλέφωνο τα παιδιά εκφράζουν πραγματικές εμπειρίες, μέσα από παιχνίδια πιο «επιθετικά», όπως στρατιώτες και γάντια του μποξ, εκφράζουν το θυμό που νιώθουν. Οι θεραπευτές είναι απαραίτητο να οριοθετούν τη διαδικασία, να βοηθούν τα παιδιά στην αναγνώριση των συναισθημάτων τους και στην έκφρασή τους με κοινωνικά αποδεχτούς τρόπους (Thompson & Trice-Black 2012, Η τέχνη του λόγου 2008).

4.3.5 Σχεδιασμός ασφαλείας

Ο συγκεκριμένος σχεδιασμός παρέχεται σε γυναίκες θύματα ενδοοικογενειακής βίας, έχει στόχο οι γυναίκες να κατανοήσουν την κατάσταση και τις ανάγκες τους, να ενδυναμωθούν και να μειωθεί ο κίνδυνος της βίας. Πολλοί σχεδιασμοί ασφαλείας περιλαμβάνουν τα εξής:

- Καθορισμός ενός ασφαλούς μέρους σε περίπτωση βίαιου περιστατικού
- Καταγραφή των ανθρώπων που είναι ασφαλές να επικοινωνήσει μαζί τους
- Να γνωρίζουν τις υπηρεσίες και τις γραμμές βοήθειας που μπορεί να απευθυνθεί
- Τοποθέτηση μέτρων ασφαλείας στο σπίτι, όπως κλειδαριές συναγερμούς κλπ
- Τοποθέτηση σημαντικών εγγράφων σε ασφαλές μέρος

- Δημιουργία ενός ασφαλούς κρυφού μέρους με κλειδιά, χρήματα και ρούχα σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης.

Σχεδιασμός ασφάλειας παρέχεται στα παιδιά μάρτυρες ενδοοικογενειακής βίας, από τη μητέρα και από τους ειδικούς. Αρχικά, είναι απαραίτητο τα παιδιά να ενημερωθούν από τους ειδικούς για το τι είναι η βία, να συζητήσουν με τη μητέρα τους για τα συναισθήματά τους, τους φόβους τους και να αναπτύξουν δεσμό εμπιστοσύνης με την μητέρα. Ο σχεδιασμός ασφάλειας για τα παιδιά συνήθως περιλαμβάνει τα εξής:

- Όταν καταλάβουν πως συμβαίνει ή πρόκειται να συμβεί βίαιο περιστατικό μεταξύ των γονιών τους, είναι απαραίτητο να απομακρύνονται από το χώρο, να καταφεύγουν στο δωμάτιό τους ή σε ένα ασφαλές μέρος έξω από το σπίτι, το οποίο έχουν συμφωνήσει με τη μητέρα τους (π.χ γειτονικό σπίτι).
- Οι μητέρες, θα μπορούσαν να φτιάξουν ένα σχεδιάγραμμα, στα μικρότερα παιδιά για να γνωρίζουν με ποιο τρόπο μπορούν να φύγουν
- Εάν μείνουν στο δωμάτιό τους μπορούν να απασχοληθούν με μια δραστηριότητα, όπως να ακούσουν μουσική, να ζωγραφίσουν ή να παίξουν κάποιο παιχνίδι. Μπορούν, επιπλέον, να χρησιμοποιήσουν τεχνικές για να ηρεμήσουν, όπως να αναπνέουν βαθιά και να μετρήσουν μέχρι το 10.

Είναι πολύ σημαντικό, τα παιδιά να μην μπουν ανάμεσα στον καυγά των γονιών τους. Αν δε θελήσουν να φύγουν, μπορούν να απομακρυνθούν όσο γίνεται και να έχουν κοντά τους ένα τηλέφωνο για να καλέσουν κάποιο τηλέφωνο έκτακτης ανάγκης (Ministry of Justice 2011, Stanley 2011).

Ο σχεδιασμός ασφάλειας βοηθάει και μειώνει τον κίνδυνο της ενδοοικογενειακής βίας, όμως σε πολλές περιπτώσεις αποτελεί υποκατάστατο και όχι θεραπευτική παρέμβαση, επιπλέον αποτελεί μια προσωρινή και άμεση λύση για την περίπτωση εκδήλωσης βίαιου περιστατικού και όχι θεραπεία και ολοκληρωτική επίλυση του προβλήματος. Τέλος, οι Mullender και συνεργάτες πραγματοποίησαν έρευνα το 2002 και βρήκαν πως πολλά παιδιά χρησιμοποιούσαν διάφορες στρατηγικές για την ασφάλειά τους αυθόρμητα και χωρίς να τις έχουν διδαχτεί (Stanley, 2011).

4.3.6 Θεραπεία των γονέων

4.3.6.1 Θεραπευτικές παρεμβάσεις για τις μητέρες

Σύμφωνα με τον McAlister- Groves(1999), ο θεραπευτής μπορεί να βοηθήσει τη μητέρα να αντιληφθεί της συνέπειες της οικογενειακής βίας στο παιδί και να δημιουργήσει ένα περιβάλλον ασφαλές και βοηθητικό ώστε το παιδί να αντιμετωπίσει τα περιστατικά που έχει βιώσει. Για να επωφεληθούν τα μέλη της οικογένειας από τη θεραπεία είναι απαραίτητη η βασική υποστήριξη, συγκεκριμένα θα πρέπει να λυθούν προβλήματα που αφορούν την υγεία, την στέγαση, τη νομική βοήθεια κα. (McAlister- Groves, 1999).

Οι μητέρες των παιδιών που παρακολουθούν την ομάδα αντιμετωπίζουν πολλά προβλήματα, ανησυχούν για τα παιδιά τους κι θέλουν να τα βοηθήσουν, παράλληλα όμως χρειάζονται και οι ίδιες βοήθεια για να αντιμετωπίσουν τα δικά τους συναισθήματα από τη βία που έχουν υποστεί.

Εκτός από την υποστήριξη που λαμβάνουν από τους θεραπευτές, πολύ σημαντική είναι η αλληλεπίδραση των μελών της ομάδας. Παρατηρείται πως οι συγκεκριμένες γυναίκες δίνουν πολλά η μια στην άλλη μέσα από τις εμπειρίες τους.

Οι μητέρες ενημερώνονται για τον τρόπο λειτουργίας της ομάδας των παιδιών και βοηθούν τους θεραπευτές αναφέροντάς τους καταστάσεις που επικρατούσαν στο σπίτι καθώς και τις αντιδράσεις του παιδιού.

Στις ομάδες των μικρών παιδιών ήταν παρών και οι μητέρες, αυτό όπως παρατηρήθηκε βοήθησε πολύ τα παιδιά καθώς βλέποντας τη μητέρα τους ένιωθαν ασφάλεια. Για παράδειγμα, ένα κοριτσάκι το οποίο είχε δει τη μητέρα του να λιποθυμάει από τα χτυπήματα του πατέρα της νόμιζε πως ήταν νεκρή, έτσι όταν στην ομάδα αναπτύχθηκε μέσα από το παιχνίδι μια παρόμοια σκηνή, το κοριτσάκι αναστατωμένο, έψαξε να βρει τη μητέρα του και ήθελε να δει αν είναι καλά, αφού την είδε και την αγκάλιασε συνέχισε ήρεμο τις δραστηριότητες στην ομάδα. (Ekbon & Landberg 2003)

4.3.6.2 Θεραπευτικές παρεμβάσεις για τον πατέρα

Υπάρχουν δύο προγράμματα για κακοποιητικούς συζύγους στην Αγγλία και η Ουαλία, το «Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα

Ενδοοικογενειακής Κακοποίησης» (Domestic Abuse Programme) και το «Πρόγραμμα Κοινοτικής Ενδοοικογενειακής Βίας» (Community Domestic Violence Programme). Τα δύο αυτά προγράμματα είναι βασισμένα στο μοντέλο της συμπεριφορικής θεραπείας, οι άνδρες που τα παρακολουθούν έχουν καταδικαστεί για κακοποίησης, δεν υπάρχουν αρκετά στοιχεία για την αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων.

Εθελοντικές οργανώσεις έχουν δημιουργήσει στο Ηνωμένο Βασίλειο και άλλα προγράμματα για τους κακοποιητικούς συζύγους. Τα συγκεκριμένα προγράμματα παρακολουθούν άνδρες που έχουν παραπεμφθεί από το δικαστήριο, τις υπηρεσίες για παιδιά ή με δική τους πρωτοβουλία.

Ο Gondolf πραγματοποίησε έρευνα για χρόνια, για την αξιολόγηση των συγκεκριμένων προγραμμάτων στις Ηνωμένες Πολιτείες. Τα αποτελέσματα έδειξαν πως τα προγράμματα ήταν πιο αποτελεσματικά από ότι οι ποινικές κυρώσεις, επιπλέον, παρατηρήθηκε πως οι πλειοψηφία των ανδρών δεν κακοποιούσε δεν ασκούσε βία στη σύζυγό τους για τα επόμενα τέσσερα χρόνια.

Έπειτα από 30 με 48 μήνες πραγματοποιήθηκε follow up από τον Gondolf, τα δύο τρίτα των συντρόφων των αντρών που παρακολούθησαν το πρόγραμμα, ανέφεραν πως βελτιώθηκε η ποιότητα της ζωής τους και το 85% αισθάνονταν ασφάλεια.

Σύμφωνα με τον Gondolf οι άνδρες που παραπέμφθηκαν από το δικαστήριο για να παρακολουθήσουν το πρόγραμμα ήταν πιο πιθανό να αλλάξουν τη συμπεριφορά τους από ότι εκείνοι που το παρακολούθησαν με δική τους πρωτοβουλία. Στην ίδια έρευνα παρατηρούμε πως μεγαλύτερο ρόλο στην αποτελεσματικότητα έχει ο τρόπος που γίνεται το πρόγραμμα και όχι τόσο η διάρκειά του.

Σύμφωνα με τους Sartin και συνεργάτες οι περαιτέρω παρεμβάσεις μετά το πρόγραμμα (follow up) είναι απαραίτητες, διότι πολλές φορές οι πιθανότητες επανεμφάνισης της βίας είναι μεγάλες.

Το πρόγραμμα «Caring Dad», το οποίο δημιουργήθηκε στο Καναδά και προχώρησε σε τέσσερις πόλεις της Μ. Βρετανίας (Swansea, Flintshire, Trafford and London) εστιάζει στον ρόλο του πατέρα των κακοποιητικών ανδρών. Το πρόγραμμα παρακολουθούν άνδρες οι οποίοι κακοποιούσαν το παιδί ή/και την σύζυγό τους, οι περισσότεροι έχουν παραπεμφθεί από το δικαστήριο ή από διάφορες υπηρεσίες. Έρευνα για την αποτελεσματικότητα του προγράμματος στον Καναδά

έδειξε πως από τους 105 άνδρες, 42 ολοκλήρωσαν τις αρχικές συνεδρίες και παρακολούθησαν τουλάχιστον μια συνεδρία, ενώ 34 ολοκλήρωσαν το πρόγραμμα. Επιπλέον, παρατηρήθηκε μειωμένη επιθετικότητα και απόρριψη προς τα παιδιά τους σε 23 από τους άνδρες που παρακολούθησαν το πρόγραμμα. (Stanley, 2011)

Σύμφωνα με τον McAlister- Groves(1999), η συμμετοχή του πατέρα στη θεραπεία είναι αρκετά περίπλοκη. Σε περιπτώσεις όπου ο πατέρας έχει δικαίωμα επισκέψεων από το παιδί ή υπάρχει κοινή κηδεμονία και γενικότερα ο πατέρας είναι ενεργά στη ζωή του παιδιού, η συμμετοχή του στη θεραπεία του παιδιού είναι απαραίτητη. Ο θεραπευτής έχει τη δυνατότητα να πραγματοποιήσει ατομικές συνεδρίες με τον πατέρα, ώστε να τον καθοδηγήσει για τις ανάγκες του παιδιού, πώς να ανταποκριθεί στα ανάμικτα συναισθήματα του παιδιού και τέλος να του μάθει μη βίαιες τεχνικές πειθαρχίας. (McAlister- Groves, 1999)

Σύμφωνα με τους Ekblom & Landberg(2003) η συνεργασία με τους πατέρες των παιδιών είναι ιδιαίτερος δύσκολη. Πολλοί πατέρες δεν έχουν επαφή με τα παιδιά καθώς θεωρούνται επικίνδυνοι για εκείνα και τις μητέρες.

Όσον αφορά τους πατέρες που μπορούν να έχουν επαφή με την οικογένειά τους και θέλουν να έρθουν στο κέντρο, επικοινωνούν συνήθως με κάποιον άντρα θεραπευτή και μπορούν να συμμετέχουν σε ξεχωριστή ομάδα για εκείνους. Για να γίνει αυτό είναι σημαντικό να δεχτούν, έστω εν μέρει, την ευθύνη που έχουν για την βίαια συμπεριφορά καθώς και να θέλουν να βελτιώσουν τον γονεϊκό τους ρόλο.

4.3.7 Θεραπευτικές παρεμβάσεις για μητέρες και παιδιά

Οι ενδοοικογενειακή βία, είναι διαπιστωμένο πως προκαλεί πολυάριθμα προβλήματα στα παιδιά και στους γονείς αλλά και στη σχέση μεταξύ τους. Συνήθως η θεραπεία είναι εστιασμένη ή στο παιδί ή στους γονείς. Σύμφωνα με τον Borrego και τους συνεργάτες(2008), είναι ζωτικής σημασίας η σχέση παιδιού και γονέα να είναι το επίκεντρο της θεραπείας. Η ψυχοθεραπεία παιδιού-γονέα (Child-Parent Psychotherapy for Family Violence) βασίζεται στην ψυχοδυναμική θεωρία, στη συμπεριφορική- γνωσιακή θεωρία και στην θεωρία της κοινωνικής μάθησης. Η συγκεκριμένη προσέγγιση

προτείνεται σε οικογένειες με παιδιά στη νηπιακή ηλικία, στις συνεδρίες μέσα από το παιχνίδι που πραγματοποιείται μεταξύ της μητέρας και του παιδιού, προωθείται η επικοινωνία, γνωστοποιούνται και εκδηλώνονται τα συναισθήματα και των δύο και δημιουργείται ισχυρότερος δεσμός. Έρευνα έδειξε πως η συγκεκριμένη θεραπεία είναι πιο αποτελεσματική από την ατομική θεραπεία (Lieberman et al. 2005b). Παρατηρήθηκε πως τα προβλήματα που αντιμετώπιζαν τα παιδιά μειώθηκαν σημαντικά και οι πιθανότητες να αναπτύξουν μετατραυματικό στρες μετά τη θεραπεία είναι πολύ λίγες. Επιπλέον, παρατηρήθηκε πως τα προβλήματα των μητέρων βελτιώθηκαν σημαντικά, οι μητέρες μέσα από τις συνεδρίες μπόρεσαν να επεξεργαστούν αυτά που βίωσαν και ταυτόχρονα να αποκτήσουν καλύτερη επικοινωνία με τα παιδιά τους. Δεν ήταν λίγες οι φορές, όπου οι μητέρες μάθαιναν μέσα από τη θεραπεία πως τα παιδιά είχαν κρατήσει στη μνήμη τους πολύ περισσότερα περιστατικά βίας από ότι νόμιζαν οι ίδιες. Είναι σημαντικό να τονιστεί πως η συγκεκριμένη προσέγγιση δεν έχει ως ξεχωριστό στόχο την θεραπεία των προβληματικών συμπτωμάτων που εμφανίζουν οι μητέρες, όμως φαίνεται πως η συγκεκριμένη παρέμβαση βοηθάει εξίσου το παιδί, τη μητέρα και τη σχέση μεταξύ τους.

Μια άλλη θεραπεία που μπορεί να εφαρμοστεί στις οικογένειες με ενδοοικογενειακή βία είναι η Θεραπεία Αλληλεπίδρασης Γονέα – Παιδιού (Parent–Child Interaction Therapy). Η συγκεκριμένη παρέμβαση βασίζεται στο συμπεριφορικό μοντέλο και είναι κατάλληλη για παιδιά ηλικίας 2-7 ετών. Η συγκεκριμένη θεραπεία βασιζόμενη στο θεωρητικό συμπέρασμα πως η δυσλειτουργική σχέση γονέων-παιδιού οδηγεί σε πολυάριθμα προβλήματα, στοχεύει στην αλλαγή και στη βελτίωση της σχέσης γονέων-παιδιού, βελτιώνοντας τις γονικές δεξιότητες των γονέων. Αρχικά, οι γονείς μαθαίνουν τις απαραίτητες δεξιότητες, όπως να επιβραβεύουν το παιδί όταν κάνει κάτι θετικό, να αδιαφορούν όταν η συμπεριφορά του είναι αρνητική, να είναι ήρεμοι, να επικοινωνούν με το παιδί χωρίς να χρησιμοποιούν επιθετική συμπεριφορά και ύστερα γίνονται πράξη με τη καθοδήγηση του θεραπευτή.

Οι μητέρες που έχουν κακοποιηθεί έχουν χαμηλή αυτοπεποίθηση, μέσα από τη θεραπεία γονέα- παιδιού, η μητέρα ενθαρρύνεται συνεχώς από τον θεραπευτή, με αυτόν τον τρόπο αποκτά καλύτερες γονικές δεξιότητες αλλά και την αυτοπεποίθηση πως είναι σωστός γονιός. Επιπροσθέτως, το παιδί μπορεί να αντιμετωπίσει καλύτερα τα περιστατικά που έχει βιώσει, εάν η μητέρα είναι υποστηρικτική,

συναισθηματικά διαθέσιμη και εφαρμόζοντας μη βίαιες τεχνικές πειθαρχίας.

Η συγκεκριμένη θεραπευτική προσέγγιση πραγματοποιείται ανάμεσα σε μητέρα και παιδί αλλά και σε πατέρα και παιδί. Συνήθως, όμως, οι γυναίκες είναι εκείνες, οι οποίες θέλουν να παρακολουθήσουν θεραπεία ή τα αποτελέσματα από τις αντίστοιχες έρευνες που έχουν διεξαχθεί είναι από γυναίκες που ζουν μαζί με τα παιδιά τους σε ξενώνες φιλοξενίας και χωρίς τον πατέρα. Τέλος, η Θεραπεία Αλληλεπίδρασης Γονέα – Παιδιού δε θα παρουσιάσει τα επιθυμητά αποτελέσματα σε οικογένειες που ζουν ακόμα με τη βία, καθώς η μητέρα και το παιδί θα έχουν συνεχώς τον φόβο της βίας χωρίς να μπορούν να προχωρήσουν στα επόμενα στάδια (Borrego et al 2008).

4.3.8 Καταφύγια

Τα καταφύγια αποτελούν ένα ασφαλές μέρος για τις κακοποιημένες γυναίκες και τα παιδιά τους. Τα καταφύγια διαφέρουν από χώρα σε χώρα, αλλά τα κοινά χαρακτηριστικά που περιλαμβάνουν είναι η κρυφή τους τοποθεσία, οι τηλεφωνικές γραμμές υποστήριξης και πληροφοριών, η νομική υποστήριξη, συμβουλευτική και εκπαιδευτικά προγράμματα. Επιπλέον, αρκετά καταφύγια, αλλά όχι όλα, παρέχουν υποστηρικτικά προγράμματα για τα παιδιά μάρτυρες ενδοοικογενειακής βίας. Τα στατιστικά στοιχεία που υπάρχουν για τα καταφύγια δεν είναι ακριβή, καθώς πολλά επιλέγουν να μην δημοσιοποιήσουν στοιχεία για την προστασία των θυμάτων. Πρέπει να τονιστεί, όμως, πως είναι σημαντικό να γνωρίζουμε την αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων αλλά και την πραγματική έκταση του προβλήματος, ώστε να ακολουθηθούν τα κατάλληλα μέτρα. Τέλος, τα στοιχεία που συνήθως γνωστοποιούνται είναι μόνο για τις μητέρες- θύματα και όχι και για τα παιδιά που έχουν εκτεθεί στην οικογενειακή βία (kids counts, 2009).

Η παραμονή των παιδιών στα καταφύγια είναι μια ευκαιρία ώστε να γίνουν γνωστές οι ανάγκες τους και να τους δοθεί η κατάλληλη υποστήριξη και θεραπεία. Αν και πολλές φορές μένουν για μικρό χρονικό διάστημα με αποτέλεσμα να μην είναι δυνατόν να πραγματοποιηθεί η αντίστοιχη παρέμβαση. Σε έρευνα που έγινε από τους Mullender και συνεργάτες το 2002 (από Stanley 2011), τα παιδιά ανέφεραν πως ήθελαν τα καταφύγια να προσφέρουν δραστηριότητες

ώστε να «ξεφεύγουν» και να μοιράζονται τις εμπειρίες που έζησαν. Σύμφωνα με την Stanley (2011), τα καταφύγια προσφέρουν τις εξής παρεμβάσεις στα παιδιά, δομημένο παιχνίδι, βιβλιοθεραπεία, παρεμβάσεις μέσα από μουσική, χορό και θέατρο, ατομικές και ομαδικές συνεδρίες, παροχή βοήθειας στην αλλαγή του σχολείου και παροχή νομικής βοήθειας.

Σε έρευνα που έγινε από τους Mullender και συνεργάτες το 1998, οι εργαζόμενοι των καταφυγίων τόνισαν πως ήταν ιδιαίτερος δύσκολο να βρουν τις κατάλληλες δραστηριότητες για τους εφήβους και τα μεγαλύτερα αγόρια προκαλούσαν συχνά αναστάτωση (Stanley, 2011).

Το πρόγραμμα «Υποστήριξη» (Support) στις Η.Π.Α, απευθύνεται σε μητέρες θύματα ενδοοικογενειακής βίας και τα παιδιά τους, οι οποίες αποφασίζουν να φύγουν από το σπίτι και να απομακρυνθούν από τον βίαιο σύζυγο. Το πρόγραμμα έχει στόχο την στήριξη των μητέρων και την βελτίωση των γονεϊκών τους δεξιοτήτων. Επιπροσθέτως αναφέρεται πως όταν η μητέρα και τα παιδιά φύγουν από τα καταφύγια, που φιλοξενούνται μέχρι να εγκατασταθούν στο νέο σπίτι, πραγματοποιούνται εβδομαδιαίες συνεδρίες και για τους δύο για οχτώ μήνες. Είναι σημαντικό να τονιστεί πως η περαιτέρω παρακολούθηση (follow up) που πραγματοποιείται συμβάλλει κατά ένα μεγάλο ποσοστό στην βελτίωση της κατάστασης της μητέρας και του παιδιού (Stanley, 2011).

4.4 Προγράμματα για τα παιδιά μάρτυρες ενδοοικογενειακής βίας

Αναφέρουμε κάποια σημαντικά προγράμματα για παιδιά μάρτυρες ενδοοικογενειακής βίας, σε Ευρώπη και Βόρεια Αμερική.

4.4.1 Κλινική Bågen (Bågen Clinic)

Η Κλινική Bågen είναι ένα πρόγραμμα, στη Σουηδία, για παιδιά που έχουν γίνει μάρτυρες ενδοοικογενειακής βίας. Συγκεκριμένα, αναφέρεται σε παιδιά 3-7 ετών, τα οποία ζουν σε οικογένειες, όπου η μητέρα υπέστη σωματική βία. Τα παιδιά που συμμετέχουν στο πρόγραμμα ζουν πλέον μόνο με τις μητέρες τους.

Το πρόγραμμα προσφέρει βραχυπρόθεσμη ομαδική ψυχοθεραπεία, η ομάδα αποτελείται από 5 ή 6 παιδιά και 2 θεραπευτές, οι συναντήσεις πραγματοποιούνται μια ώρα την εβδομάδα για 12 εβδομάδες. Ο σκοπός της ομάδας είναι:

- Να βοηθήσει τα παιδιά να περιγράψουν και να καταλάβουν αυτά που πέρασαν
- Να μειώσει το σχετιζόμενο με το τραύμα, άγχος και δυσφορία
- Να μειώσουν τη ντροπή και το αίσθημα αποκλεισμού που νιώθουν
- Να μειώσουν τη νοητική τους σύγχυση

Τα παιδιά που παρακολουθούν το συγκεκριμένο πρόγραμμα έχουν γίνει μάρτυρες άσκησης βίας προς τη μητέρα τους, αυτό δε σημαίνει απαραίτητα πως αποτέλεσμα της βίας ήταν κάποια σωματική βλάβη ή ότι ο δράστης έχει καταδικαστεί. Συνήθως η μητέρα είναι εκείνη που θέλει να βοηθήσει το παιδί και ο πατέρας, ο οποίος κατηγορείται, αρνείται την πράξη του.

Η δουλειά του κέντρου δεν είναι να ανακαλύψει τι έγινε στην πραγματικότητα αλλά να βοηθήσει τα παιδιά. Με αυτόν τον τρόπο δίνεται η ευκαιρία στα παιδιά να αναφέρουν μέσα από την δική τους οπτική γωνία τι έγινε στην οικογένεια, ανεξαρτήτως από τις νομικές διαδικασίες.

Η θεραπεία γίνεται με ενεργητική προσέγγιση, ασχολούνται με θέματα που αφορούν την ενδοοικογενειακή βία, μέσα από το παιχνίδι. Εκτός από τη μέθοδο του παιχνιδιού, είναι πολύ σημαντικό τα παιδιά να μιλούν ανοιχτά στην ομάδα για τις εμπειρίες τους.

Επιπροσθέτως, οι θεραπευτές οργανώνουν ομαδικές συνεδρίες με τις μητέρες των παιδιών, τέσσερις με έξι φορές συνολικά. Όπως αναφέρεται, είναι πάρα πολύ δύσκολο οι άνδρες να παρακινηθούν και να συμμετέχουν στην θεραπευτική διαδικασία.

Τέλος, οι συγκρούσεις και οι απειλές μεταξύ των γονέων παραμένουν ακόμα και μετά τον χωρισμό και αυτό επηρεάζει την ανάπτυξη του παιδιού. Οι συνθήκες κάτω από τις οποίες ζουν τα παιδιά είναι πιθανόν να μην αλλάξουν, όμως οι θεραπευτική διαδικασία_τα βοηθάει να αντιμετωπίσουν καλύτερα τα συναισθήματά και τις αντιδράσεις τους, που προκύπτουν από τη βεβαρυμμένη με συγκρούσεις καθημερινότητά τους.

Σύμφωνα με τον Kerig et al. (2000), μια αποτελεσματική θεραπευτική προσέγγιση για παιδιά που βιώνουν ψυχολογικά τραύματα από την ενδοοικογενειακή βία, είναι απαραίτητο να περιλαμβάνει στοιχεία από το ψυχοδυναμικό αλλά και το γνωσιακό- συμπεριφορικό μοντέλο.

Το παιχνίδι είναι πολύ σημαντικό εργαλείο για την λειτουργία της ομάδας, αφού πρόκειται για παιδιά προσχολικής ηλικίας και μέσα από αυτό μπορούν να εκφραστούν καλύτερα. Επιπλέον, τα παιδιά έχουν ανάγκη την υποστήριξη ενός ενήλικα όπως και την διαβεβαίωση πως θα είναι ασφαλή. Αφού βεβαιωθούν ότι τα ίδια και οι μητέρες τους είναι ασφαλή τότε μόνο μπορούν να επεξεργαστούν τις τραυματικές τους εμπειρίες.

Αρχικά, όλα τα παιδιά που υπήρξαν μάρτυρες ενδοοικογενειακής βίας θα έπρεπε να εξεταστούν από κάποιον ειδικό ικανό να ανιχνεύσει τυχόντα μετα-τραυματικά συμπτώματα.

Επιπρόσθετα, τα παιδιά που έχουν δει την μητέρα τους να κακοποιείται και παρουσιάζουν συμπτώματα μετα-τραυματικού στρες, θα πρέπει να περιγράψουν την κατάσταση την οποία έζησαν. Στην συγκεκριμένη περίπτωση, οι ευθείες ερωτήσεις και υποστηρικτικές θεραπευτικές προσεγγίσεις βοηθούν το παιδί να περιγράψει τι ακριβώς έγινε με λεπτομέρειες. Επιπλέον, οι συζητήσεις επικεντρώνονται στα συναισθήματα των παιδιών και στην δική τους ερμηνεία για το τι έγινε.

Κάποια παιδιά δυσκολεύονται να συνειδητοποιήσουν και να επεξεργαστούν την κατάσταση. Σε αυτή την περίπτωση ο θεραπευτής οφείλει να αποσαφηνίσει με κάθε δυνατό τρόπο το βίωμα του παιδιού και να ξεκαθαρίσει στο παιδί ότι πραγματικά έζησε αυτή την τραυματική κατάσταση (Ekblom & Landberg 2003).

Ομαδική θεραπεία

Τα μέλη της ομάδας έχουν την δυνατότητα να βρίσκονται με παιδιά της ηλικίας τους που έχουν ζήσει παρόμοιες καταστάσεις, με αυτόν τον τρόπο καταλαβαίνουν πως δεν είναι μόνα, μοιράζονται τις εμπειρίες τους και εκφράζονται με το παιχνίδι. Επιπροσθέτως, η παρουσία των άλλων παιδιών κάνει πιο εύκολη την επαφή με τον θεραπευτή, έτσι μπορούν να αντιμετωπίσουν καλύτερα τη νέα κατάσταση· το παιδί μέσα από τις αντιδράσεις και τις εμπειρίες των άλλων μελών έχει την ευκαιρία να προβληματιστεί καθώς και να επεξεργαστεί τα δικά του βιώματα (Ekblom & Landberg 2003).

4.4.2 Ενάντια στη Βία και την Κακοποίηση (Against Violence & Abuse)

Το Βρετανικό κοινοτικό πρόγραμμα «*Ενάντια στη Βία και την Κακοποίηση*» (Against Violence & Abuse, AVA) απευθύνεται σε παιδιά, νέους και μητέρες, που έχουν βιώσει ενδοοικογενειακή βία, με στόχο να μοιραστούν και να μιλήσουν για τις εμπειρίες τους. Έρευνες στην Βρετανία δείχνουν πως τα παιδιά που έχουν βιώσει ενδοοικογενειακή βία προτιμούν να μιλούν σε άλλα παιδιά με παρόμοιες εμπειρίες. Δυστυχώς αυτό δε μπορεί εύκολα να γίνει πραγματικότητα εκτός καταφυγίων, διότι δεν υπάρχουν αρκετά κοινοτικά προγράμματα για παιδιά που έχουν εκτεθεί στην ενδοοικογενειακή βία.

Το συγκεκριμένο πρόγραμμα διαρκεί 12 εβδομάδες και περιλαμβάνονται διαφορετικές ηλικιακές ομάδες για παιδιά και νέους 4-21 ετών.

Κύρια θέματα στις ομάδες είναι:

- Οι εμπειρίες των παιδιών
- Κατανόηση της κακοποίησης
- Μείωση των ενοχών και της αυτό-κατηγορίας
- Ασφαλής σχεδιασμός
- Διαχείριση έκφρασης συναισθημάτων

Ξεχωριστή ομάδα είναι εκείνη για τις μητέρες. Στόχος είναι η στήριξη τους για να κατανοήσουν πως η βία επηρέασε τα παιδιά και πως μπορούν οι ίδιες να τα βοηθήσουν.

Επιπλέον, ένα σημαντικό χαρακτηριστικό του συγκεκριμένου προγράμματος είναι η συνεργασία με άλλες υπηρεσίες, όπως κοινωνικές υπηρεσίες, σχολεία, εθελοντικές οργανώσεις, υπηρεσίες επιμελητών ανηλίκων/κοινωνικής αρωγής (AVA, 2010).

4.4.3 Παιδί μάρτυρας στη βία (Child Witness to Violence)

Το πρόγραμμα «*Παιδί μάρτυρας στη βία*» (Child Witness to Violence), στον Καναδά, έχει στόχο να βοηθήσει τα παιδιά που είναι μάρτυρες βίας παρέχοντας συμβουλευτική, σε εκείνα και στις οικογένειές τους. Επιπλέον, παρέχει εκπαίδευση στους γονείς, για να μπορούν αν στηρίξουν και να ανταποκριθούν στις ανάγκες των παιδιών.

Πραγματοποιούνται ατομικές ή ομαδικές συνεδρίες σε παιδιά και εφήβους (3-18), που δε ζουν σε βίαιες οικογένειες πια (CWVP, χχ).

4.4.4 Διαπολιτισμική πρωτοβουλία (Interkulturelle Initiative e.V)

Το πρόγραμμα «*Διαπολιτισμική πρωτοβουλία*», (Interkulturelle Initiative e.V.), ιδρύθηκε το 2001 στο Βερολίνο, παρέχει συμβουλευτική, νομική βοήθεια και καταφύγια σε κακοποιημένες γυναίκες και στα παιδιά τους. Στα καταφύγια έχουν δημιουργηθεί ένας μεγάλος χώρος μέσα στο κτήριο και ένας κήπος για να παίζουν τα παιδιά.

Το προσωπικό (νηπιαγωγοί, κοινωνικοί λειτουργοί κλπ) προέρχεται από διάφορες χώρες και μιλάει και άλλες γλώσσες εκτός από γερμανικά, συγκεκριμένα οι γλώσσες που ομιλούνται είναι τούρκικα, ρώσικα, ισπανικά, αγγλικά, περσικά, ταμίλ, πολωνικά, αρμένικα και γλώσσες από την πρώην Γιουγκοσλαβία. Με αυτό τον τρόπο η επικοινωνία με τις γυναίκες και τα παιδιά είναι καλύτερη, καθώς μιλούν στη μητρική τους γλώσσα. Η βοήθεια που προσφέρεται είναι ανεξάρτητη από την εθνικότητα και την γλώσσα που μιλούν οι γυναίκες και τα παιδιά (Interkulturelle Initiative e.V, n.d).

Πιο αναλυτικά το πρόγραμμα παρέχει:

- Συμβουλευτική σε γυναίκες και παιδιά
- Δωρεάν νομική βοήθεια
- Τηλεφωνική στήριξη
- Ενημερωτικές συναντήσεις (για θέματα ισότητας, ναρκωτικών, κακοποίησης κα)
- Περεταίρω παρακολούθηση (follow-up) μετά την απομάκρυνση από το καταφύγιο
- Υπηρεσίες μετάφρασης και συνοδείας
- Καταφύγια έκτακτης ανάγκης
- Καταφύγια μεσοπρόθεσμης/μακροπρόθεσμης διαμονής

Παρέχεται ξεχωριστό πρόγραμμα για τα παιδιά μάρτυρες ενδοοικογενειακής βίας, που ζουν στο καταφύγιο με την μητέρα τους.

Υπηρεσίες που παρέχονται στα παιδιά:

- Υποστήριξη των παιδιών για να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα που βίωσαν και βιώνουν
- Βοήθεια για την εύρεση των κατάλληλων προγραμμάτων εκτός του καταφυγίου
- Επικοινωνία με σχολεία, ιδρύματα κλπ
- Βοήθεια για την ενδυνάμωση του δεσμού μητέρας- παιδιού και ανάπτυξη των γονεϊκών δεξιοτήτων
- Ψυχαγωγικές δραστηριότητες
- Εκπαίδευση για θέματα ισότητας (Interkulturelle Initiative e.V, n.d).

4.4.5 Και τώρα εγώ...! (En nu ik...!)

Το πρόγραμμα «*Και τώρα εγώ...!*» (*En nu ik...!*), στην Ολλανδία, αναφέρεται σε παιδιά 7- 11 ετών που έχουν εκτεθεί στην ενδοοικογενειακή βία και στους γονείς τους. Υπάρχει δυνατότητα στήριξης και στα μικρότερα αδέρφια των παιδιών που παίρνουν μέρος στο πρόγραμμα, επιπλέον σε περιπτώσεις, όπου οι γονείς δε μιλούν καλά ολλανδικά μπορεί να παραβρίσκεται ένας διερμηνέας. Οι συνεδρίες που πραγματοποιούνται είναι ομαδικές, τα παιδιά μπορούν να μοιραστούν τις εμπειρίες τους, η θεραπεία επίσης επιτυγχάνεται και μέσα από το παιχνίδι, τη ζωγραφική, το θέατρο, το χορό και το διάβασμα. Στην ομάδα γονέων, οι γονείς ενημερώνονται για το πρόγραμμα των παιδιών, τις επιπτώσεις της βίας και την καθοδήγηση που χρειάζονται (Steunpunt Huiselijk Geweld Noord-Kennemerland, n.d).

4.4.6 Μείνετε ομάδα (Blijf Groep)

Το πρόγραμμα «*Μείνετε ομάδα*» (*Blijf Groep*) ιδρύθηκε το 1974 στο Άμστερνταμ και πραγματοποιεί παρεμβάσεις για περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας. Τα τελευταία χρόνια παρέχονται ξεχωριστά προγράμματα σε παιδιά που έχουν εκτεθεί στην ενδοοικογενειακή βία. Επιπροσθέτως, έχουν δημιουργηθεί καταφύγια για γυναίκες, παιδιά αλλά και άντρες θύματα ενδοοικογενειακής βίας.

Κύριοι στόχοι του προγράμματος είναι η πρόληψη και η παρέμβαση για την ενδοοικογενειακή βία. Αυτά επιτυγχάνονται

- με την παροχή βοήθειας σε σπίτια ή σε καταφύγια σε όποιον αντιμετωπίζει πρόβλημα με την ενδοοικογενειακή βία
- και με την ενημέρωση και εκπαίδευση σχετικά με την ενδοοικογενειακή βία για όσους ασχολούνται με την ενδοοικογενειακή βία (Blijf, 2012).

4.4.7 Καθολική οικογενειακή υπηρεσία (Catholic Family Service)

Η «Καθολική οικογενειακή υπηρεσία» (Catholic Family Service), στην Οττάβα, στον Καναδά, είναι μη κερδοσκοπική οργάνωση και προσφέρει διάφορες υπηρεσίες για τα παιδιά, τους νέους και τις οικογένειες που αντιμετωπίζουν προβλήματα (ενδοοικογενειακή βία, σεξουαλική κακοποίηση κ). Μια από τις υπηρεσίες που προσφέρει απευθύνεται για παιδιά μάρτυρες ή θύματα της ενδοοικογενειακής βίας. Πραγματοποιούνται ατομικές και ομαδικές συνεδρίες για παιδιά 6-15 ετών, με ομάδες αντίστοιχες της κάθε ηλικίας, καθώς και ομάδες υποστήριξης για τις μητέρες των παιδιών. (Catholic Family Service Ottawa, 2013)

Κύριοι στόχοι της οργάνωσης για τα παιδιά είναι

- Να ενημερωθούν για τη βία
- Να μιλήσουν ελεύθερα για αυτά που έζησαν
- Να «σπάσουν» τον κύκλο της βίας, συγκεκριμένα, τα παιδιά να μην αναπαράγουν την βία που βίωσαν
- Να μάθουν πώς να προστατεύουν τον εαυτό τους σε περιπτώσεις βίας
- Ενδυνάμωση των παιδιών
- Εκμάθηση εναλλακτικών λύσεων αντί της βίας σε καταστάσεις και προβλήματα που θα αντιμετωπίσουν

Κύριοι στόχοι της οργάνωσης για τις μητέρες είναι

- Να ενημερωθούν για τη βία και τις μορφές της
- Να μοιραστούν τις εμπειρίες τους, ώστε ακούγοντας τις εμπειρίες των άλλων γυναικών να καταλάβουν πως δεν είναι μόνες
- Να αντιληφθούν τις συνέπειες που έχει η βία στον ρόλο τους ως μητέρα

- Να ενδυναμώσουν τις γονεϊκές τους δεξιότητες
- Να στηρίξουν τα παιδιά τους
- Να μάθουν να προστατεύουν τον εαυτό τους και τα παιδιά τους

Είναι σημαντικό να αναφερθεί πως οι υπηρεσίες παρέχονται δωρεάν και δίνεται οικονομική βοήθεια αν χρειάζεται για μετακίνηση με μεταφορικά μέσα και για φύλαξη των παιδιών. Τέλος, σε περιπτώσεις όπου είναι απαραίτητο παρέχεται διερμηνέας αλλά και διερμηνέας νοηματικής γλώσσας (Catholic Family Service Ottawa, 2013).

4.4.8 Δυνατότερες Οικογένειες (Stronger Families Programme)

Στο Ηνωμένο Βασίλειο λειτουργεί ένα πρόγραμμα για μητέρες και παιδιά που έχουν εκτεθεί στην ενδοοικογενειακή βία στο πρόγραμμα «Δυνατότερες Οικογένειες» (Stronger Families Programme), ιδρύθηκε το 2003 και είναι βασισμένο σε αντίστοιχο πρόγραμμα του Καναδά.

Ο σκοπός του προγράμματος για τα παιδιά είναι:

- Να ενημερωθούν για την ενδοοικογενειακή βία
- Να βοηθήσει τα παιδιά να καταλάβουν πως δεν ευθύνονται εκείνα για την ενδοοικογενειακή βία
- Ο «ασφαλής σχεδιασμός» σε περίπτωση επανεμφάνισης της βίας
- Διαχείριση της απώλειας και των αλλαγών

Ο σκοπός του προγράμματος για τα παιδιά είναι να:

- Συμβάλουν στην στήριξη των παιδιών
- Αναπτύξουν στρατηγικές για την ασφάλεια των παιδιών
- Βοηθήσουν τις ίδιες να ξεπεράσουν τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν

Τα αποτελέσματα από έρευνα που έγινε για να διαπιστωθεί η αποτελεσματικότητα του προγράμματος έδειξαν πως τα παιδιά έμαθαν για την ενδοοικογενειακή βία, πως ότι συμβαίνει δεν είναι δικό τους λάθος, συνειδητοποίησαν πως δεν είναι μόνα και μπορούν πλέον να μιλήσουν για τα βιώματά τους και να εκφράσουν τα συναισθήματά τους (Stanley, 2011).

4.5 Ο ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού

Η κοινωνική εργασία συνιστά μια διεργασία ενδυνάμωσης των ανθρώπων και επίλυσης κοινωνικών προβλημάτων. Οι παρεμβάσεις της λαμβάνουν χώρα σε τρεις διαφορετικές κλίμακες εφαρμογής: Στη μικροκλίμακα αντιμετωπίζει προσωπικές αδυναμίες και ανεπάρκειες ατόμων ή οικογενειών. Στη μεσοκλίμακα παρέχει υποστήριξη δημιουργώντας ευκαιρίες για συνεργασία και συμμετοχή σε ομάδες. Στη μακροκλίμακα παρεμβαίνει σε μεγάλα συστήματα, όπως οι κοινότητες, οι οργανώσεις, οι οργανισμοί και οι υπηρεσίες παροχής κοινωνικών υπηρεσιών, όπου αντιμετωπίζει προβλήματα κοινωνικού σχεδιασμού των κοινοτήτων, των θεσμών και των οργανώσεων για την ανάπτυξη επαρκών κοινωνικών υπηρεσιών για όλους (Καλλινικάκη, 1998).

Ειδικότερα, οι στόχοι της είναι η εύρυθμη κοινωνική λειτουργία των ατόμων, των ομάδων και των κοινοτήτων, ο εντοπισμός και η εξάλειψη των κοινωνικών προβλημάτων που επηρεάζουν την κοινωνική λειτουργία των ατόμων καθώς και εκείνων που δημιουργούνται από αυτά, η υποστήριξη και η ενδυνάμωση των ατόμων που αδυνατούν ή δυσκολεύονται να παραμείνουν ή να γίνουν ανεξάρτητα και αυτάρκη, η ενθάρρυνση της ενεργού συμμετοχής των πολιτών σε όλες τις βασικές κοινωνικές λειτουργίες, η πρόληψη ψυχοκοινωνικών δυσλειτουργιών, η εξάλειψη των κοινωνικών διακρίσεων εξαιτίας της φυλής, της γλώσσας, της θρησκείας, του φύλου, της ηλικίας, της κοινωνικής θέσης κ.α. Με λίγα λόγια, η κοινωνική εργασία προκαλεί, σχεδιάζει, οργανώνει και υλοποιεί την κοινωνική αλλαγή και συμπαρασύρεται από αυτήν, οι δε στόχοι της θα μπορούσαν να συνοψιστούν σε τρεις: ανάπτυξη, πρόληψη και θεραπεία. (Καλλινικάκη, 1998).

Ο Κοινωνικός Λειτουργός είναι ένας μεσολαβητής μεταξύ του ατόμου ή της ευπαθούς ομάδας και του εξωτερικού του περιβάλλοντος, με σκοπό την προστασία και την επανένταξή του ατόμου στο κοινωνικό σύνολο. Οι Κοινωνικοί Λειτουργοί δεν μπορούν να χορηγήσουν φάρμακα, αλλά ασκούν την κοινωνική εργασία σε υποστηρικτικό - συμβουλευτικό - θεραπευτικό επίπεδο. Ο Κοινωνικός Λειτουργός μέσω της υποστηρικτικής θεραπείας στοχεύει στην συναισθηματική εκφόρτιση του ατόμου και στην κατανόηση και επεξεργασία των συναισθημάτων του. Η παραδοχή της ύπαρξης μιας ασθένειας ή μιας οποιασδήποτε ιδιαιτερότητας, η ερμηνεία και η επεξήγησή της, είναι απαραίτητη με στόχο την ρεαλιστική

αντιμετώπιση των επιπτώσεων της στην καθημερινή ζωή του ατόμου (Be strong, 2012).

Αναφορικά με την ενδοοικογενειακή βία, η συμπαράσταση και η κατανόηση μπορούν να απαλύνουν τις επιπτώσεις, ενώ μία αρνητική ή εχθρική αντίδραση μπορεί να πολλαπλασιάσει τη βλάβη και να επιδεινώσει το τραυματικό σύνδρομο. Μετά το γεγονός της κακοποίησης, το θύμα είναι ιδιαίτερα ευάλωτο διότι έχει θρυμματιστεί η αίσθηση του εαυτού του. Αυτή η αίσθηση μπορεί να δημιουργηθεί ξανά μόνο με τον ίδιο τρόπο με τον οποίο είχε χτιστεί αρχικά, δηλαδή μέσα από τις σχέσεις με το κοινωνικό περιβάλλον (Herman, 1996).

Έχει γίνει πλέον ευρέως αποδεκτό ότι οι ψυχαναλυτικές και οι ψυχιατρικές παρεμβάσεις του δράστη, αποτελούν μόνο ένα μικρό κομμάτι της αντιμετώπισης του προβλήματος. Επειδή οι ρίζες της βίας μεταξύ των συντρόφων βρίσκονται στη δομή της οικογένειας, των διαπροσωπικών σχέσεων και της κοινωνίας, είναι πλέον γνωστό ότι αυτή η αντιμετώπιση μπορεί να είναι αποτελεσματική μόνο σε ένα μικρό αριθμό περιπτώσεων βίας και κακοποίησης. (Δημοπούλου-Λαγωνίκα, 1995).

Βασικός στόχος για τις κακοποιημένες γυναίκες είναι η ενδυνάμωση, η ανάπτυξη της αυτοεκτίμησης και αυτοπεποίθησης και ο έλεγχος του άγχους. Ο έλεγχος αυτός οδηγεί στην κατανόηση από την μεριά των γυναικών, ότι είναι σε θέση να αντιμετωπίσουν στη ζωή τους διάφορες καταστάσεις με επιτυχία, βασιζόμενες στη δική τους δύναμη και προσπάθεια. Βασικό βήμα στην θεραπευτική διαδικασία, είναι η παρατήρηση των συναισθημάτων και η καταπολέμηση συμπτωμάτων κατάθλιψης. Ο Κοινωνικός Λειτουργός μπορεί να παρέχει βοήθεια, ενίσχυση και υποστήριξη στην κακοποιημένη γυναίκα. Ενεργώντας δυναμικά μπορεί να βοηθήσει την κακοποιημένη γυναίκα και να βρει τρόπους για την επίλυση του προβλήματός της. Προτεραιότητά του είναι να βοηθήσει στην ανασυγκρότηση του «εγώ» του θύματος και να βγει από την παθητικότητα που το διακατέχει. Σημαντικός, επίσης, παράγοντας για την γυναίκα που κακοποιείται και που αισθάνεται πως κανείς δεν μπορεί να την καταλάβει είναι επίσης ο υποστηρικτικός ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού (Lyons, 2004).

Ο/Η Κοινωνικός/ή Λειτουργός σέβεται τις επιλογές της κάθε κακοποιημένης γυναίκας και μόνο αν η ίδια το επιθυμεί συνεργάζεται με τον/ην ίδιο/α και το συγγενικό και φιλικό περιβάλλον για την στήριξή της. Έρχεται σε επικοινωνία με τον εργασιακό της χώρο,

με το σχολείο των παιδιών (αν υπάρχουν), ενημερώνει για οικονομικές παροχές που δικαιούται η γυναίκα, διευκολύνει την πρόσβασή της σε αυτές και στα πλαίσια της Κοινωνικής Εργασίας στην οικογένεια μπορεί να εμπλέξει όλα τα μέλη της σε συνεργασία για την καταστολή της κακοποίησης. Τέλος, συνεργάζεται με ιατρικές υπηρεσίες και με την αστυνομία για άμεση παρέμβαση και βοήθεια. (Lyons, 2004).

Η προσέγγιση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας από μια ειδικότητα επαγγελματιών δεν επαρκεί για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπισή του. Αντιθέτως, αποτελεί επιτακτική ανάγκη η ύπαρξη διεπαγγελματικής και διεπιστημονικής συνεργασίας, ανάλογα με το σκοπό και το είδος κάθε υπηρεσίας (Δημοπούλου- Λαγωνίκα, 1995). Πρόκειται για ειδικότητες κοινωνικών λειτουργών, ψυχολόγων, νομικών, ιατρών, νοσηλευτών, εκπαιδευτικών και άλλων επαγγελματιών που ενδέχεται να στελεχώνουν υπηρεσίες παιδικής προστασίας (Lyons, 2004).

Στον τομέα της πρόληψης, ο κοινωνικός λειτουργός μπορεί να αποτελεί μέλος μιας ερευνητικής ομάδας, η οποία διεξάγει έρευνες μελετώντας και ερμηνεύοντας πλήρως το φαινόμενο της κακοποίησης σε όλες τις διαστάσεις του. Με αυτό τον τρόπο, αναγνωρίζονται τα χαρακτηριστικά, τα αίτια και τα αποτελέσματα της κακομεταχείρισης των παιδιών, επιτυγχάνεται αποτελεσματικότερος σχεδιασμός και εφαρμογή των πλέον λειτουργικών παρεμβάσεων. Σε αυτό το πεδίο εντάσσεται η διεξαγωγή σεμιναρίων με στόχο την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του κοινού, καθώς και η δημιουργία ομάδων γονέων στις οποίες ο κοινωνικός λειτουργός έχει συντονιστικό, καθοδηγητικό και θεραπευτικό ρόλο, εφόσον είναι καταλλήλως εξειδικευμένος (Δημητρόπουλος, 2000, Παπαδοπούλου, 2009).

Σε περιπτώσεις όπου το γεγονός της κακοποίησης δεν έχει διαγνωστεί και εφόσον υπάρχουν ενδείξεις ή καταγγελίες, προκειμένου ο Κοινωνικός Λειτουργός να μην υποπέσει σε διαγνωστικά λάθη, απαιτούνται λεπτοί χειρισμοί, σωστή εκτίμηση του περιστατικού και εύρεση στοιχείων που επαληθεύουν τις ήδη υπάρχουσες ενδείξεις της βίας. Σε περίπτωση λανθασμένης διάγνωσης πιθανόν να προκληθεί συναισθηματική αποδιοργάνωση της οικογένειας, ενώ εφόσον επιβεβαιωθεί το γεγονός, στόχος του Κοινωνικού Λειτουργού είναι η εφαρμογή της καταλληλότερης παρέμβασης και η εξασφάλιση της πλέον ευνοϊκής μεταχείρισης για το θύμα (Χατζηφωτίου, 2005).

Εφόσον βέβαια, εξακριβωθεί η κακοποιητική συμπεριφορά, κύριο μέλημα του επαγγελματία Κοινωνικού Λειτουργού είναι η άμεση

επέμβαση, σε συνεργασία με τις αρχές και τους αρμόδιους φορείς. Αυτό συνεπάγεται ακόμα και την απομάκρυνση του θύματος από την οικογενειακή εστία, όταν αυτή αποτελεί την πηγή κακομεταχείρισης. Η απομάκρυνση μπορεί να είναι τόσο προσωρινή, όσο και μόνιμη. Αυτό κρίνεται στην πορεία, εφόσον πρώτα εκτιμηθεί η οικογενειακή κατάσταση (Τσιάντης, 2001). Σε κάθε περίπτωση, μια ακόμα αρμοδιότητα του κοινωνικού λειτουργού είναι να διαβεβαιώσει το θύμα πως δεν ευθύνεται για αυτά που συμβαίνουν και πως η απομάκρυνσή του από την οικογένεια δεν πραγματοποιείται ως τιμωρία του ίδιου, άλλα έχει ως στόχο την προστασία του. Τέτοιες διαβεβαιώσεις είναι ιδιαίτερα χρήσιμες (U.S Department of Justice, 2001).

Επιπλέον, ο Κοινωνικός Λειτουργός στο πλαίσιο της οικογένειας συνεργάζεται προκειμένου να ξεφύγουν τα μέλη της από την κοινωνική απομόνωση, να ενισχύσουν την αυτοεκτίμησή τους, παρέχοντας βοήθεια με στόχο να ρυθμίσουν καλύτερα τη ζωή τους. Σύμφωνα μάλιστα με τη Χατζηφωτίου (2005, σελ.95), *«η αντιμετώπιση πρακτικών και ψυχολογικών προβλημάτων και οι ειδικές ανάγκες των γονέων, κάνουν τον κοινωνικό λειτουργό να αναλαμβάνει ρόλο γονεϊκού υποκατάστατου»*.

Προκειμένου οι Κοινωνικοί Λειτουργοί να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά ή να προλάβουν την εμφάνιση διλημάτων και προκλήσεων, είναι σημαντικό να έχουν γνώση του Κώδικα Δεοντολογίας της κοινωνικής εργασίας. Ο Κώδικας Δεοντολογίας προσφέρει ένα σύνολο αξιών και αρχών με στόχο την καθοδήγηση της λήψης αποφάσεων, όταν προκύπτουν προβλήματα κατά την εργασία τους. Προσδιορίζει τις αξίες και τα ηθικά πρότυπα, σύμφωνα με τα οποία κρίνεται η συμπεριφορά των κοινωνικών λειτουργών. Παρόλα αυτά, δεν αποτελεί ένα σύνολο κανόνων που εφαρμόζονται σε όλες τις καταστάσεις (Witkin, 2000).

Εκτός από τον Κώδικα Δεοντολογίας, υπάρχουν και άλλες πηγές πληροφοριών που μπορούν να αποβούν χρήσιμες για τον επαγγελματία κοινωνικό λειτουργό. Πληροφορίες που πηγάζουν από τη θεωρία και την έρευνα της κοινωνικής εργασίας, από γενικές ηθικές αρχές, νόμους, κανονισμούς, πολιτικές υπηρεσιών και άλλους σχετικούς κώδικες δεοντολογίας. Πρέπει να είναι ενήμερος για συγκρούσεις μεταξύ των προσωπικών και επαγγελματικών αξιών και να τις διαχειρίζεται με υπευθυνότητα. Η καθοδήγηση των Κοινωνικών Λειτουργών πρέπει να πραγματοποιείται σύμφωνα με τη σχετική βιβλιογραφία πάνω στην επαγγελματική δεοντολογία και τη λήψη

ηθικών αποφάσεων, επιζητώντας ταυτόχρονα κατάλληλη επαγγελματική και ατομική βοήθεια όταν βρίσκονται αντιμέτωποι με ηθικά διλήμματα (National Association of Social Workers, 2005).

Η αντιμετώπιση των ηθικών διλημάτων και κατ' επέκταση η λήψη ηθικών αποφάσεων, είναι το αποτέλεσμα διερεύνησης της φύσης των ίδιων των διλημάτων. Το πρόβλημα, αφού αναγνωριστεί και οριστεί ως ηθικό ή νομικό, προσεγγίζεται με σεβασμό προς τον εξυπηρετούμενο και σύμφωνα με τους ηθικούς κανόνες της αυτονομίας, της παροχής βοήθειας, της μη διάπραξης αδικίας και της δικαιοσύνης. Ο Κοινωνικός Λειτουργός, δηλαδή, καλείται να αναζητήσει εναλλακτικές λύσεις και να δράσει με τον καταλληλότερο τρόπο (Corey, 2005).

4.6 Νομοθεσία

Το θέμα της ενδοοικογενειακής βίας είναι ιδιαίτερα ευαίσθητο ζήτημα. Για την αποτελεσματική αντιμετώπισή του χρειάζονται ιδιαίτερες προσεγγίσεις και λεπτοί χειρισμοί, ενώ πρέπει να λαμβάνονται σοβαρά υπόψη και οι συνέπειες που προκύπτουν από τον ποινικό κώδικα.

Η βία στην οικογένεια αποτελεί παλιά μάστιγα της κοινωνίας και κατάφωρη παραβίαση των βασικών δικαιωμάτων του ανθρώπου. Πρόκειται, δυστυχώς, για φαινόμενο διαδεδομένο σε όλες τις κοινωνίες και σε όλες τις κοινωνικές τάξεις, ανεξάρτητα από το επίπεδο ανάπτυξης, τον βαθμό πολιτικής σταθερότητας τον πολιτισμό ή τη θρησκεία. Συναντάται τόσο στο δημόσιο, όσο και στον ιδιωτικό χώρο. Πρόκειται για παγκόσμιο φαινόμενο και ως εκ τούτου διαδεδομένο τόσο στη χώρα μας, όσο και στις υπόλοιπες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το 1820, στο Αγγλικό Δίκαιο συναντάμε το «Νόμο του Αντίχειρα», σύμφωνα με τον οποίο ο άνδρας έχει το δικαίωμα να κακοποιεί τη σύζυγό του και να την δέρνει με την προϋπόθεση ότι η βέργα δεν θα ξεπερνά σε πάχος τη διάμετρο του αντίχειρά του. Το 1824, από το Ανώτατο Δικαστήριο του Μισισιπή, έχουμε εκχώρηση δικαιώματος στον άνδρα να κακοποιεί την γυναίκα του αλλά όχι του δικαιώματος να την σκοτώσει. Μόλις το 1976 στις Βρυξέλλες, διεξάγεται το 1^ο συνέδριο με θέμα: «Εγκλήματα κατά των γυναικών». Έτσι, το 1980, ο Ο.Η.Ε. και το Συμβούλιο της Ευρώπης, εντείνουν το ενδιαφέρον

τους για την ενδοοικογενειακή βία. Το 1993 στη Διάσκεψη Κορυφής της Βιέννης διακηρύσσεται ότι «οι γυναίκες έχουν ίσα δικαιώματα με τους άνδρες» (Μαρίνου, 2003).

Τα τελευταία, ωστόσο, έτη το φαινόμενο αυτό αντιμετωπίζεται μέσα από μία νέα οπτική γωνία, μέσα από μία νέα αντίληψη για μηδενική ανοχή στη βία μέσα στο σπίτι. Πράγματι, αναγνωρίζεται πλέον η ενδοοικογενειακή βία ως μία σοβαρή κοινωνική παθολογία, η οποία πλήττει τα δικαιώματα των θυμάτων και παραβιάζει τις ατομικές ελευθερίες τους με ανεπιθύμητα αποτελέσματα σε ατομικό, κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο. Οι νέες αυτές αντιλήψεις οδήγησαν σε μία σαρωτική μεταρρύθμιση των οικογενειακών έννομων σχέσεων σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες και σε παγκόσμιο επίπεδο υπό το φως των Διακηρύξεων της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ. Η βουλή των Ελλήνων ψήφισε το 2006 το νομοσχέδιο 3500/2006 για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας στην Ελλάδα και που δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως στις 24 Οκτωβρίου του 2006 αριθμός φύλλου 232. Από τότε που ψηφίστηκε το νομοσχέδιο αυτό στην χώρα μας έχουν γίνει μερικές προσπάθειες που θα συμβάλουν στην αντιμετώπιση του βίαιου αυτού φαινομένου. Ένα θετικό βήμα για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας στην χώρα μας έχει γίνει πρόσφατα με την απόφαση για την δημιουργία σταθμών στήριξης κακοποιημένων γυναικών στις 13 περιφέρειες της χώρας μας.

Αναλυτικότερα, με τον νόμο 3500/2006 τιμωρούνται, και μάλιστα αυστηρότερα, τα αδικήματα της βίας μέσα στους κόλπους της οικογένειας για να ενισχυθεί με αυτόν τον τρόπο η αρμονική συμβίωση των μελών της οικογένειας. (Δουλιώτης & Πολυμεροπούλου, χχ).

Αρχικά, αφού οριστεί απέναντι σε ποια άτομα η άσκηση βίας θεωρείται ενδοοικογενειακή, το άρθρο 2 του νόμου απαγορεύει κάθε μορφή άσκησης βίας μεταξύ των μελών της οικογένειας. Στο πλαίσιο του ως άνω ανόμου προστατεύονται οι σύζυγοι, οι γονείς και οι συγγενείς πρώτου και δεύτερου βαθμού εξ' αίματος ή εξ' αγχιστείας και τα εξ' υιοθεσίας τέκνα τους. Προστατεύονται, επίσης και οι συγγενείς εξ' αίματος και εξ' αγχιστείας μέχρι τετάρτου βαθμού, οι δικαστικοί παραστάτες, οι ανάδοχοι γονείς, εφόσον συνοικούν. Επιπλέον προστατεύεται κάθε ανήλικο πρόσωπο που συνοικεί με την οικογένεια. Προστατεύονται οι μόνιμοι σύντροφοι και τα τέκνα τους, εφόσον αυτά συνοικούν και οι τέως σύζυγοι. (ΦΕΚ, 2006)

Σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου ενδοοικογενειακή βία υπάρχει, όταν ένα μέλος της οικογένειας προξενεί ή ασκεί σε άλλο μέλος: α) εντελώς ελαφρά σωματική κάκωση, β) επικίνδυνη σωματική βλάβη, γ) βαριά σωματική ή διανοητική βλάβη, δ) απειλές που προκαλούν τρόμο ή ανησυχία ή απομόνωση του θύματος ή προσβολή αξιοπρέπειας.

Ειδικότερα, ως ενδοοικογενειακή σωματική βλάβη νοείται η πρόκληση από μέλος της οικογένειας σε άλλο σωματικής κάκωσης ή βλάβης της υγείας ή εντελώς ελαφράς σωματικής κάκωσης ή βλάβης της υγείας μετά από συνεχή συμπεριφορά. Η τέλεση αυτών των πράξεων τιμωρείται αυστηρότερα και συγκεκριμένα με ποινή φυλάκισης από ένα έως πέντε έτη. Αν από την πράξη προκλήθηκε κίνδυνος για τη ζωή του θύματος ή βαριά σωματική βλάβη προβλέπεται ποινή φυλάκισης τουλάχιστον δύο ετών έως πέντε ετών, ενώ, εάν επακολογήσει βαριά σωματική ή διανοητική πάθηση, το έγκλημα τιμωρείται με κάθειρξη από πέντε μέχρι δέκα έτη. Ιδιαίτερα αυξημένη προστασία παρέχεται στην έγκυο και στο ανήλικο μέλος της οικογένειας αλλά και σε κάθε άλλο μέλος της, το οποίο για οποιαδήποτε λόγο αδυνατεί να αντισταθεί στην ενδοοικογενειακή βία, που ασκείται εις βάρος του.

Τιμωρείται, επίσης, η μεθοδευμένη πρόκληση έντονου σωματικού πόνου ή σωματικής εξάντλησης επικίνδυνης για την υγεία ή ψυχικού πόνου, ικανού να επιφέρει σοβαρή ψυχική βλάβη, όπως στην περίπτωση της παρατεταμένης απομόνωσης του θύματος ή του αναγκαστικού εγκλεισμού του. Τιμωρείται, πλέον, ακόμη και η ψυχολογική παρενόχληση, όταν ο δράστης προκαλεί τρόμο ή ανησυχία ή εξαναγκάζει τη γυναίκα με χρήση βίας ή ασελγής σε πράξη, παράλειψη ή ανοχή.

Προστατεύεται, επίσης, η γυναίκα στην περίπτωση που με ιδιαίτερα ταπεινωτικά λόγια ή έργα, που ανάγονται στην γενετήσια ζωή της, προσβάλλεται η αξιοπρέπειά της. Τιμωρείται, πλέον, ο βιασμός μέσα στο γάμο, δηλαδή ο εξαναγκασμός, με χρήση σωματικής βίας ή με απειλή σπουδαίου και άμεσου κινδύνου της σύζυγου σε ερωτική πράξη. Με τη διάταξη αυτή ανατρέπεται η αντίληψη ότι, εντός του γάμου υπάρχει υποχρέωση συνουσίας για τη σύζυγο, όταν το επιθυμεί ο σύζυγος και θεωρεί ότι μπορεί να το επιβάλλει. Το ίδιο συμβαίνει και όταν εξαναγκάζει ο σύζυγος τη σύζυγο σε οποιαδήποτε ερωτική πράξη, στην οποία συμμετέχει το γεννητικό όργανο του ενός και άλλο σημείο ή όργανο του άλλου. Μάλιστα, σε περίπτωση άσκησης από τον εναγόμενο ενδοοικογενειακής βίας εναντίον του ενάγοντος τίθεται

τεκμήριο κλονισμού του γάμου που μπορεί να οδηγήσει στη λύση του.

Τέλος, προκειμένου να διασφαλιστεί η προστασία του θύματος, ο νομοθέτης τιμωρεί τη δωροδοκία ή τη διατύπωση απειλών σε μάρτυρα ή σε μέλος της οικογένειας, καθώς και την άσκηση βίας εναντίον του με σκοπό την παρακώληση απονομής δικαιοσύνης.

Περαιτέρω προβλέπεται ότι, η ποινική δίωξη για τα πλημμελήματα ενδοοικογενειακής βίας ασκείται αυτεπαγγέλτως, δηλαδή υποχρεωτικά. Υποχρεωτική είναι επίσης η καταγραφή του περιστατικού από την Αστυνομία, ενώ οποιαδήποτε πρωτοβουλία νουθέτησης αντί καταγραφής, τιμωρείται. Σε βάρος του δράστη εφαρμόζεται η αυτόφωρη διαδικασία, εφόσον δεν ευδοκιμήσει η ποινική διαμεσολάβηση.

Παρέχεται επιπλέον, η δυνατότητα να διατάσσεται με τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων στις περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας η απομάκρυνση του δράστη από την οικογενειακή κατοικία, η μετοίκισή του, καθώς και η απαγόρευση να προσεγγίζει τους χώρους κατοικίας ή εργασίας του θύματος, τις κατοικίες στενών συγγενών, τα σχολεία των παιδιών και τους ξενώνες φιλοξενίας. Επίσης, πολύ σημαντικό είναι να συνειδητοποιήσει η γυναίκα ότι, οι ιατρικές γνωματεύσεις που θα λάβει από το Νοσοκομείο και οι οποίες θα βεβαιώνουν τις σωματικές βλάβες που έχει υποστεί είναι κύριο αποδεικτικό στοιχείο της βίαιης συμπεριφοράς του δράστη και το οποίο λαμβάνεται υπόψη για την απομάκρυνση του δράστη από το σπίτι. Περαιτέρω, η άσκηση ενδοοικογενειακής βίας αποτελεί λόγο διαζυγίου με υπαιτιότητα του δράστη. Ορίζεται κατώτατο όριο αποζημίωσης για την ηθική βλάβη του θύματος από τις πράξεις ενδοοικογενειακής βίας το ποσό των 1.000 ευρώ.

Προβλέπεται με τον νόμο 3500/2006 η διαδικασία της ποινικής μεσολάβησης για τα πλημμελήματα της ενδοοικογενειακής βίας. Ουσιαστικά, η διαδικασία αυτή αποτελεί μία πρακτική συμφιλίωσης δράστη θύματος και μία εξώδικη απονομή δικαιοσύνης, η οποία γίνεται ενώπιον του Εισαγγελέα μόνο εφόσον το επιθυμούν θύμα και θύτης. Στόχος είναι η αποκατάσταση της αρμονικής συμβίωσης των συζύγων ή των συντρόφων.

Σύμφωνα με τη διαδικασία που πρέπει να ακολουθηθεί, ο Εισαγγελέας διερευνά τη δυνατότητα ποινικής διαμεσολάβησης. Καλεί τον δράστη να δηλώσει, εάν επιθυμεί ή όχι, τη διενέργεια της διαδικασίας. Εφόσον, ο κατηγορούμενος δηλώσει πως επιθυμεί, καλεί

πλέον και το θύμα. Μόνο στην περίπτωση που και τα δύο συναινούν θα διενεργηθεί η διαδικασία.

Βασική προϋπόθεση είναι η ανεπιφύλακτη δήλωση του δράστη ότι: α) δε θα τελέσει στο μέλλον οποιαδήποτε πράξη ενδοοικογενειακής βίας, β) αν συνοικεί με το θύμα δέχεται να μείνει εκτός της κοινής κατοικίας για εύλογο χρονικό διάστημα, αν το επιθυμεί το θύμα, γ) θα παρακολουθήσει ειδικό συμβουλευτικό – θεραπευτικό πρόγραμμα σε δημόσιο φορέα, δ) θα άρει ή θα αποκαταστήσει τις συνέπειες των πράξεών του και θα καταβάλλει χρηματική ικανοποίηση στο θύμα. Η γνώμη του θύματος είναι καθοριστική για τη συνέχιση της διαδικασίας. Εάν το θύμα συμφωνήσει τότε με διάταξη του Εισαγγελέα επισφραγίζεται η συμφωνία αυτή. Στην περίπτωση που έχει κινηθεί η αυτόφωρη διαδικασία, το Δικαστήριο μπορεί να αναβάλει την εκδίκαση της υπόθεσης και να διερευνήσει τα ενδεχόμενα της ποινικής μεσολάβησης. Προκειμένου να ολοκληρωθεί η ως άνω διαδικασία, ο δράστης οφείλει να σέβεται και να τηρεί τις δεσμεύσεις που ανέλαβε. Σε περίπτωση που αθετήσει τις υποχρεώσεις του, η διαδικασία διακόπτεται, η δικογραφία ανασύρεται από το αρχείο και ακολουθούνται οι διατάξεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

Επισημαίνεται ότι, η διαδικασία της ποινικής μεσολάβησης δεν αποκλείει την άσκηση αγωγής διαζυγίου, τη συνέχιση δίκης που ήδη έχει αρχίσει ή την έκδοση απόφασης διαζυγίου. Επιπλέον κατά τη συμφωνία για την ποινική μεσολάβηση, ο δράστης αναλαμβάνει να αποκαταστήσει τις περιουσιακές ζημίες του θύματος. Αν μεν ο δράστης ολοκληρώσει τη διαδικασία, το θύμα δεν μπορεί να ζητήσει καμία άλλη αποζημίωση εξαιτίας του περιστατικού της ενδοοικογενειακής βίας. Αν όμως ο δράστης δεν ολοκληρώσει την διαδικασία, το θύμα μπορεί να ζητήσει τυχόν μεγαλύτερη ζημία. Σε υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας, μέλη της οικογένειας εξετάζονται ως μάρτυρες χωρίς όρκο. Οι ανήλικοι, ωστόσο, δεν καλούνται στο δικαστήριο αλλά διαβάζεται τυχόν κατάθεσή τους, εκτός εάν η εξέτασή τους κρίνεται αναγκαία.

Τέλος, ρυθμίζονται θέματα βοήθειας των θυμάτων με την εκδήλωση κοινωνικής συμπαράστασης. Τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας δικαιούνται ηθικής συμπαράστασης και υλικής συνδρομής από Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου ή Νομικά Πρόσωπα Ιδιωτικού Δικαίου που λειτουργούν ειδικά για τους σκοπούς αυτούς, υπό την εποπτεία του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και των κοινωνικών υπηρεσιών των οργανισμών της τοπικής

αυτοδιοίκησης. Το δικαστικό όργανο που είναι αρμόδιο για την επιβολή, ανάκληση, αντικατάσταση ή τροποποίηση των περιοριστικών όρων, μπορεί να ζητήσει, συμβουλευτικά, τη γνώμη ψυχιάτρων, ψυχολόγων, κοινωνικών λειτουργών και άλλων επιστημόνων με ειδικές γνώσεις σε θέματα ενδοοικογενειακής βίας. Οι αστυνομικές αρχές που επιλαμβάνονται υποθέσεων ενδοοικογενειακής βίας, υποχρεούνται εφόσον το ζητήσει το θύμα, να ενημερώσουν τους ανωτέρω φορείς για να δοθεί αμέσως η απαραίτητη βοήθεια. Σε περίπτωση οικονομικής αδυναμίας για την καταβολή των δικαστικών δαπανών παρέχεται το ευεργέτημα της πενίας στα θύματα ενδοοικογενειακής βίας.

Αναφορικά με τη βία που ασκείται σε ανηλίκους, ο εκπαιδευτικός που πληροφορείται ή διαπιστώνει ενδοοικογενειακή βία οφείλει να ενημερώσει το Διευθυντή της σχολικής μονάδας, ο οποίος με τη σειρά του ενημερώνει τον αρμόδιο εισαγγελέα. Το νομοσχέδιο προβλέπει ακόμη τη τιμωρία του ενηλίκου από το στενό οικογενειακό ή κοινωνικό περιβάλλον που ασελγεί εις βάρος ανηλίκου προσβάλλοντας την αιδώ του. Επιπλέον, η επικοινωνία ενηλίκου μέσω διαδικτύου ή άλλων μέσων που σχετίζονται με την γενετήσια ζωή του ανηλίκου συνιστούν αδίκημα. (ΦΕΚ, 2006)

Ο ανωτέρω νόμος φαίνεται να συμβάλει θετικά στην εξέλιξη της καταπολέμησης του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας και στην αποτελεσματικότερη προστασία των δικαιωμάτων των γυναικών. Βέβαια, προϋποτίθεται ότι η εκάστοτε γυναίκα συνειδητοποιεί ότι οφείλει να προβεί σε καταγγελία της βίαιης συμπεριφοράς του δράστη, να ζητήσει βοήθεια και να καυτηριάσει οποιαδήποτε συμπεριφορά θίγει την προσωπικότητα και την αξιοπρέπειά της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

5.1 Συμπεράσματα

Η ενδοοικογενειακή βία αποτελεί ένα παγκόσμιο φαινόμενο και υπαρκτό από τα αρχαία χρόνια, όμως μόλις πριν τέσσερις δεκαετίες ορίστηκε επιστημονικά και ξεκίνησε το ουσιαστικό ενδιαφέρον για την αντιμετώπισή του. Έχουν πραγματοποιηθεί έρευνες και αναπτύχθηκαν θεωρίες για την ενδοοικογενειακή βία στην Ελλάδα και σε πολλές χώρες παγκοσμίως. Οι περισσότερες έρευνες αλλά και υπηρεσίες για την αντιμετώπιση του φαινομένου εστιάζουν στις κακοποιημένες γυναίκες και στα παιδιά που έχουν υποστεί κακοποίηση, είτε σωματικά, είτε σεξουαλικά, είτε έχουν παραμεληθεί.

Το ζήτημα των παιδιών ως έμμεσα θύματα ενδοοικογενειακής βίας έχει «παραμεληθεί», συγκεκριμένα στην Ελλάδα δεν έχει μελετηθεί καθόλου, με εξαίρεση την έρευνα ΚΕΘΙ όπου το συγκεκριμένο θέμα αποτελούσε ένα μικρό κομμάτι της και η Αγάθωνος- Γεωργοπούλου (1998) αναφέρεται στα συγκεκριμένα παιδιά με τον όρο «σύνδρομο αμέτοχου θεατή». Σε χώρες της Ευρώπης και της Αμερικής, τα παιδιά μάρτυρες ενδοοικογενειακής βίας δεν έχουν μελετηθεί όσο οι γυναίκες ή τα παιδιά θύματα άμεσης κακοποίησης, όμως έχουν πραγματοποιηθεί αρκετές έρευνες με κύριο θέμα τα παιδιά μάρτυρες, έχει γίνει γνωστό το πρόβλημα και υπάρχουν κέντρα και προγράμματα ειδικά για τα συγκεκριμένα παιδιά. Είναι γεγονός πως το ζήτημα δεν έχει μελετηθεί σε βάθος και δίνεται μεγαλύτερη προσοχή στα παιδιά που έχουν υποστεί σωματική/σεξουαλική κακοποίηση, όμως έχουν γίνει σημαντικά βήματα, ιδιαίτερα στην αντιμετώπιση του φαινομένου.

Οι έρευνες που πραγματοποιήθηκαν στο εξωτερικό παρουσίασαν πόσο σοβαρό είναι το θέμα των παιδιών που εκτίθενται στην οικογενειακή βία. Συνοπτικά τα πιο σημαντικά στοιχεία είναι τα εξής: υπολογίζεται πως 275 εκατομμύρια παιδιά εκτίθενται παγκοσμίως στην ενδοοικογενειακή βία, αν και ο πραγματικός αριθμός εκτιμάται πως είναι μεγαλύτερος, όσο πιο συχνά κακοποιείται η μητέρα από το σύζυγό της τόσο περισσότερες είναι οι πιθανότητες κακοποίησης του παιδιού, ο σχολικός εκφοβισμός σχετίζεται με την έκθεση των παιδιών στη συζυγική βία, τέλος τα παιδιά κάτω των πέντε ετών έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να εκτεθούν στην οικογενειακή βία.

Η έκθεση των παιδιών σε καταστάσεις οικογενειακής κρίσης έχει σοβαρό αντίκτυπο στην ψυχολογία τους. Βιώνοντας την κακοποίηση της μητέρας τους, αισθάνονται βαθιά λύπη και επηρεάζονται πολύ περισσότερο αρνητικά από ότι επηρεάζονται οι ίδιες οι μητέρες οι οποίες δέχονται και σωματική και ψυχολογική βία από τον σύζυγό τους. Αυτό προκύπτει άλλωστε, μέσα από τις ψυχοσωματικές επιπτώσεις που εμφανίζονται στα αναπτυξιακά τους επίπεδα και στην ενήλικη ζωή τους. Πιο συγκεκριμένα, στην εφηβεία τα παιδιά-μάρτυρες συντροφικής βίας εμφανίζουν αντικοινωνική συμπεριφορά καθώς διαπράττουν εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και κατά του αντίθετου φύλου. Έτσι, έρχονται πολλές φορές αντιμέτωπα με το νόμο. Στους εκπαιδευτικούς χώρους αλλά και γενικά στην προσωπική τους ζωή κυριαρχεί η απομόνωση, η απόσυρση και η ανασφάλεια. Νοιώθουν αδυναμία και σύγχυση και για αυτό δεν μπορούν να προσεγγίσουν το αντίθετο ή ακόμη και το ίδιο φύλο. Η ακαδημαϊκή τους απόδοση είναι χαμηλή, καθώς επίσης και το ενδιαφέρον τους, σε οποιοδήποτε τομέα της ζωής τους. Αντιθέτως, στην αρχή της ενήλικης ζωής τους, έχουν την τάση να εμφανίζουν αυτοκαταστροφική συμπεριφορά, όπως εξάρτηση από ουσίες ή αλκοόλ, αυτοχειρία, καταθλιπτική διάθεση, χαμηλή αυτοεικόνα και αυτοεκτίμηση, προβλήματα με τις αρχές, υποταγή και αποδοχή της βίαιης συμπεριφοράς του/της συντρόφου. Τέλος, αναφορικά με το παιδί-μάρτυρα ενδοοικογενειακής βίας, οι επιπτώσεις σε όλα τα μεταβατικά του επίπεδα μεταβάλλονται και ποικίλουν. Πολλές από αυτές τις συνέπειες είναι ο υπερβολικός θυμός, η μειωμένη ικανότητα ύπνου και διάθεσης για οποιαδήποτε δραστηριότητα, η ανορεξία ή η βουλιμία αντίστοιχα, το έντονο στρές, οι σωματικές παθήσεις, η συναισθηματική ανωριμότητα, η δυσκολία εξοικείωσης στην χρήση τουαλέτας, η παλινδρόμηση κτλ.

Παράλληλα, όμως, η ενδοοικογενειακή βία επηρεάζει και τον ρόλο της μητέρας απέναντι στο παιδί. Δηλαδή είναι συναισθηματικά αδύναμη να καλύψει τις βασικές ανάγκες του παιδιού όπως αγάπη, στοργή, προσοχή και ασφάλεια. Μπορεί ακόμη να εμφανίσει μία ανεξήγητη τιμωρητική στάση προς το παιδί συγκεκριμένα να είναι οξύθυμη, επιθετική ή αδιάφορη ή αντίθετα να είναι υπερπροστατευτική.

Στον τομέα Θεραπείας, οι φορείς αντιμετώπισης της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών στην Ελλάδα, παρουσιάζουν ελλείψεις. Ακόμη κι αν δεν έχουν γίνει σχετικές έρευνες για την αξιολόγηση και αποτελεσματικότητα αυτών των υπηρεσιών, διαπιστώνουμε ότι οι υπηρεσίες αυτές δεν έχουν την

δυνατότητα να παρέχουν μία πλήρη και ισορροπημένη βοήθεια στα κακοποιημένα θύματα, γεγονός που ανακύπτει από την εμφάνιση περιορισμένων οργανισμών καταπολέμησης αυτού του προβλήματος στον χώρο της Ελλάδας. Μην ξεχνάμε άλλωστε ότι η θεραπευτική παρέμβαση είναι μία διαδικασία που στοχεύει στην εξάλειψη ή στην μείωση σωματικών και ψυχικών βιωμάτων του θύματος. Έτσι λοιπόν, κρίνεται αναγκαίος ο σχεδιασμός και η ανάπτυξη πολυάριθμων θεραπευτικών προγραμμάτων, που να απαρτίζονται από εξειδικευμένους επαγγελματίες, ώστε να καλύπτονται οι ανάγκες των θυμάτων και να υπάρχει δυνατότητα εξυπηρέτησης ενός μεγάλου ποσοστού αυτών των ατόμων.

Μέσα από τη μελέτη μας καταλάβαμε πόσο σημαντικό είναι τα παιδιά μάρτυρες ενδοοικογενειακής βίας, να σπάσουν την σιωπή τους και να τους δοθεί η κατάλληλη βοήθεια. Αρχικά, η πρόληψη είναι δυνατόν να αποτρέψει την βία στην οικογένεια ή να την σταματήσει εγκαίρως. Ακόμη, είναι απαραίτητο να υπάρχουν ξεχωριστά προγράμματα για τις δικές τους ανάγκες, με ατομικές ή ομαδικές θεραπείες. Πρωτίστης σημασίας είναι η συνεργασία των γονέων με το παιδί, έτσι ιδιαιτέρως αποτελεσματικά θεωρούνται τα θεραπευτικά προγράμματα μητέρας-παιδιού. Οι ομάδες που πραγματοποιούνται μπορούν να περιλαμβάνουν εκτός από συζήτηση και ενημέρωση για τη βία, παιχνίδι, διάβασμα ιστοριών, θέατρο, χορό αλλά και στρατηγικές για την ασφάλειά τους. Επιπλέον, διαπιστώθηκε πως η παρακολούθηση θεραπευτικών προγραμμάτων από τους κακοποιητικούς συζύγους είναι πιο αποτελεσματική από τις ποινικές κυρώσεις, όμως οι περιπτώσεις των κακοποιητικών συζύγων που παρακολουθούν τα προγράμματα δεν είναι πολλές.

Από την νομική πλευρά του θέματος της ενδοοικογενειακής βίας είναι ένα φαινόμενο παγκόσμιο και ως εκ τούτου διαδεδομένο τόσο στη χώρα μας, όσο και στις υπόλοιπες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα τελευταία, ωστόσο, έτη το φαινόμενο αυτό αντιμετωπίζεται μέσα από μία νέα οπτική γωνία, μέσα από μία νέα αντίληψη για μηδενική ανοχή στη βία μέσα στο σπίτι. Στο πλαίσιο της ενίσχυσης των μέτρων κατά της ενδοοικογενειακής βίας και της αποτελεσματικότερης προστασίας των θυμάτων της βίας μέσα στο σπίτι, ψηφίστηκε ο νόμος 3500/2006 για την ενδοοικογενειακή βία. Με τον νόμο 3500/2006 τιμωρούνται και μάλιστα αυστηρότατα τα αδικήματα της βίας μέσα στους κόλπους της οικογένειας, για να ενισχυθεί με αυτόν τον τρόπο η αρμονική συμβίωση των μελών της οικογένειας και με την πάροδο του χρόνου να εξαλειφθούν φαινόμενα, όπως αυτό της ενδοοικογενειακής βίας.

5.2 Προτάσεις

1. Πραγματοποίηση ερευνών για να διερευνηθεί πως αντιμετωπίζεται η ενδοοικογενειακή βία στην Ελλάδα, να οριστεί σε ποια έκταση η κατάσταση των παιδιών αναγνωρίζεται ως πρόβλημα και ποια μέτρα πρόληψης και παρέμβασης λαμβάνονται.
2. Απαραίτητο είναι να πραγματοποιηθούν έρευνες και στην Ελλάδα για την ενδοοικογενειακή βία, επικεντρωμένες στα παιδιά που εκτίθενται στην βία των γονέων τους και τις επιπτώσεις στα παιδιά.
3. Προώθηση της υποστήριξης των παιδιών ως έμμεσων θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας. Είναι σημαντικό να αναγνωριστεί πως τα παιδιά μάρτυρες είναι θύματα και αποτελούν μια ξεχωριστή ομάδα, με διαφορετικές εμπειρίες και ανάγκες από τις κακοποιημένες μητέρες ή τα κακοποιημένα παιδιά. Έτσι, είναι αναγκαίο να αναπτυχθούν δράσεις υποστήριξης ειδικά για τα παιδιά μάρτυρες.
4. Βελτίωση της εκπαίδευσης και κατάρτισης των επαγγελματιών υγείας που δραστηριοποιούνται στον τομέα της ενδοοικογενειακής βίας, ώστε να αναγνωρίζουν τον κίνδυνο αλλά και να παρέχουν αποτελεσματική βοήθεια στα άτομα. Ακόμη, και οι δημόσιοι λειτουργοί (αστυνομία, εισαγγελείς, δικαστές κτλ.) πρέπει να είναι κατάλληλα εκπαιδευμένοι για να μπορούν να παρέχουν τις αντίστοιχες υπηρεσίες τους σε θύματα ενδοοικογενειακής βίας. Η σωστή εκπαιδευτική πορεία συμβάλλει στην ορθότερη λύση και ευαισθητοποίηση αυτού του φαινομένου.
5. Εφαρμογή δράσεων πρόληψης για την ενδοοικογενειακή βία, σε πρωτογενές, δευτερογενές και τριτογενές επίπεδο. Πιο συγκεκριμένα, ο πρωτογενής τομέας στοχεύει σε καλύτερες συνθήκες διαβίωσης, εκπαίδευσης και ιατρικής κάλυψης, στην ευαισθητοποίηση του κοινού και στην αλλαγή του τρόπου σκέψης προς αυτό το φαινόμενο και στην δημιουργία κατάλληλων θεραπευτικών προγραμμάτων. Ο δευτερογενής τομέας στοχεύει στην επιμόρφωση των ειδικών υγείας, στην παροχή συμβουλευτικής και ψυχικής στήριξης σε νέους γονείς και στον σχεδιασμό υπηρεσιών και βοήθειας σε οικονομικά ασθενέστερους πληθυσμούς. Τέλος, ο τριτογενής τομέας στοχεύει στην αρωγή των θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας.

6. Όλα τα μέτρα και οι πολιτικές πρέπει να έρχονται σε συμφωνία μεταξύ τους και να επικεντρώνονται στις ουσιαστικές ανάγκες των θυμάτων συντροφικής βίας. Η πολιτική της χώρας μας πρέπει να δέχεται και να εφαρμόζει νομοθεσίες που σχετίζονται με αυτή την ευάλωτη ομάδα διότι είναι υποχρέωσή της να επιβλέπει την δημόσια τάξη των πραγμάτων και να προστατεύει ευπαθής πληθυσμούς. Με αυτόν τον τρόπο και το θύμα συντροφικής βίας, από την δική του πλευρά, θα αισθανθεί ότι έχει νομική υποστήριξη από το κράτος αλλά και ασφαλή καταφύγιο.
7. Αναγκαία κρίνεται η ουσιαστική πληροφόρηση σχετικά με τις δομές που λειτουργούν για τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας (μέσω ενημερωτικών εντύπων, ΜΜΕ και άλλων μέσων). Αυτό συμβαίνει επειδή ένα μεγάλο ποσοστό των θυμάτων βίας δεν γνωρίζει ποιές είναι οι κατάλληλες υπηρεσίες που μπορούν να τους παράσχουν τις πρώτες βοήθειες. Η κοινωνία μας επίσης, πρέπει να ενημερώνεται μέσω διάφορων σεμιναρίων, συνεδριάσεων, διαφημιστικών εντύπων, για την σοβαρότητα αυτού του φαινομένου, ώστε να επιτευχθεί ένας ολοκληρωμένος τρόπος παρέμβασης και καταπολέμησης της βίας.
8. Συμμετοχή των γονέων σε εκπαιδευτικά προγράμματα, τα οποία θα στοχεύουν στην ποιότητα του γονικού ρόλου. Οι γονείς είναι υποχρεωμένοι προτού αναλάβουν τον ρόλο του γονέα, να παρακολουθήσουν κάποια επιμορφωτικά και ψυχαγωγικά σεμινάρια για το πώς πρέπει να παρέχεται η κατάλληλη γονική φροντίδα στο παιδί. Μέσα από αυτά τα προγράμματα θα τους δοθεί η δυνατότητα να βελτιώσουν κάποιες συμπεριφορές ακατάλληλες και απρόσφορες για το παιδί, ενώ θα τους παρακινήσει να αναπτύξουν δεξιότητες ομαλές και εποικοδομητικές για μία υγιή ανάπτυξη του παιδιού τους.
9. Σχεδιασμός παιδοψυχιατρικών κλινικών σε κοινοτικούς χώρους και στα δημόσια νοσοκομεία. Σαφώς, η έλλειψη τέτοιων δομών μπορεί να προκαλέσει τεράστια προβλήματα τόσο για το παιδί, όσο και για τους ίδιους τους γονείς του. Όταν το παιδί έρθει αντιμέτωπο με ψυχοσωματικές κρίσεις, λόγω των καταστάσεων βίας που βιώνει μέσα στο σπίτι, πρέπει να υπάρχει ένας ιατρικός χώρος που να του παρέχει περίθαλψη και ψυχολογική υποστήριξη. Έτσι, κρίνεται απαραίτητη η δημιουργία ή αλλιώς η αύξηση τέτοιων δομών ψυχικής υγείας για ανηλίκους.

10. Εμπλοκή των επαγγελματιών υγείας στους εκπαιδευτικούς χώρους για ενημέρωση των παιδιών, ώστε να μάθουν να εφαρμόζουν τεχνικές αντιμετώπισης και επιβίωσης σε καταστάσεις οικογενειακής βίας. Οι επαγγελματίες υγείας στους κόλπους των σχολείων αποτελούν σπουδαία παρουσία, διότι έχουν το πλεόνασμα να παρέχουν επιμορφωτικές και εκπαιδευτικές γνώσεις πάνω σε θέματα βίας, τόσο στα παιδιά όσο και στους εκπαιδευτικούς. Μαθαίνουν στους εκπαιδευτικούς τεχνικές συμπεριφοράς και αντιμετώπισης σε περιπτώσεις παιδιών που έχουν βιώσει την βία στο σπίτι τους με οποιοδήποτε τρόπο. Απεναντίας, αυτοί οι ειδικοί μπορούν να προσφέρουν στα παιδιά υποστηρικτική βοήθεια και συμβουλευτική εάν έχουν γίνει άμεσα ή έμμεσα θύματα βίας ή παροτρύνουν, με διάφορους τρόπους και δράσεις, εκείνα τα οποία δυσκολεύονται να μιλήσουν και να βγάλουν στην επιφάνεια αυτά που βιώνουν στο σπίτι τους.
11. Η χώρα μας πρέπει να επιβραβεύει και να ενισχύει οικονομικά το δύσκολο έργο των εθελοντικών οργανώσεων, οι οποίες στοχεύουν στην απαλοιφή της βίας. Με άλλα λόγια η αναγνώριση αυτών των εθελοντικών υποστηρικτικών φορέων κρίνεται αναγκαία διότι οι υπηρεσίες αυτές αγωνίζονται για ένα ποιοτικό αποτέλεσμα αρωγής των θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας. Αγωνίζονται για τα ανθρώπινα δικαιώματα αυτών των ατόμων, για την επαγγελματική, κοινωνική και προσωπική αποκατάστασή τους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική βιβλιογραφία

Αγάθωνος-Γεωργοπούλου Ε. (1991). *Κακοποίηση, Παραμέληση παιδιών*, Αθήνα: Γρηγόρη

Αγάθωνος-Γεωργοπούλου Ε. (1998). *Οδηγός για την αναγνώριση και αντιμετώπιση της κακοποίησης και παραμέλησης του παιδιού*, Αθήνα: Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού

Αντωνοπούλου Χ., Βίκη Α, Γαλανάκη Ε, Δράκος Γ, Μάνος Κ, Μάνου Β, Μάνου Ι, Νέστορος Ι, Τριανταφύλλου Θ, Τσαντήλα Α, Τσιπλητάρης Α. (2002), *Ψυχολογία*, Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων

Αργυρίου Α., Μούζη Χ., Παπαδάτου Α., Περδικογιάννη Π. (2006). *Συζυγοκτονίες Η ακραία μορφή συντροφικής βίας κατά των γυναικών και ο ρόλος των ΜΜΕ αποσιώπηση του εγκλήματος*, Τ.Ε.Ι Πάτρας, Πάτρα

Αρτινοπούλου Β. (2006). *Ενδοοικογενειακή Κακοποίηση Γυναικών*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη

Αρτινοπούλου Β. (2005). *Ενδοοικογενειακή Βία*. Μεταπτυχιακή διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα

Αρτινοπούλου Β. (1994). *Συμβολή στη διερεύνηση της αιμομικτικής σχέσης μεταξύ πατέρας-κόρης»* Διδακτορική διατριβή, Πάντειο Πανεπ. Τμήμα Κοινωνιολογίας

Γατσάς Β. (2006). *Βία κατά των γυναικών*, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα

Γελαδάρη Ε., Παράσχου Ε., Παυλίδου Α. (2009). *Η συναισθηματική αγωγή του παιδιού. Ο ρόλος των γονέων*, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, Θεσσαλονίκη

Δινάκη Β., (2011). *Η δομή των οικογενειακών ρόλων στην ελληνική οικογένεια και οι επιπτώσεις της στην κοινωνικοποίηση*, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, Θεσσαλονίκη

Δρακάκη Ρ, Κοστρινάκη Ε. (2009). *Η Αντιμετώπιση των περιπτώσεων συντροφικής βίας στην Κοινωνική Υπηρεσία Δημόσιου Νοσοκομείου*. Πτυχιακή εργασία. Πανεπιστήμιο Κρήτης. Κρήτη

Ηλιοπούλου Δ., *χχ*, *Για να γνωρίσουμε και να διαπαιδαγωγήσουμε σωστά το παιδί*, Πάτρα.

Καούνη Β., (2012). *Εργαζόμενες γυναίκες και ποιοτικός χρόνος στις διαπροσωπικές τους σχέσεις με την οικογένεια*, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα

Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας, (ΚΕΘΙ). (2003). *Ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών*, Πρώτη πανελλαδική επιδημιολογική έρευνα. Αθήνα: Εκδόσεις ΚΕΘΙ

Κυριόπουλος Γ, Γεωργοπούλου Ε, Μαργαριτίδου Β, Συμεωνίδου Χ. (1995). *Υγεία, Κοινωνική Προστασία και Οικογένεια*. Κέντρο Κοινωνικών Επιστημών της Υγείας, Αθήνα

Λιακοπούλου Α, Σεϊντή Α, Τσαπαρδώνη Β. (2009). *Οι λειτουργίες της οικογένειας- Ιστορική και σύγχρονη θεώρηση*, Τ.Ε.Ι Πατρών, Πάτρα

Μαρίνου, Ε. (2003) *Η Κοινωνική Ταυτότητα των Κακοποιημένων Γυναικών*, Μεταπτυχιακή Διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα.

Μουσούρου Α. (2005). *Οικογένεια και Οικογενειακή Πολιτική*. Αθήνα: Gutenberg.

Μπακόγιωργος Γ. (2006). *Η ενδοοικογενειακή βία και η αντιμετώπιση της*, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Βόνιτσα

Μπαμπινιώτης Γ. (2008), *Λεξικό για το σχολείο και το γραφείο*, Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε.

Μπαλούρδος Δ., Φρονίμου Ε. (2011). *Πρόληψη κακοποίησης και παραμέλησης των παιδιών: καλές πρακτικές*, Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών Ινστιτούτο Κοινωνικής Πολιτικής

Μπέρτ, Ρ. (2004). *Η κοινωνική ανάπτυξη του παιδιού*, Μπφρ. Μαρίζε ντε Κάστρο, Αθήνα: Καστανιώτη, (επανεκδοση).

Νότη Α., Παναγιώτου Ε. (2011). Η Κακοποίηση των γυναικών από το σύζυγό τους. *Η διερεύνηση των απόψεων των σπουδαστών-τριών του τμήματος της κοινωνικής εργασίας του Α.Τ.Ε.Ι. Πατρών ΣΤ' Ζ' και Η' εξαμήνου, ως προς τα αίτια της κακοποίησης των γυναικών από το σύζυγό τους Α.Τ.Ε.Ι. Πατρών*, Πάτρα

Ουόκερ Λ. (1989). *Η Κακοποιημένη γυναίκα*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Παπαδοπούλου Π., Τουπλικιωτη Θ. (2007). *Νομικοκοινωνική προσέγγιση της κακοποίησης γυναικών και οι σχετικές νοσηλευτικές παρεμβάσεις*, Τ.Ε.Ι Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη

Παπακίτσου Ι. (2011) *Η βία κατά των γυναικών η προσέγγιση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας με τη χρήση της βιογραφικής-αφηγηματικής μεθόδου*, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα

Παπαντωνάτου Φ., Σίπου Χ. (2009). *Παιδική Κακοποίηση: Ένα φαινόμενο που μαστίζει την σύγχρονη κοινωνία*. Πτυχιακή εργασία, Α.Τ.Ε.Ι Πατρών, Πάτρα

Παπαχριστόπουλος Ν, Κυριακής Σ., (2009). *Οικογένεια και μορφές συλλογικότητας*, Πάτρα: Orportuna

Παρασκευόπουλος Ι. Ν. *Εξελικτική Ψυχολογία- Η ψυχική ζωή από τη σύλληψη ως την ενηλικίωση*, τόμος 1, Αθήνα

Παρασκευόπουλος Ι. Ν. *Εξελικτική Ψυχολογία- Η ψυχική ζωή από τη σύλληψη ως την ενηλικίωση*, τόμος 2, Αθήνα

Παρασκευόπουλος Ι. Ν. *Εξελικτική Ψυχολογία- Η ψυχική ζωή από τη σύλληψη ως την ενηλικίωση*, τόμος 3, Αθήνα

Παρασκευόπουλος Ι. Ν. *Εξελικτική Ψυχολογία- Η ψυχική ζωή από τη σύλληψη ως την ενηλικίωση*, τόμος 4, Αθήνα

Παπαμιχαήλ Σ. (2005). «*Κοινωνικές αναπαραστάσεις της κακοποίησης των γυναικών από τους συζύγους/συντρόφους τους*» Αθήνα – Κομοτηνή: Σάκκουλα

Σκλάβου Κ. (2008). *Ενδοοικογενειακή βία και κοινωνική ένταξη αλλοδαπών γυναικών*, Αθήνα – Κομοτηνή: Σάκκουλα

Τσαούση Α., (2006). *Η οικογένεια: Βασικές μορφές*, Πανεπιστήμιο Αθηνών

Τσαούσης, Δ. Γ. (2001). *Η Κοινωνία του Ανθρώπου: Εισαγωγή στην Κοινωνιολογία*, Αθήνα: Gutenberg

Τσαρδάκης Γ. Δ. (1993). *Η γένεση του κοινωνικού ανθρώπου- διαδικασίες κοινωνικοποίησης*, Αθήνα: Παπαζήση

Φαρσεδάκης Ι. (2011). *Η σύγχρονη εγκληματικότητα, η αντιμετώπισή της και η επιστήμη της εγκληματολογίας*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Φιλίππου Γ, Παπαιωσήφ Θ, Στυλιανού Κ, Μουσή Ο. (2011). *Ενδοοικογενειακή βία*. Πτυχιακή εργασία. Πανεπιστήμιο Κύπρου. Κύπρος

Χελμουτ, Φ. (1989). *Κοινωνική ένταξη κι εκπαίδευση*, Καστανιώτη, Αθήνα.

Ψωμά Α. (2001). *Ενδοοικογενειακή βία και παιδιά*. Μεταπτυχιακή Διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα

Atkinson R. L., Atkinson C. R., Smith E. E., Bem D. J., Nolen-Hoeksema S. (2003). *Εισαγωγή στην ψυχολογία- του Hilgard*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση

Cole M. & Cole S. R. (2001). *Η ανάπτυξη των παιδιών*, Α' τόμος, Αθήνα: Τυπωθήτω- Γιώργος Δαρδάνος

Cole M. & Cole S. R. (2001). *Η ανάπτυξη των παιδιών*, Β' τόμος, Αθήνα: Τυπωθήτω- Γιώργος Δαρδάνος

Corey, G. (2005). *Θεωρία και πρακτική της συμβουλευτικής και της ψυχοθεραπείας*. Αθήνα: Έλλην.

Cusson, M., (2009) *Σύγχρονη Εγκληματολογία. Νέες Μορφές Εγκληματικότητας*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη

Gordon, T. (1994). *Ο αποτελεσματικός γονέας*, Αθήνα: Ευρωσπουδή

Thio A. (2008). *Παρεκκλίνουσα Συμπεριφορά*. Περιστέρι: Εκδόσεις Έλλην.

Ελληνόγλωσσα άρθρα

Γκιωνάκης Ν. (2006) Το παιδί ως αντικείμενο προστασίας ή υποκείμενο δικαιωμάτων, Κοινωνία και υγεία, Τομ. VI, σελ. 183-193

Ξενόγλωσσα βιβλιογραφία

Baker L. L., Jaffe G. P., Ashbourne L. (2002). *Children Exposed to Domestic Violence*, Centre for Children & Families in the Justice System

Black, D. S., Sussman, S., & Unger, J. B. (2010). A further look at the intergenerational transmission of violence: Witnessing interparental violence in emerging adulthood. *Journal of Interpersonal Violence*, 25, 1022-1042.

Canada Department of Justice, (2005). *Family Violence: A Fact Sheet from the Department of Justice*, Canada

Conference Proceedings (2002), Domestic Violence and its impact on children's development, Department of Community Services' Fourth Domestic Violence Forum, Glebe

Edleson L. J. (1997). *Children's witnessing of adult domestic violence*, University of Minnesota

Ekblom I., Landberg A. (2003) *Children in the shadow of violence*, Socialstyrelsen

Foss E., n.d. *Bibliotherapy: Helping Children Cope with Emotional and Developmental Distress through Books*, University of Maryland

Kids count, (2009). *Children Who Witness Domestic Violence*

Kitzmann M. K. (2005). *Domestic Violence and Its Impact on the Social and Emotional Development of Young Children*, Centre of Excellence for Early Childhood Development, University of Memphis, USA

Kothari C., (n.d), *The Link Between Bullying and Domestic Violence*

Ministry of Justice (2011). *Safety Planning with Children and Youth A Toolkit for Working with Children and Youth Exposed to Domestic Violence*, British Columbia

Minister of Justice of Norway,(2009). *Breaking the silence, united against domestic violence, 29th Council of Europe Conference of Ministers of Justice*, Tromsø

Pinheiro P. S. (2006). *Violence against children*, United Nations

Ohlsson C. (2010). *Children who witness domestic violence*, Parliamentary assembly

Summers A. (2006). *Children's exposure to domestic violence*, National Council of Juvenile and Family Court Judges

Stanley N. (2011). *Children Experiencing Domestic Violence: A Research Review*, Research in Practice

UNICEF, (2006). *Behind Closed Doors The Impact of Domestic Violence on Children*

Weinstein J. (2001). When children witness domestic violence: expert opinion, National Coalition for Child Protection Reform

Ξενόγλωσσα άρθρα

Baldry, C. A., (2003). Bullying in schools and exposure to domestic violence, *Child Abuse and Neglect*, Vol. 27, No. 7

Buser J. K., & Saponara E. (2011). School counseling prevention and intervention for child witnesses of intimate partner violence. *Journal of School Counseling*, Vol. 9, No. 8

Borrego J. Jr. & Gutow M. R. & Reicher S. & Barker C. H. (2008). Parent–Child Interaction Therapy with Domestic Violence Populations, *Journal of Family Violence*, Vol. 23, pg 495–505

Evans E. S., Davies C., DiLillo D. (2008). Exposure to domestic violence: A meta-analysis of child and adolescent outcomes, *Aggression and Violent Behavior*, 13, pp. 131-140.

Fantuzzo W. J. & Mohr K. W. (1999). Prevalence and Effects of Child Exposure to Domestic Violence, *The future of children*, Vol. 9, No. 3

Fereti I, Stavrianaki M. (1997), The use of physical punishment in the Greek family: selected socio demographic aspects, international journal of child and family welfare, Vol. 2, No. 3

Heise L. L. (2011). What works to prevent partner violence? An evidence overview

Kitzmann M. K., Gaylord K. N., Holt R. A., & Kenny D. E. (2003). Child Witnesses to Domestic Violence: A Meta-Analytic Review, *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, Vol. 71, No. 2, pp. 339–352

Knut S. & Hunskaar S. (2004). Gender and Physical Violence. Norway: Social Science and Medicine, Vol. 59, No 3, pp 567-571

March, J, L. Amaya-Jackson, and R. Pynoos, (1996) *Pediatric Posttraumatic Stress Disorder. Textbook of Child Adolescent Psychiatry*, (2nd ed.) Washington, DC: American Psychiatric Press

McAlister-Groves B. (1999). Mental Health Services for Children Who Witness Domestic Violence, *The Future of Children*, Vol. 9, No. 3

McFarlane M. J., Groff Y. J., O'Brien A. J. and Watson K. (2003). Behaviors of children who are exposed and not exposed to intimate partner violence: An analysis of 330 black, white and Hispanic children, *Pediatrics*, Vol. 112 No. 3, pp. 202-207

Osofsky D. J (1995). Children Who Witness Domestic Violence: The Invisible Victims, *Social Policy Report*, Vol. 9, No. 3

Osofsky, J. D. (1999). The impact of violence on children. *The Future of Children*, Vol. 9, No., pp33-49

Richards K. (2011.) Children's exposure to domestic violence in Australia..Trends. & issues in crime and criminal justice. No. 419

Spilsbury C. J., Kahana S., Drotar D., Creeden R., Flannery J. D., Friedman S. (2008). Profiles of Behavioral Problems in Children Who Witness Domestic Violence, Violence and Victims, Vol. 23, No 1

Strauss, M.A, Gelles R.J. and Steinmetz S. K. , (1980). *Behind Close Doors: Violence in the American family*, New York: Doubleday.

Tavara, L. (2006). Sexual Violence. *Best Practice and Research Clinical Obstetrics and Gynecology*, Vol. 20, No. 3, pp 1-14.

Thompson E. H. & Trice-Black S. (2012). School-Based Group Interventions for Children Exposed to Domestic Violence, *Journal of Family Violence*, Vol. 27, No 3, pg 233-241

Walker, Lenore E., (1989), Psychology and violence against women, *American Psychologist*, Vol. 44, No. 4, pp. 695-702.

Wolfe A. D., Jaffe P. G. (1999). Emerging Strategies in the Prevention of Domestic Violence, *The Future of Children*, Vol. 9, No. 3

Ιστοσελίδες

Αντωνίου Α. (2009). Μετατραυματικό Στρες: Πώς αντιμετωπίζεται, http://www.iatronet.gr/article.asp?art_id=10222. Πρόσβαση την 20^η Μαρτίου 2013

Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων, *χχ*, Συμβουλευτικά κέντρα, <http://www.isotita.gr/index.php/docs/c41/>, Πρόσβαση την 11η Μαρτίου 2013

Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων, (2012) 18 μήνες λειτουργίας της τηλεφωνικής γραμμής SOS 15900, http://www.isotita.gr/var/uploads/PRESS%20%28APO%20SEP%202010%29/DT_STATS-15900_11-3-11_11-9-12.pdf, Πρόσβαση την 11^η Ιανουαρίου 2013

Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων, 2006, Ενδοοικογενειακή Βία: Ποσοτική ανάλυση στοιχείων που αφορούν τις γυναίκες- θύματα ενδοοικογενειακής βίας που απευθύνθηκαν στα Συμβουλευτικά Κέντρα της Γενικής Γραμματείας Ισότητας, <http://www.isotita.gr/index.php/docs/c60/>, Πρόσβαση την 11^η Ιανουαρίου 2013

Γεωργιάδης Σ., Βύζακου Σ., Παπαστυλιανού Ν., (2009). Συμβουλευτική Επιτροπή για την Πρόληψη και Καταπολέμηση της Βίας στην Οικογένεια <http://www.familyviolence.gov.cy>, Πρόσβαση την 26^η Ιανουαρίου 2013

Γεωργουσόπουλος Σ. & Σπυρόπουλος Φ. (2011). Jean Piaget, <http://www.theartofcrime.gr/index.php?pgtp=1&aid=1303923164>, Πρόσβαση την 5^η Φεβρουαρίου 2013

Έκδοση εγχειριδίου από την Ελληνική Αστυνομία για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας (2005), http://www.minocp.gov.gr/index.php?option=ozo_content&lang=GR&perform=view&id=1244&Itemid=264, Πρόσβαση την 11η Μαρτίου 2013

Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης, (χχ). Υπηρεσίες και μονάδες Ε.Κ.Κ.Α <http://www.ekka.org.gr/>, Πρόσβαση την 11η Μαρτίου 2013

Καραμολέγκου Ν. (2010). Ενδοοικογενειακή βία: αίτια, συνέπειες, αντιμετώπιση, <http://www.fee.org.gr/articles-blog/204-family-violence.html>, Πρόσβαση την 16^η Ιανουαρίου 2013

Κέντρο Ερευνών σε Θέματα Ισότητας, Κέντρο Ερευνών σε Θέματα Ισότητας <http://www.kethi.gr>, Πρόσβαση την 11η Μαρτίου 2013

Κοτσαγιώργη Ι. & Λυμπέρη Β. (2011). Η έννοια της ανάγκης ως δυναμικό εναλλασσόμενο φαινόμενο, http://vima-asklipiou.gr/volumes/2011/VOLUME%2001_11/VA_REV_2_10_01_11.pdf, Πρόσβαση την 20^η Μαρτίου 2013

Μακρίδου Α., χχ, Η μετάβαση από τη νηπιακή στη σχολική ηλικία , <http://e-psychology.gr/children-teens-family/431-parents-counselling-school>, Πρόσβαση την 5^η Φεβρουαρίου 2013

Μεσσήνης Σ. χχ, Οι μορφές της σύγχρονης οικογένειας και οι επιδράσεις στα μέλη τους, <https://sites.google.com/site/stmessinis/ArxikiSelida/morphes-synchrones-oikogeneias>, Πρόσβαση την 15η Φεβρουαρίου 2013

Ξενώνας για την Κακοποιημένη Γυναίκα και το παιδί, (χχ). Ο ξενώνας, <http://www.kakopoiisi.gr/index.php?page=ksenonas>, Πρόσβαση την 11η Μαρτίου 2013

Παρούτσας Δ. Κ, *χχ*, Γνωστικές αλλαγές στη Μέση Παιδική Ηλικία και ο ρόλος της εκπαίδευσης, http://paroutsas.jmc.gr/chld_chg.htm, Πρόσβαση την 5η Φεβρουαρίου 2013

Συμβουλευτική επιτροπή για την πρόληψη και καταπολέμηση της βίας στην οικογένεια. (2002). Εγχειρίδιο διατμηματικών διαδικασιών για το χειρισμό περιστατικών βίας στην οικογένεια, http://www.familyviolence.gov.cy/upload/downloads/egxeiridio_diatimaticon_diadikasion_200206.pdf, Πρόσβαση την 25^η Ιανουαρίου 2013

Συμβούλιο Ευρωπαϊκής Ένωσης, (2012). Καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και παροχή υπηρεσιών αρωγής στα θύματα ενδοοικογενειακής βίας, <http://register.consilium.europa.eu/pdf/el/12/st16/st16382.el12.pdf>, Πρόσβαση την 25^η Ιανουαρίου 2013

Σύνδεσμος Πρόληψης και Αντιμετώπισης της Βίας, *Κέντρο Άμεσης Βοήθειας*, <http://www.domviolence.org.cy/?lang=GR&cat=7>, Πρόσβαση την 11η Μαρτίου 2013

Σύνδεσμος Πρόληψης και Αντιμετώπισης της Βίας, Εγχειρίδιο Διατμηματικών Διαδικασιών, <http://www.familyviolence.gov.cy/cgi-bin/hweb?A=13&V=manual>, Πρόσβαση την 11η Μαρτίου 2013

Τηλεφωνική Γραμμή SOS, Εγχειρίδιο Διατμηματικών Διαδικασιών, <http://www.isotita.gr/index.php/docs/c163/>, Πρόσβαση την 11η Μαρτίου 2013

Τζαβέλα Ε. *χχ*, Οι ανάγκες των παιδιών και των γονέων. Ο ρόλος του γονέα. http://www.e-psychologist.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=34:2009-06-29-11-24-10&catid=11:sxoles-goneon-paidikh-hlikia&Itemid=10, Πρόσβαση την 18^η Ιανουαρίου 2013

About youth, (2008). Η Υπηρεσία μας, <http://www.aboutyouth.gr/el/service.htm>, Πρόσβαση την 11η Μαρτίου 2013

AVA, (2010). Community Groups Project, <http://www.avaproject.org.uk/our-projects/children--young-people's-project/community-groups-project.aspx>, Πρόσβαση την 2^η Μαρτίου 2013

Be strong (2012). Κοινωνικός Λειτουργός, http://www.bestrong.gr/el/support/specialist_mental_health/socialworker/ Πρόσβαση την 26^η Ιανουαρίου 2013

Blijf, (2012). About us, <https://www.blijfgroep.nl/about-us>, Πρόσβαση την 2^η Μαρτίου 2013

Cahn N. (2011). *Children witnessing of domestic violence*, <http://abatteredmother.wordpress.com/2011/04/14/child-witnessing-of-domestic-violence/>, Πρόσβαση την 20^η Νοεμβρίου 2012

Catholic Family Service Ottawa, (2013). *Program for victims of family violence*, <http://www.cfsottawa.ca/en/program-and-services/for-victims-of-family-violence>, Πρόσβαση την 2^η Μαρτίου 2013

Child Witness to Violence Project, n.d *Facts & Myths*, <http://www.childwitnessstoviolence.org/facts--myths.html>, Πρόσβαση την 20^η Νοεμβρίου 2012

Children Who Witness Abuse, *χχ*, <http://www.childwitnessstoviolence.org/>, Πρόσβαση την 2^η Μαρτίου 2013

Eurocharity, Εθνικό κέντρο κοινωνικής αλληλεγγύης, (χχ) <http://www.eurocharity.gr/el/member/1034>, Πρόσβαση την 11^η Μαρτίου 2013

European Comission, *Marriage and divorce statistics*, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Marriage_and_divorce_statistics Πρόσβαση την 16^η Φεβρουαρίου 2013

EUR- Lex, (2006). Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα Τα παιδιά ως έμμεσα θύματα της ενδο-οικογενειακής βίας, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52006IE1577:EL:NOT>, Πρόσβαση την 5^η Μαρτίου 2013

Interkulturelle Initiative e.V, The emergency shelter's and sheltered housing project's children areas, http://www.interkulturellesfrauenhaus.de/cms/index.php?page=kinder&hl=en_US, Πρόσβαση την 2^η Μαρτίου 2013

Interkulturelle Initiative e.V ,Drop- in ,http://www.interkulturellesfrauenhaus.de/cms/index.php?page=beratungsstelle-2&hl=en_US, Πρόσβαση την 2^η Μαρτίου 2013

Interkulturelle Initiative e.V, The Interkulturelle Initiative's Staff , http://www.interkulturellesfrauenhaus.de/cms/index.php?page=team&hl=en_US, Πρόσβαση την 2^η Μαρτίου 2013

Jaffe, P.G. & Crooks, C.V. (2005). Understanding women's experiences parenting in the context of domestic violence: Implications for community and court-related service providers. *Violence Against Women Online*, <http://www.vaw.umn.edu/documents/commissioned/parentingindv/parentingindv.html> , Πρόσβαση την 18^η Νοεμβρίου 2012

Jeffrey Edleson In consultation with Barbara Nissley. (2011)*Emerging Responses to Children Exposed to Domestic Violence*. National Resource Center on Domestic Violence. http://www.vawnet.org/applied-research-papers/print-document.php?doc_id=585, Πρόσβαση την 25^η Νοεμβρίου 2012

Options, (2010). *Children who witness abuse (children and youth for domestic peace)*, http://www.options.bc.ca/program_info.php?cat_id=4&program_id=23, Πρόσβαση την 2^η Μαρτίου 2013

Metropolitan Police (2003) *.Findings from the Multi-Agency Domestic Violence Murder Reviews in London*, http://www.met.police.uk/foi/pdfs/priorities_and_how_we_are_doing/

[corporate/acpo_murder_review_findings.pdf](#), Πρόσβαση την 10^η Ιανουαρίου

Newton, C. J. (2001). Domestic Violence: An Overview. <http://www.therapistfinder.net/DomesticViolence/>, Πρόσβαση την 15^η Ιανουαρίου

Steunpunt Huiselijk Geweld Noord-Kennemerland, n.d. Kinderen als getuige van geweld, <http://www.huiselijkgeweldnoordkennemerland.nl/WatBiedenWijKinderenGetuigen.php>, Πρόσβαση την 2^η Μαρτίου 2013

UNiTE, n.d. About UNiTE, <http://endviolence.un.org/about.shtml> Πρόσβαση την 1^η Μαρτίου 2013

Urbancic Jr. F. C. (2009), 16 Days Against Gender-Based Violence Campaign, <http://cyprus.usembassy.gov/uspolicy/sp-amboped16daysdec10.html>, Πρόσβαση την 1^η Μαρτίου 2013

We can, (n.d). History, <http://www.wecanglobal.org/history#>, Πρόσβαση την 1^η Μαρτίου 2013

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Νομοθεσία για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας

2573

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟ

Αρ. Φύλλου 232

24 Οκτωβρίου 2006

Το παρόν ΦΕΚ επανεκτυπώθηκε λόγω λάθους

ΝΟΜΟΣ ΥΠ'ΑΡΙΘ. 3500

Για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας
και άλλες διατάξεις.

**Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ**

Εκδίδομε τον ακόλουθο νόμο που ψήφισε η Βουλή:

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄
ΓΕΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ**

**Άρθρο 1
Ορισμοί**

Για τον παρόντα νόμο θεωρείται:

1. ενδοοικογενειακή βία, η τέλεση αξιόποινης πράξης, σε βάρος μέλους της οικογένειας, σύμφωνα με τα άρθρα 6, 7, 8 και 9 του παρόντος και τα άρθρα 299 και 311 του Ποινικού Κώδικα.

2. α. οικογένεια ή κοινότητα που αποτελείται από συζύγους ή γονείς και συγγενείς πρώτου και δεύτερου βαθμού εξ αίματος ή εξ αγχιστείας και τα εξ υιοθεσίας τέκνα τους.

β. στην οικογένεια περιλαμβάνονται, εφόσον συνοικούν, συγγενείς εξ αίματος ή εξ αγχιστείας μέχρι τέταρτου βαθμού και πρόσωπα των οποίων επίτροπος, δικαστικός παραστάτης ή ανάδοχος γονέας έχει οριστεί μέλος της οικογένειας, καθώς και κάθε ανήλικο πρόσωπο που συνοικεί στην οικογένεια.

γ. οι διατάξεις του παρόντος νόμου εφαρμόζονται και στην μόνιμη σύντροφο του άνδρα ή στον μόνιμο σύντροφο της γυναίκας και στα τέκνα, κοινά ή ενός εξ αυτών, εφόσον τα πρόσωπα αυτά συνοικούν, ως και στους τέως συζύγους.

3. θύμα ενδοοικογενειακής βίας κάθε πρόσωπο της προηγούμενης παραγράφου σε βάρος του οποίου τελείται αξιόποινή πράξη κατά τα άρθρα 6, 7, 8 και 9 του παρόντος. Θύμα είναι και το μέλος, στην οικογένεια του οποίου τελέσθηκε αξιόποινή πράξη, κατά τα άρθρα 299 και 311 του Ποινικού Κώδικα, καθώς και ο ανήλικος κατά την παράγραφο 2, ενώπιον του οποίου τελείται μία από τις αξιόποινες πράξεις της παρούσας.

Άρθρο 2

Απαγόρευση χρήσης βίας

Η άσκηση βίας κάθε μορφής μεταξύ των μελών της οικογένειας απαγορεύεται.

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄
ΑΣΤΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ**

Άρθρο 3

Η ενδοοικογενειακή βία ως τεκμήριο κλονισμού του γάμου

Το δεύτερο εδάφιο του άρθρου 1439 του Αστικού Κώδικα αντικαθίσταται ως εξής:

«Εφόσον ο εναγόμενος δεν αποδεικνύει το αντίθετο, ο κλονισμός τεκμαίρεται σε περίπτωση διγαμίας ή μοιχείας αυτού, εγκατάλειψης του ενάγοντος ή επιβουλής της ζωής του από τον εναγόμενο, καθώς και σε περίπτωση άσκησης από τον εναγόμενο ενδοοικογενειακής βίας εναντίον του ενάγοντος.»

Άρθρο 4

Σωματική βία σε βάρος ανηλίκων

Επί ασκήσεως σωματικής βίας σε βάρος ανηλίκου, ως μέσου σωφρονισμού στο πλαίσιο της ανατροφής του, εφαρμόζεται το άρθρο 1532 του Αστικού Κώδικα.

Άρθρο 5

Χρηματική ικανοποίηση

Η κατά το άρθρο 932 του Αστικού Κώδικα χρηματική ικανοποίηση, λόγω ηθικής βλάβης του παθόντος για μία από τις πράξεις του παρόντος νόμου, δεν μπορεί να είναι κατώτερη των χιλίων (1.000) ευρώ, εκτός αν ο ίδιος ο παθών ζήτησε μικρότερο ποσό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄

ΠΟΙΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Άρθρο 6

Ενδοοικογενειακή σωματική βλάβη

1. Το μέλος της οικογένειας το οποίο προξενεί σε άλλο μέλος αυτής σωματική κάκωση ή βλάβη της υγείας του, υπό την έννοια του εδαφίου α΄ της παρ. 1 του άρθρου 308 του Ποινικού Κώδικα, ή με συνεχή συμπεριφορά προξενεί εντελώς ελαφρά κάκωση ή βλάβη της υγείας του, με την έννοια του εδαφίου β΄ της παραπάνω διάταξης, τιμωρείται με φυλάκιση, τουλάχιστον, ενός έτους.

2. Αν η πράξη της πρώτης παραγράφου είναι δυνατόν να προκαλέσει στο θύμα κίνδυνο για τη ζωή του ή βαριά σωματική βλάβη, επιβάλλεται φυλάκιση, τουλάχιστον, δύο ετών. Αν επακολούθησε βαριά σωματική ή διανοητική πάθηση του θύματος, επιβάλλεται κάθειρξη

μέχρι δέκα ετών. Αν ο υπαίτιος επεδίωκε ή γνώριζε και αποδέχθηκε το αποτέλεσμα της πράξης του, τιμωρείται με κάθειρξη.

3. Αν η πράξη της πρώτης παραγράφου τελέσθηκε σε βάρος εγκύου ή σε βάρος μέλους της οικογένειας το οποίο, από οποιαδήποτε αιτία, είναι ανίκανο να αντισταθεί, τιμωρείται με φυλάκιση, τουλάχιστον, δύο ετών και αν η πράξη τελέσθηκε ενώπιον ανήλικου μέλους της οικογένειας, τιμωρείται με φυλάκιση, τουλάχιστον, ενός έτους.

4. Αν η πράξη της πρώτης παραγράφου συνιστά μεθοδευμένη πρόκληση έντονου σωματικού πόνου ή σωματικής εξάντλησης, επικίνδυνης για την υγεία, ή ψυχικού πόνου, ικανού να επιφέρει σοβαρή ψυχική βλάβη, ιδίως με την παρατεταμένη απομόνωση του θύματος, επιβάλλεται κάθειρξη. Αν το θύμα είναι ανήλικος, επιβάλλεται κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών.

5. Οι διατάξεις των προηγούμενων παραγράφων εφαρμόζονται αντίστοιχα και όταν ο δράστης εργάζεται σε φορέα παροχής κοινωνικής μέριμνας, η δε πράξη του στρέφεται σε βάρος προσώπου, το οποίο δέχεται τις υπηρεσίες του φορέα αυτού.

Άρθρο 7

Ενδοοικογενειακή παράνομη βία και απειλή

1. Το μέλος της οικογένειας το οποίο εξαναγκάζει άλλο μέλος χρησιμοποιώντας βία ή απειλή με σπουδαίο και άμεσο κίνδυνο σε πράξη, παράλειψη ή ανοχή χωρίς το θύμα να υποχρεούται προς τούτο τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών, ανεξάρτητα από το αν το απειλούμενο κακό στρέφεται εναντίον του ίδιου του θύματος ή κάποιου από τους οικείους του υπό την έννοια της περίπτωσης β' του άρθρου 13 του Ποινικού Κώδικα.

2. Το μέλος της οικογένειας το οποίο προκαλεί τρόμο ή ανησυχία σε άλλο μέλος της οικογένειας, απειλώντας το με βία ή άλλη παράνομη πράξη ή παράλειψη, τιμωρείται με φυλάκιση.

Άρθρο 8

Βιασμός και κατάχρηση σε ασέλγεια

1. Η παρ. 1 του άρθρου 336 του Ποινικού Κώδικα αντικαθίσταται ως εξής:

«1. Όποιος με σωματική βία ή με απειλή σπουδαίου και άμεσου κινδύνου εξαναγκάζει άλλον σε συνουσία ή σε άλλη ασελή πράξη ή σε ανοχή της τιμωρείται με κάθειρξη.»

2. Η παρ. 1 του άρθρου 338 του Ποινικού Κώδικα αντικαθίσταται ως εξής:

«1. Όποιος με κατάχρηση της παραφροσύνης άλλου ή της από οποιαδήποτε αιτία προερχόμενης ανικανότητάς του να αντισταθεί, ενεργεί επ' αυτού συνουσία ή άλλη ασελή πράξη τιμωρείται με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών.»

Άρθρο 9

Ενδοοικογενειακή προσβολή της γενετήσιας αξιοπρέπειας

1. Το μέλος της οικογένειας το οποίο προσβάλλει την αξιοπρέπεια άλλου μέλους της, με ιδιαίτερα ταπεινωτικό λόγο ή έργο που ανάγεται στη γενετήσια ζωή του, τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι δύο ετών.

2. Με φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών μέχρι τριών ετών τιμωρείται η πράξη της προηγούμενης παραγράφου, αν ο παθών είναι ανήλικος.

3. Οι διατάξεις των προηγούμενων παραγράφων εφαρμόζονται αντίστοιχα και όταν ο δράστης εργάζεται σε φορέα παροχής κοινωνικής μέριμνας, η δε πράξη του στρέφεται σε βάρος προσώπου, το οποίο δέχεται τις υπηρεσίες του φορέα αυτού.

Άρθρο 10

Παρακώλυση απονομής της δικαιοσύνης

Όποιος σε υπόθεση ενδοοικογενειακής βίας απειλεί μάρτυρα ή μέλος της οικογένειάς του ή ασκεί βία εναντίον του ή τον δωροδοκεί με σκοπό την παρακώλυση απονομής της δικαιοσύνης, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών μέχρι τριών ετών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄ ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗ

Άρθρο 11 Προϋποθέσεις

1. Στα πλημμελήματα ενδοοικογενειακής βίας ο αρμόδιος για την άσκηση ποινικής δίωξης εισαγγελέας διερευνά τη δυνατότητα διαμεσολάβησης κατά τη διαδικασία των επάμενων άρθρων.

2. Προϋπόθεση για την έναρξη της διαδικασίας ποινικής διαμεσολάβησης είναι η υποβολή ανεπιφύλακτης δήλωσης εκ μέρους του προσώπου στο οποίο αποδίδεται η τέλεση του εγκλήματος, ότι είναι πρόθυμο σωρευτικά:

α) να υποσχεθεί ότι δεν θα τελέσει στο μέλλον οποιαδήποτε πράξη ενδοοικογενειακής βίας (λόγος τιμής) και ότι, σε περίπτωση συνοίκησης, δέχεται να μείνει εκτός οικογενειακής κατοικίας για εύλογο χρονικό διάστημα, εάν το προτείνει το θύμα. Για την υπόσχεση αυτή συντάσσεται έκθεση κατά τα άρθρα 148 επ. του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

β) να παρακολουθήσει ειδικό συμβουλευτικό - θεραπευτικό πρόγραμμα για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας σε δημόσιο φορέα, σε όποιον τόπο και για όσο χρονικό διάστημα κρίνεται τούτο αναγκαίο από τους αρμόδιους θεραπευτές. Ο υπεύθυνος του προγράμματος πιστοποιεί την ολοκλήρωση της παρακολούθησής του. Το σχετικό πιστοποιητικό επισυνάπτεται στο φάκελο της δικογραφίας. Αναφέρονται δε σε αυτό, αναλυτικά, το αντικείμενο του συμβουλευτικού - θεραπευτικού προγράμματος και ο αριθμός των συνεδριών που παρακολούθησε ο ενδιαφερόμενος.

γ) να άρει ή να αποκαταστήσει, εφόσον είναι δυνατόν, αμέσως τις συνέπειες που προκλήθηκαν από την πράξη και να καταβάλει εύλογη χρηματική ικανοποίηση στον παθόντα.

3. Αν το θύμα της ενδοοικογενειακής βίας είναι ανήλικος, η ποινική διαμεσολάβηση ενεργείται υπέρ αυτού και από κοινού από τον κατά τόπον αρμόδιο εισαγγελέα ανηλίκων και τον ασκούντα την επιμέλεια, εφόσον αυτός δεν είναι το ίδιο πρόσωπο με τον φερόμενο ως δράστη του εγκλήματος. Αν δεν υπάρξει ομοφωνία, η διαμεσολάβηση δεν είναι δυνατή. Ο ανήλικος που έχει συμπληρώσει το δέκατο τέταρτο έτος της ηλικίας του μπορεί, εφόσον το επιθυμεί, να παρίσταται κατ' αυτήν και να ακούγεται. Τα πρόσωπα του πρώτου εδαφίου αντιπροσωπεύουν τον ανήλικο στη διαδικασία της ποινικής διαμεσολάβησης και για τις αστικές αξιώσεις.

4. Οι σχετικές με την ποινική διαμεσολάβηση διατάξεις

του παρόντος νόμου δεν εφαρμόζονται, αν ο φερόμενος ως δράστης της πράξεως ενδοοικογενειακής βίας είναι επίτροπος, δικαστικός συμπαραστάτης ή ανάδοχος γονέας του ανηλίκου.

5. Η πράξη ενδοοικογενειακής βίας σε βαθμό πλημμελήματος φέρεται να έχει τελέσει ανήλικος, εφαρμόζεται το άρθρο 45Α του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

Άρθρο 12 Διαδικασία

1. Αν σε βάρος του υπαίτιου κινηθεί η διαδικασία των άρθρων 417 επ. του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, ποινική διαμεσολάβηση επιτρέπεται μόνον εφόσον το δικαστήριο αναβάλει την εκδίκαση της υπόθεσης κατά τις διατάξεις του άρθρου 423 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Στην περίπτωση αυτή, η σχετική διαδικασία χωρεί κατά τις παραγράφους 3 έως 6 του παρόντος άρθρου. Το δικαστήριο που αναβάλλει την εκδίκαση της υπόθεσης, κατά το πρώτο εδάφιο, εξετάζει αυτεπαγγέλτως αν συντρέχει περίπτωση να επιβληθούν στον υπαίτιο περιοριστικοί όροι κατά το άρθρο 18 του παρόντος νόμου.

2. Αν σε βάρος του φερόμενου ως δράστη ενεργείται προκαταρκτική εξέταση, ο εισαγγελέας, πριν από κάθε άλλη ενέργεια:

α) μπορεί να διατάσσει τη διενέργεια ιατρικής πραγματογνωμοσύνης στο φερόμενο ως θύμα, προκειμένου να ερευνηθεί η βασιμότητα της καταγγελίας για την σε βάρος του τέλεση της πράξεως,

β) εξετάζει ο ίδιος κάθε μάρτυρα που προτείνεται, καθώς και τα πρόσωπα της οικογένειας ή παραγγέλλει την εξέταση αυτών από τους αρμόδιους ανακριτικούς υπαλλήλους, και

γ) καλεί το πρόσωπο στο οποίο αποδίδεται η τέλεση της πράξεως να παράσχει στον ίδιο ή στον αρμόδιο ανακριτικό υπάλληλο εξηγήσεις υπό τους όρους του άρθρου 31 παρ. 2 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

3. Αν ο παρέχων εξηγήσεις δεν υποβάλει ο ίδιος, ή μέσω του συνηγόρου του, την κατά την παρ. 2 του άρθρου 11 δήλωση περί ποινικής διαμεσολάβησης, καλείται, προς τούτο, από τον αρμόδιο εισαγγελέα. Στην περίπτωση αυτή μπορεί να λάβει προθεσμία τριών ημερών για να απαντήσει.

4. Αν η απάντηση του παρέχοντος εξηγήσεις είναι αρνητική ή αυτός δεν απαντήσει, κινείται η ποινική διαδικασία κατά τις διατάξεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Αν η απάντηση του παρέχοντος εξηγήσεις είναι θετική, ο εισαγγελέας ενημερώνει τον παθόντα ή τον συνήγορό του για την κατά τα ανωτέρω δήλωση του ενδιαφερομένου και, αν υποβληθεί σχετικό αίτημα, παρέχεται στον παθόντα προθεσμία, το πολύ τριών ημερών, για να δηλώσει αν δέχεται τη διαμεσολάβηση.

5. Αν η απάντηση του παθόντος είναι αρνητική ή αυτός δεν απαντήσει ή δεν επέλθει συμφωνία ως προς τους όρους της περίπτωσης α' της παραγράφου 2 του άρθρου 11, κινείται η ποινική διαδικασία κατά τις διατάξεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Αν η απάντηση του παθόντος είναι θετική, ο εισαγγελέας με διάταξή του θέτει τη δικογραφία σε ειδικό αρχείο της εισαγγελίας. Κατά της διατάξεως αυτής δεν χωρεί προσφυγή.

6. Αν τα πρόσωπα στα οποία αποδίδεται η τέλεση της πράξης είναι περισσότερα, για την έναρξη της διαδικασίας ποινικής διαμεσολάβησης απαιτείται μεταξύ

τους συμφωνία. Το ίδιο ισχύει και αν η φερόμενη ως τελεσθείσα πράξη αφορά περισσότερα θύματα. Αν δεν επιτευχθεί συμφωνία κατά τα προηγούμενα εδάφια, η διαμεσολάβηση δεν είναι δυνατή.

7. Η συμφωνία των διαδίκων μερών για την κατά την παρ. 2 του άρθρου 11 του παρόντος έναρξη της διαδικασίας ποινικής διαμεσολάβησης μπορεί να υποβληθεί στον αρμόδιο εισαγγελέα και με σχετικό πρακτικό εκ μέρους των συνηγόρων τους.

Άρθρο 13 Ποινικές συνέπειες

1. Η διάταξη του εισαγγελέα που εκδίδεται κατόπιν ποινικής διαμεσολάβησης καταχωρίζεται σε ειδική μερίδα στο δελτίο ποινικού μητρώου και τηρείται για χρονικό διάστημα ίσο προς τον εκ του νόμου προβλεπόμενο χρόνο παραγραφής του εγκλήματος στο οποίο αφορά.

2. Αν ο ενδιαφερόμενος συμμορφωθεί προς τους όρους της ποινικής διαμεσολάβησης για χρονικό διάστημα τριών ετών, τότε η σχετική διαδικασία ολοκληρώνεται και εξαλείφεται η ποινική αξίωση της πολιτείας για το έγκλημα που αφορά.

3. Η διαπιστούμενη από τον εισαγγελέα υπαίτια μη ολοκλήρωση της ποινικής διαμεσολάβησης διακόπτει τη διαδικασία και προκαλεί την αναδρομική άρση των επελθόντων αποτελεσμάτων. Στην περίπτωση αυτή ο εισαγγελέας ανασύρει τη δικογραφία από το αρχείο, η δε ποινική διαδικασία συνεχίζεται κατά τις οικείες διατάξεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, χωρίς να επιτρέπεται πλέον η υποβολή νέου αιτήματος για ποινική διαμεσολάβηση.

4. Ενώσω διαρκεί η διαδικασία ποινικής διαμεσολάβησης, τελεί σε εκκρεμοδικία η πράξη στην οποία αυτή αφορά. Η άσκηση ποινικής δίωξης για πράξη για την οποία εξαλείφθηκε η ποινική αξίωση της πολιτείας, λόγω ολοκλήρωσης της διαδικασίας ποινικής διαμεσολάβησης, είναι απαράδεκτη. Η παραγραφή της πράξης αναστέλλεται μέχρι την ολοκλήρωση της διαδικασίας ποινικής διαμεσολάβησης.

5. Η άρνηση ενός εκ των διαδίκων μερών να δεχθεί τη διαμεσολάβηση ή η αποτυχία ολοκλήρωσής της, για οποιαδήποτε αιτία, δεν επάγονται σε βάρος αυτών καμία αρνητική ουσιαστική ή δικονομική συνέπεια στην ποινική δίκη που επακολουθεί.

6. Στην παρ. 3 του άρθρου 574 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας προστίθεται στοιχείο γ', το οποίο έχει ως εξής:

«γ) η διάταξη του εισαγγελέα που εκδίδεται κατόπιν ποινικής διαμεσολάβησης σε εγκλήματα ενδοοικογενειακής βίας»

Άρθρο 14 Αστικές συνέπειες

1. Η συμφωνία των διαδίκων για την έναρξη της διαδικασίας ποινικής διαμεσολάβησης ισχύει ως συμβιβασμός ως προς τις χρηματικές αξιώσεις από το έγκλημα ενδοοικογενειακής βίας. Μόνη η συμφωνία του παθόντος συζύγου για την έναρξη της διαδικασίας δεν εμποδίζει την άσκηση αγωγής διαζυγίου ή την υποβολή αιτήσεως συναινετικής λύσεως του γάμου, την πρόοδο της δίκης και τη λύση του γάμου.

2. Η εντός τριετίας από την αρχαιοθέτηση της υπόθεσης μη συμμόρφωση του φερόμενου ως δράστη προς τους όρους της ποινικής διαμεσολάβησης παρέχει στο θύμα του εγκλήματος ενδοοικογενειακής βίας το δικαίωμα να ζητήσει, με αγωγή του, την ανατροπή της συμφωνίας, όσον αφορά στις χρηματικές αξιώσεις. Με την άσκηση της αγωγής ανατροπής αναβιώνουν οι χρηματικές αξιώσεις του παθόντος, τα δε καταβληθέντα λόγω της συμφωνίας αναζητούνται κατά τις διατάξεις περί αδικαιολόγητου πλουτισμού.

3. Μετά την ολοκλήρωση της ποινικής διαμεσολάβησης αποκλείεται η ανατροπή της συμφωνίας, εξ ουσιώδη λόγοι και η αναζήτηση των καταβληθέντων σε συμμόρφωση αυτής. Τα ίδια αποτελέσματα επιφέρει και η λύση του γάμου μεταξύ των συζύγων εντός της τριετίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄ ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Άρθρο 15

Προσωρινή ρύθμιση της κατάστασης

Στο τέλος του άρθρου 735 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας προστίθεται εδάφιο, το οποίο έχει ως εξής:
«Σε υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας μπορεί να διατάσσεται ιδίως η απομάκρυνση του καθ' ου από την οικογενειακή κατοικία, η μετοίκισή του, η απαγόρευση να προσεγγίζει τους χώρους κατοικίας ή και εργασίας του αιτούντος, κατοικίες στενών συγγενών του, τα εκπαιδευτήρια των παιδιών και ξενώνες φιλοξενίας.»

Άρθρο 16

Παραγραφή

Αν οι πράξεις των άρθρων 6, 7 και 9 του παρόντος στρέφονται κατά ανήλικου, η έναρξη της προθεσμίας παραγραφής αναστέλλεται μέχρι την ενηλικίωσή του.

Άρθρο 17

Ποινική δίωξη

1. Η ποινική δίωξη για τα εγκλήματα των άρθρων 6, 7, 9 και 10 ασκείται αυτεπαγγέλτως.
2. Σε βάρος του υπαιτίου εφαρμόζεται η διαδικασία των άρθρων 417 επ. του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

Άρθρο 18

Περιοριστικοί όροι

1. Σε περίπτωση διαπράξεως εγκλήματος ενδοοικογενειακής βίας είναι δυνατόν, αν υπό τις συγκεκριμένες συνθήκες κρίνεται απαραίτητο για την προστασία της σωματικής και ψυχικής υγείας του θύματος, να επιβληθεί στον κατηγορούμενο από το αρμόδιο ποινικό δικαστήριο στο οποίο παραπέμπεται να δικασθεί ή από τον αρμόδιο ανακριτή ή από το δικαστικό συμβούλιο και για όσο χρονικό διάστημα απαιτείται, ο περιοριστικός όρος της απομάκρυνσής του από την οικογενειακή κατοικία, η μετοίκισή του, η απαγόρευση να προσεγγίζει τους χώρους κατοικίας ή και εργασίας του θύματος, κατοικίες στενών συγγενών του, τα εκπαιδευτήρια των παιδιών και ξενώνες φιλοξενίας. Η ισχύς του παραπάνω περιοριστικού όρου παύει αυτοδικαίως μετά την έκδοση οριστικής απόφασης ή της διατάξεως του εισαγγελέα με την οποία αρχαιοθετείται η υπόθεση λόγω ποινικής διαμεσολάβησης.

2. Ο περιοριστικός όρος που έχει επιβληθεί σύμφωνα με τις διατάξεις της προηγούμενης παραγράφου είναι δυνατόν να ανακληθεί, αντικατασταθεί ή τροποποιηθεί από το αρμόδιο δικαστικό όργανο που τον επέβαλε, με αίτηση του κατηγορουμένου, στην οποία αναφέρονται οι λόγοι για τους οποίους επιβάλλεται η ανάκληση, αντικατάσταση ή τροποποίησή του. Για τη συζήτηση της αιτήσεως κλητεύεται υποχρεωτικά ο παθών, σύμφωνα με τις διατάξεις που ισχύουν κάθε φορά.

3. Το δικαστικό όργανο που είναι αρμόδιο κατά την παράγραφο 1 για την επιβολή ανάκληση, αντικατάσταση ή τροποποίηση των περιοριστικών όρων, μπορεί να ζητήσει, συμβουλευτικά, τη γνώμη ψυχιάτρων, ψυχολόγων, κοινωνικών λειτουργών και άλλων επιστημόνων με ειδικές γνώσεις σε θέματα ενδοοικογενειακής βίας, εφόσον τα πρόσωπα αυτά εργάζονται σε δημόσιο φορέα υγείας.

Άρθρο 19

Εξέταση μαρτύρων

1. Σε υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας, μέλη της οικογένειας εξετάζονται ως μάρτυρες χωρίς όρκο.

2. Οι ανήλικοι κατά την εκδίκαση των υποθέσεων της προηγούμενης παραγράφου δεν κλητεύονται ως μάρτυρες στο ακροατήριο, αλλά αναγιγνώσκεται η κατάθεσή τους, εφόσον υπάρχει, εκτός εάν η εξέτασή τους κρίνεται αναγκαία από το δικαστήριο.

Άρθρο 20

Υποχρέωση τήρησης εχεμύθειας

1. Σε περίπτωση διαπράξεως εγκλήματος ενδοοικογενειακής βίας, οι αρμόδιες αστυνομικές αρχές που διενεργούν προανάκριση, σύμφωνα με τις διατάξεις της παραγράφου 2 του άρθρου 243 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, απαγορεύεται να ανακοινώνουν με οποιονδήποτε τρόπο το ονοματεπώνυμο του θύματος και του κατηγορουμένου, τη διεύθυνση κατοικίας τους, καθώς και οποιαδήποτε άλλα στοιχεία είναι δυνατόν να αποκαλύψουν την ταυτότητά τους.

2. Οι παραβάτες της διατάξεως αυτής τιμωρούνται με φυλάκιση μέχρι δύο ετών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ΄

ΑΡΩΓΗ ΤΩΝ ΘΥΜΑΤΩΝ

Άρθρο 21

Κοινωνική συμπαράσταση

1. Τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας δικαιούνται ηθικής συμπαράστασης και της αναγκαίας υλικής συνδρομής από νομικά πρόσωπα δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου, που λειτουργούν ειδικά για τους σκοπούς αυτούς υπό την εποπτεία του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, και από κοινωνικές υπηρεσίες των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης.

2. Οι αστυνομικές αρχές που επιλαμβάνονται, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους, υποθέσεων ενδοοικογενειακής βίας υποχρεούνται, εφόσον το ζητήσει το θύμα, να ενημερώσουν αυτό και τους παραπάνω φορείς, ώστε να παρασχεθεί αμέσως η απαραίτητη, κατά περίπτωση, αρωγή.

Άρθρο 22

Ευεργέτημα πενίας

Στα θύματα ενδοοικογενειακής βίας, τα οποία ζητούν τη λήψη ασφαλιστικών μέτρων για προσωρινή ρύθμιση

της κατάστασης, εξαιτίας του συγκεκριμένου περιστατικού, παρέχεται το ευεργέτημα της πενίας με μόνη την απόδειξη του περιστατικού βίας, σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 194 επ. του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, αν αδυνατούν να καταβάλουν, έστω και προσωρινά, τις απαιτούμενες δικαστικές δαπάνες.

Άρθρο 23

Υποχρεώσεις των εκπαιδευτικών

1. Εκπαιδευτικός της πρωτοβάθμιας ή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ο οποίος, κατά την εκτέλεση του εκπαιδευτικού του έργου, με οποιονδήποτε τρόπο πληροφορείται ή διαπιστώνει ότι έχει διαπραχθεί σε βάρος μαθητή έγκλημα ενδοοικογενειακής βίας, ενημερώνει, χωρίς καθυστέρηση, τον διευθυντή της σχολικής μονάδας.

Ο διευθυντής της σχολικής μονάδας ανακοινώνει, αμέσως, την αξιόποινη πράξη στον αρμόδιο εισαγγελέα, σύμφωνα με τις διατάξεις της παραγράφου 1 του άρθρου 37 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, ή στην πλησιέστερη αστυνομική αρχή.

Την ίδια υποχρέωση έχουν οι εκπαιδευτικοί και οι διευθυντές των ιδιωτικών σχολείων, καθώς και οι υπεύθυνοι των πάσης φύσεως Μονάδων Προσχολικής Αγωγής.

2. Κατά την προδικασία και τη διαδικασία στο ακροατήριο, ο διευθυντής της σχολικής μονάδας, ο οποίος ανακοίνωσε την αξιόποινη πράξη στις παραπάνω αρμόδιες αρχές, και ο εκπαιδευτικός, ο οποίος την πληροφορήθηκε ή τη διαπίστωσε, καλούνται να εξετασθούν ως μάρτυρες, μόνο αν η πληροφορία δεν αποδεικνύεται με οποιοδήποτε άλλο αποδεικτικό μέσο.

Άρθρο 24

Το άρθρο 342 του Ποινικού Κώδικα (κατάχρηση ανηλίκων σε ασέλγεια) αντικαθίσταται ως εξής:

«Άρθρο 342

Κατάχρηση ανηλίκων σε ασέλγεια

1. Ο ενήλικος ο οποίος ενεργεί ασέλγεις πράξεις με ανήλικο, τον οποίον του έχουν εμπιστευθεί για να τον επιβλέπει ή να τον φυλάσσει, έστω και προσωρινά, τιμωρείται ως εξής:

α) αν ο παθών δεν συμπλήρωσε τα δεκατέσσερα έτη, με κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών,

β) αν ο παθών συμπλήρωσε τα δεκατέσσερα, όχι όμως και τα δεκαοκτώ έτη, με κάθειρξη.

2. Συνιστά επιβαρυντική περίπτωση η τέλεση της πράξης της πρώτης παραγράφου:

α) από οικείο,

β) από πρόσωπο που συνοικεί με τον ανήλικο ή διατηρεί φιλικές σχέσεις με τους οικείους του,

γ) από εκπαιδευτικό, παιδαγωγό, γυμναστή ή άλλο πρόσωπο που παραδίδει μαθήματα στον ανήλικο,

δ) από πρόσωπο που δέχεται τις υπηρεσίες του ανηλίκου,

ε) από κληρικό με τον οποίο ο ανήλικο διατηρεί πνευματική σχέση,

στ) από ψυχολόγο, ιατρό, νοσοκόμο ή από ειδικό επιστήμονα που παρέχει τις υπηρεσίες του στον ανήλικο.

3. Ο ενήλικος ο οποίος με χειρονομίες, με προτάσεις ή με εξιστόρηση, απεικόνιση ή παρουσίαση πράξεων που αφορούν τη γενετήσια ζωή προσβάλλει την αιδώς ανηλίκου, τον οποίον του έχουν εμπιστευθεί για να τον επιβλέπει ή να τον φυλάσσει, έστω και προσωρινά, τι-

μωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών και αν η πράξη τελείται κατά συνήθεια με φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών. Η παράγραφος 2 εφαρμόζεται αναλόγως και στις περιπτώσεις αυτές.

4. Ο ενήλικος, ο οποίος μέσω διαδικτύου ή άλλου μέσου επικοινωνίας, αποκτά επαφή με πρόσωπο που δεν συμπλήρωσε τα δεκαέξι έτη και με προτάσεις ή με εξιστόρηση, απεικόνιση ή παρουσίαση πράξεων που αφορούν τη γενετήσια ζωή προσβάλλει την αιδώς του, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους και αν η πράξη τελείται κατά συνήθεια με φυλάκιση τουλάχιστον τριών ετών.

5. Η παραγραφή των πράξεων των προηγούμενων παραγράφων αναστέλλεται μέχρι την ενηλικίωση του ανηλίκου.»

Άρθρο 25

Οι προθεσμίες των παραγράφων 1 και 2 του άρθρου 3 και του άρθρου 4 ΣΤ' του ν. 3388/2005, που παρατάθηκαν με την αριθ. 99583 οικ./24.12.2005 (ΦΕΚ 1490 Β') κοινή υπουργική απόφαση των Υπουργών Δικαιοσύνης, Οικονομίας και Οικονομικών και Δημόσιας Τάξης, παρατείνονται αντίστοιχα έως ότου προαχθούν οι εξωτερικοί φρουροί στο βαθμό του Υπαρχιφύλακα και μέχρι την 12.9.2007.

Άρθρο 26

Η παράγραφος 4 του άρθρου 49 του ν. 2721/1999, όπως αντικαταστάθηκε με την παράγραφο 2 του άρθρου 1 του ν. 3388/2005 και συμπληρώθηκε με το άρθρο 18 του ν. 3472/2006, αντικαθίσταται ως εξής:

«4. Για την πλήρωση των θέσεων που προβλέπονται στην παράγραφο 2 διορίζονται Έλληνες πολίτες, απόφοιτοι λυκείου ή άλλης ισότιμης σχολής της ημεδαπής ή της αλλοδαπής. Οι υποψήφιοι δεν πρέπει να έχουν ηλικία μεγαλύτερη των 30 ετών, πρέπει να είναι αρτιμελείς, να έχουν ανάστημα (χωρίς υποθήματα) τουλάχιστον ενός μέτρου και εβδομήντα εκατοστών (1,70) και οι άνδρες να έχουν εκπληρώσει τις στρατιωτικές τους υποχρεώσεις. Για την επιλογή τους εφαρμόζονται τα ακόλουθα αντικειμενικά κριτήρια:

(α) Η εκπλήρωση της στρατιωτικής τους θητείας στις Ένοπλες Δυνάμεις με το βαθμό του εφέδρου αξιωματικού ή στις Ειδικές Δυνάμεις των Ενόπλων Δυνάμεων ή η προϋπηρεσία ως εθελοντών πενταετούς θητείας στις Ένοπλες Δυνάμεις.

(β) Ο βαθμός του απολυτηρίου τίτλου σπουδών.

(γ) Η μόνιμη κατοικία και η εγγραφή στα δημοτολόγια δήμων ή κοινοτήτων του νομού όπου εδρεύουν τα Καταστήματα Κράτησης, για δύο τουλάχιστον χρόνια έως την έκδοση της προκήρυξης. Υποψήφιοι οι οποίοι λαμβάνουν μόρια με βάση το κριτήριο αυτό υποχρεούνται να υπηρετήσουν στο νομό για τον οποίο έλαβαν τα μόρια τουλάχιστον επί δέκα χρόνια, εκτός αν, λόγω βαθμολογικής προαγωγής τους ή υπηρεσιακών αναγκών, καταστεί αναγκαία η μετάθεση ή η απόσπασή τους σε Κατάστημα άλλου νομού.

(δ) Η κατοχή άδειας ικανότητας οδηγού Γ' ή Δ' κατηγορίας.

(ε) Η κατοχή διπλώματος μεταδευτεροβάθμιας επαγγελματικής εκπαίδευσης του Ο.Ε.Κ. δωδεκάμηνης τουλάχιστον φοίτησης, με ειδικότητα «Στέλεχος Υπηρεσιών Ασφαλείας.»

Άρθρο 27

Το τελευταίο εδάφιο της παραγράφου 6 του άρθρου 49 του ν. 2721/1999 (ΦΕΚ 112 Α'), όπως αντικαταστάθηκε από την παρ. 2 του άρθρου 1 του ν. 3388/2005 (ΦΕΚ 225 Α'), αντικαθίσταται ως εξής:

«Με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών και Δικαιοσύνης καθορίζεται το ύψος της αποζημίωσης, που λαμβάνουν οι εκπαιδευόμενοι στις ανωτέρω Σχολές. Η αποζημίωση υπόκειται σε κράτηση υγειονομικής περίθαλψης, όπως αυτή προβλέπεται εκάστοτε για τις αποδοχές των δημοσίων υπαλλήλων. Η κράτηση αυτή περιέρχεται στο Δημόσιο. Οι δαπάνες ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης των εκπαιδευομένων και μόνο καλύπτονται από τον Ο.Π.Α.Δ., ο οποίος επιχορηγείται προς τούτο κατά τα οριζόμενα στην παράγραφο 1 του άρθρου 11 του ν. 2768/1999 (ΦΕΚ 273 Α'). Το χρονικό διάστημα φοίτησης των ανωτέρω στη Σχολή αποτελεί χρόνο πραγματικής δημόσιας υπηρεσίας, εφόσον διορισθούν. Εάν με υπαιτιότητά τους διακοπεί η εκπαίδευση στη Σχολή ή δεν αποδεχθούν το διορισμό τους, οι εκπαιδευόμενοι υποχρεούνται να επιστρέψουν την αποζημίωση, καθώς και τις δαπάνες για την εκπαίδευσή τους, όπως καθορίζονται με την κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών και Δικαιοσύνης, η οποία προβλέπεται στην παράγραφο 8 του παρόντος.»

Άρθρο 28

Έναρξη ισχύος

Η ισχύς του παρόντος νόμου αρχίζει τρεις μήνες μετά τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Παραγγέλλομε τη δημοσίευση του παρόντος στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και την εκτέλεσή του ως νόμου του Κράτους.

Αθήνα, 23 Οκτωβρίου 2006

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΚΑΡΟΛΟΣ ΓΡ. ΠΑΠΟΥΛΙΑΣ

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ, ΔΗΜΟΣΙΑΣ
ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗΣ

Π. ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Μ. ΓΙΑΝΝΑΚΟΥ

ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

Α. ΠΑΠΑΛΗΓΟΥΡΑΣ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ

Γ. ΑΛΟΓΟΣΚΟΥΦΗΣ

ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΛΗΘΕΓΓΥΗΣ

Δ. ΑΒΡΑΜΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΤΑΞΗΣ

Β. ΠΟΥΛΥΔΩΡΑΣ

Θεωρήθηκε και τέθηκε η Μεγάλη Σφραγίδα του Κράτους

Αθήνα, 24 Οκτωβρίου 2006

Ο ΕΠΙ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΥΠΟΥΡΓΟΣ

Α. ΠΑΠΑΛΗΓΟΥΡΑΣ